



Stichting Cynthia en Annemieke

AANTEKENEN

De Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Hare Excellentie, mevrouw drs. C.J. Schouten
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG

Onderwerp: Verzoek tot overleg en interventie in beheer Oostvaardersplassen
Ons kenmerk: AVff3ds
Uw kenmerk:

Blaricum, 10 augustus 2018

Excellentie,

Op 30 april 2018 heeft de Stichting Cynthia en Annemieke (hierna: de "**Stichting**") het College van Gedeputeerde Staten Flevoland (hierna: het "**College**") gevraagd om met haar in overleg te treden in verband met het welzijn van de dieren zoals omschreven in de brief van de Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij d.d. 26 januari 2000, Tweede Kamer der Staten-Generaal, Vergaderjaar 1999-2000, Kamerstuk 26 800 XIV, nr. 85 (hierna: de "**Grote Grazers**") in de Oostvaardersplassen. Een kopie van die brief is bijgevoegd als Bijlage 1. De Stichting maakt zich, samen met veel burgers, waaronder bezoekers van het gebied en omwonenden, over de wijze waarop met het welzijn van de dieren wordt omgesprongen grote zorgen.

De Stichting heeft tot op heden nimmer inhoudelijk antwoord gekregen op haar verzoek, haar initiële hoop dat het welzijn van de Grote Grazers op korte termijn zou verbeteren is na diverse waarnemingen ter plaatse inmiddels vervlogen. Ook op vervolgbrieven van de Stichting is nimmer een inhoudelijk antwoord gekomen. Afschriften van die brieven zijn bijgevoegd als Bijlage 2.

Vertegenwoordigers van de Stichting hebben inmiddels herhaaldelijk uw Ministerie willen bezoeken en zijn daarvoor naar Den Haag afgereisd teneinde aandacht te vragen voor de grote problemen in de Oostvaardersplassen. Dit alles heeft geen resultaat gehad. Ook Staatsbosbeheer geeft, nadat vertegenwoordigers in persoon hebben gesproken met vertegenwoordigers van Staatsbosbeheer, geen gehoor aan oproepen van de Stichting.

Omdat de Stichting met zowel het College als Staatsbosbeheer niet verder komt, wil zij met deze brief een laatste oproep doen om te komen tot een overleg met uw over een interventie teneinde het welzijn van de Grote Grazers op korte termijn te garanderen en verzoekt zij u om er met gebruikmaking van de aan u verstrekte bevoegdheden op voet van de Wet Verzelfstandiging Staatsbosbeheer, zorg voor te dragen dat er geen dieren zullen worden afgeschoten zonder medische noodzaak en er bovendien zorg voor te dragen dat nog voor het eindigen van de zomer er protocollen in plaats zullen zijn die zien op actief en reactief beheer.



Stop het onnodig dierenleed in de Oostvaardersplassen!



Graag verneemt de Stichting op korte termijn van u echter, uiterlijk een week na dagtekening van deze brief.

Onder verschuldigde hoogachting, verblijft,

Bestuurslid juridische zaken Stichting Cynthia en Annemieke,



Bijlagen

Bijlage 1



Stichting Cynthia en Annemieke

Vooraf per koerier

Aan de voorzitter van het college
van Gedeputeerde Staten Flevoland
De commissaris van de Koning

Het Provinciehuis
Visarenddreef 1
8232 PH LELYSTAD

Onderwerp: Proces van beleidsvorming gebied *Oostvaardersplassen*
Ons kenmerk: CnA002a
Uw kenmerk:

Lelystad, 30 april 2018

Geachte heer

De Stichting Cynthia en Annemieke (hierna: de "**Stichting**") zet zich in voor het stoppen van onnodig dierenleed in de Oostvaardersplassen. In dat verband heeft zij met belangstelling kennisgenomen van de inhoud en ook de presentatie op 25 april jl. door de externe begeleidingscommissie (hierna: de "**Adviescommissie**") onder leiding van van het Advies Beheer Oostvaardersplassen (hierna te noemen: het "**Adviesrapport**").

Voorts heeft de Stichting in dit verband kennisgenomen van de vragen van journalisten aan de Adviescommissie en bovendien de uitingen op social media in aanloop naar het Adviesrapport, van Uw Gedeputeerde,

Op zijn officiële Facebookpagina schrijft Uw Gedeputeerde op 9 maart jl. het hiernavolgende:

"Als provinciaal statenlid ben ik politiek (mede)verantwoordelijk voor het beleid m.b.t. tot het beheer in dit gebied.¹" [...] "De afgelopen winterperiode heeft voor mij pijnlijk duidelijk gemaakt dat het huidige beleid niet meer houdbaar is. Een interview met ² heeft mij daarin gesterkt." [...] "Het droge deel is een volledig kaalgevreten desolate vlakte geworden, waar uitgemergelde dieren naar de laatste restjes voedsel zoeken. Bijzondere vogels komen er niet meer voor." [...] "Verwijder de grote grazers uit de Oostvaardersplassen en maak er een toegankelijk moerasgebied van. Dat is het advies van".

De Stichting kan zich in de bovenvermelde visie van de vinden en is zij verheugd dat met de publicatie van het Adviesrapport vast is komen te staan dat het

Stop het onnodig dierenleed in de Oostvaardersplassen!



project Oostvaardersplassen in haar grondslagen heeft gefaald. Evenwel ziet zij in het *Adviesrapport*, dat aanbeveelt dat de dieren (hierna te noemen: de "**Grote Grazers**") zoals omschreven in de brief van de Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij d.d. 26 januari 2000, *Tweede Kamer der Staten-Generaal, Vergaderjaar 1999-2000, Kamerstuk 26 800 XIV, nr. 85*, hierna te noemen: de "**Leidraad Grote Grazers**") niet zonder meer garanties opgenomen die erop zijn gericht om onnodig dierenleed in de Oostvaardersplassen te voorkomen. Immers, de Adviescommissie beveelt, in afwijking met bovenvermelde visie van [REDACTED] aan dat zij als Grote Grazers hun functie van herbivoor zullen moeten blijven vervullen, zij het in een sterk teruggebracht aantal.

Nu het beleidsvormend proces enige tijd in beslag zal nemen, zoekt de Stichting in het belang van het dierenwelzijn en daarbij ondersteund door haar inmiddels meer dan 65.000 volgers, garanties dat géén afschot van *Grote Grazers* zal plaatsvinden indien daartoe uit het oogpunt van de huidige gezondheidsstatus van die dieren thans geen noodzaak is. In het bijzonder wordt daarbij de aandacht gevraagd voor het on- en pasgeboren leven. De Stichting zoekt deze maatregel omdat zij nader onderzoek wenst te doen naar de mogelijkheid om de aanwas van de vogelpopulatie in het gebied te bevorderen terwijl de Grote Grazers daarbij, overeenkomstig de visie van Uw Gedeputeerde, [REDACTED], tegelijkertijd zoveel als mogelijk uit het gebied zullen worden afgevangen en voorts niet meer zullen terugkeren.

De Stichting wijst erop dat met het aanbreken van de lente het aanbod van voedsel de komende maanden drastisch zal verbeteren en in dit verband niet meer te verwachten is dat de Grote Grazers zich gedurende periode niet in voldoende mate kunnen voeden. Er bestaat daarom een tijdsperiode van enkele maanden waarin onderzoek naar het bovenvermelde kan worden gedaan.

Gezien de bovenvermelde overwegingen vraagt de Stichting het college van Gedeputeerde Staten Flevoland (hierna: het "**College**") beleefd om beantwoording van de hiernavolgende vragen:

- 1a. Is het College van mening dat uitsluitend de Grote Grazers in het droge gebiedsdeel de geologische functie van herbivoor kunnen vervullen? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?
- 1b. Is het College van mening dat de Grote Grazers thans op efficiënte wijze de geologische functie van herbivoor vervullen in het gebied waarin zij aanwezig zijn? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?
2. Is het College de mening toegedaan dat men in beleidsvorming dient te streven naar het voorkomen van afschot van gezonde dieren indien dat afschot vanuit het oogpunt van dierenwelzijn en voorts vanuit beleidsmatig oogpunt niet noodzakelijk is?
3. Kan het College bevestigen dat het voor het behalen van beleidsdoelstellingen die zien op behoud en aanwas van de vogelpopulatie noodzakelijk is dat de Grote Grazers in het gebied zullen blijven en om die reden het periodiek afschieten van een deel van de populatie Grote Grazers haar essentieel is gebleken?
4. Is het College van mening dat de Grote Grazers voor het gebied, anders dan op ecologische grondslag, thans een substantiële bijdrage vormen? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?
- 5a. Is het College, in navolging van de aankondiging van Staatsbosbeheer op social media, bereid tot de bevestiging van een moratorium op afschot



van gezonde dieren, ingaande vanaf 1 mei a.s. tot en met 15 augustus a.s.?

- 5b. Is het College in het kader van het on-en pasgeboren leven bereid tot het verlenen van een bijzondere zorgstatus aan het on- en pasgeboren leven waarbij deze beperkte groep intensief door Staatsbosbeheer zal worden gemonitord?
6. Is het College bereid om in overleg te treden met de Stichting indien de Stichting zou aantonen dat uitvoering van de oorspronkelijke visie van de [REDACTED], te weten het verwijderen van de Grote Grazers uit het gebied met behoud van de vogelpopulatie zeer wel mogelijk is?

De Stichting mag het College erop wijzen dat zij een urgent belang heeft bij een spoedig antwoord op haar vragen. Immers, zou zij haar vragen pas beantwoord krijgen nadat afschot en massa's zouden hebben aangevangen, zal een belangrijk deel van haar voorgenomen onderzoek overbodig zijn geworden. Om die reden verzoekt de Stichting Uw College beleefd tot beantwoording, *uiterlijk woensdag 9 mei a.s.*

De Stichting wijst er volledigheidshalve op dat indien het onverhoopt niet mogelijk zou blijken voor het College om uiterlijk de bovenvermelde datum te komen tot beantwoording van haar vragen, zij zich respectvol zal moeten beraden op het vragen van een voorziening.

Onder verschuldigde hoogachting,

[REDACTED]



PROVINCIE FLEVOLAND

Postbus 55
8200 AB Lelystad

Telefoon
(0320) 265265

Fax
(0320) 265260

E-mail
provincie@flevoland.nl

Website
www.flevoland.nl

Stichting Cynthia en Annemieke



Verzenddatum


Bijlagen

Uw kenmerk
CnA002a


Ons kenmerk
2241598

Onderwerp

24 MEI 2018
Proces van beleidsvorming gebied Oostvaardersplassen



Geachte heer 

De provincie Flevoland dankt u voor de moeite die u heeft genomen om uw brief te sturen. Gezien de stand van zaken met betrekking tot de besluitvorming in Gedeputeerde en Provinciale Staten kunnen wij momenteel uw vragen niet beantwoorden. We lichten dat onderstaand toe.

Op 25 april heeft de externe begeleidingscommissie onder voorzitterschap van de heer  haar advies aangeboden aan Gedeputeerde Staten van de provincie Flevoland. Op 6 juni staat een statenvoorstel van Gedeputeerde Staten over het beleidskader voor het beheer van de Oostvaardersplassen op de agenda van de commissie Duurzaamheid. Tijdens deze vergadering is het mogelijk in te spreken als u zich van tevoren aanmeldt bij de griffie van de provincie. In de daaropvolgende weken is besluitvorming met betrekking tot het beheer van de Oostvaardersplassen in Provinciale Staten gepland.

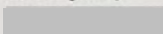
Tot het moment dat Provinciale Staten van de provincie Flevoland een besluit hebben genomen over een nieuw beleidskader voor het beheer van de Oostvaardersplassen, geldt het huidige beleid zoals dat is vastgesteld door het Rijk.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,
de secretaris,  de voorzitter, 



Inlichtingen bij



Bezoekadres
Visarenddreef 1
Lelystad

Bijlage 2



Vooraf per e-mail: provincie@flevoland.nl

Aan de voorzitter van het college
van Gedeputeerde Staten Flevoland
De commissaris van de Koning
De hoogedelgestrengde [redacted]
Het Provinciehuis
Visarenddreef 1
8232 PH LELYSTAD

Onderwerp: Proces van beleidsvorming gebied *Oostvaardersplassen*
Ons kenmerk: CnA033d
Uw kenmerk: 2241598

Lelystad, 5 juni 2018

Geachte [redacted],

Onder dankzegging voor uw brief met dagtekening 24 mei jl. in reactie op de brief van Stichting Cynthia en Annemieke (hierna: de "**Stichting**") van 30 april jl., bericht ik u namens de Stichting als volgt.

De Stichting heeft bij haar bovenvermelde brief het college van Gedeputeerde Staten Flevoland (hierna: het "**College**") vragen gesteld over de beleidsgrondslagen die aan de basis hebben gelegen voor de experimenten met natuurontwikkeling in het Oostvaardersplassengebied, in het bijzonder over de experimenten met begrazing door dieren zoals omschreven in de brief van de Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij d.d. 26 januari 2000, Tweede Kamer der Staten-Generaal, Vergaderjaar 1999-2000, Kamerstuk 26 800 XIV, nr. 85 (hierna: de "**Grote Grazers**") en het geven van ruimte aan natuurlijke ontwikkeling van die kuddes.

Onder meer zijn door de Stichting vragen gesteld over de functie die de Grote Grazers volgens het College in het Oostvaardersplassengebied zouden moeten vervullen in relatie tot het dierenwelzijn. In het bijzonder heeft de Stichting bij het College erop aangedrongen dat de bovenvermelde experimenten niet ten koste mogen gaan van dat dierenwelzijn en heeft zij er bij het College op aangedrongen om ter voorkoming van verder dierenleed een proactieve houding in te nemen.

In zijn beantwoording van 24 mei jl. volstaat het College met zijn constatering dat de vragen van de Stichting momenteel niet beantwoord kunnen worden, onder nadere toelichting. Anders dan een verwijzing naar een vergadering van de commissie Duurzaamheid op 6 juni a.s., waarop kan worden ingesproken, wordt door het College niet toegelicht waarom de vragen van de Stichting momenteel niet beantwoord kunnen worden.



Voor zover het College met de verwijzing naar de bovenvermelde vergadering bedoelt te stellen dat hij het niet wenselijk vindt om uitlatingen te doen over toekomstige beleidswijzigingen, verdient het opmerking dat de vragen van de Stichting grotendeels zijn gericht op de beleidsgrondslagen op basis waarvan het huidige beleid onder verantwoordelijkheid van het College tot stand is gekomen en het College een publieke verantwoordelijkheid heeft om over die door hem geadopteerde beleidsgrondslagen en de daarop gebaseerde uitvoering verantwoording af te leggen.

De Stichting wijst op het evidente gegeven dat experimenteren met natuurontwikkeling verantwoordelijkheid brengt voor het in dat gebied geplaatste al dan niet geboren leven. Bij niet of onvoldoende kennis van dat experimenteren zal een balans in het gebied, zou die ooit al hebben bestaan, onhoudbaar blijken te zijn.

Het handelen van het College als verantwoordelijk lichaam in dit verband baart de Stichting, op de keper beschouwd, ernstige zorgen. Slechts voor zover de publieke opinie dit afdwingt, lijkt het College, voor de bühne, op beperkte beheersmaatregelen aan te sturen.

Een voorbeeld daarvan kan worden gevonden in de discussie rondom het al dan niet bijvoeren waarbij het College komt tot uitvoering op basis van waarnemingen, die in de visie van de Stichting onmogelijk representatief kunnen zijn.

Zo heeft de Stichting er kennis van genomen dat bepaalde gebiedsdelen ten laste van de Grote Grazers zijn afgegrensd zodat de aanwezige fauna tijdelijk in de gelegenheid werd gesteld zich te herstellen, zijn daarna de Grote Grazers opnieuw in dat gebiedsdeel toegelaten en zijn op dat moment waarnemingen gedaan ter beantwoording van de vraag of de populatie op dat moment al dan niet voldoende kon grazen. Een dergelijke meting is niet representatief, kan men zelfs zeggen dat er sprake is van gemanipuleerde metingen en er kan zeker geen beleid op worden gestoeld.

Onverminderd die constatering dient bovendien te gelden dat niet lijkt te zijn nagedacht over de samenstelling van de fauna in die gebieden, waarvan op het eerste oog bezien voldoende aanbod lijkt te zijn, maar bij nadere bestudering belangrijke onderdelen van die fauna vanwege de toxische aard niet geschikt lijken te zijn voor begrazing, met alle voor de Grote Grazers ernstige gevolgen van dien.

Ook over andere belangrijke onderwerpen lijkt in het geheel door het College niet te zijn nagedacht, zoals maar niet beperkt tot de kwaliteit van het oppervlaktewater, die ernstig te wensen over laat en op zichzelf bezien reeds gezondheidsnormen schendt en het feit dat experimenten waarin een dierenpopulatie een door de uitvoerder weloverwogen rol speelt aan strikte regels gebonden zijn.

Op basis van het bovenvermelde kan de Stichting, op de keper beschouwd, geen enkel signaal waarnemen waarop de conclusie kan worden gebaseerd dat het College verantwoordelijkheid neemt. Het heeft dan ook geen zin om de initiële vragen van de Stichting, die op basis van de huidige beleidsdoelstellingen eenvoudig te beantwoorden zouden moeten zijn, in een publieke insprekronde tijdens de bovenvermelde vergadering van de commissie Duurzaamheid te herhalen. De Stichting heeft vervolgvragen geagendeerd die vele malen complexer van aard zijn en kan thans reeds worden waargenomen dat er door het College niet wordt gehandeld op basis van kennis en kunde.



In plaats hiervan zal de Stichting op korte termijn haar eigen rapportage presenteren. In die rapportage zal zij, met naam en toenaam, ingaan op de al dan niet houdbaarheid van huidige beleidsgrondslagen, in hoeverre het ontstane dierenleed voorkomen had kunnen worden en of er sprake is geweest van menselijk, op de persoon toegesneden, falen. Zij zal deze rapportage delen met de nationale en internationale pers, waarbij het College – in het publieke domein – in de gelegenheid zal worden gesteld om te reageren. Als het College op dat moment ervoor kiest om andermaal geen verantwoording af te leggen, verwijzend naar een insprekronde bij een commissie, dan zij dat zo.

De reden dat de Stichting met haar brief van vandaag reeds op de publicatie van de bovenvermelde rapportage vooruitloopt is gelegen in het feit dat geen mogelijkheid onbenut kan worden gelaten om er bij het College op aan te dringen om de bovenvermelde experimenten in het Oostvaardersplassengebied per direct te stoppen. Voorts acht de Stichting het van belang om het College indringend te waarschuwen voor toekomstige foutieve beleidsbeslissingen die zouden leiden tot zelfs nog meer dierenleed.

De Grote Grazers moeten worden afgevangen. Het laten voortduren van deze experimenten, al dan niet in kleinere vorm onder het en masse (blijven) afschieten van gezonde dieren zou niet alleen getuigen van onkunde en onwetendheid: het zou leiden tot een dierenleed van een omvang die de huidige samenleving niet zal kunnen bevatten, met alle politieke consequenties van dien.

Onder verschuldigde hoogachting,





Stichting Cynthia en Annemieke

Vooraf per e-mail: provincie@flevoland.nl

Aan de voorzitter van het college
van Gedeputeerde Staten Flevoland
De commissaris van de Koning
De hoogedelgestrengde
Het Provinciehuis
Visarenddreef 1
8232 PH LELYSTAD

Onderwerp: Oostvaardersplassen / Aanzegging rechtsmaatregelen
Ons kenmerk: CnA034f
Uw kenmerk: 2241598

Lelystad, 11 juli 2018

Geachte [REDACTED],

Op 5 juni 2018 heeft de Stichting Cynthia en Annemieke (hierna: de "**Stichting**") een reactie gestuurd op uw brief met dagtekening 24 mei jl. waarin zij haar zorgen uitspreekt over het beleid dat het College van Gedeputeerde Staten Flevoland (hierna: het "**College**") voert in het Oostvaardersplassengebied. Per brief van 30 april jl. had de Stichting reeds vragen gesteld over de beleidsgrondslagen die aan de basis hebben gelegen voor de experimenten met natuurontwikkeling in het Oostvaardersplassengebied, in het bijzonder over de experimenten met begrazing door dieren zoals omschreven in de brief van de Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij d.d. 26 januari 2000, Tweede Kamer der Staten-Generaal, Vergaderjaar 1999-2000, Kamerstuk 26 800 XIV, nr. 85 (hierna: de "**Grote Grazers**") en het geven van ruimte aan natuurlijke ontwikkeling van die kuddes. Bij brief van 24 mei jl. heeft het College de Stichting geantwoord, niet inhoudelijk op de vragen van de Stichting te zullen ingaan.

De [REDACTED] heeft namens het College aangegeven dat het Rapport Advies Beheer Oostvaardersplassen (het: "**Rapport**") integraal zal worden overgenomen onder toepassing van het zogenoemde "*vroeg reactief beheer*". Tot op heden heeft het College geen dan wel onvoldoende inzicht willen geven in wat hij onder die vorm van beheer precies verstaat. Ook uit het Rapport blijkt dit niet op voldoende wijze. Op 6 juni jl. heeft een zogenoemde beeldvormende vergadering plaatsgevonden van uw Commissie Duurzaam (hierna: de "**Commissie**") waarin [REDACTED] verklaarde:

"Het verhaal van het vroeg reactief beheer zoals dat ook door de vertegenwoordiger GroenLinks wordt genoemd, toch even aangeven, op dat terrein, is het niet zo dat zoals ik hoorde dat wij gezonde jonge dieren in het kader van reactief beheer zouden willen verwijderen. Ik zal een neutraal woord gebruiken. Het gaat er juist om dat ook in die fase dieren die niet meekomen, kenmerken vertonen die niet gezond zijn om in die fase wat te doen, want anders praat je over actief beheer en we hebben het over vroeg reactief beheer. Dat moet

[REDACTED]

Stop het onnodig dierenleed in de Oostvaardersplassen!



ook in een nieuw protocol vastgelegd worden hoe je dat dan gaat doen. Maar wij zijn niet deskundig genoeg om dat protocol vast te stellen."

Uit de bovenvermelde opmerkingen van [REDACTED] mag worden opgemaakt dat afschot in het kader van reactief beheer zich dient te beperken tot noodzaak, te weten tot dieren die kenmerken vertonen van het niet gezond zijn en om die reden niet (meer) mee kunnen komen. Immers, anders spreekt men van actief beheer. Verder maakt de Stichting uit de bovenvermelde opmerkingen op dat het College, ondanks als het bij monde van [REDACTED] toegezegde nader onderzoek, zelfs nog niet is gekomen tot een protocol waarin wordt vastgelegd hoe het vroeg reactief zal worden toegepast en verwijst de [REDACTED] voor nadere invulling naar het College terwijl het College juist naar [REDACTED] verwijst.

De Stichting wijst erop dat het College ondanks verschillende aansporingen niet in staat of niet bereid is gebleken om ook maar één enkele vraag van de Stichting te beantwoorden. De [REDACTED] alsmede het College bevestigen dat er geen eenduidig protocol bestaat voor het voeren van reactief beheer.

Het College heeft het publiek herhaaldelijk gevraagd om geduld, immers, de ruimte moest worden geboden, zo stelde het College, voor een zorgvuldige belangenafweging. Dit heeft echter niet geleid tot enige verbetering en toont de besluitvorming van hedenmiddag daartoe verder bewijs. Niet wordt door het College gegarandeerd dat dieren niet zullen hoeven te sterven, terwijl voor dat sterven geen enkele noodzaak bestaat. Op dagelijkse basis voegen zich nieuwe incidenten aan het dossier toe, hetgeen erop wijst dat het College het beheer van het Oostvaardersplassengebied niet onder controle heeft.

Op basis van al het bovenvermelde moet de conclusie worden getrokken dat het College in het beheer rondom de Oostvaardersplassen blijk heeft gegeven van ernstige onzorgvuldigheid. Van zelfs nog langer afwachten, zonder enig uitzicht op een verbetering van de houding van het College in dit dossier, kan in het belang van de dieren niet langer sprake zijn en is de Stichting van mening dat het College het vertrouwen van het publiek en de vele volgers van de Stichting in ernstige mate heeft geschaad. De Stichting kan haar volgers niet nog langer voorhouden dat het redelijk is om stil te zitten en vertrouwen te hebben in overlegende na overlegende. Om die reden heeft de Stichting besloten om het College in rechte te betrekken, dit ter afdwinging van de meest basale noodregel ter voorkoming van verder dierenleed.

De Stichting zal van het College in rechte eisen staat dat uitputtend zal worden geregeld hoe en op welke wijze met afschot en afvangen van dieren in het Oostvaardersplassen moet worden omgegaan. De Stichting eist van het College dat er daartoe een waterdicht protocol zal worden opgesteld, dat als meest basale grondregel zal bevatten dat géén gezonde dieren zullen worden afgeschoten, waarvan niet is vastgesteld dat zij onherstelbaar ongezond zijn geworden. Op korte termijn kan het College dan ook een dagvaarding verwachten.

Onder verschuldigde hoogachting,

[REDACTED]



retour van STAATSSECRETARIS

d.d. : 31/12/2010

Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en InnovatieAan:
De StaatssecretarisVan:
Directeur Natuur, Landschap en Platteland, drs**Directie Natuur, Landschap
en Platteland**

team biodiversiteit

Prins Clauslaan 8
2595 AJ DEN HAAG
Postbus 204012500 EK DEN HAAG
www.rijksoverheid.nl/eleni**Contactpersoon**

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

Datum

21 december 2010

Onze referentie

173720

Kopie aanDirecteur Regionale Zaken West
Directeur Juridische Zaken**Bijlagen**

3

nota

Stand van zaken grote grazers Oostvaardersplassen

Hierbij informeer ik u over de grote grazers in de Oostvaardersplassen (a) in het algemeen; en met betrekking tot: (b) het nieuwe afschotprotocol en (c) het standpunt van Lelystad over het Hollandse Hout. Ook adviseer ik u de commissie Vaarkamp snel te laten kijken naar het afschotprotocol en het Hollandse Hout. Desgewenst kunt u met [Redacted] bellen over het Hollandse Hout.

(a) algemeen

Staatsbosbeheer (SBB) meldt dat de conditie van de dieren nu ruim voldoende tot goed is. Ze hebben een vetvoorraad. Er worden nu alleen edelhertkalfjes geschoten (10-15 per week). Verder zijn van 1100 meter aan te realiseren richels, al 800 m klaar en van de 6 km aan te realiseren werkwegen (t.b.v. observatie en afschot), al 4 km. SBB wil al voor de kerst het bos Driehoek, en al voor de jaarwisseling het Oostvaardersbos en Fluitbos openen voor alle grazers (in totaal 150 ha). Bij groen licht kan SBB elk moment met het Hollandse Hout beginnen.

SBB wil ons ambtelijk twee keer per week op de hoogte houden van de situatie.

De Commissie Vaarkamp komt donderdag a.s. voor het eerst bijeen. Aan een instellingsbesluit wordt nog gewerkt. JZ stuurt u een nota over het regelen van de bindendheid van adviezen van de commissie Vaarkamp.

(b) het nieuwe afschotprotocol

SBB heeft u al op 14 december j.l. het nieuwe afschotprotocol gestuurd (zie bijlage). Onze eerste indruk is dat het er goed uitziet. Wel hebben we ambtelijk SBB vast verzocht een aantal tekstpassages te wijzigen. SBB zal dat doen en een nieuwe versie sturen. Het gaat om:

- Passages (eind paragraaf 2 en eind paragraaf 6.1) waarin de positie van de commissie Vaarkamp nog onvoldoende tot uiting komt.
- Passages (paragraaf 6.3 en bijlage 3) waarin het gebruik van geluiddempers wordt genoemd. Deze worden geschrapt. Hoewel SBB nog tot in 2012 ontheffing heeft voor het gebruik van geluiddempers en dat gebruik bovendien nodig is voor een effectief afschot, ligt het juridisch gevoelig en heeft uw ambtsvoorganger in dat kader uitgesproken dat SBB ze niet nodig zou hebben.

Lijn is nu om hierover niet nu een discussie uit te lokken, maar de kwestie op een later moment op te pakken.

Directie Natuur, Landschap
en Platteland
team biodiversiteit

Advies:

De aangepaste tekst van het afschotprotocol nog deze week door de commissie Vaarkamp laten beoordelen en SBB dat daarna laten uitvoeren.

Datum
21 december 2010

Onze referentie
173720

(c) standpunt Lelystad over het Hollandse Hout

B&W Lelystad heeft – ook via de pers - bekendgemaakt de gemeenteraad in januari twee opties te willen voorleggen voor het toelaten van grazers in het Hollandse hout: (1) niet instemmen en (2) instemmen onder voorwaarden¹ (zie bijlagen). Daarbij is volgens B&W het kiezen voor één van deze opties alleen aan de orde als u eerst zou hebben aangegeven de motie Ladders over het Hollandse Hout naast u neer te willen leggen. De gemeenteraad van Lelystad kan op 11 januari 2011 een besluit nemen, maar komt ook op 5 januari al bijeen (waarschijnlijk meningsvormend).

Zelf wil B&W nu geen voorkeur uitspreken. Reden is een niet eenduidige uitslag van de Klankbordgroep Hollandse Hout. Eénderde is zondermeer tegen. Tweederde stelt voorwaarden, waarbij er evenveel "nee-tenzij"- als "ja-mits"-geluiden zouden zijn. Overigens is de Klankbordgroep onduidelijk over of de standpunten een tijdelijke of langdurige openstelling betreffen.

De commissie Gabor had zo'n 500 ha Hollandse Hout voor ogen, waarmee dit bos het belangrijkste deel van de beschutting zou leveren. In de meest vergaande optie van B&W Lelystad zou slechts 250 ha Hollandse Hout open kunnen.

Verder stelt Waterschap Zuiderzeeland dat in het stormseizoen (tot 15 maart) niet in de dijk mag worden gewerkt. In de weg die *langs* de voet van de dijk loopt zouden twee wildroosters moeten komen. De weg is van Lelystad, maar de ondergrond behoort formeel tot de dijk, waardoor ook het Waterschap eventueel dwars kan gaan liggen.

Advies, in afwachting van uw beslissing over de motie Ladders:

- Ook de commissie Vaarkamp vast vragen hoe zij denken over het belang van het Hollandse Hout (in het kader van het Plan van Aanpak van SBB).
- Desgewenst telefooncontact opnemen met [redacted] over de ontstane patstelling en met [redacted] over de dijk.

¹ maximaal 250 ha; (b) geen onaanvaardbare aantasting bos; (c) dieren mogen niet uit begraasde deel kunnen, maar mensen moeten wel in het begraasde deel kunnen; (d) passage grazers over Knardijk mag niet leiden tot afsluiting van verkeer en de waterstaatkundige functie moet in tact blijven; (e) effecten moeten op 15 april 2011 worden geëvalueerd; (f) kosten komen niet ten laste van Lelystad.

Protocol Early reactive culling Oostvaardersplassen

Versie 1.0

(protocol vroeg reactief beheer)



Staatsbosbeheer
Versie 1.0, d.d. 13 december 2010.

Inhoud

1. Inleiding
2. Proces naar een nieuw protocol
3. Doelstellingen vroeg beheer
4. Uitwerking vroeg reactief beheer
5. Uitvoeringschema vroeg reactief beheer
6. Operationele uitvoering vroeg reactief beheer

Bijlagen

- | | |
|------------|--------------------------------------|
| Bijlage 1. | Kaart Oostvaardersplassen |
| Bijlage 2. | Geraadpleegde personen. |
| Bijlage 3. | Operationele afspraken en veiligheid |

1. Inleiding

Het natuurgebied Oostvaardersplassen is van groot internationaal belang op het gebied van de biodiversiteit. Het is een Europees beschermd gebied (Natura 2000) waar met name de vogelwaarden van groot belang zijn. In het natuurgebied Oostvaardersplassen zijn natuurlijke processen een essentieel onderdeel van het in stand houden en ontwikkelen van de natuurwaarden. De grote grazers die in de Oostvaardersplassen leven, de Edelherten, Konikpaarden en Hekcrunderen, spelen hierin een belangrijke rol. Zoveel als mogelijk wordt deze dieren de ruimte geboden om op een natuurlijke wijze te leven. Dit geldt voor de perioden van overvloed zoals de zomer en herfst, maar ook voor de perioden waarin voedsel en dekking schaars zijn zoals de winter en het vroege voorjaar. Het welzijn van de Edelherten, Konikpaarden en Hekcrunderen is regelmatig onderwerp van gesprek. In maart 2010 heeft de Tweede Kamer verzocht om een versnelde evaluatie van het bestaande beheer dat gebaseerd is op de adviezen van de International Committee on the Management of the Oostvaardersplassen (ICMO, 2006). De evaluatie van het beheer is in 2010 uitgevoerd door een nieuwe ICMO-commissie (ICMO2) onder leiding van de heer Gabor. Op 22 november 2010 heeft de ICMO2-commissie haar bevindingen aangeboden aan Staatssecretaris Bleker van Economie, Landbouw en Innovatie (EL&I). Staatssecretaris Bleker heeft Staatsbosbeheer verzocht een aantal aanbevelingen uit te werken. In dit protocol is de aanbeveling om te komen tot "early reactive culling" uitgewerkt en vertaald in een operationeel protocol.

ICMO aanbeveling early reactive culling

Adapt a new strategy of early reactive culling which takes into account environment conditions and start implementing it on december 15 (2010). This includes culling animals that are visibly in poor condition or with deviant behaviour before unnecessary suffering occurs in late winter. Apply the same strategy to all the three species.

2. Proces naar een nieuw protocol

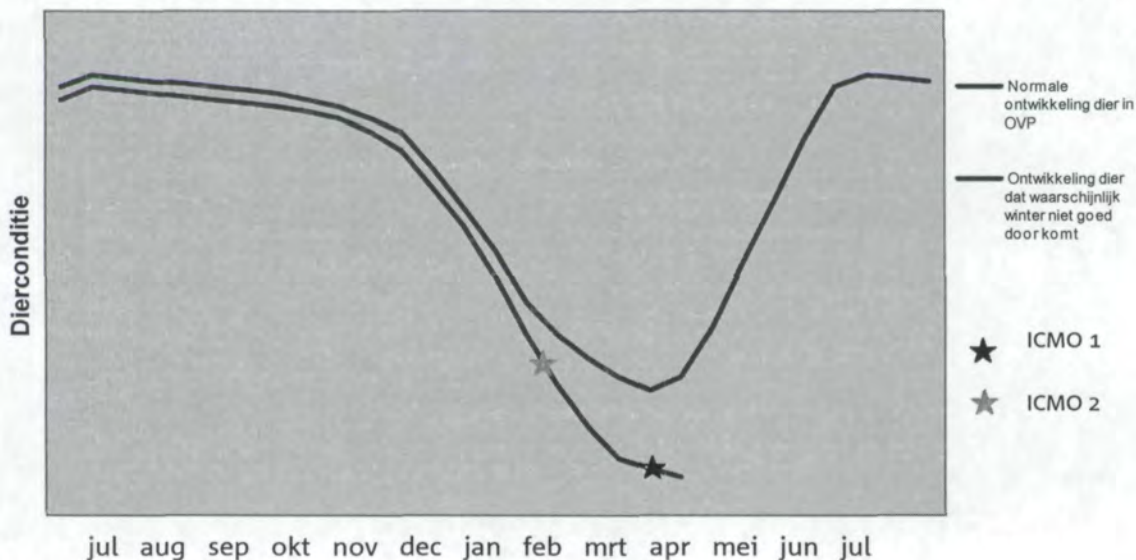
Op 1 december 2010 is in de Tweede Kamer gedebatteerd over de ICMO2 aanbevelingen. Gezien de korte termijn (ICMO advies luidde: start met nieuwe beleidslijn per 15 december 2010) is Staatsbosbeheer parallel aan de parlementaire behandeling gestart met het opstellen van een nieuw protocol. Hiertoe is een bijeenkomst belegd met deskundigen en een bijeenkomst met belanghebbenden (zie bijlage 2). Op basis van deze bijeenkomsten is dit protocol opgesteld en op 14 december aangeboden aan de Staatssecretaris van EL&I. Omdat een aantal punten van het ICMO2-advies nadere uitwerking vragen en omdat de Staatssecretaris en Staatsbosbeheer er veel waarde aan hechten om nauwlettend de nieuwe beheerswijze te evalueren en zonodig te optimaliseren, heeft dit protocol de werknaam 1.0 gekregen. Aanpassingen en aanscherpingen van het protocol kunnen plaatsvinden op grond van nieuwe wetenschappelijke inzichten of ervaringen uit het veld. De procedure hiervoor is dat Staatsbosbeheer als beherende organisatie eventuele voorstellen hiertoe opstelt, deze voorlegt aan de ingestelde beheersadvies die hier een advies over geeft. Aanpassingen van het protocol worden door Staatsbosbeheer direct gecommuniceerd met de Staatssecretaris van EL&I. Eventuele aanpassingen dienen te passen binnen de door ICMO2 geadviseerde kaders.

3. Doelstellingen vroeg reactief beheer

Het vroeg reactief beheer heeft als primair doel om onnodig en langdurig lijden van de grote grazers maximaal te beperken. Onder 'lijden' wordt hierbij verstaan, dat dieren aan omstandigheden worden blootgesteld, die hun natuurlijk aanpassingsvermogen overschrijden. (Dat is bijvoorbeeld het geval als een dier aan een voedseltekort wordt blootgesteld, terwijl zijn vetreserve al is verbruikt.) Onder 'onnodig, langdurig lijden' wordt verstaan, als er niet ingegrepen wordt op het moment dat herkenbaar is, dat het aanpassingsvermogen van een dier wordt overschreden en ingrijpen wel mogelijk is.

Naast het primaire doel om onnodig en langdurig lijden maximaal te beperken, wordt ook beoogd om in de Oostvaardersplassen zoveel mogelijk uit te gaan van natuurlijke selectie binnen en ontwikkeling van de populatie grote grazers. De natuurlijke processen binnen de OVP bepalen daarbij hoeveel dieren er op een bepaald moment kunnen leven (en dat kan fluctueren per jaar en door de tijd) en welke dieren bijvoorbeeld de komende winterperiode niet zullen overleven. Terwijl het eerder vastgestelde management van laat reactief beheer erop gericht was de natuurlijke processen zo lang mogelijk door te laten gaan, zal nu veel eerder ingegrepen worden door dieren al dan af te schieten als er eerste duidelijke signalen zijn dat individuele dieren weinig perspectief hebben om te overleven. Hierbij speelt naast de dierconditie ook de omstandigheden van de omgeving (omgevingsconditie) een belangrijke rol.

Dit protocol is gedurende het gehele jaar operationeel. Echter het meeste impact zal er in de winterperiode zijn, omdat het aanpassingsvermogen van de grote grazers tijdens deze periode onder grote druk staat. In de praktijk zal dit er toe leiden dat - waar afschot op basis van het vigerende protocol met name plaatsvond in de maanden maart en april - er een verschuiving naar eerder in het jaar zal gaan plaatsvinden. Beoogd wordt om een intensief toezicht op de conditie van de grote grazers het beheer vooral in de periode januari-februari te laten plaatsvinden. Effect hiervan is dat dieren die met een zekere waarschijnlijkheid de winter niet zullen overleven niet onnodig en langdurig in een slechte conditie zullen verkeren.



Hierbij dient opgemerkt te worden dat niet te voorkomen is dat er toch ook dieren op een natuurlijke wijze zullen sterven aan het einde van de winter. Een plotselinge verslechtering van de conditie kan optreden. Dit gebeurt overal in de natuur, waarbij een plotselinge verslechtering inhoudt dat er geen sprake is van langdurig lijden. Verder wordt bij het vroeg reactief beheer geaccepteerd dat niet uit te sluiten is dat er dieren geschoten worden die mogelijk toch de winter overleefd zouden hebben. In de praktijk is in eerdere jaren gebleken dat er ieder jaar dieren zijn die ondanks een slechte conditie toch in staat zijn de winter te overleven.

4. Uitwerking vroeg reactief beheer

In het advies van ICMO2 wordt geadviseerd om in het uit te voeren beheer en het op te stellen protocol rekening te houden met een tweetal hoofdpunten:

- Dierconditie (uiterlijke conditiescore en gedrag)
- Omgevingsconditie (populatie-dichtheid, voedselbeschikbaarheid, beschutting en weercondities).

Het ICMO heeft hiervoor het volgende schema opgesteld (blz 36 ICMO2 Advies):

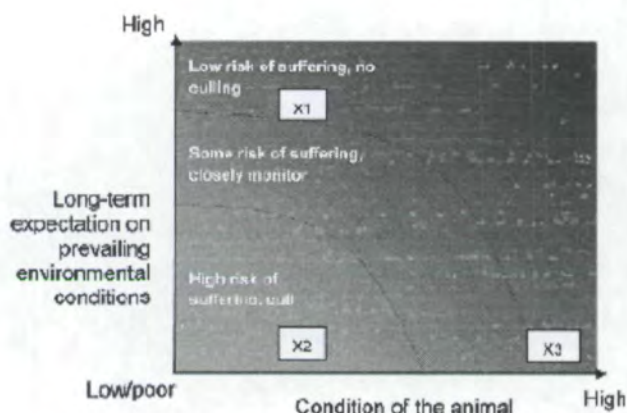


Figure 3.1. Phase plane showing the trade-off between animal condition and long-term expectation on prevailing conditions in determining the need to prevent long-term unnecessary suffering by reactive culling. By way of example: an animal that is in very poor body condition but experiencing good environmental conditions (X1) would not be culled, while an animal with the same body condition but in harsh long-term environmental conditions (X2) will be culled. By contrast, another animal which is in good body condition under the same harsh environmental conditions will not be culled (X3).

Kern van het ICMO2 advies is dat onderkent wordt dat de dierconditie gedurende het jaar sterk verandert. Zo loopt de conditie van de dieren normaal gesproken terug in de winter en wordt weer goed in voorjaar en zomer. Dit is een natuurlijk proces, dat plaatsvindt binnen de grenzen van het aanpassingsvermogen van grazers. Er is hierbij geen sprake van onnodig lijden, als de dieren in de gelegenheid worden gesteld adequaat te kunnen reageren op slechte omgevingscondities. Voldoende beschutting is hierbij voor de grazers een vereiste. Een sterk teruggelopen conditie van de dieren waarbij de omgevingsfactoren (bv voedsel, beschutting, weersomstandigheden) nog voor een langere periode sterk negatief zullen blijven en er derhalve weinig of geen perspectief is voor de dieren om hier op een succesvolle manier mee om te kunnen gaan, wordt als onnodig lijden en dus als niet acceptabel beschouwd. Het nieuwe afschotprotocol maakt in essentie geen onderscheid naar het moment in het seizoen, omdat onnodig lijden op ieder moment van het jaar maximaal beperkt zal worden. Mocht er in een periode van het jaar, waarin de dieren in een prima conditie zijn een calamiteit (bv een grootschalige overstroming) zijn waardoor de omgevingsfactoren zodanig slecht zijn dat er geen perspectief is, dan leidt dit afwegingskader tot passende ingrepen. Omgekeerd zal een dier ondanks goede omgevingsomstandigheden worden afgeschoten, als het in een zodanig slechte conditie verkeert, dat het zeer waarschijnlijk niet zal overleven. Vanzelfsprekend zullen echter de omgevingconditie en de dierconditie met name in de winterperiode teruglopen waardoor feitelijk ingrijpen in grotere omvang in de winterperiode zal plaatsvinden.

5. Uitvoeringschema vroeg reactief beheer

5.1 Dierconditie

Er zijn mondiaal diverse beschrijvingen operationeel om de individuele conditie van dieren te beschrijven. Deze beschrijvingen zijn veelal specifiek gemaakt per diersoort en vaak gericht op gehouden dieren. De conditiebepaling die in dit protocol gehanteerd wordt, is primair gericht op de leefomstandigheden in de Oostvaardersplassen. De classificatie is opgebouwd uit een combinatie van visueel beeld en gedragskenmerken.

Dierconditie	Lichamelijke kenmerken	gedragskenmerken
Dierconditie 1 (slecht)	<ul style="list-style-type: none"> • Doornuitsteeksels als tanden van een zaag • Zeer sterk ingevallen bedekking tussen doorn- en dwarsuitsteeksels • Zeer sterk ingevallen buikvulling • Bedekking tussen heupbeen en zitbeen ernstig ingevallen, geen vlees aanwezig • Zitbeenderen zeer prominent met diepe V-vormige holte onder de staart 	<ul style="list-style-type: none"> • Bewegingsgedrag: zeer traag, onregelmatige bewegingen, struikelen vaak, niet vast op de benen • Onderzoekend gedrag: gedesorienteerd, apathisch • Sociaal gedrag: afgezonderd • Foerageergedrag: geen
Dierconditie 2 (slecht - matig)	<ul style="list-style-type: none"> • Doornuitsteeksels als duidelijk zichtbaar • Sterk ingevallen bedekking tussen doorn- en dwarsuitsteeksels • Sterk ingevallen buikvulling • Bedekking tussen heupbeen en zitbeen duidelijk ingevallen, weinig vlees aanwezig • Zitbeenderen prominent met diepe, bijna V-vormige holte onder de staart 	<ul style="list-style-type: none"> • Bewegingsgedrag: traag, onregelmatige bewegingen, struikelen vaak, minder vast op de benen • Onderzoekend gedrag: gedesorienteerd, niet alert, passief • Sociaal gedrag: volgt de groep vertraagd • Foerageergedrag: geen
Dierconditie 3 (matig)	<ul style="list-style-type: none"> • Doornuitsteeksels individueel te onderscheiden • Duidelijk ingevallen bedekking tussen doorn- en dwarsuitsteeksels • Sterk ingevallen buikvulling • Bedekking tussen heupbeen en zitbeen sterk ingevallen, zeer licht bekleed • Zitbeenderen prominent U-vormig, holte onder de staart 	<ul style="list-style-type: none"> • Bewegingsgedrag: minder krachtige bewegingen, • Onderzoekend gedrag: licht passief • Sociaal gedrag: minder interactief, wel in de buurt van de groep • Foerageergedrag: blijvend op zoek naar voedsel
Dierconditie 4 (matig - goed)	<ul style="list-style-type: none"> • Doornuitsteeksels individueel te onderscheiden • Duidelijk ingevallen bedekking tussen doorn- en dwarsuitsteeksels • Enigszins ingevallen buikvulling • Bedekking tussen heupbeen en zitbeen enigszins ingevallen, licht bekleed • Zitbeenderen prominent U-vormig, holte onder de staart 	<ul style="list-style-type: none"> • Bewegingsgedrag: krachtige bewegingen, • Onderzoekend gedrag: actief • Sociaal gedrag: matig interactief, wel in of bij de groep • Foerageergedrag: blijvend op zoek naar voedsel
Dierconditie 5 (goed)	<ul style="list-style-type: none"> • Geraamte en bedekking goed in balans • Doornuitsteeksels niet meer goed te onderscheiden • Geen afzonderlijke dwarsuitsteeksels zichtbaar • Geen ingevallen buikvulling • Bedekking tussen heupbeen en zitbeen licht tot goed bekleed • Zitbeenderen afgerond, ondiepe holte 	<ul style="list-style-type: none"> • Bewegingsgedrag: goed gecoördineerd, krachtig • Onderzoekend gedrag: alert, reagerend op aanwezigheid mensen of andere dieren • Sociaal gedrag: interactief, verzorgt zichzelf, in de groep • Foerageergedrag: passend bij omgeving

	onder de staart	
--	-----------------	--

5.2 Omgevingsconditie.

Naast de diercondities zijn de omgevingsfactoren van belang voor het waarderen van de welzijnssituatie van de dieren. In het ICMO2 rapport zijn de volgende omgevingsfactoren hierbij benoemd:

- Beschikbaarheid van voedsel in relatie tot de populatiedichtheid
- De aanwezigheid van beschutting voor slechtweersomstandigheden
- De weersituatie (ook daarin meegenomen de lange termijn verwachtingen)

In het protocol zal gewerkt worden met een samengestelde waardering van de bovenstaande factoren. Hiervoor is gekozen omdat niet één aspect van de omgevingsfactoren bepalend is, maar vooral de combinatie. Als voorbeeld: als de weersituatie slecht is, hoeft dit op zichzelf niet negatief te zijn, als er bijvoorbeeld voldoende beschutting is. Of als de voedselsituatie slecht is, is dit ernstiger als ook de weersvooruitzichten voor de lange termijn slecht zijn.

De waardering van de omgevingscondities is als volgt opgebouwd:

Omgevingsfactor	Waardering (punten)	Beschrijving
Voedsel	Goed Matig Slecht	Optimale beschikbaarheid voor 100% van de dieren Beschikbaarheid voor 50% van populatiebehoefte Vrijwil geen voedsel aanwezig
Beschutting	Goed Matig Slecht	Goede beschutting voor 100% van de dieren Beschutting voor 50% van de populatiebehoefte Vrijwel geen beschutting aanwezig
Temperatuur	Goed Matig Slecht	Wisselend, binnen aanpassingsvermogen Extreem, periode 5 tot 10 dagen Extreem, periode meer dan 15 dagen
Wind	Goed Matig Slecht	Wisselend, binnen aanpassingsvermogen Periode tot 5 dagen, meer dan windkracht 5 Periode meer dan 10 dagen, meer dan windkracht 5
neerslag	Goed Matig Slecht	Weinig of wisselend neerslag Periode met meer dan 3 dagen neerslag Periode meer dan 5 dagen zware neerslag

5.3 Interactie dierconditie – omgevingsconditie.

In het navolgende schema zijn de dierconditie en de omgevingscondities samengebracht.

dierconditie	Omgevingsconditie							
	slecht							goed
5.00 (goed)								
4.00								
3.00	X							
2.00	X	X	X	X	X			
1.00 (slecht)	X	X	X	X	X	X	X	X

X = actief ingrijpen door middel van afschot.

Met behulp van het bovenstaande schema wordt nadrukkelijk een handvat geboden om naast de dierconditie ook de omgevingsconditie te benutten in de afweging om in te grijpen of niet. Het individuele dier wordt beoordeeld op dierconditie (lichamelijk en gedrag) en vervolgens wordt met behulp van het bovenstaande schema een zo goed mogelijke inschatting gemaakt of het aannemelijk is of het dier de komende periode kan doorstaan. Het bovenstaande schema is niet bedoeld als rekenmodel met absolute uitkomsten, maar ondersteunt de beheerders in het nemen van breder gefundeerde uitvoeringsbeslissingen.

Aanvullend op het bovenstaande schema zijn voor een aantal bijzondere situaties additionele richtlijnen:

- **Ziekten en verwondingen.** Hoewel er in de Oostvaardersplassen een zeer laag ziektebeeld is (gebaseerd op oa secties door de Gezondheidsdienst voor Dieren) is er soms sprake van individuele dieren met een herkenbaar ziektebeeld. Het meest voorkomend is ataxie onder de edelherten. Indien er symptomen zijn die er op wijzen dat dieren een ziekte hebben die zal leiden tot (op termijn) de dood, zal actief ingegrepen worden (afschot). E.e.a in nauw overleg met de dierenarts. Dit geldt ook voor verwondingen (bv verwonde edelherten als gevolg van bronst: vorkelen).
- **Slecht ontwikkelde jonge dieren en zeer laat geboren dieren** (met name hertenkalfjes) Jonge dieren die bij het ingaan van de winter slecht ontwikkeld zijn, blijken een zodanig kleine kans te hebben om de winter te overleven dat vroegtijdig ingegrepen zal worden.

6. Operationele uitvoering van het vroeg reactief beheer

6.1 Verantwoordelijkheden

Staatsbosbeheer is verantwoordelijk voor de uitvoering van het beheer zoals beschreven in dit protocol. Het Districtshoofd Flevoland van SBB stuurt de uitvoering aan. De dagelijkse coördinatie van het beheer wordt uitgevoerd door de verantwoordelijke boswachter(s). Een nadere beschrijving van de uitvoering is opgenomen in bijlage 3. De Beheeradviescommissie monitort de uitvoering en adviseert hier over, binnen de kaders van dit protocol. Indien adviezen de reikwijdte van dit protocol overstijgen, kan met goedkeuring van de Staatssecretaris van EL&I eventueel aanpassing van het protocol plaatsvinden.

6.2 Veiligheid – publieke toegankelijkheid

In het vroeg reactief beheer staat het dierenwelzijn uitgangspunt. Beperkingen om niet te kunnen schieten indien dit noodzakelijk is, dienen zoveel mogelijk weggenomen te worden. Hiertoe zal Staatsbosbeheer de toegankelijkheid van het gebied voor het beheer vergroten (verbeteren / uitbreiden beheerswegen). Veiligheid voor zowel dienstdoende beheerders als publiek zijn randvoorwaardelijk. Omdat delen van het Oostvaardersplassengebied (en de beoogde aangekoppelde bosgebieden zoals Oostvaardersbos en Driehoek) voor publiek toegankelijk zijn, zullen maatregelen genomen moeten worden. In de periode waarin beheer (afschot) aan de orde is, zullen beperkingen ten aanzien van de toegankelijkheid onvermijdelijk zijn. Er zullen gebieden afgesloten worden, maar Staatsbosbeheer hecht er aan dat het publiek zo veel als verantwoord is (veiligheid, dierenwelzijn) het gebied kan blijven bezoeken. Voor de winterperiode 2010 - 2011 wordt voor de aan te sluiten gebieden voorsnog uitgegaan van de volgende keuzes.

Gebied	Maatregelen en openstelling
Oostvaardersbos	<ul style="list-style-type: none">• Wandelpaden worden afgesloten• Doorgaand fietspad, uitkijkpunt opengesteld na 12.00 uur.• Indien noodzakelijk vanwege dierenwelzijn / veiligheid kan overgegaan worden tot volledige afsluiting
Driehoek	<ul style="list-style-type: none">• Wordt afgesloten voor publiek• In de weekenden in de middag (na 12.00 uur) begeleide excursies
Kotterbos	<ul style="list-style-type: none">• Indien opgesteld voor grazers wordt dit (kleine) gebied afgesloten voor publiek
Hollandse Hout	<ul style="list-style-type: none">• Indien besloten wordt tot openstelling voor de grazers zullen nader te bepalen beperkingen aan de orde zijn voor publiek

6.3 Middelen

Voor het afschot zijn bij Staatsbosbeheer kogelbuksen en een jachtgeweer met zogenaamde Brenneke patronen aanwezig. Deze geweren zijn voorzien van geluiddempers waardoor het dierenwelzijn in dit open gebied in belangrijke mate wordt bevorderd (beperken van verstoring).

6.4 Situatie waarin het protocol niet voorziet

Indien er zich omstandigheden voordoen waarin het protocol niet voorziet, zal de beheerder deze omstandigheden overleggen met het Districtshoofd Flevoland en vanuit deskundigheid handelen. Te allen tijde wordt van deze situaties schriftelijk verslag gedaan en bekend gemaakt aan de Beheeradviescommissie Grote Grazers. Dit kan leiden tot aanvulling / aanpassing van het protocol.

Bijlage 1. Kaart Oostvaardersplassen



Bijlage 2. Betrokken en geraadpleegde deskundigen / belanghebbenden

Deskundigen 1^o informatieronde:

[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]

Belanghebbenden:

[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]

Supervisie

[Redacted]
[Redacted]

Bijlage 3. Operationele afspraken en veiligheid

Middelen

In de Oostvaardersplassen zijn kogelbuksen met demper aanwezig die gebruikt kunnen worden. Indien noodzakelijk, kan eventueel ook gebruik worden gemaakt van een jachtgeweer met Brenneke patronen. De wapens staan opgeborgen in een braakvrije kast. Hierin worden munitie en kogelbuksen gescheiden bewaard. Wapens en munitie staan **ALTIJD** in dezelfde kast wanneer ze niet worden gebruikt. De bewaarplaats van de sleutels is bij de gebruikers bekend.

Afvoer

Geschoten Heckrunderen en Konikpaarden worden in beginsel afgevoerd. Daar waar de terrein-omstandigheden dit niet toelaten, kan hier in bijzondere situaties van afgeweken worden. De beheerder die een Heckrund of Konikpaard afschiet draagt ook de verantwoording voor het afvoeren van het kadaver uit het terrein. Hij kan dit aan anderen overdragen of zelf doen.

De Edelherten blijven in beginsel in het terrein liggen. Van de mannelijke dieren worden de geweistangen verwijderd. Hiermee worden mensen gedemotiveerd om geweien in de Oostvaardersplassen te gaan zoeken en mee te nemen, waardoor ongewenste verstoring plaatsvindt. Verplaatsing en/of afvoer van dode edelherten kan aan de orde zijn indien dit uit milieuhygiënische overwegingen dan wel recreatieve beleving aan de orde is.

Vastlegging gegevens

Van ieder dier worden op een voorgedrukt formulier de volgende gegevens vastgelegd door de medewerkers van Staatsbosbeheer die het afschot doen:

- a) diersoort
- b) geslacht
- c) leeftijd: zo nauwkeurig mogelijk
- d) locatie
- e) reden voor afschot
- f) eventuele bijzonderheden
- g) datum van afschot
- h) bij twijfel over de gezondheid wordt via de coördinator faunabeheer de dierenarts gebeld.
- i) in overleg met de coördinator faunabeheer worden dieren ten behoeve van een bepaling van de gezondheidsstatus aangeboden aan de Gezondheidsdienst voor Dieren

De boswachter Monitoring/coördinator faunabeheer zorgt voor aanlevering van de gegevens aan het Bureau Ontwikkeling en Beheer van het Staatsbosbeheer.

Veiligheid

Voor medewerkers van Staatsbosbeheer die bij het afschot betrokken zijn gelden strenge veiligheidsprocedures. De medewerker is verzekerd via de algemene verzekering van Staatsbosbeheer. Deze verzekering geeft wettelijke dekking voor de medewerkers van Staatsbosbeheer. M.a.w. mocht de betrokken medewerker iets anders raken dan het beoogde doel en daarmee schade veroorzaken, dan is hij hiervoor verzekerd.

Dit betekent dat buiten de Oostvaardersplassen en niet in opdracht van Staatsbosbeheer er dan ook **NOOIT** met de Staatsbosbeheergeweren geschoten mag worden, want deze handeling is niet verzekerd.

Voor noodsituaties in opdracht van de politie, én in overleg met de coördinator faunabeheer, kan een uitzondering gemaakt worden. Er wordt alleen gewerkt conform geldende vergunningen.

De volgende veiligheidsregels moeten strikt worden opgevolgd:

- a) voordat men het terrein in gaat altijd kijken en op de hoogte stellen van wie er in het terrein is;
- b) als men het geweer uit de kast pakt, altijd controleren of het wapen ongeladen is;
- c) werking van het geweer vooraf controleren: demper goed vastmaken, controleren of er geen rommel voor of in de loop zit;
- d) geweer altijd ongeladen en met open grendel wegzetten.
- e) bij regelmatig gebruik van het geweer de demper er van af halen (condensvorming geeft corrosie);
- f) nooit omhoog schieten (bijvoorbeeld wanneer een dier op de kade staat);
- g) in principe naar binnen schieten richting het centrum van het gebied;
- h) zorg voor een goed kogelvanger, zandbult, bomengroep;

- i) niet schieten bij mist, slecht zicht en te weinig licht;
- j) in principe geen afschot wanneer er excursies zijn in het gebied, uitzonderingen daar gelaten;
- k) rij nooit met een doorgeladen wapen rond dat niet op safe staat;
- l) in principe niet met meerdere personen in één auto tijdens het afschot;
- m) bij ijs en sneeuw geldt er een verscherpt veiligheidsregime in verband met gladheid en afketsgevaar.

In het Oostvaarderbos (Fluitbos) /Driehoek / Kotterbos (en evt. Hollandse Hout) gelden de volgende aanvullende veiligheidsregels:

- a) ga na of er publiek in het gebied is;
- b) bij twijfel **NOOIT** schieten;
- c) hou er rekening mee dat als de kogel iets anders raakt dan het beoogde dier (tak, riet of boom) hij van baan kan veranderen (ook kleine afwijkingen kunnen grote gevolgen hebben);
- d) als het afschot gezien/gehoord wordt, altijd even contact op nemen met de bezoeker en uitleggen waarom het afschot gepleegd is;
- e) ook bij afvoer van het dier (wanneer men langs mensen rijdt) altijd even stoppen en uitleggen

" VEILIGHEID GAAT VOOR ALLES. "

Afschot in het veld

Kijk goed rond en volg het beslisschema.

Regels bij afschot:

- a) zorg voor een goede kogelvanger (naar beneden schieten, dichte takken);
- b) zorg dat een dier goed dwars staat en dat er niets achter of naast staat;
- c) beperk de schootsafstand tot maximaal 100 m;
- d) op korte afstand kan een schot op de kop bovenkant nek of oor worden afgegeven mits onder optimale omstandigheden (opgelegd);
- e) boven de 30 m altijd blad schieten (direct achter voorpoot omhoog en een hand er achter ter hoogte van de schouder). Nooit langs de voorloper omhoog, dit geeft verhoogde kans op loperschoten;
- f) zorg dat de demper vrij is (als de demper ergens op rust geeft dit afwijkingen in het schor beeld);
- g) bij niet te verklaren missers, altijd op nieuw inschieten bij voorkeur samen met een collega;
- h) blijf na het afschot het dier goed volgen, en kijk wat het effect is van het schot;
- i) nooit direct naar het dier toe gaan (dit geeft teveel relatie met gevaar/auto);
- j) in principe niet schieten in grote roedels, uitzonderingen daar gelaten;
- k) schiet niet als je niet voldoende in rust bent en voorkom het afgeven van een schot onder tijdsdruk of spanning;
- l) ga er vanuit dat wat je doet altijd bekend is bij collega's en publiek
- m) houdt er rekening mee dat niet iedereen geconfronteerd wil worden met afschot van een dier;
- n) wanneer er afschot plaats vindt direct voor een uitkijkbult en /of hut even naar de mensen toe voor uitleg / of vraag even een collega.

Personele structuur

Het districtshoofd is eindverantwoordelijk voor het faunabeheer in de Oostvaardersplassen.

De Boswachter I&M Grote Grazers is gedelegeerd verantwoordelijk, voor het daadwerkelijke afschot, gebruik van de kogelbuksen en zorg voor monitoring.

Wie afschot pleegt is op het moment van het schot daadwerkelijk verantwoordelijk voor de effecten van zijn schot. **M.a.w de schutter is (wettelijk) verantwoordelijk. Deze verantwoordelijkheid is niet overdraagbaar.**

Algemene afspraken :

- a) deze instructie is bindend en kan niet naar eigen inzicht worden ingevuld;
- b) de boswachter I&M Grote grazers controleert en coördineert;
- c) als er iemand in het veld afschot pleegt is de coördinator faunabeheer altijd op de hoogte, daadwerkelijk op de hoogte gesteld of via de voicemail;
- d) als hij er niet is (ziekte, vakantie), delegeert hij zijn bevoegdheden /verantwoordelijkheden in overleg met het Districtshoofd;
- e) steekproefsgewijs controleert de coördinator faunabeheer het afschot aan de hand van het beslisschema en conditiescore. Na herhaalde fouten rapporteert hij dit aan het districtshoofd en volgt een gesprek met de betrokkene;
- f) bij overtreding van de veiligheidsinstructie vervalt direct de bevoegdheid van het gebruik van een dienstgeweer en het uitvoeren van afschot. Na een gesprek met het districtshoofd en coördinator faunabeheer wordt de bevoegdheid opnieuw gegeven of vervalt definitief;
- g) er worden geen afgeschoten dieren of delen daarvan meegenomen uit het veld c.q. vanaf de beheersgebouwen;
- h) de coördinator faunabeheer verzorgt de instructie en praktische opleiding;
- i) Bij uitbreiding van gebieden geldt in principe deze instructie.

In alle gevallen waarin deze instructie niet voorziet, beslist de coördinator faunabeheer in overleg met het Districtshoofd.

Betrokken medewerkers bij het afschot/ beheer fauna:

Districtshoofd	verantwoordelijk voor beheer OVP
Boswachter I&M	betrokken bij afschot
Boswachter VPR (2 personen)	betrokken bij afschot
Senior veldmedewerker beheer	betrokken bij afschot
Veldmedewerker (2 personen)	betrokken bij afschot
Medewerker BOB	op afroep beschikbaar

Onderwerp	Grote Grazers in de Hollandse Hout		A	B
Portefeuillehouder	Fackeldey		Openbaar	
Programma	Benutten en profileren van kernkwaliteiten			
Aan	<input type="checkbox"/> Directie <input checked="" type="checkbox"/> College <input type="checkbox"/> Burgemeester	Bijlagen	<input type="checkbox"/> Financiële paragraaf <input checked="" type="checkbox"/> Raadsvoorstel <input type="checkbox"/> Openbare bekendmaking vereist <input type="checkbox"/> Anders, nl.:	
Registratie	B10		15 december 2010	
Steller	[Redacted]	Datum	15 december 2010	
Doorkiesnummer	[Redacted]	Ingekomen brief d.d.		
Afdeling	CS	Afkomstig van		

Parafen				
Afdelingshoofd	Controller	Medeparaaf Naam: Afd.:	Medeparaaf Naam: Afd.:	Gemeentesecretaris/ Algemeen directeur
Besproken met portefeuillehouder		ja	nvt	
Besproken in directie		<input type="checkbox"/> nee	<input type="checkbox"/> ja, zie bijgevoegd advies/besluit d.d.	
AKKOORD		BESPREKEN		Besluit via A-procedure
[Redacted]			Conform	Gewijzigd Aangehouden
[Redacted]			Datum besluit:	
[Redacted]			Besluit via B-procedure	
[Redacted]			Conform	Gewijzigd Aangehouden
[Redacted]			Datum besluit:	
[Redacted]			Agendanummer:	

Voorgesteld besluit

1. de raad via bijgaande brief te informeren over de stand van zaken met betrekking tot grote grazers in de Hollandse Hout.
2. De raad voor te stellen een keuze te maken uit de varianten zoals aangegeven onder de punten 3a en 3b in het raadsvoorstel met betrekking tot de positie en inzet van de gemeente Lelystad ten aanzien van de grote grazers in de Hollandse Hout voor het overleg met de staatssecretaris.

Voorgesteld besluit

1. de raad via bijgaande brief te informeren over de stand van zaken met betrekking tot grote grazers in de Hollandse Hout.
2. De raad voor te stellen een keuze te maken uit de varianten zoals aangegeven onder de punten 3a en 3b in het raadsvoorstel met betrekking tot de positie en inzet van de gemeente Lelystad ten aanzien van de grote grazers in de Hollandse Hout voor het overleg met de staatssecretaris.

Aanleiding

De afgelopen weken is op diverse plaatsen door diverse gremia veel gesproken over grote grazers in relatie tot de Hollandse Hout. Ter voorbereiding op de raadsbijeenkomst die begin 2011 over dit onderwerp gehouden zal worden, wil het college de raad informeren over de actuele stand van zaken met betrekking tot dit onderwerp. Tevens vraagt het college de raad een uitspraak te doen met betrekking tot de positie en inzet van de gemeente Lelystad ten aanzien van de grote grazers in de Hollandse Hout voor het overleg met de staatssecretaris.

Beoogd effect

Te komen tot gedragen standpunten over het onderwerp grote grazers in de Hollandse Hout waarmee het overleg met de staatssecretaris gevoerd kan worden.

Argumenten

- 1.1 De afgelopen weken is er veel gebeurd in het dossier Grote grazers in de Hollandse Hout. Door de stand van zaken beknopt in een brief aan de raad weer te geven, krijgen de leden van de raad een goed overzicht hetgeen kan bijdragen aan de meningsvorming door de raad.
- 1.2 Het college heeft, mede kennis genomen hebbende van het advies van de klankbordgroep Hollandse Hout, een aantal conclusies geformuleerd op basis waarvan naar de mening van het college, de opvattingen van de regio goed bij de staatssecretaris over het voetlicht gebracht kunnen worden.
- 2.1 Het gebied Hollandse Hout is eigendom van Staatsbosbeheer. Het besluit om al dan niet grote grazers toe te laten in dit gebied ligt bij het bevoegd gezag, het rijk. De gemeente heeft geen beslissingsbevoegdheid in deze, maar kan slechts aan het bevoegd gezag haar opvattingen kenbaar maken.
- 2.2 In eerdere behandeling in de raad van dit onderwerp, o.a. bij het opstellen van het Coalitieakkoord 2010-2014, is een keuze gemaakt voor procesmatige afspraken met betrekking tot de gebiedsvisie Hollandse Hout. In lijn met deze coalitieafspraken kiest het college ervoor geen inhoudelijk standpunt in te nemen, maar de raad 2 varianten aan te bieden. Het is dan aan de raad om op basis van alle beschikbare informatie een eigen afweging in deze te maken.

Kantttekeningen

Geen

Communicatie

De brief aan de raad wordt ook verzonden naar de klankbordgroep Hollandse Hout

Voorstel aan de raad

afdeling: CS
steller: 
doorkiesnummer: 
e-mailadres:
begrotingsparagraaf: Benutten en profileren van kernkwaliteiten



2010

Nr.

Punt ... van de agenda voor de vergadering van

Onderwerp

Grote grazers in de Hollandse Hout

Voorgesteld besluit

- A1. Kennis te nemen van de stand van zaken met betrekking tot grote grazers in de Hollandse Hout.
- A2. Geen medewerking te verlenen aan de permanente toelating van grote grazers in de Hollandse Hout.
- A3. Geen medewerking te verlenen aan tijdelijke toelating van grote grazers in de Hollandse Hout,

danwel

- B1. Kennis te nemen van de stand van zaken met betrekking tot grote grazers in de Hollandse Hout.
- B2. Geen medewerking te verlenen aan de permanente toelating van grote grazers in de Hollandse Hout.
- B3. Wel medewerking te verlenen aan tijdelijke toelating van grote grazers in de Hollandse Hout onder het navolgende ondeelbare pakket voorwaarden.
 - 1. Het open te stellen areaal mag niet groter zijn dan 250 ha.
 - 2. Er mag geen sprake zijn van onaanvaardbare aantasting van het bos. De Commissie Gabor verwacht niet dat dit het geval zal zijn. Men verwacht zelfs dat door de tijdelijke begrazing de biodiversiteit van het bos er op vooruit zal gaan. Mocht onverhoopt het bos toch onaanvaardbaar aangetast worden, dan wordt de toelating – ook voor de daaropvolgende jaren – gestopt. De gemeente Lelystad stelt voor de ontwikkeling van dit bos door een onafhankelijke commissie te laten monitoren. Voor deze monitoring zal budget beschikbaar moeten zijn en er zullen door de commissie toetsingscriteria ontwikkeld moeten worden. Wellicht kan aansluiting gezocht worden bij de wetenschappelijke commissie die wordt geadviseerd in te stellen in het rapport van de Commissie Gabor
 - 3. Het te begrazen deel van het bos zal zodanig afgezet moeten worden dat de dieren er niet uit kunnen. Ook het begraasde deel zal voor mensen toegankelijk moeten zijn.
 - 4. De “oversteek” van de Oostvaardersplassen naar Hollandse Hout mag niet leiden tot een afsluiting van de Knardijk voor verkeer en zal op een zodanige wijze uitgevoerd moeten worden dat verkeersveiligheid en waterstaatkundige functie onaangetast blijven.
 - 5. Conform het ICMO2-advies zal het effect van de tijdelijke toelating van grote grazers in de omliggende bosgebieden na 15 april worden geëvalueerd. Op basis van de uitkomsten van deze evaluatie zal tot voortzetting worden besloten.



6. De kosten van maatregelen die nodig zijn om de tijdelijke toelating van grote grazers in de Hollandse Hout mogelijk te maken, komen niet ten laste van de gemeente Lelystad.

Inleiding

Op 22 november heeft de commissie Gabor het 2^e ICMO rapport gepresenteerd. Het rapport geeft een helder inzicht in de problematiek van de grote grazers in de Oostvaardersplassen en draagt oplossingen aan. In het rapport heeft de commissie aan 5 aspecten bijzondere aandacht gegeven, waaronder de noodzaak tot beschutting bij extreme weersomstandigheden. Het bieden van deze beschutting is cruciaal voor dierenwelzijn. Voldoende beschutting kan in het gebied zelf niet gerealiseerd worden. De commissie adviseert deze beschutting te zoeken in bosgebieden rondom de Oostvaardersplassen.

Beoogd effect

Te komen tot gedragen standpunten over het onderwerp grote grazers in de Hollandse Hout waarmee het overleg met de staatssecretaris gevoerd kan worden.

Argumenten

1. De afgelopen weken is er veel gebeurd in het dossier Grote grazers in de Hollandse Hout. Door de stand van zaken beknopt in een brief aan de raad weer te geven, krijgen de leden van de raad een goed overzicht hetgeen kan bijdragen aan de meningsvorming door de raad. Het college heeft, mede kennis genomen hebbende van het advies van de klankbordgroep Hollandse Hout, een aantal conclusies geformuleerd op basis waarvan naar de mening van het college, de opvattingen van de regio goed bij de staatssecretaris over het voetlicht gebracht kunnen worden.

Het bevoegd gezag (rijk) heeft nog geen integraal besluit genomen over de uitvoering van het ICMO2 rapport. De staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (ELI) heeft als reactie op het rapport aangegeven gebruik te willen maken van de Hollandse Hout als beschuttingsgebied, mits daar in de regio voldoende draagvlak voor is. Met een brief d.d. 25 november (in uw bezit) heeft het college de staatssecretaris gevraagd om de opvattingen van regio te betrekken bij de definitieve besluitvorming, en derhalve overleg met het college te hebben alvorens een definitief besluit te nemen.

Het gebied Hollandse Hout is eigendom van Staatsbosbeheer. Het besluit om al dan niet grote grazers toe te laten in dit gebied ligt bij het bevoegd gezag, het rijk. De gemeente heeft geen beslissingsbevoegdheid in deze, maar kan slechts aan het bevoegd gezag haar opvattingen kenbaar maken.

2. De commissie Gabor benadrukt in zijn rapport dat toelating van grote grazers in de Hollandse Hout niet kan en niet mag leiden tot gebiedsuitbreiding c.q. vergroting. Dat betekent dat de commissie negatief adviseert over permanente openstelling van de beschuttingsgebieden. De toelating dient beperkt te worden tot de periode 15 december – 1 april.
3. In eerdere behandeling in de raad van dit onderwerp, o.a. bij het opstellen van het Coalitieakkoord 2010-2014, is een keuze gemaakt voor procesmatige afspraken met betrekking tot de gebiedsvisie Hollandse Hout. In lijn met deze coalitieafspraken kiest het college ervoor geen inhoudelijk standpunt in te nemen, maar de raad 2 varianten aan te bieden. Het is dan aan de raad om op basis van alle beschikbare informatie een eigen afweging in deze te maken.

Kanttekeningen

Geen



Lelystad,

Het college van de gemeente Lelystad,

de secretaris,

de burgemeester,



Raadsbesluit

2010

Nr.

De raad van de gemeente Lelystad,

op voorstel van het college van de gemeente Lelystad d.d.

B E S L U I T:

- A1. Kennis te nemen van de stand van zaken met betrekking tot grote grazers in de Hollandse Hout.
- A2. Geen medewerking te verlenen aan de permanente toelating van grote grazers in de Hollandse Hout.
- A3. Geen medewerking te verlenen aan tijdelijke toelating van grote grazers in de Hollandse Hout,

danwel

- B1. Kennis te nemen van de stand van zaken met betrekking tot grote grazers in de Hollandse Hout.
- B2. Geen medewerking te verlenen aan de permanente toelating van grote grazers in de Hollandse Hout.
- B3. Wel medewerking te verlenen aan tijdelijke toelating van grote grazers in de Hollandse Hout onder het navolgende ondeelbare pakket voorwaarden.
 - 1. Het open te stellen areaal mag niet groter zijn dan 250 ha.
 - 2. Er mag geen sprake zijn van onaanvaardbare aantasting van het bos. De Commissie Gabor verwacht niet dat dit het geval zal zijn. Men verwacht zelfs dat door de tijdelijke begrazing de biodiversiteit van het bos er op vooruit zal gaan. Mocht onverhoopt het bos toch onaanvaardbaar aangetast worden, dan wordt de toelating – ook voor de daaropvolgende jaren – gestopt. De gemeente Lelystad stelt voor de ontwikkeling van dit bos door een onafhankelijke commissie te laten monitoren. Voor deze monitoring zal budget beschikbaar moeten zijn en er zullen door de commissie toetsingscriteria ontwikkeld moeten worden. Wellicht kan aansluiting gezocht worden bij de wetenschappelijke commissie die wordt geadviseerd in te stellen in het rapport van de Commissie Gabor
 - 3. Het te begrazen deel van het bos zal zodanig afgezet moeten worden dat de dieren er niet uit kunnen. Ook het begraasde deel zal voor mensen toegankelijk moeten zijn.
 - 4. De “oversteek” van de Oostvaardersplassen naar Hollandse Hout mag niet leiden tot een afsluiting van de Knardijk voor verkeer en zal op een zodanige wijze uitgevoerd moeten worden dat verkeersveiligheid en waterstaatkundige functie onaangetast blijven.
 - 5. Conform het ICMO2-advies zal het effect van de tijdelijke toelating van grote grazers in de omliggende bosgebieden na 15 april worden geëvalueerd. Op basis van de uitkomsten van deze evaluatie zal tot voortzetting worden besloten.
 - 6. De kosten van maatregelen die nodig zijn om de tijdelijke toelating van grote grazers in de Hollandse Hout mogelijk te maken, komen niet ten laste van de gemeente Lelystad.

Lelystad,

De raad van de gemeente Lelystad,

de griffier,


de voorzitter,



Aan de gemeenteraad van Lelystad

uw brief van

uw kenmerk


ons kenmerk
U10-27451

datum

behandeld door

doorkiesnummer

bijlagen

dossiernummer

onderwerp

pr-nummer

Stand van zaken Grote Grazers in Hollandse Hout

Geachte leden van de raad,

De afgelopen weken is op verschillende plekken door diverse gremia veel gesproken over grote grazers in relatie tot de Hollandse Hout. Ter voorbereiding op de raadsbijeenkomst die begin 2011 over dit onderwerp gehouden zal worden, wil het college u informeren over de actuele stand van zaken met betrekking tot dit onderwerp. Tevens vraagt het college in deze brief een uitspraak van de raad omtrent de positie en inzet van de gemeente Lelystad voor het overleg met de staatssecretaris. De positie en inzet van de gemeente Lelystad beperken zich tot de consequenties voor de Hollandse Hout. De afwegingen met betrekking tot beheer en het dierenwelzijn laten we aan het bevoegd gezag, in dit geval de staatssecretaris.

Het ICMO2-rapport (reeds in uw bezit)

Op 22 november heeft de commissie Gabor het 2^e ICMO rapport gepresenteerd. Het rapport geeft een helder inzicht in de problematiek en draagt oplossingen aan. In het rapport heeft de commissie aan 5 aspecten bijzondere aandacht gegeven, waaronder de noodzaak tot beschutting bij extreme weersomstandigheden. Het bieden van deze beschutting is cruciaal voor dierenwelzijn. Beschutting kan niet in voldoende mate in het gebied zelf gerealiseerd worden. De commissie adviseert deze beschutting te zoeken in bosgebieden rondom de Oostvaardersplassen. De commissie benadrukt dat het daarbij niet kan en niet mag gaan om gebiedsuitbreiding c.q. vergroting. Dat betekent dat de commissie negatief adviseert over permanente openstelling van de beschuttingsgebieden. De toelating dient beperkt te worden tot de periode 15 december – 1 april.

Het bevoegd gezag

Het bevoegd gezag (rijk) heeft nog geen integraal besluit genomen over de uitvoering van het ICMO2 rapport. De staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (ELI) heeft als reactie op het rapport aangegeven gebruik te willen maken van de Hollandse Hout als beschuttingsgebied, mits daar in de regio voldoende draagvlak voor is. Met een brief d.d. 25 november (in uw bezit) heeft het college de staatssecretaris gevraagd om de opvattingen van regio te betrekken bij de definitieve besluitvorming, en derhalve overleg met het college te hebben alvorens een definitief besluit te nemen. Tijdens het Voortgezet Algemeen Overleg (VAO) op 8 december 2010 heeft de staatssecretaris de regio deze ruimte geboden. In bovengenoemd VAO heeft de Kamer een 7-tal moties ingediend met





betrekking tot dit onderwerp. Stemming over de moties heeft op 14 december plaatsgevonden. O.a. is een motie Lodders aangenomen die de staatssecretaris oproept geen grote grazers in de Hollandse Hout toe te laten. De staatssecretaris heeft nog niet laten weten hoe hij met deze motie om zal gaan.

De Klankbordgroep

De Klankbordgroep Hollandse Hout werkt voortvarend, intensief en integer mee aan het opstellen van een gebiedsvisie. Begin januari hoopt zij haar advies hierover af te ronden. Vervolgens zal het college een standpunt over de visie en het advies bepalen en dit aan uw raad toezenden. Deze visie kan dan volgens de normale BOB-procedure behandeld worden. Op ons verzoek heeft de Klankbordgroep zich – vooruitlopend op de visie – ook expliciet gebogen over de eventuele toelating van grote grazers in de Hollandse Hout. Daartoe zijn ze – net als uw raad – door een vertegenwoordiging van de commissie Gabor over het ICMO2 advies geïnformeerd. De Klankbordgroep maakt in haar advies – het verslag van haar overleg is bijgesloten – geen onderscheid tussen permanente toelating en tijdelijke winter-toelating. Het advies is verdeeld; 1/3^e deel van de Klankbordgroep is principieel tegen toelating van grote grazers in de Hollandse Hout, 1/3 zegt nee tenzij en 1/3 zegt ja mits. Geen enkel lid is zonder voorwaarden voor .

Het Waterschap

Het Waterschap heeft aangegeven geen principiële bezwaren te hebben tegen het doorlaten van grote grazers over de dijk, maar wijst er wel op dat er tijdens het stormseizoen (periode van 15 oktober tot 15 maart) geen werkzaamheden in de dijk mogen worden uitgevoerd.

Conclusies

Het geheel overziend komt het college tot de volgende conclusies.

- Het college deelt de opvatting van de commissie Gabor dat permanent toelaten van grote grazers in de Hollandse Hout onwenselijk is. Het college zal dit meenemen in haar standpuntbepaling t.a.v. de gebiedsvisie.

In eerdere behandeling in de raad van dit onderwerp, o.a. bij het opstellen van het Coalitieakkoord 2010-2014, is een keuze gemaakt voor procesmatige afspraken met betrekking tot de gebiedsvisie Hollandse Hout. In lijn met deze coalitieafspraken kiest het college ervoor geen inhoudelijk standpunt in te nemen, maar de raad 2 varianten aan te bieden. Het is dan aan de raad om op basis van alle beschikbare informatie een eigen afweging in deze te maken.

- Als de staatssecretaris besluit uitvoering te geven aan de motie Lodders die op 14 december is aangenomen, dan is er geen sprake meer van het toelaten van grote grazers in de Hollandse Hout en is overleg met de staatssecretaris niet meer nodig.
- Als de staatssecretaris besluit geen uitvoering te geven aan de eerdergenoemde motie Lodders, dan zijn er twee opties denkbaar.

1. De gemeente Lelystad geeft geen medewerking aan de tijdelijke toelating van grote grazers in de Hollandse Hout. Daarmee wordt dan gehoor gegeven aan de bezwaren die onder andere door een deel van de klankbordgroep zijn verwoord.

2. De gemeente Lelystad is onder voorwaarden bereid mee te werken aan het tijdelijk (gedurende de wintermaanden) toelaten van grote grazers in een beperkt deel van de Hollandse Hout. Volgens de commissie Gabor is het ICMO2-advies één en ondeelbaar en het niet in samenhang uitvoeren van alle maatregelen zal leiden tot een onacceptabele aanslag op het dierenwelzijn met de daarbij behorend taferelen en emoties.

De gemeente Lelystad is bereid mee te werken onder de volgende voorwaarden:

1. Het open te stellen areaal mag niet groter zijn dan 250 ha.
2. Er mag geen sprake zijn van onaanvaardbare aantasting van het bos. De Commissie Gabor verwacht niet dat dit het geval zal zijn. Men verwacht zelfs dat door de tijdelijke begrazing de biodiversiteit van het bos er op vooruit zal gaan. Mocht onverhoopt het bos toch onaanvaardbaar aangetast worden, dan wordt de toelating – ook voor de daaropvolgende jaren – gestopt. De gemeente Lelystad stelt voor de ontwikkeling van dit




bos door een onafhankelijke commissie te laten monitoren. Voor deze monitoring zal budget beschikbaar moeten zijn en er zullen door de commissie toetsingscriteria ontwikkeld moeten worden. Wellicht kan aansluiting gezocht worden bij de wetenschappelijke commissie die wordt geadviseerd in te stellen in het rapport van de Commissie Gabor

3. Het te begrazen deel van het bos zal zodanig afgezet moeten worden dat de dieren er niet uit kunnen. Ook het begraasde deel zal voor mensen toegankelijk moeten zijn.
4. De "oversteek" van de Oostvaardersplassen naar Hollandse Hout mag niet leiden tot een afsluiting van de Knardijk voor verkeer en zal op een zodanige wijze uitgevoerd moeten worden dat verkeersveiligheid en waterstaatkundige functie onaangetast blijven.
5. Conform het ICMO2-advies zal het effect van de tijdelijke toelating van grote grazers in de omliggende bosgebieden na 15 april worden geëvalueerd. Op basis van de uitkomsten van deze evaluatie zal tot voortzetting worden besloten.
6. De kosten van maatregelen die nodig zijn om de tijdelijke toelating van grote grazers in de Hollandse Hout mogelijk te maken, komen niet ten laste van de gemeente Lelystad.

Hoogachtend,

het college van de gemeente Lelystad,



d.d.: 10/01/11

Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

178488

Aan:
de Staatssecretaris

Van:

nota

Nota over taak- en werkwijze commissie Vaarkamp

Directie Natuur, Landschap
en Platteland
team biodiversiteitPrins Clauslaan 8
2595 AJ DEN HAAG
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
www.rijksoverheid.nl/eleni

Contactpersoon

Datum
13 januari 2011Onze referentie
178487

Kopie aan

1. Aanleiding

Hierbij leggen wij u enige keuzen voor ten behoeve van de taakstelling voor de commissie Vaarkamp (Oostvaardersplassen). De formulering van de taakstelling luistert zeer nauw, aangezien de adviezen van de Commissie Vaarkamp invloed hebben op de wijze waarop Staatsbosbeheer zijn verantwoordelijkheden invult, maar ook invloed kan hebben op verantwoordelijkheden van andere organen en overlegstructuren. De nota somt de aandachtspunten hiervoor nog eens op en bevat een tekstvoorstel voor de formulering van de taakstelling.

De constructie van een commissie, ingesteld door de Staatssecretaris, die bindend advies geeft over de taakuitvoering van Staatsbosbeheer, is uitzonderlijk. Het doorkruist immers de zelfstandigheid van Staatsbosbeheer als zelfstandig bestuursorgaan. Om dit juridisch/bestuurlijk in goede banen te leiden, wordt hier tevens een nader procesvoorstel gedaan voor de vaststelling van de taakstelling van de commissie Vaarkamp.

2. Inhoudelijke reikwijdte taak commissie Vaarkamp

Het advies van de commissie Gabor (ICMO-2) betreft vooral het beheer van de grote grazers. Het ligt voor de hand dat de beheeradviescommissie zich in haar werkzaamheden in het bijzonder daarop zal richten. ICMO-2 spreekt in haar advies ook over andere elementen van het beheer van de Oostvaardersplassen, zoals de Natura 2000-doelstellingen en de waterhuishouding. Die elementen raken soms maar vaak ook niet aan het beheer van de grote grazers. ICMO-2 geeft bijvoorbeeld aan dat het beheer van de grote grazers weinig invloed heeft gehad op de vogelpopulaties in het natte deel van het gebied (zwaartepunt Natura 2000-doelen).

U heeft aangegeven dat deze elementen allemaal binnen de adviestaken van de commissie Vaarkamp moeten vallen en dat de adviezen ook over Natura 2000 of de waterhuishouding kunnen gaan. Daar raakt de taakstelling aan een reeds lopend, zorgvuldig ingebed traject. DLG zorgt in opdracht van de Programmadirectie Natura 2000 en DRZ-West voor de realisatie van het Natura 2000-beheerplan voor de OVP. Daarbij is in het traject voorzien in een stuurgroep (DRZ-West, Staatsbosbeheer, provincie) en een klankbordgroep (o.a. ANWB, KvK, Vogelbescherming, Rijkswaterstaat) betrokken. Als het - gedetailleerde - beheerplan is vastgesteld zal Staatsbosbeheer dit uitvoeren. De Commissie Vaarkamp moet voorkomen dat zij het beheerplanproces doorkruist en zal daar in haar adviezen rekening mee moeten houden.



ICMO-2 doet voorts voorstellen over overleg-/adviesstructuren in de vorm van een wetenschappelijke of een PR-commissie. U heeft aangegeven dat de Commissie Vaarkamp u daarover moet adviseren (in het AO over ICMO-2). Aangezien het gaat om structuren die Staatsbosbeheer ondersteunen, lijkt het echter logisch dat de Commissie Vaarkamp haar adviezen richt aan Staatsbosbeheer en dat doet in het kader van de adviezen over het dagelijks beheer.

**Directie Natuur, Landschap
en Platteland**
team biodiversiteit

Datum
13 januari 2011

Onze referentie
178487

Voorgesteld wordt de taakstelling als volgt te formuleren:

1. De beheeradviescommissie adviseert Staatsbosbeheer uit eigen beweging of naar aanleiding van een voorgelegd beheerplan over het dagelijks beheer door Staatsbosbeheer in de Oostvaardersplassen en in omliggende gebieden binnen de kaders van het rapport van de Commissie evaluatie grote grazers in de Oostvaardersplassen van november 2010 (Kamerstukken II 2010/11, 32 563, nr. 1).
2. De beheeradviescommissie rapporteert aan de Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie over de adviezen die ze aan Staatsbosbeheer verstrekt.

In de toelichting bij het instellingsbesluit zal nader uitgewerkt worden:

- de verhouding tussen de adviezen van de commissie Vaarkamp en de werkzaamheden op het terrein van het Natura 2000-beheerplan;
- de omvang van het adviesrecht ten aanzien van het instellen van andere overleg en adviesstructuren zoals bijvoorbeeld voor de externe communicatie over het beheer.

Kunt u zich vinden in deze voorstellen?

3. Procesvoorstel

Indien u zich kunt vinden in de geformuleerde taakstelling, zal [] deze tegelijkertijd met de briefwisseling over de bindendheid afstemmen met Staatsbosbeheer (conform uw besluit op nota van 20 december 2010 (no.173598) over de bindendheid van advisering). [] zal de taakstelling eveneens met de [] afstemmen. Nadat de briefwisseling met Staatsbosbeheer is afgerond, zal JZ het instellingsbesluit voor de Commissie Vaarkamp aan u voorleggen voor vaststelling en laten publiceren.

Kunt u zich vinden in dit voorstel?

De Tweede Kamer zal interesse tonen naar de adviezen van de Commissie Vaarkamp en de uitvoering daarvan door Staatsbosbeheer. De Commissie Vaarkamp rapporteert daarover naar u toe. Het ligt in de rede dat u het parlement daarover informeert en dat ook zo met Staatsbosbeheer en de commissie Vaarkamp afsprekt.

Kunt u zich vinden in dit voorstel?

Feb
(1)
1
(3)
1
Feb
(3)
Feb
(1)

88

4-2
00
1
00
1
00
00
4-4
00
00





Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

179089

Aan:
De Staatssecretaris

Van:

nota

Gesprek met prof. Vaarkamp over Oostvaardersplassen

De heer [redacted] heeft een afspraak met u gemaakt voor woensdag 19 januari a.s. van 14:45-15:15u over de Oostvaardersplassen en het Hollandse Hout.

Op 11 januari j.l. had ik u een nota gezonden over de vraag of u het gewenst zou vinden dat de commissie zich over het Hollandse Hout zou buigen. Inmiddels blijkt de commissie Vaarkamp het onderwerp vrijdag 14 januari j.l. al te hebben besproken.

[redacted] zou u woensdag a.s. willen melden dat de commissie oordeelt dat als het Hollandse Hout niet snel wordt geopend:

- er teveel druk ontstaat op de tot nu toe geopende bospercelen in de Oostvaardersplassen en deze percelen eventueel weer dicht zouden moeten om te voorkomen dat ze onomkeerbaar worden aangetast;
- er het komende voorjaar massaal (meer dan 50% van de dieren) zou moeten worden geschoten;
- met dit alles de essentie van het advies van de commissie Gabor (ICMO-2) wordt verlaten.

Zowel het niet als het wel openen van het Hollandse Hout zou dus een politiek-maatschappelijk lastige situatie opleveren. Ik zal u zo spoedig mogelijk een nota voorleggen ter voorbereiding van uw verdere besluitvorming hierover.

Verder heb ik u over de formele instelling en de gewenste taak van de commissie Vaarkamp samen met de Directeur JZ op 12 januari j.l. een nota toegezonden. U kunt dat de heer [redacted] melden dat wij zo snel mogelijk, naar aanleiding van uw besluiten daarover, de commissie zullen formaliseren.

**Directie Natuur, Landschap
en Platteland**
team biodiversiteit

Prins Clauslaan 8
2595 AJ DEN HAAG
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
www.rijksoverheid.nl/eleni

Contactpersoon

[redacted]

[redacted]

Datum

17 januari 2011

Onze referentie

178976

Kopie aan

[redacted]



1-4

(35)

1

1



185892

Toelichting voor de Staatssecretaris (190032, 190190, 190254 en 190320)

U beantwoordt op vrijwel gelijke wijze een aantal mails en brieven over de grazers in de Oostvaardersplassen en/of het Hollandse Hout van:

- Stichting Welzijn Grote Grazers (d.d. 14 januari en 9 februari 2011; [redacted]);
- Dierenbescherming (d.d. 18 november 2010; [redacted]);
- Vereniging Het Edelhert (d.d. 19 en 25 november 2010; [redacted]);
- Nederlandse Organisatie voor Jacht en Grondbeheer (d.d. 23 november 2010; de heer [redacted]).

U geeft aan dat de beantwoording helaas vertraging heeft opgelopen.

Omdat u veel reacties heeft ontvangen over het beheer van grote grazers in of nabij de Oostvaardersplassen, vat u uw standpunten kortheidshalve samen:

- advies van de commissie Gabor is grotendeels een goed richtsnoer, in elk geval voor kortetermijnmaatregelen;
- daarbij massale sterfte door verhongering of massaal afschot voorkómen;
- voldoende beschuttingsmogelijkheden voor de dieren is van belang, maar nu geen acties ter realisatie van aankoppeling Hollandse Hout of Horsterwold;
- de beheeradviescommissie Oostvaardersplassen moet eraan bijdragen dat er weer vertrouwen komt in het beheer van de grote grazers.

Ook voegt u ter info twee Kamerstukken bij:

- uw brief d.d. 3 februari 2011 aan de TK over de stand van zaken rond de grote grazers in de Oostvaardersplassen (kamerstuk 32563, nr. 10);
- verslag van een schriftelijk overleg d.d. 17 februari 2011 over deze brief (kamerstuk 32563, nr. 11).



Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

24/3082.

185892

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK DEN HAAG

Stichting Welzijn Grote Grazers

[Redacted address]

**Directie Natuur, Landschap
en Platteland**
team biodiversiteit

Prins Clauslaan 8
2595 AJ DEN HAAG
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
www.rijksoverheid.nl/eleni

Contactpersoon

[Redacted contact person]
[Redacted contact person]
[Redacted contact person]
[Redacted contact person]

Datum 21 maart 2011

Betreft beheer grote grazers Oostvaardersplassen

Onze referentie
190032

Kopie aan

[Redacted recipient]
[Redacted recipient]

Bijlagen

2

Geachte mevrouw [Redacted name]

Ik heb kennisgenomen van uw brief d.d. 14 januari 2011 en email d.d. 9 februari 2011 met bijlage (i.e.: uw brief d.d. 5 februari 2011 aan het college en de gemeenteraad van Lelystad).

De beantwoording ervan heeft helaas vertraging opgelopen.

Naar aanleiding van het advies van de commissie Gabor heb ik veel reacties ontvangen over het beheer van de grote grazers in of nabij de Oostvaardersplassen. Korthedshalve vat ik mijn standpunten als volgt samen:

- ik vind het advies van de commissie grotendeels een goed richtsnoer, in elk geval voor kortetermijnmaatregelen;
- ik wil daarbij voorkomen dat nog massaal sterfte door verhongering optreedt of dat we dieren massaal zouden moeten afschieten, zoals bij het simuleren van een *population crash*;
- ik vind voldoende beschuttingsmogelijkheden voor de dieren van belang, maar onderneem nu geen acties ter realisatie van passages naar delen van het Hollandse Hout of Horsterwold;
- de door mij ingestelde beheeradviescommissie Oostvaardersplassen moet eraan bijdragen dat er weer vertrouwen komt in het beheer van de grote grazers.



MINUTE



Voor uw informatie heb ik nog een aantal recente Kamerstukken
bijgevoegd met een aantal van mijn standpunten.

Met vriendelijke groet,

Handwritten signature
24/3

dr. Henk Bleker
Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie

Handwritten mark resembling a large 'C' or a stylized signature.

Van: [redacted]
Verzonden: vrijdag 11 februari 2011 9:11
Aan: [redacted]
Onderwerp: FW: Brief 5-2-2011 aan Gem. Lelystad inzake Hollandse Hout ([redacted])
Urgentie: Hoog
Bijlagen: Br 6-12-2010 Gem Lelystad.jpg; Brief 5-2-2011 Gem Lelystad inzake HH doc; ATT1014018.txt

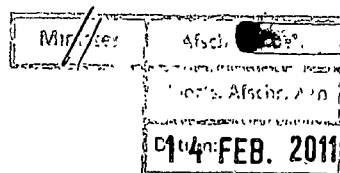
Deze brief behoort bij Callnummer 354334.00

Van: Staatssecretaris [mailto:Staatssecretaris@minez.nl]
Verzonden: donderdag 10 februari 2011 17:28
Aan: DB DIV
Onderwerp: FW: Brief 5-2-2011 aan Gem. Lelystad inzake Hollandse Hout ([redacted] bezig)
Urgentie: Hoog

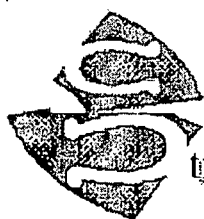
S v.p. innemen op directie

Met vriendelijke groet,

Secretaresse van Staatssecretaris Bleker
Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie
Tel: [redacted]



Van: [redacted]
Verzonden: woensdag 9 februari 2011 16:48
Aan: Staatssecretaris; [redacted]
Onderwerp: Brief 5-2-2011 aan Gem. Lelystad inzake Hollandse Hout
Urgentie: Hoog



Stichting Welzijn Grote Grazers

Geachte heer Bleker,

Bij deze ontvangt u ter info onze brief van 5 februari 2011 aan de gemeente Lelystad inzake hun besluitvorming over het wel-niet openstellen van het Hollandse Hout voor de grote grazers in de Oostvaardersplassen. Zie hiervoor bijgaande brief van 6 december 2010.

In onze brief vragen wij de gemeente Lelystad om uitleg/toelichting betreffende haar 'vreemde' handelwijze in deze kwestie.

In deze brief vraagt SWGG om reactie en verzoekt tevens dit onderwerp voor de eerstvolgende raadsvergadering te agenderen.

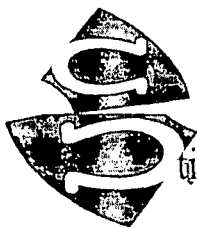
14-2-2011

Wij beseffen dat het nu voor de dieren te laat is maar willen toch gaarne de gemeente alsnog ter verantwoording roepen.

Wij zien uw reactie gaarne tegemoet.

Met vriendelijke groet.

[Redacted signature block]



Stichting Welzijn Grote Grazers

Aan: Raad Gemeente Lelystad

Contactadres:

Telefoon:

Email Secretariaat:

Website:

KvK:

Rabobank Den Haag:

www.stichtingwelzijngrotegrazers.nl

Datum: 5 februari 2011

Betreft: Openstelling Hollandse Hout voor de Grote Grazers in de Oostvaardersplassen

Uw brief d.d.6 december 2010

Kenmerk: U10-25867

Geacht College en Raadsleden,

Op 17 november 2010 stuurde Stichting Welzijn Grote Grazers (SWGG) u en alle andere gemeenten in Flevoland een brief waarin zij met klem verzocht grote aandacht te besteden aan de situatie van de grote grazers in de Oostvaardersplassen (OVP).

Hierop ontvingen wij uw antwoord van 6 december 2010 waarin ons o.a. het volgende werd medegedeeld:

"De gemeente is géén bevoegd gezag in het treffen van maatregelen. De gemeente zal daarom de beslissing van Staatssecretaris de heer Bleker afwachten".

Dit van u vernomen hebbende, was onze verbazing des te groter en onaangenaam om te moeten horen dat de gemeente Lelystad reeds op 5 januari 2011 met 18 van de 31 stemmen heeft gestemd **tégen** het openstellen van het Hollandse Hout.

Nota bene nog vóór de uitspraak en beslissing van de Staatssecretaris de heer Bleker.

De staatssecretaris heeft pas 14 dagen later (18 januari 2011) zich hierover uitgesproken en heeft op grond van de reacties van de Tweede Kamer én die van de gemeente Lelystad het **bindende** advies van de ICMO2-Commissie terug moeten draaien.

SWGG wil bij deze benadrukken dat zij:

- 1^e het handelen van Lelystad op zijn zachtst gezegd 'dubieus' vindt;
- 2^e de indruk heeft dat door deze vroegtijdige uitspraken/stemming van de gemeente Lelystad er sprake zou kunnen zijn van 'beïnvloeding' / 'manipulatie';
- 3^e niet begrijpt dat de provincie Flevoland en haar burgers de situatie van de grote grazers in de OVP schrijnend en onacceptabel vinden, maar niet geneigd zijn tot enige medewerking om hier voor de dieren verandering in te brengen;
- 4^e constateert dat de gemeente Lelystad blijkbaar niet goed op de hoogte is en er niet van doordrongen is dat het om een **tijdelijke korte-termijn-oplossing** gaat waarmee de dieren deze winter wat meer bewegingsruimte en vooral de zo noodzakelijke beschutting kunnen vinden;
- 5^e van de gemeente Lelystad graag verneemt waarom zij ondanks haar uitspraak in de brief van 6 december 2010 zich toch uitgesproken heeft nog vóórdat de Staatssecretaris zijn uitspraak had gedaan / beslissing had genomen;

SWGG verzoekt u derhalve het volgende:

- Zij zou gaarne op al deze punten een duidelijk antwoord van de gemeente Lelystad willen ontvangen.
- Uw beslissing van 5 januari 2011 te heroverwegen ten gunste van de dieren, en het Hollandse Hout alsnog open te stellen voor de grote grazers in de OVP

Uw reactie zien wij dan ook gaarne tegemoet.

Met vriendelijke groet.

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

Bijlage: Uw brief U10-25867



-SB-
STAST BRIEF

2011-73
21 JAN. 2011



28/01/2011



(12)

21 jan. 2011

TRCDRZ 2011/73

pagina 1 van 2

W

Van: [redacted]

Verzonden: vrijdag 14 januari 2011 15:02

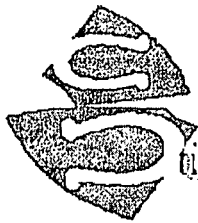
Aan: Staatssecretaris, [redacted]

Onderwerp: Hollandse Hout en debat Tweede Kamer

Urgentie: Hoog

Bijlagen: Brief 14 -01-2011 aan dhr. Bleker - Hollandse Hout doc

Mijnster	Afscr. Ter Beh.
	Voorts. Afscr. Aan
	Datum: 1-7 JAN. 2011



Stichting Welzijn Grote Grazers

Onderwerp: Brief van SWGG n.a.v. het debat in de Tweede Kamer van volgende week

Urgent: Svp. te lezen vóór dit debat

Geachte heer Bleker,

Bijgaand ontvangt u onze brief van 14 januari 2011 waarvan de inhoud voor zich zal spreken. Wij hopen uiteraard dat u kennis neemt van het standpunt van onze stichting.

Het is mij bekend dat ingezonden brieven aan Den Haag aan de parlementaire pers ter beschikking kunnen worden gesteld. Dat betekent dat alle kamerfracties e.a. kennis kunnen nemen van de inhoud van de ingezonden stukken.

Wij willen u melden dat het niet de bedoeling is dat deze brief ter beschikking wordt gesteld aan de parlementaire pers voordat u, de heer Bleker, kennis heeft genomen van de inhoud van deze brief.

In dit geval is de beslissing geheel aan u om deze brief wel of niet vóór het aanstaande debat in de Tweede Kamer ter beschikking te stellen aan de parlementaire pers.


Het is nl. niet onze bedoeling u 'in de wielen te rijden'. Integendeel, wij hopen gezamenlijk tot een goede en bevredigende oplossing te komen voor de grote grazers in de Oostvaardersplassen.

Wij zien gaarne uw reactie tegemoet.

Met vriendelijke groet

[redacted]
Secretaris

17-1-2011


Voorzitter

17-1-2011

Ivm. het debat van volgende week zou SWGG u voor de korte termijn visie een aantal voorkeuren, adviezen en statements willen meegeven:

- SWGG wil met grote klem benadrukken dat de noodzaak van een vastberaden standpunt van uw kant tegenover de Tweede Kamer duidelijk naar voren moet worden gebracht
- Het zou daarom aan te bevelen zijn bij uw standpunt te blijven en de Tweede Kamer er van te overtuigen dat dit onderdeel is van het pakket van maatregelen zoals dit door de ICMO2-commissie is aangeboden en aanbevolen. (Zie hiervoor "Package of Measures for winter 2010-2011 van het ICMO2- Rapport)
- Het is goed om de Tweede Kamer er op te wijzen dat dit ook volgens ICMO2 een zgn 'korte-termijn-maatregel' is opdat de duizenden dieren deze winter niet weer massaal de hongerdood hoeven te sterven, zoals we de vorige winter en in voorgaande jaren hebben zien gebeuren.
- Het dient derhalve aan te bevelen het Hollandse Hout zo snel mogelijk open te stellen. Ingeval van winters weer zullen de dieren over ongeveer 3 weken hinder gaan ondervinden van de weersomstandigheden en met name vooral ook van te weinig voedselaanbod.
- Als het Hollandse Hout niet snel wordt opengesteld gaan we hetzelfde 'horrosscenario' beleven zoals we die in de winter van 2009/2010 hebben moeten meemaken
- Mocht dit toch wederom gaan gebeuren dan is dit "met dank aan" de gemeente Lelystad en de Tweede Kamer. Bepaald niet iets om als Nederlander trots op te zijn. Het lijkt ook geheel in te druisen tegen het gevoel van mededogen voor dieren.

Om dit soort onaanvaardbaar en vooral ook zo onnodig dierenleed te vermijden wil SWGG er bij u met klem op aandringen om niet te wijken voor de politieke druk vanuit de Tweede Kamer en de gemeente Lelystad en vooral voet bij stuk te houden.

Het openstellen van 50% van het Hollandse Hout voor deze winter is grote noodzaak voor het welzijn van de dieren. Wij beseffen dat er ook andere belangen meespelen zoals de (begrijpelijke) angst voor aantasting van de natuur. Een bos zal echter niet in 1 winter geruïneerd worden door de aanwezigheid en de begrazing van de dieren. De natuur is krachtig genoeg om zich weer te herstellen.

Derhalve is het goed om te blijven wijzen op de tijdelijkheid van deze beslissing!

U heeft n.a.v. de kwestie in de OVP reeds meerdere uitspraken gedaan waaruit blijkt dat dierenwelzijn bij u hoog op de agenda staat. SWGG zou het zeer te prijzen vinden als de dieren in de OVP op uw openlijke steun en doortastend optreden kunnen rekenen, zoals u dit reeds meerdere malen heeft toegezegd. U zowel als SWGG hanteren dezelfde visie: **Geen hongerdood meer in de Oostvaardersplassen !**

Uw reactie zien wij graag tegemoet.

Met vriendelijke groet.

Secretaris

Voorzitter

MINUTE

MINUTE



MINUTE





Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK DEN HAAG

Vereniging Het Edelhert

Postbus 981

7301 BE APELDOORN

**Directie Natuur, Landschap
en Platteland**
team biodiversiteit

Prins Clauslaan 8
2595 AJ DEN HAAG
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
www.rijksoverheid.nl/eleni

Contactpersoon

[Redacted contact person information]

Datum **25 MAART 2011**
Betreft beheer grote grazers Oostvaardersplassen

Onze referentie
190254

Kopie aan

[Redacted copy recipient information]

Bijlagen
2

Geachte heer [Redacted]

Ik heb kennisgenomen van de brief van uw vereniging d.d. 19 november 2010 ("ICMO-II-rapportage") met beheersvoorstel en van de brief d.d. 25 november 2010 ("Extern adviescollege Oostvaardersplassen").

De beantwoording ervan heeft helaas enige vertraging opgelopen.

In het overleg met de Tweede Kamer op 1 december 2010 over de Oostvaardersplassen heb ik aangekondigd een extern adviescollege in te stellen en heb ik ook de door mij gewenste samenstelling kenbaar gemaakt. Ik ben van mening dat alle gewenste expertise daarmee goed is vertegenwoordigd.

Verder heb ik naar aanleiding van het advies van de commissie Gabor veel reacties ontvangen over het beheer van de grote grazers in of nabij de Oostvaardersplassen. Korthedshalve vat ik mijn standpunten als volgt samen:

- ik vind het advies van de commissie grotendeels een goed richtsnoer, in elk geval voor kortere termijnmaatregelen;
- ik wil daarbij voorkomen dat nog massaal sterfte door verhongering optreedt of dat we dieren massaal zouden moeten afschieten, zoals bij het simuleren van een *population crash*;
- ik vind voldoende beschuttingsmogelijkheden voor de dieren van belang, maar onderneem nu geen acties ter realisatie van passages naar delen van het Hollandse Hout of Horsterwold;
- de door mij ingestelde beheeradviescommissie Oostvaardersplassen moet eraan bijdragen dat er weer vertrouwen komt in het beheer van de grote grazers.



Voor uw informatie heb ik nog een aantal recente Kamerstukken bijgevoegd met een aantal van mijn standpunten.



dr. Henk Bleker
Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie

Vergaderjaar 2010–2011

32 563

Oostvaardersplassen

Nr. 10

**BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN ECONOMISCHE ZAKEN,
LANDBOUW EN INNOVATIE**

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 3 februari 2011

Conform mijn toezeggingen tijdens het algemeen overleg van 1 december 2010 (32 563, nr. 9) en naar aanleiding van een verzoek van de vaste commissie voor EL&I van 13 januari 2011, geef ik hierbij een stand van zaken rond de grote grazers in de Oostvaardersplassen.

Afschotprotocol grote grazers

Bijgaand ontvangt u het protocol¹ voor vroeg reactief beheer van grote grazers in de Oostvaardersplassen, zoals Staatsbosbeheer dat heeft vastgesteld na beoordeling door de beheeradviescommissie Oostvaardersplassen (commissie Vaarkamp). Het protocol is in overeenstemming met het advies van de commissie Gabor (ICMO-2). Het protocol geeft aan dat bij afschot rekening wordt gehouden met de conditie van een dier en met de omgevingscondities, zoals voedsel, beschutting en temperatuur. Ik vind dit protocol een goede start voor een nieuw beheer van de grote grazers in de Oostvaardersplassen. Het protocol kan in de nabije toekomst nog worden gewijzigd of aangescherpt. De noodzaak daartoe zal mede door de commissie Vaarkamp worden beoordeeld.

Sterfte en afschot

Volgens cijfers van Staatsbosbeheer bedroeg de waargenomen sterfte van grote grazers tussen 15 december 2010 en 21 januari 2011 88 dieren, waarvan 84 door afschot (72 edelherten, 11 konikpaarden, 1 Heckrund) en 4 door natuurlijke oorzaken (2 edelherten en 2 konikpaarden). Tijdens de winterse omstandigheden van enige tijd terug waren de meeste dieren nog in goede conditie. Het is echter normaal dat tot het voorjaar de conditie van de dieren afneemt. Dat is deels al zichtbaar en er wordt in zulke gevallen conform het afschotprotocol gehandeld.

¹ Ter inzage gelegd bij het Centraal Informatiepunt van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Aangenomen moties VAO 8 december 2010

De motie Lodders/Ormel (32 563, nr. 2) verzoekt de regering geen grote grazers en edelherten toe te staan in het Hollandse Hout. Zoals ik eerder aangaf, zal het toelaten van grazers uit de Oostvaardersplassen in een deel van het naastgelegen Hollandse Hout hun welzijn ten goede komen. Bovendien komen er in dat deel weinig wandelaars. Tegelijk hecht ik aan lokaal draagvlak. Hoewel tweederde van de klankbordgroep Hollandse Hout het toelaten van grote grazers in het Hollandse Hout onder voorwaarden bespreekbaar vindt, wil de gemeenteraad van Lelystad geen medewerking laten verlenen aan het toelaten van de grazers. Ik zal daarom nu niet vragen of Staatsbosbeheer stappen wil zetten om het advies van de commissie Gabor op het onderdeel Hollandse Hout uit te voeren. Daarmee geef ik uitvoering aan de motie.

De motie Graus (32 563, nr. 4) verzoekt de regering om in de Oostvaardersplassen afdoende beschutting tegen extreme koude te realiseren voor alle grazers. Conform het advies van de Commissie Gabor, heeft Staatsbosbeheer inmiddels meer dan 1 kilometer aan beschuttingsrichels aangelegd en de bospercelen Driehoek en Oostvaardersbos opengesteld voor alle drie grote grazers, terwijl opening van een deel van het Kotterbos wordt voorbereid. Ik beschouw deze acties in overeenstemming met de motie.

De motie Ormel/Lodders (32 563, nr. 7) verzoekt de regering de Oostvaarderswissel niet te realiseren. Ik geef uitvoering aan de motie door op dit moment geen acties te ondernemen ter realisatie van de Oostvaarderswissel.

Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen

Aan de formele instelling van de commissie Vaarkamp wordt nog gewerkt. Niettemin is de commissie in praktijk al voortvarend aan de slag gegaan. De reikwijdte van de adviseringstaak van de commissie zal de aspecten betreffen die in het ICMO-2-advies aan de orde komen. De commissie Vaarkamp zal Staatsbosbeheer bindend adviseren en mij rapporteren over de gegeven adviezen. De rapportages zal ik naar de Kamer zenden.

De staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie,
H. Bleker

Vergaderjaar 2010–2011

32 563

Oostvaardersplassen

Nr. 11

VERSLAG VAN EEN SCHRIFTELIJK OVERLEG

Vastgesteld 17 februari 2011

De vaste commissie voor Economische Zaken, Landbouw en Innovatie¹ heeft een aantal vragen voorgelegd aan de staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie naar aanleiding van de brief van 3 februari 2011 inzake de stand van zaken grote grazers Oostvaardersplassen (Kamerstuk 32 563, nr. 10).

De staatssecretaris heeft deze vragen beantwoord bij brief van 16 februari 2011.

Vragen en antwoorden zijn hierna afgedrukt.

De voorzitter van de commissie,
Van der Ham

Adjunct-griffier van de commissie,
Schüssel

¹ Samenstelling:

Leden: Dijkzma, S.A.M. (PvdA), Snijder-Hazelhoff, J.F. (VVD), Verburg, G. (CDA), Koopmans, G.P.J. (CDA), Ham, B. van der (D66), voorzitter, Smeets, P.E. (PvdA), Samsom, D.M. (PvdA), Jansen, P.F.C. (SP), ondervoorzitter, Jacobi, L. (PvdA), Koppejan, A.J. (CDA), Graus, D.J.G. (PVV), Thieme, M.L. (PvdD), Gesthuizen, S.M.J.G. (SP), Wiegman-van Meppelen Scheppink, E.E. (CU), Tongeren, L. van (GL), Ziengs, E. (VVD), Braakhuis, B.A.M. (GL), Gerbrands, K. (PVV), Lodders, W.J.H. (VVD), Vliet, R.A. van (PVV), Dijkgraaf, E. (SGP), Schaart, A.H.M. (VVD) en Verhoeven, K. (D66).

Plv. leden: Jadnanansing, T.M. (PvdA), Elias, T.M.Ch. (VVD), Ormel, H.J. (CDA), Blanksma-van den Heuvel, P.J.M.G. (CDA), Koolmees, W. (D66), Dijkers, S.W. (PvdA), Klijnsma, J. (PvdA), Irrgang, E. (SP), Groot, V.A. (PvdA), Werf, M.C.I. van der (CDA), Dijk, A.P.C. van (PVV), Ouwehand, E. (PvdD), Gerven, H.P.J. van (SP), Ortega-Martijn, C.A. (CU), Berge, C.N. van den (GL), Leegte, R.W. (VVD), Grashoff, H.J. (GL), Mos, R. de (PVV), Taverne, J. (VVD), Bommel, J.J.G. van (PVV), Staaij, C.G. van der (SGP), Houwers, J. (VVD) en Veldhoven, S. van (D66).

Inhoudsopgave

	Blz.
– Vragen en opmerkingen vanuit de fracties	2
° Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van het CDA	2
° Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de PvdD	2
– Reactie van de staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie	4

I. VRAGEN EN OPMERKINGEN VANUIT DE FRACTIES

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van het CDA

De leden van de CDA-fractie zijn verheugd dat de sterfte van grote grazers tot nu toe mee lijkt te vallen, ondanks de vrij lange vorstperiode van half december tot begin januari. Door deze vorstperiode zal de conditie van de dieren zijn afgenomen, waardoor de uiteindelijke sterftcijfers van deze winterperiode toch nog zullen oplopen. De leden van de CDA-fractie hebben met belangstelling kennis genomen van het nieuwe protocol vroeg reactief beheer Oostvaardersplassen. In dit protocol staat dat aanpassingen en aanscherpingen van het protocol kunnen plaatsvinden op grond van nieuwe wetenschappelijke inzichten of ervaringen uit het veld. Staatsbosbeheer stelt hiertoe voorstellen op en legt deze voor aan de beheersadviescommissie. Aanpassingen van het protocol worden gecommuniceerd met de beheersadviescommissie. In het algemeen overleg van 1 december 2010 heeft de staatssecretaris aangegeven dat de verantwoordelijkheid voor het welzijn van de grote grazers niet meer bij Staatsbosbeheer ligt, maar bij de beheersadviescommissie. Hoe valt de beschreven taakverdeling daar mee te rijmen? Moet het niet zo zijn dat eventuele aanpassingen van het protocol door de beheersadviescommissie worden gecommuniceerd met Staatsbosbeheer?

De leden van de CDA-fractie constateren dat de aangenomen moties worden uitgevoerd, maar hebben wel vragen bij de uitleg over deze uitvoering. De motie Lodders/Ormel (Kamerstuk 32 563, nr. 2) verzoekt de regering geen grote grazers toe te staan in het Hollandse Hout. De motie spreekt niet van een beperkte tijd waarvoor deze motie geldt. Toch geeft het kabinet aan om nu niet aan Staatsbosbeheer te vragen om stappen te zetten om de Hollandse Hout open te stellen voor grote grazers. Kan het kabinet aangeven waarom het woordje «nu» is toegevoegd aan de zin waarmee de uitvoering van de motie wordt omschreven?

De motie Ormel/Lodders (Kamerstuk 32 563, nr. 7) verzoekt de regering de Oostvaarderswissel niet te realiseren. In deze motie staat geen enkele verwijzing naar een beperkte tijdsduur. Waarom geeft het kabinet dan aan «op dit moment» geen acties te ondernemen ter realisatie van de Oostvaarderswissel? De leden van de CDA-fractie gaan uit van een loyale uitvoering van aangenomen Kamermoties. Kan het kabinet aangeven wat de bestemming wordt van de reeds verworven hectares, ooit bedoeld ter realisatie van de Oostvaarderswissel?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de PvdD

De leden van de fractie van de PvdD hebben met grote verbazing en teleurstelling de brief gelezen die de staatssecretaris aan de Kamer heeft gestuurd over de stand van zaken in de Oostvaardersplassen (Kamerstuk 32 563, nr. 10). De staatssecretaris kondigt aan dat de Oostvaarderswissel niet gerealiseerd zal worden en het Hollandse Hout niet zal worden opgesteld voor de grote grazers.

De leden van de PvdD-fractie realiseren zich dat hiervoor moties zijn ingediend en zijn aangenomen, maar is verbaasd over het gemak waarmee de staatssecretaris zich hierbij neerlegt. De leden van de PvdD wijzen met nadruk op de door de Kamer gevraagde evaluatie van het beheer en het nieuwe advies dat daaruit voort is gekomen. De zorgen over het welzijn van de grote grazers zijn groot en het advies van de commissie Gabor is niet voor niets gevraagd. De commissie heeft alle factoren die van invloed zijn op het welzijn van de grote grazers in kaart gebracht en duidelijk in samenhang bekeken. Op die samenhang is het advies voor een beter beheer en waarmee het risico op lijden van de grazers wordt beperkt, gebaseerd. Het advies was duidelijk niet bedoeld om selectief uit te shoppen. Als je dat wel doet, breng je het welzijn van de dieren in gevaar. De leden van de PvdD-fractie vinden dat de staatssecretaris moet ingaan op de gevolgen van de keuzen om het Hollandse Hout niet open te stellen. In zijn brief erkent de staatssecretaris dat het welzijn van de grazers ten goede komt als zij toegang krijgen tot dit bos. De leden van de PvdD-fractie zijn het met hem eens, gelet op de aanbevelingen van ICMO2 (Gabor). In het gesprek dat de Kamer met de commissie Gabor had, beschreef de hoogleraar dierenwelzijn Ohl heel duidelijk dat beschutting, die de dieren in de bossen van het Hollandse Hout kunnen vinden, van groot belang is voor de dieren om hun vetreserves te sparen onder winterse omstandigheden. Beschutting, zo stelde zij, is een belangrijkere factor voor het welzijn van de dieren dan de beschikbaarheid van voedsel.

Kortom, naar mening van de leden van de PvdD-fractie kun je niet zomaar afzien van een maatregel die de dieren meer beschutting zou bieden, zonder het risico op lijden van de dieren te vergroten. De leden van de PvdD-fractie zijn verbaasd dat de staatssecretaris daar niet op ingaat in zijn brief en vraagt hem dat alsnog te doen. Heeft hij de commissie Gabor geconsulteerd over de te verwachten gevolgen voor het welzijn van de dieren als openstelling van het Hollandse Hout niet doorgaat?

De leden van de PvdD-fractie wijzen erop dat beschutting een belangrijk criterium is in het nieuwe afschotprotocol. Kan de staatssecretaris aangeven in hoeverre het niet openstellen van het Hollandse Hout leidt tot het eerder afschieten van dieren en tot een verhoogde sterfte onder de dieren? Deze vragen gelden natuurlijk ook ten aanzien van de beslissing om de Oostvaarderswissel niet te realiseren.

Waarom wil de staatssecretaris eigenlijk verantwoordelijk zijn voor een groter risico op lijden van de grote grazers in de Oostvaardersplassen? De leden van de PvdD-fractie hebben de staatssecretaris toch in televisieop-tredens horen zeggen dat hij dit lijden onacceptabel vindt?

Wat heeft de staatssecretaris gedaan om de gemeente Lelystad ervan te proberen te overtuigen van de noodzaak om het Hollandse Hout open te stellen voor de grote grazers, als het welzijn van de dieren je aan het hart gaat? Heeft de staatssecretaris daar überhaupt wel pogingen toe ondernomen?

De staatssecretaris geeft aan dat hij draagvlak belangrijk vindt en door vermeend gebrek aan draagvlak bij de gemeente Lelystad het Hollandse Hout niet open zal stellen. De provincie Flevoland is, samen met een aantal maatschappelijke organisaties, echter groot voorstander van het realiseren van het Oostvaarderswold. Toch onderneemt de staatssecretaris hier geen verdere stappen in. Waarom wordt hier het draagvlak buiten beschouwing gelaten?

Aan de formele instelling van de beheeradviescommissie wordt nog gewerkt, schrijft de staatssecretaris. Kan de staatssecretaris wel al aangeven wat concreet de opdracht wordt die aan de beheeradviescommissie wordt meegegeven? Op welke wijze worden adviezen van de commissie zowel ecologisch als op het gebied van dierenwelzijn en

natuurlijke processen onderbouwd? Wordt deze adviezen volgens een vast protocol opgesteld? Zo ja, kan de Kamer daar aanvullend over geïnformeerd worden? Zo nee, op welke wijze wordt consistentie en juistheid dan gewaarborgd?

In het ICMO2-rapport wordt ook gesproken over het instellen van een wetenschappelijke commissie. Deze commissie kan een belangrijke rol spelen in het krijgen van meer inzicht over dit soort systemen en het benutten van voortschrijdend wetenschappelijk inzicht in het beheer. De leden van de fractie van de PvdD zijn dan ook teleurgesteld dat in de brief van de staatssecretaris dit punt niet aan de orde komt. De leden van de PvdD-fractie gaan ervan uit dat dit advies van de commissie Gabor gewoon wordt opgevolgd, naast de keuze van de staatssecretaris om (ook) een beheeradviescommissie op te richten. Met name de wetenschappelijke blik van een onafhankelijk hoogleraar dierenwelzijn en van onafhankelijke en deskundige dierenartsen is voor de leden van de PvdD-fractie onontbeerlijk. Kan de staatssecretaris aangeven wat de stand van zaken is met betrekking tot het instellen van een wetenschappelijke commissie? Deelt de staatssecretaris de mening dat onafhankelijke wetenschappelijke kennis juist in de Oostvaardersplassen van groot belang is? Deelt hij de mening dat deze wetenschappelijke commissie ook een onontbeerlijke rol vervult voor de bindende adviezen van de beheeradviescommissie?

II. Reactie van de staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie

Hierbij geef ik u mijn reactie op vragen en opmerkingen die vanuit de CDA- en PvdD-fracties zijn ingebracht in het schriftelijk overleg over de stand van zaken grote grazers Oostvaardersplassen (Kamerstuk 32 563, nr. 10).

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van het CDA

De leden van de CDA-fractie vragen of het Staatsbosbeheer moet zijn die de commissie Vaarkamp over eventuele aanpassingen van het afschotprotocol informeert dan wel omgekeerd.

Staatsbosbeheer zal als regel het initiatief nemen en plannen met betrekking tot uitvoering van adviezen van ICMO-2 of het beheer van grote grazers voorleggen aan de commissie Vaarkamp. Daarnaast kan de commissie Vaarkamp Staatsbosbeheer ook ongevraagd adviseren. Van belang is dat er in alle gevallen goed wederzijds overleg plaatsvindt.

In mijn brief heb ik aangegeven dat ik nu niet zal vragen of Staatsbosbeheer stappen wil zetten om het advies van de commissie Gabor op het onderdeel Hollandse Hout uit te voeren en dat ik daarmee uitvoering geef aan de motie Lodders/Ormel (32 563, nr. 2). De leden van de CDA-fractie willen weten waarom ik het woord «nu» heb gebruikt. Evenzo heb ik aangegeven dat ik de motie Ormel/Lodders (32 563, nr. 7) uitvoer door op dit moment geen acties te ondernemen ter realisatie van de Oostvaarderswissel. De leden van de CDA-fractie willen weten waarom ik de woorden «op dit moment» heb gebruikt.

Een Kamermeerderheid heeft deze moties aangenomen en ik voer ze dus uit. Wel heb ik in het debat aangegeven dat ik geen massale diersterfte door uithongering wil, dat ik niet in een situatie wil terechtkomen waarbij wij massaal moeten afschieten om overpopulatie teniet te doen, en dat ik voldoende beschuttingsmogelijkheden voor de dieren wil.

Dit alles wordt ook in uw Kamer breed gedeeld. Mochten de omstandigheden die van invloed zijn op de beheersituatie in de Oostvaardersplassen of de inzichten over de beheersituatie sterk wijzigen, dan ga ik bezien wat

de beste optie is om zoveel mogelijk aan bovengenoemde drie uitgangspunten te voldoen. Dat is conform mijn lijn in het algemeen overleg van 1 december 2010 (Tweede Kamer 2010–2011, 32 563, nr. 9).

Ook vraagt de CDA-fractie wat de bestemming wordt van de reeds verworven hectares, ooit bedoeld ter realisatie van de Oostvaarderswissel.

Tot nu toe zijn er geen hectares verworven ter realisatie van de Oostvaarderswissel. De Oostvaarderswissel is een suggestie uit het advies van de commissie Gabor van november 2010.

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de PvdD

De leden van de PvdD-fractie vragen of ik de commissie Gabor heb geconsulteerd over de te verwachten gevolgen voor het welzijn van de dieren als openstelling van het Hollandse Hout of de realisatie van de Oostvaarderswissel niet doorgaan. Ook vragen zij wat de gevolgen zijn voor de mate van afschot. De commissie Vaarkamp is nu aan het werk en deze zal ook naar de consequenties kijken van de huidige beheersituatie.

De leden van de PvdD-fractie stellen ook dat ik nu verantwoordelijk zou zijn voor een groter risico op lijden. Ik bestrijd dat. Door uitvoering te geven aan belangrijke adviezen van de commissie Gabor stuur ik juist aan op een situatie waarin onnodig lijden wordt voorkomen.

De leden van de PvdD-fractie vragen wat ik gedaan heb om de gemeente Lelystad ervan te proberen te overtuigen van de noodzaak om het Hollandse Hout open te stellen voor de grote grazers. Er is op verschillende momenten contact geweest met het college van B&W van Lelystad, zowel ambtelijk als door mijzelf.

De leden van de PvdD-fractie vragen waarom ik in de context van het Hollandse Hout en de gemeente Lelystad aangeef draagvlak belangrijk te vinden en tegelijkertijd geen stappen onderneem ter realisatie van het Oostvaarderswold, terwijl onder meer de provincie Flevoland daar een groot voorstander van is.

Mijn standpunt over het Oostvaarderswold komt voort uit het beleidsvoornemen uit het regeerakkoord om de Robuuste Verbindingszones, waaronder het Oostvaarderswold, niet aan te leggen.

De leden van de PvdD-fractie vragen of ik kan aangeven wat de opdracht is die aan de beheeradviescommissie wordt meegegeven. Daarnaast stellen zij een aantal andere vragen over de wijze van advisering. Ik zal op korte termijn het instellingsbesluit voor de beheeradviescommissie publiceren, waarin ook de opdracht aan de commissie staat geformuleerd. Ik zal u daarvan een afschrift sturen.

De leden van de PvdD-fractie vragen ook naar de stand van zaken rond het instellen van een wetenschappelijke commissie en of ik vind dat deze wetenschappelijke commissie ook een onontbeerlijke rol vervult voor de bindende adviezen van de beheeradviescommissie. Het behoort tot de taakopdracht aan de commissie Vaarkamp om hiernaar te kijken.

164968

Toelichting voor de Staatssecretaris (191223)

U beantwoordt een brief van de veertienjarige VMBO-scholier [REDACTED]
[REDACTED] Hij suggereert om het probleem met de grazers in de Oostvaardersplassen op te lossen door er roofdieren los te laten, zoals wolven.

U had aangegeven: "leuk briefje terug sturen".

U beantwoordt daarom zelf de brief. U zegt dat u zijn brief met veel genoegen heeft gelezen en geeft aan dat ook de commissie Gabor de mogelijkheid van het uitzetten van roofdieren - in theorie - heeft bekeken.

U noemt enkele voordelen en nadelen die de commissie Gabor hierbij ziet en concludeert dat de commissie Gabor de optie roofdieren niet in de aanbevelingen heeft meegenomen.

Ook stuurt u een exemplaar mee van het rapport van de commissie.

Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

164968

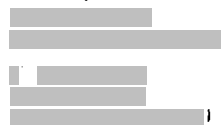
> Retouradres Postbus 20401 2500 EK DEN HAAG



**Directie Natuur, Landschap
en Platteland**
team biodiversiteit

Prins Clauslaan 8
2595 AJ DEN HAAG
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
www.rijksoverheid.nl/eleni

Contactpersoon



Onze referentie
191223

Kopie aan



Bijlagen
1

Datum 14 maart 2011

Betreft beheer grote grazers Oostvaardersplassen

Beste Enzo,

Ik heb jouw brief van 12 november 2010 met veel genoegen gelezen. Je suggereert daarin om met wolven of andere roofdieren het probleem van de grote grazers in de Oostvaardersplassen op te lossen. Helaas duurde het even voordat ik je antwoord kon geven.

Ook de officiële commissie die mij heeft geadviseerd over de Oostvaardersplassen, de commissie Gabor, heeft de mogelijkheid bekeken om roofdieren los te laten in de Oostvaardersplassen. Dat is terug te vinden op bladzijde 73 van het - Engelstalige - rapport van de commissie (zie bijlage).

Als voordelen noemt de commissie onder meer ~~de educatieve en filosofische waarden~~ van een natuurgebied met roofdieren dat zichzelf in stand houdt en waar de mens zo min mogelijk ingrijpt. De commissie ziet echter ook nadelen. Zo hebben we hiermee tot nu toe niet veel ervaring, is het onduidelijk of de roofdieren de grote grazers wel echt onder controle houden en is het onduidelijk of het Oostvaardersplassengebied groot genoeg is voor gezonde roofdierpopulaties. Ook zouden flinke aanpassingen van de omheining nodig zijn, met bijbehorende kosten, waarbij het ~~erg~~ waarschijnlijk blijft dat de roofdieren een keer kunnen uitbreken. Dat laatste zou veel onrust onder mensen kunnen veroorzaken. De commissie heeft het loslaten van roofdieren dan ook niet meegenomen in de aanbevelingen.

dat we kunnen leren

Hoogachtend,

15/173

dr. Henk Bleker
Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie

[Handwritten mark]



Minister	Afsch. Ter beh.
EDOC5 16 4949	Vzorts. Afschr. Aan
	15 NOV. 2010

Map 164968

NLP

Aan: het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw & Innovatie.

Betreft: oplossing voor te veel in het wild levende dieren.

Cadier en Keer, 12-11-2010

L.S.

Mag ik mij even voorstellen:

Ik ben [REDACTED]

Ik ben 14 jaar.

Ik volg op dit moment een vmbo-opleiding KGT leerjaar 2.

Kortgeleden zag ik op de televisie, dat er een probleem was met de in het wild lopende dieren in het natuurgebied in Flevoland.

Ik ben toen ook over een oplossing gaan zitten denken voor het te veel aan in het wild levende dieren in Flevoland.

Misschien lijkt het een wat warrig verhaal, maar ik schrijf het u met de beste bedoeling.

Wat voor soort oplossing?

Ik heb er over nagedacht en ben tot het idee gekomen hoe het het best opgelost zou kunnen worden.

Mijn idee is een biologische oplossing.

Wat is het idee?

Mijn idee is om er wolven of andere roofdieren te plaatsen die vroeger of nu nog in de Nederlandse bossen of natuurgebieden leven.

Wat is het doel?

het doel is dat er wolven gaan jagen.

Zo hoeven er geen dieren te worden afgeschoten.

(we kunnen ook nog testen hoe de wolven leven in de Nederlandse natuurgebieden of bossen zodat we de wolf zonder problemen terug kunnen halen in Nederland).

Hoe en wat als de winter is afgelopen.

Mijn idee is, nog voor de wolven of andere roofdieren jongen krijgen ze weer terug te plaatsen in hun oorspronkelijke leefgebied. Het vangen van deze dieren zou een probleem kunnen zijn, dat geef ik toe.

Wat als de wolven te veel jagen?

Het is niet zeker of ze te veel gaan jagen, maar het is wel zeker dat de dieren de balans in de natuur zelf onder controle hebben zolang de mens zich er niet mee bemoeit.

Waarom niet bijvoederen?

Omdat het problemen kan veroorzaken.
De dieren worden dan afhankelijk van de mens en dat wil niemand.
Het is tenslotte een natuurgebied.

Extra punten.

- Wolven zijn roedeldieren (dus leven in groepen).
- Er moet worden gezorgd dat de dieren niet in steden of dorpen kunnen komen.
- Er moet op tijd extra planten of gras worden geplant/gekweekt voor de winter van 2011.

P.S: Dit is een mening, dus er mag anders over gedacht worden, maar ik zou het erg waarderen als dit plan besproken zou kunnen worden en of de haalbaarheid van dit plan door u en andere deskundigen zou kunnen worden bekeken.

Met vriendelijke groet.

[Redacted signature]

[Redacted name]

[Redacted address line 1]

[Redacted address line 2]



MINUTE

164968





193666

Toelichting voor de Staatssecretaris (192963)

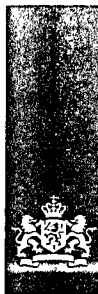
U heeft aangegeven een tussenbalans en vooruitblik van de commissie Vaarkamp te willen over het beheer van grote grazers in de Oostvaardersplassen.

Met deze brief doet u dat verzoek; u geeft eerst uw uitgangspunten aan:

- advies Gabor is grotendeels goed richtsnoer, in elk geval voor kortere termijnmaatregelen;
- géén massale sterfte door verhongering;
- géén massaal afschot, zoals bij simulatie van een *population crash*;
- voldoende beschuttingsmogelijkheden.

U vraagt de commissie uiterlijk 1 mei a.s. (met het oog op uw toezegging aan de Kamer om in april/mei met nadere standpunten te komen):

- een tussenbalans over de winterperiode tot nu toe ten aanzien van de grazers en hun beheer;
- een visie over de rol van overlegstructuren in het proces (conform uw toezegging tijdens het AO van 1 december 2010);
- een inschatting over effecten van het door Gabor aanbevolen watermanagement op mineralenhuishouding boeren (naar aanleiding van uw toezegging tijdens het AO van 1 december 2010);
- een vooruitblik naar de te verwachten beheersituatie in de nabije toekomst, inclusief mogelijke implicaties van het afzien van het Hollandse Hout en van de Oostvaarderswissel (dat laatste conform uw toezegging tijdens het VAO 8 december 2010).

Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

24/3 ver2

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK DEN HAAG

Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen



193666

**Directie Natuur, Landschap
en Platteland**
team biodiversiteitPrins Clauslaan 8
2595 AJ DEN HAAG
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
www.rijksoverheid.nl/eleni**Contactpersoon****Onze referentie**
192963**Kopie aan**

Datum 18 maart 2011

Betreft Adviesvraag over beheer grote grazers Oostvaardersplassen

Geachte heer Vaarkamp,

In november 2010 kwam de commissie Gabor met het advies over het beheer van grote grazers in de Oostvaardersplassen. Daarop kwam Staatsbosbeheer op 30 november 2010 met een plan van aanpak voor de implementatie van dat advies.

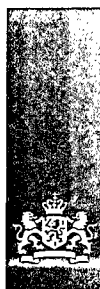
Ondertussen zijn er diverse ontwikkelingen geweest. Zo heeft Staatsbosbeheer een aantal maatregelen genomen, waaronder het opstellen en uitvoeren van een nieuw afschotprotocol, de aanleg van beschuttingswallen en het openstellen van een aantal bospercelen voor alle drie de grazers. Tegelijk zijn er winterse omstandigheden geweest en moest worden afgezien van aankoppeling van een deel van het Hollandse Hout voor beschuttingsdoeleinden.

Voor het beheer van grote grazers in de Oostvaardersplassen vind ik het advies van de commissie Gabor grotendeels een goed richtsnoer, in elk geval de aanbevolen maatregelen voor de kortere termijn. Wel heb ik aangegeven dat ik wil voorkomen dat er bij de grote grazers nog massale sterfte door verhongering optreedt en ook dat we in een situatie kunnen terechtkomen dat massaal afschot nodig zou zijn, zoals bij het simuleren van een *population crash*. Verder onderschrijf ik dat het vanuit welzijnsoogpunt belangrijk is dat de dieren voldoende beschuttingsmogelijkheden hebben.

Vanuit deze uitgangspunten zou ik graag het volgende van u tegemoet zien:

- een tussenbalans over de winterperiode tot nu toe ten aanzien van de situatie van de Heckrunderen, konikpaarden en edelherten in de Oostvaardersplassen en hun beheer;
- uw visie over welke rol een aantal door de commissie Gabor genoemde commissiestructuren, waaronder in elk geval een PR-commissie en een wetenschappelijke adviescommissie, zouden moeten krijgen in het beheerproces;





- uw inschatting van mogelijke effecten van het door de commissie Gabor aanbevolen watermanagement in de Oostvaardersplassen op stikstofverlies uit de Oostvaardersplassen en de mineralenhuishouding van de boeren in de omgeving van de Oostvaardersplassen;
- een vooruitblik naar de te verwachten beheersituatie in de nabije toekomst, inclusief mogelijke implicaties van het afzien van aankoppeling van een deel van het Hollandse Hout en van het realiseren van een smalle passage naar het Horsterwold (Oostvaarderswissel).

**Directie Natuur, Landschap
en Platteland**
team biodiversiteit

Datum
18 maart 2011

Onze referentie
192963

Ik ontvang uw advies graag uiterlijk 1 mei 2011.

Hoogachtend,

dr. Henk Bleker
Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie

MINUTE

66



Aan:
de Staatssecretaris

Van:
de Directeur NLP; [redacted]

**Directie Natuur, Landschap
en Platteland**
team biodiversiteit

Prins Clauslaan 8
2595 AJ DEN HAAG
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
www.rijksoverheid.nl/eleni

Contactpersoon

[redacted]
[redacted]
[redacted]

Datum
9 juni 2011

Onze referentie
213605

Kopie aan

[redacted]
[redacted]

Bijlagen
1

nota

Gesprek met [redacted] : Beheeradviescommissie
Oostvaardersplassen / Raad Dierenaangelegenheden

Op donderdag 16 juni 2011 van 9:30 uur - 10:30 uur, ontvangt u [redacted], voorzitter van de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen (BAC) en de Raad voor de Dierenaangelegenheden (RDA). Hij wil vooral spreken over de Oostvaardersplassen en terzijde over de RDA. Hieronder treft u, in overleg met de directeur VDC, over beide onderwerpen een aantal gespreks- en aandachtspunten aan. Namens NLP is [redacted] beschikbaar om bij het gesprek aanwezig te zijn.

1. Grote grazers Oostvaardersplassen

[redacted] heeft u op 28 april 2011 op uw verzoek een advies gezonden met een "tussenbalans" en "vooruitblik" over de grote grazers (zie bijlage 1b). U heeft het op 17 mei 2011 met een brief naar de Kamer gezonden (bijlage 1a). Belangrijkste punten uit het BAC-advies (die ook aan bod kunnen komen):

- de grazers hebben de afgelopen winter "redelijk goed" doorstaan;
- Staatsbosbeheer verdient lof voor genomen maatregelen (afschot, beschuttingswallen, geopende bospercelen);
- Het niet openen van het Hollandse Hout heeft - afgelopen seizoen - niet tot een significante welzijnsaantasting van de dieren geleid;
- Staatsbosbeheer heeft een managementplan voor de Oostvaardersplassen opgesteld dat instemming van de BAC heeft; er wordt nog gewerkt aan een watermanagementplan
- er komt onder meer een wetenschappelijke coördinatiegroep die onderzoek bevordert;
- het op enig moment alsnog kunnen openen van het Hollandse Hout als noodmaatregel kan alleen werken als dat tijdig van te voren is voorbereid (fysiek / bestuurlijk);
[N.b.: mogelijk vraagt [redacted] hiervoor nog aandacht];
- het niet realiseren van de Oostvaarderswissel versterkt de noodzaak voor alternatieve beschuttingsscenario's; daarom het advies toch met de regio na te gaan of efficiënte/effectieve realisatie van de Oostvaarderswissel mogelijk is;
[N.b.: u heeft de Kamer - onder impliciete verwijzing naar de motie Ormel/Lodders - gemeld dat u nu kiest voor inzet op alternatieve beschuttingsscenario's. U kunt [redacted] vragen de ontwikkeling daarvan te bevorderen.]

- het mogen gebruiken van geluidsdempers is essentieel voor het beheer [N.b. u heeft aangegeven dat te willen laten regelen. Ik wil u erop wijzen dat het gebruik van de geluidsdemper in de Oostvaardersplassen tot medio 2012 geen probleem is (daarvoor is ontheffing verleend). Inmiddels worden er zowel in Benelux-verband als richting het ministerie van Justitie stappen ondernomen om het gebruik van geluidsdempers structureel geregeld te krijgen.]

Directie Natuur, Landschap
en Platteland
team biodiversiteit

Datum
9 juni 2011

Onze referentie
213605

Verder zal [] u mogelijk willen bijpraten over de intensieve interacties die hij de afgelopen tijd met Staatsbosbeheer heeft gehad.

Duidelijk is dat de commissie Vaarkamp veel werk heeft verzet en Staatsbosbeheer tot nu toe op een voor u wenselijk pad heeft gekregen. U kunt [] daarvoor complimenteren.

2. Raad voor de Dierenaangelegenheden (RDA)

[] zal u uitnodigen om aanwezig te zijn bij de volgende RDA-vergadering (in besloten en informele sfeer). U wordt geadviseerd om, als uw agenda dat toelaat, de uitnodiging te accepteren. U kunt dan nader kennis maken met de RDA-deskundigen (de RDA is uw adviesraad over dierenwelzijns- en diergezondheidsvraagstukken). De agenda kan in onderling overleg worden vastgesteld.

Onlangs is ambtelijk aan [] meegedeeld dat EL&I op dit moment geen nieuwe adviesvraag voor de RDA in petto heeft, omdat u nog bezig bent met de uitvoering van de vier voorgaande zienswijzen¹.

De RDA oriënteert zich op dit moment zelf op de mogelijkheid en wenselijkheid van het opstellen van een zienswijze waarin dierenwelzijn, marktwerking en innovatie gezamenlijk aan bod komen. De zienswijze zal zich concentreren op de kritische succesfactoren die dierenwelzijnverbetering koppelen aan een inkomensverbetering voor de veehouder. Een zienswijze zou in februari 2012 gereed kunnen zijn. U zou zich hierover welwillend kunnen uitspreken.

¹ *Zichtbaar Beter*, over de rol van de dierenarts voor het algemeen belang (mei 2009), *Verantwoord Houden*, over de rollen en verantwoordelijkheden jegens gehouden dieren (december 2009), *Agenda voor het Dierbeleid*, actuele morele vraagstukken en speerpunten voor het dierbeleid in Nederland (juli 2010) en *Fokkerij en Voortplantingstechnieken* (december 2010).

Aan:
De Staatssecretaris

Van:
Directeur Natuur, Landschap en Platteland, [REDACTED]

**Directie Natuur, Landschap
en Platteland**
team biodiversiteit

Prins Clauslaan 8
2595 AJ DEN HAAG
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
www.rijksoverheid.nl/eleni

Contactpersoon

nota

Bezoek aan de Oostvaardersplassen met [REDACTED]

Datum
6 september 2011

Onze referentie
229696

Kopie aan

Bijlagen
2

Aard van de verplichting

Op uitnodiging van [REDACTED]
[REDACTED] brengt u een informeel werkbezoek aan de
Oostvaardersplassen. Conform uw besluit op mijn nota van 10 augustus j.l.
(225594) is er geen pers uitgenodigd.

Datum, tijd, locatie

U wordt op vrijdag 9 september a.s. om 14:00u verwacht in het beheersgebouw
van Staatsbosbeheer in het Oostvaardersplassengebied. Adres: Kitsweg 1, 8218
AA LELYSTAD (zie ook routekaart bijlage 1). Contactpersoon van de organisatie is
[REDACTED]

Aanwezigen

Programma

14:00-14:30u: Ontvangst met een broodje in het beheersgebouw;
Inleiding door [REDACTED]
14:30-16:00u: Rondrit door het Oostvaarderplassegebied;
16:00-16:30u: Afsluiting.

Aandachtspunten

Het AO Staatsbosbeheer zou aanvankelijk de dag voor uw werkbezoek
plaatsvinden, maar is tot nader order uitgesteld.

Achtergronddocumentatie

Uw meest recente Kamerbrief over de Oostvaardersplassen met bijlagen (i.e. het
advies van de BAC met bijlagen, waaronder het managementplan voor de OVP) is
bij deze nota als achtergrondinformatie bijgevoegd (bijlage 2).

Bijlage 1

05-09-2011 12:01:09

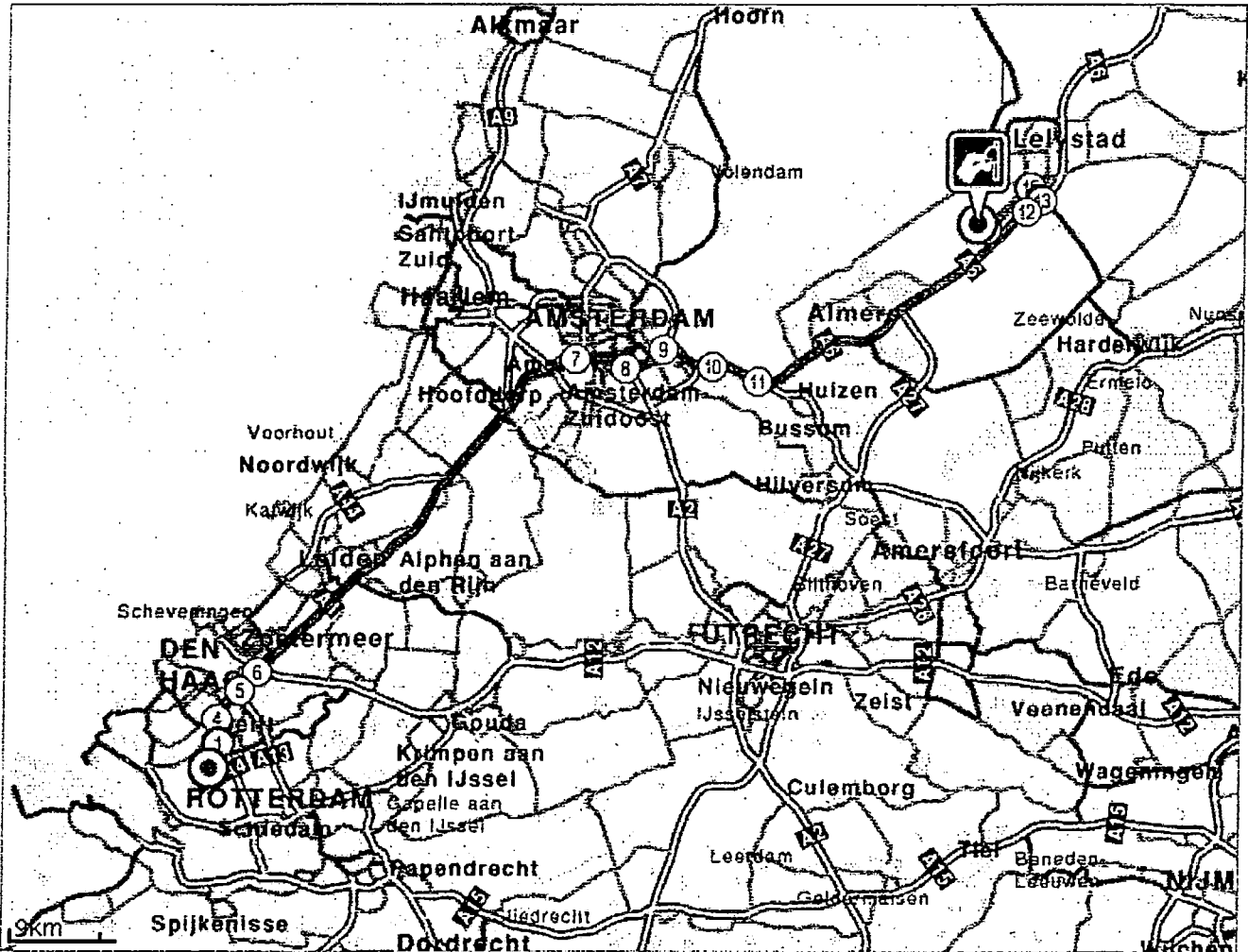


snelste route per auto over
122,8 km op vrijdag 9
september 2011

Van

Naar

Brandstofkosten				Vertrek	Aankomst	Reistijd
Benzine	Diesel	Gas	zonder vertraging	12:30	13:57	01:28
€ 17	€ 12	€ 11	met eventuele vertraging	12:30	14:03	01:34



ANWB Verkeersinformatielijn Nederland 0900 9622 € 0,50 p/min. Alleen vanuit Nederland. Dag en nacht. Actuele informatie over files in Nederland, inclusief trends (neemt file toe of af) en reistijden, tevens snelheidscontroles. Nu ook prognoses voor de komende spits en informatie over weer en openbaar vervoer.

* ANWB Doorlopende Reisverzekering. Nu met gratis Human Nature cadeaucard t.w.v. € 20,-
Ga naar www.anwb.nl/verzekeringen



De ANWB kan geen aansprakelijkheid aanvaarden voor (in)directe gevolgen van eventuele onjuistheden binnen dit programma, ook niet wanneer de ANWB op de hoogte is gesteld van deze onjuistheden en/of gevolgen daarvan.

Bijlage 2a

Vergaderjaar 2010–2011

32 563**Oostvaardersplassen****Nr. 25****BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN ECONOMISCHE ZAKEN,
LANDBOUW EN INNOVATIE**

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 17 mei 2011

Nu het winterseizoen 2010–2011 voor de grote grazers in de Oostvaardersplassen ten einde is, informeer ik u hierbij over de stand van zaken rond het beheer van de grote grazers, inclusief een tussenbalans en een vooruitblik. Aanleiding zijn ook toezeggingen tijdens het algemeen overleg van 1 december 2010 (Kamerstuk 32 563, nr. 9), tijdens het daarop volgende debat (VAO) op 8 december 2010, in mijn brief van 3 februari 2011 (Kamerstuk 32 563, nr. 10) en in het schriftelijk overleg van 17 februari 2011 (Kamerstuk 32 563, nr. 11).

Uitgangspunten beleid

Zoals ik ook eerder heb aangegeven (onder meer Kamerstukken 32 563, nrs. 9, 10 en 11), zijn mijn uitgangspunten voor het beleid voor de grote grazers (Heckrunderen, konikpaarden, edelherten) in de Oostvaardersplassen als volgt. Ik vind het advies van de commissie Gabor (2010) grotendeels een goed richtsnoer, in elk geval de aanbevolen maatregelen voor de kortere termijn. Wel wil ik voorkomen dat bij de grote grazers nog massale sterfte door verhongering optreedt en dat we in een situatie kunnen terechtkomen dat massaal afschot nodig zou zijn, zoals bij het simuleren van een *population crash*. Verder onderschrijf ik dat het vanuit welzijnsoogpunt belangrijk is dat de dieren voldoende beschuttingsmogelijkheden hebben. Daarnaast wil ik dat er weer maatschappelijk vertrouwen komt in het beheer van de grote grazers. Daartoe heb ik de beheeradviescommissie Oostvaardersplassen (commissie Vaarkamp) ingesteld.

Kortetermijnmaatregelen

Zoals ik eerder meldde, heeft Staatsbosbeheer na het verschijnen van het advies van de commissie Gabor voortvarend een algemeen Plan van Aanpak opgesteld en een aantal kortetermijnmaatregelen genomen. Zo heeft Staatsbosbeheer, na beoordeling door de commissie Vaarkamp, een

protocol voor vroeg-reactief beheer vastgesteld (zie Kamerstuk 32 563, nr. 10) en is Staatsbosbeheer conform het protocol gaan werken.

Ook heeft Staatsbosbeheer ten behoeve van beschutting voor de dieren 1 200 meter aan wallen aangelegd. Verder zijn de in het Oostvaardersplassengebied gelegen bospercelen Driehoek, Oostvaardersbos en delen van het bosperceel Kotterbos opengesteld voor alle grazers. Van openstelling van een deel van het naastgelegen Hollandse Hout werd afgezien (zie Kamerstukken 32 563, nrs. 10 en 11).

Terugblik welzijnssituatie winterseizoen 2010–2011

In het winterseizoen 2010–2011 is het soms flink koud geweest en werd zichtbaar dat de conditie van de dieren terugliep. Conform het protocol vroeg-reactief beheer was er dan ook aanleiding voor een behoorlijk afschot (zie hierna). Niettemin oordeelt de commissie Vaarkamp dat de grote grazers het winterseizoen 2010–2011 – vanuit dierenwelzijnspectief – redelijk goed hebben doorstaan (zie bijlage 1).¹

De cumulatieve sterfte- en afschotcijfers van 15 december 2010 – 29 april 2011 waren als volgt:

	Sterfte door afschot	Sterfte door natuurlijke dood	Aandeel afschot in totale sterfte (%)
Heckrunderen	54	9	86
konikpaarden	120	10	92
edelherten	584	16	97
<i>Totaal</i>	758	35	96

Het overgrote deel (86–97%) van de gestorven dieren blijkt dus gestorven als gevolg van toepassing van het protocol vroeg-reactief beheer. Ik beoordeel dat in de context van de Oostvaardersplassen als positief. Er is voorkomen dat grootschalige sterfte door verhongering optrad en daarmee ook onnodig lijden.

De commissie Vaarkamp oordeelt ook dat het niet openstellen van het Hollandse Hout, vanwege de weersomstandigheden en door toepassing van het protocol vroeg-reactief beheer, het afgelopen seizoen niet heeft geleid tot een belangrijke welzijnsaantasting van de grote grazers (zie bijlage 1).

Tellingen

Zoals ik heb aangegeven in mijn brief van 5 november 2010 (Kamerstuk 32 500 XIV, nr. 13), heb ik Staatsbosbeheer gevraagd de door de commissie Gabor aanbevolen telmethode (helikoptertellingen in voor- en najaar) voor grote grazers te implementeren. Hoewel Staatsbosbeheer daartoe begin dit jaar formele voorbereidingen in gang had gezet, is meer tijd nodig voor het goed doorlopen van benodigde procedures en bestuurlijke afstemming. Daarom worden de eerste helikoptertellingen nu voorzien in oktober 2011.

Maatregelen voor de middellange termijn

Staatsbosbeheer heeft tot tevredenheid van de commissie Vaarkamp een – algemeen – managementplan voor beheer in het Oostvaardersplassen-

¹ Ter inzage gelegd bij het Centraal Informatiepunt Tweede Kamer.

gebied vastgesteld (bijlagen 3 en 4)¹.

Er wordt nog gewerkt aan het opstellen van een watermanagementplan voor de Oostvaardersplassen in het bijzonder. Zoals ik heb toegezegd tijdens het algemeen overleg van 1 december 2010, laat ik de mogelijke effecten daarvan op de mineralenhuishouding voor boeren in de omgeving nagaan. De commissie Vaarkamp zal mij daarover nog nader adviseren (bijlage 1).

Over de Oostvaarderswissel stelt de commissie Vaarkamp (bijlage 1) dat een niet realiseren daarvan de noodzaak versterkt voor alternatieve beschuttingsscenario's en het nog strakker toepassen van het vroeg-reactieve beheer. De commissie adviseert samen met de regio na te gaan of een effectieve en efficiënte realisatie van de wissel mogelijk is. Over mijn intenties ten aanzien van de Oostvaarderswissel heb ik u bericht in mijn brief van 3 februari 2011 en het schriftelijk overleg van 17 februari 2011 (Kamerstukken 32 563, nrs. 10 en 11). Ik kies er daarom voor nu in te zetten op het ontwikkelen van alternatieve beschuttingsscenario's en het zonodig nog strakker toepassen van het vroeg-reactieve beheer.

Van de verschillende commissies in relatie tot het beheer van grote grazers in de Oostvaardersplassen, is de door mijzelf ingestelde commissie Vaarkamp leidend. De daarnaast door mij beoogde wetenschappelijke commissie (zie Kamerstukken 32 563, nrs. 9 en 11) zal de vorm krijgen van een wetenschappelijke coördinatiegroep. In tegenstelling tot de commissie Vaarkamp, heeft deze coördinatiegroep geen bindend adviserende rol. De groep richt zich op het meer openstellen van de Oostvaardersplassen voor wetenschappelijk onderzoek. Verder heeft Staatsbosbeheer inmiddels een *stakeholders*-platform en een PR-commissie ingesteld (ten behoeve van communicatie over het door mij voorgestane beheer) en zal Staatsbosbeheer een aantal themawerkgroepen instellen.

Langeretermijnmaatregelen

De commissie Gabor heeft als langeretermijnmaatregel de realisatie van het Oostvaarderswold geadviseerd. Zoals bekend, heeft het kabinet voornemens voor het realiseren van robuuste verbindingen, waaronder het Oostvaarderswold, geschapt (zie bijvoorbeeld Tweede Kamer, vergaderjaar 2010–2011, Aankomst van de Handelingen nr. 290). Dit deel van het advies van de commissie Gabor neem ik dan ook niet over.

Voor het overige heeft de commissie Vaarkamp een doorkijk geschetst naar de toekomst (bijlage 1). Daarin zal volgens de commissie Vaarkamp onder meer aandacht nodig zijn voor alternatieve beschuttingsscenario's (zie ook hierboven), voor de geschiktheid van het droge deel van de Oostvaardersplassen als foerageergebied voor ganzen als gevolg van eventueel afnemende begrazing door grote grazers door toepassing van het vroeg-reactieve beheer en voor het gebruik van geluidsdempers. Ik neem daar kennis van en zal indien nodig acties ondernemen met betrekking tot genoemde onderwerpen.

Rapportage over adviezen van de commissie Vaarkamp aan Staatsbosbeheer

Voor een rapportage over de adviezen van de commissie Vaarkamp aan Staatsbosbeheer, zoals bedoeld in mijn brief van 3 februari 2011

¹ Ter inzage gelegd bij het Centraal Informatiepunt Tweede Kamer.

(Kamerstuk 32 563, nr. 10) en in het besluit ter instelling van de commissie Vaarkamp (zie Kamerstuk 32 563, nr. 24), verwijs ik naar de hierbij als bijlage 1 meegezonden brief.

De staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie,
H. Bleker

Bijlagen

Bijlage 1: Brief d.d. 28 april 2011 van de beheeradviescommissie Oostvaardersplassen aan de Staatsecretaris van EL&I over beheer grote grazers e.a. met drie bijlagen (zie hierna);

Bijlage 2: Rapportage van Staatsbosbeheer over de uitvoering van maatregelen van het ICMO-2-advies gedurende de winter 2010–2011 (bijlage 1 bij genoemde brief);

Bijlage 3: Managementplan Oostvaardersplassengebied 2011–2015 van Staatsbosbeheer (bijlage 2 bij genoemde brief);

Bijlage 4: Advies d.d. 28 april 2011 van de beheeradviescommissie Oostvaardersplassen over het Managementplan Oostvaardersplassengebied 2011–2015 van Staatsbosbeheer (bijlage 3 bij genoemde brief).

Bijlage 2b



Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK, Den Haag

De staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie
De heer dr. H. Bleker
DEN HAAG

**Beheeradviescommissie
Oostvaardersplassen**

Prins Clauslaan 8
Den Haag
Postbus 20401
2500 EK, Den Haag
www.rijksoverheid.nl/eleni

Datum 28 april 2011

Betreft Oostvaardersplassen: advies over beheer grote grazers e.a.

Onze referentie
BAC-OVP/20110428_1

Uw referentie
192963

Kopie aan

Excellentie,

Dank voor uw brief van 24 maart jl. waarin u nogmaals de kaders voor het beheer in het Oostvaardersplassengebied uiteen zet en waarin u de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen [BAC] een viertal vragen voorlegt.

Bijlagen
3

Tussenbalans

De BAC is van mening dat de grote grazers de winterperiode 2010/11 redelijk goed hebben doorstaan. Als eerste bijlage bij deze brief vindt u het door Staatsbosbeheer opgeleverde feitenrelaas over de winterperiode 2010/11. De BAC onderschrijft dit feitenrelaas en is van mening dat het beheer in het Oostvaardersplassengebied in de winterperiode 2010/11 conform het door u geschetste beheerkader heeft plaatsgevonden. De belangrijkste bevindingen van de BAC zijn:

- Staatsbosbeheer heeft per omgaande het afschotprotocol conform ICMO2-advies aangepast om onnodig lijden van de grote grazers te voorkomen. Het nieuwe afschotprotocol is succesvol gebleken door dat meer dan 95% van alle overleden dieren zijn afgeschoten. Verder heeft Staatsbosbeheer zo snel mogelijk aanzienlijke inspanningen verricht om het welzijn van de grote grazers te verbeteren door meer beschutting te bieden. Zo is er 1200 meter schuilrichel in het Oostvaardersplassengebied gecreëerd, zijn er de (bos)gebieden De Driehoek, het Oostvaardersbos en (een gedeelte van) het Kotterbos opengesteld voor alle grote grazers. Hiervoor verdient Staatsbosbeheer lof.
- Het niet openstellen van het Hollandse Hout betekende dat er deze winterperiode minder schuilmogelijkheden voor de grote grazers voorhanden waren dan door ICMO2 geadviseerd. Dit is verdisconteerd in het zgn. protocol vroegreactief beheer, waardoor bij slechtere omgevingsomstandigheden (door bijvoorbeeld minder beschutting) grotere aantallen dieren gedood moesten worden. De

weersomstandigheden hebben niet geleid tot massaal gebruik van de resterende bosschages als schuilmogelijkheid voor de grote grazers. De BAC concludeert mede daaruit dat het niet openstellen van het Hollandse Hout deze winter niet tot een significante welzijnsaantasting van de grote grazers heeft geleid.

**Beheeradviescommissie
Oostvaardersplassen**

Datum
28 april 2011

Onze referentie
BAC-OVP/20110428_1

- De Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen heeft vanaf 1 december 2010 tot heden een zeer intensieve dialoog met Staatsbosbeheer gevoerd en geadviseerd over de volgende onderwerpen:
 - Het vroegreactieve afschotbeleid
 - De aanpak van de monitoring in het Oostvaardersplassengebied
 - PR en communicatie
 - De tellingen van de grote grazers in het Oostvaardersplassengebied
 - De gevolgen van het besluit om het Hollandse Hout vooralsnog niet open te stellen
 - Het managementplan voor het Oostvaardersplassengebied
- De Beheeradviescommissie heeft op 7 februari aan Staatsbosbeheer een handreiking voor een managementplan voor het toekomstige beheer van het Oostvaardersplassengebied conform ICMO2 advies toegezonden. Op 18 en 19 februari is deze handreiking besproken in een tweedaagse vergadersessie van Staatsbosbeheer met enkele door de BAC afgevaardigde experts. Op 7 april heeft de BAC een Advies Handreiking Managementplan naar Staatsbosbeheer gestuurd. Vervolgens heeft Staatsbosbeheer op 14 april zijn *Managementplan Oostvaardersplassengebied 2011-2015* ter beoordeling aan de BAC voorgelegd. In dit managementplan staat duidelijk omschreven welke doelstellingen Staatsbosbeheer voor het Oostvaardersplassengebied in de toekomst hanteert en op welke wijze Staatsbosbeheer deze wil bereiken. De BAC heeft op 22 april 2011 positief over dit managementplan geadviseerd. Het managementplan en de bijbehorende BAC-brief vindt u als tweede en derde bijlage bij deze brief.
- Op 14 maart 2011 heeft Staatsbosbeheer de Beheeradviescommissie om advies gevraagd over de tellingen van de grote grazers in het Oostvaardersplassengebied. Op 28 maart heeft de BAC Staatsbosbeheer daarover geadviseerd.
- In de vergadering van 14 januari zijn de communicatieplannen van Staatsbosbeheer inzake het Oostvaardersplassengebied voor het eerst aan de BAC gepresenteerd. In het managementplan Oostvaardersplassen 2011/2015 heeft Staatsbosbeheer de communicatiestrategie verder uitgewerkt.

Commissies

Het ICMO2-rapport noemt een aantal commissiestructuren. In het Algemeen Overleg van 1 december 2010 heeft u in plaats van de in het ICMO2-rapport genoemde *Wetenschappelijke Adviescommissie* een *Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen* ingesteld.

Beheeradviescommissie
Oostvaardersplassen

Datum
28 april 2011

Onze referentie
BAC-OVP/20110428_1

Voor het verder bereiken en begeleiden van de verschillende managementdoelen van het beheer in het Oostvaardersplassengebied zal Staatsbosbeheer zgn. *Themawerkgroepen* instellen. Zo is onlangs een themawerkgroep watermanagement ingesteld. Aan groepen van deskundigen (wetenschappers en 'practici') wordt rondom een specifieke managementdoelstelling gevraagd om aan te geven hoe het betreffende doel het best bereikt kan worden. Deze deskundigengroep doet dan een voorstel voor een plan van aanpak, inclusief de eventueel benodigde monitoring, waarna het voorstel door de BAC beoordeeld wordt.

Het is wenselijk om het Oostvaardersplassengebied meer open te stellen voor wetenschappelijk onderzoek. Dit ten eerste om de kennis die dit unieke gebied kan opleveren optimaal te ontwikkelen en, ten tweede om deze kennis, indien nodig, voor een verdere ontwikkeling van het management te benutten. Om dit te initiëren en te coördineren komt er een *Wetenschappelijke Coördinatiegroep*. Deze groep heeft geen bindend adviserende rol richting het management.

ICMO2 heeft nadrukkelijk aanbevolen om het maatschappelijke draagvlak voor het beheer in het Oostvaardersplassengebied te verbeteren. Overleg met belangengroeperingen is daarvoor essentieel. Het door Staatsbosbeheer in december 2010 ingestelde Stakeholderplatform speelt daarin een belangrijke rol door op een gestructureerde wijze aan de dialoog met belangengroeperingen vorm te geven. Op dit moment bestaat het Stakeholderplatform vooral uit belangengroeperingen gerelateerd aan de grote grazers in het Oostvaardersplassengebied. De Beheeradviescommissie is toevoorder. De BAC acht het verstandig dat Staatsbosbeheer op termijn het Stakeholderplatform uitbreidt met andere groeperingen zoals vertegenwoordigers van bezoekers, omwonenden, vogelliefhebbers en de veehouderijsector.

Als tweede instrument voor het vergroten van het maatschappelijke draagvlak heeft ICMO2 aan Staatsbosbeheer geadviseerd een PR-commissie in te stellen. Daarmee beoogde de ICMO2-commissie een deskundige en consistente communicatieaanpak te bewerkstelligen welke tot op het hoogste niveau binnen Staatsbosbeheer gekend en gesteund wordt. De interne PR-commissie van Staatsbosbeheer komt dit advies na door contacten met o.a. de stakeholdergroepen te onderhouden. Zij zal verder informatie over essentiële concepten zoals 'natuur' en 'welzijn', maar ook over besluiten en ontwikkelingen door het management van de OVP en over de resultaten van de monitoring zo goed mogelijk onder de aandacht brengen van alle geïnteresseerde betrokkenen brengen. Verder heeft zij tot taak een actieve inbreng van belanghebbenden te stimuleren.

Watermanagement

U vraagt de BAC om een inschatting van de mogelijke effecten van het door de ICMO2-commissie geadviseerde watermanagement in de Oostvaardersplassen op stikstofverlies uit de Oostvaardersplassen en de mineralenhuishouding van de boeren in de omgeving van de Oostvaardersplassen. De beantwoording van deze vraag vereist inzicht in de aanpak van het watermanagement. Wij hebben daarom Staatsbosbeheer gevraagd om het punt van de stikstofbelasting expliciet op te nemen in de effectrapportages van de door de themagroep watermanagement te formuleren voorstellen voor de aanpak van de waterhuishouding in het Oostvaardersplassengebied. Wij zullen deze voorstellen zo spoedig mogelijk beoordelen en, voorzien van ons advies, aan u doen toekomen.

**Beheeradviescommissie
Oostvaardersplassen**

Datum
28 april 2011

Onze referentie
BAC-OVP/20110428_1

Vooruitblik

Ten aanzien van de te verwachten beheersituatie in de nabije toekomst vraag ik uw aandacht voor de volgende drie aspecten.

Hollandse Hout

Omdat het Hollandse Hout afwijkend van het ICMO2-advies niet standaard beschikbaar is als winterschuilmogelijkheid voor de grote grazers, is het ten eerste noodzakelijk geworden om alternatieve scenario's voor extra beschutting te ontwikkelen, bijvoorbeeld het creëren van meer schuilmogelijkheden in het Oostvaardersplassengebied zelf door het stapelen van dood hout en door het aanplanten van 'windsingels' – een aanbeveling uit het eerste ICMO-rapport.

Ten tweede zal de toepassing van het vroegreactieve beheer ertoe leiden dat bij slechte weersomstandigheden meer dieren afgeschoten zullen worden (doordat de omgevingsscore met minder beschutting per definitie slechter is ten opzichte van dezelfde omstandigheden mét de beschikking over het Hollandse Hout). Door een verhoogd afschot van het aantal grote grazers kunnen de omstandigheden in het Oostvaardersplassengebied voor de ganzen en (daarmee) voor de (trek)vogels op de lange termijn verslechteren.

Daarnaast constateert de Beheeradviescommissie dat het eventueel gebruik van het Hollandse Hout als noodmaatregel alleen mogelijk is wanneer vooraf voldoende voorbereidingen zijn getroffen – inclusief het daartoe benodigde bestuurlijke overleg in de regio.

Oostvaarderswissel

Het niet realiseren van de Oostvaarderswissel intensificeert het probleem van de beperkte schuilmogelijkheden zoals hierboven beschreven in de paragraaf over het Hollandse Hout – en versterkt daarmee de noodzaak van de alternatieve scenario's voor beschutting en de noodzaak van het

strakker toepassen van het vroegreactieve beheer. De BAC adviseert u gelet op het belang van de Oostvaarderswissel zoals dat in het ICMO2-advies is verwoord, samen met de regio na te gaan of een effectieve en efficiënte realisatie van de wissel mogelijk is.

**Beheeradviescommissie
Oostvaardersplassen**

Datum
28 april 2011

Onze referentie
BAC-OVP/20110428_1

Geluiddempers

De beheeradviescommissie constateert dat de omschakeling van laatreactief naar vroegreactief beheer haar doel heeft bereikt, namelijk het voorkomen van onnodig lijden van de grote grazers in het Oostvaardersplassengebied. In het kader van het daarbij noodzakelijke afschot acht de BAC het wenselijk u te wijzen op het belang van geluiddempers bij het uitvoeren van dit beheer, wetende dat het gebruik van geluiddempers afhankelijk is van vergunningverstrekking door Rijk en provincie. Gezien het belang van de Oostvaardersplassen voor de vele aanwezige bijzondere vogelsoorten in het kader van de vogelrichtlijn en de gewenste rust onder de grazers ook tijdens een afschot is het gebruik van een geluiddemper essentieel. Het is gebleken dat de verstoring van de aanwezige vogelsoorten behoorlijk minder is terwijl de niet geschoten grazers minder reageren op het schot. Hiermee wordt invulling gegeven aan artikelen uit de Flora- en Faunawet en kunnen de noodzakelijke reserves worden gespaard.

De Beheeradviescommissie voor de Oostvaardersplassen spreekt haar vertrouwen uit in het toekomstige beheer van het Oostvaardersplassengebied conform het managementplan zoals Staatsbosbeheer dat heeft voorgesteld. De Beheeradviescommissie zal de vorderingen van Staatsbosbeheer in het Oostvaardersplassengebied nauwgezet blijven volgen en waar nodig de beheerders van advies blijven dienen.

Ik vertrouw er op u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.



Voorzitter Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen

Bijlage 2c

Rapportage uitvoering maatregelen ICMO2 advies

winter 2010 - 2011

19 april 2011



1. Inleiding

Op 22 november 2010 is het ICMO2 advies uitgebracht: "Natural Processes, animal welfare, moral aspects and management of the Oostvaardersplassen". Het advies bevat samenhangende pakketten maatregelen voor de korte, middellange en lange termijn. Het maatregelen pakket voor de korte termijn heeft betrekking op de winter van 2010-2011.

De Staatssecretaris van het ministerie van EL&I heeft de lijn van het ICMO2 advies overgenomen. Hij heeft Staatsbosbeheer na het verschijnen van het ICMO2 rapport verzocht direct te starten met het implementeren van de maatregelen voor de korte termijn.

Eind 2010 heeft politieke behandeling van het ICMO2 rapport plaatsgevonden. Hierbij heeft de Staatssecretaris van EL&I besloten een Beheeradviescommissie (BAC) in te stellen om toe te zien op het beheer van de Oostvaardersplassen in lijn met het ICMO2 advies, en de opvolging van de ICMO2 adviezen.

Onderdeel van het maatregelenpakket voor de korte termijn is een evaluatie van de uitvoering van deze maatregelen, direct na de winter. Doel van deze snelle evaluatie is dat het bijsturing van het beheer in de winter van 2011-2012 mogelijk maakt.

De Beheersadviescommissie (BAC) is door de Staatssecretaris van EL&I gevraagd deze evaluatie uit te voeren. De BAC heeft Staatsbosbeheer gevraagd de inhoudelijke verslaglegging te verzorgen.

2. Werkwijze

Staatsbosbeheer is direct na het verzoek van de Staatssecretaris gestart met de implementatie van de maatregelen. Daarbij is een intensieve interactie met de Beheersadviescommissie ontstaan, onder meer rond het opstellen van protocollen voor vroeg reactief beheer en het doordenken van de gevolgen van het niet doorgaan van het openstellen van de Hollandse Hout.

Inmiddels heeft Staatsbosbeheer een nieuw managementplan opgesteld, waarin het te voeren beheer voor de korte en middellange termijn, de monitoring en de communicatiestrategie zijn beschreven. Gedurende de winter zijn wekelijks rapportages van het afschot opgesteld en naar de BAC en het Ministerie van EL&I gestuurd. Deze vormen de basis voor de feitelijke rapportage rond de uitvoering van het vroeg reactief beheer.

Deze rapportage is een weergave van wat Staatsbosbeheer aan maatregelen heeft uitgevoerd rond ICMO2 vanaf 1 december 2010 – 10 april 2011. Deze rapportage geeft per maatregel weer wat is uitgevoerd en waar nog aan wordt gewerkt.

3. Het pakket aan maatregelen voor de winter 2010-2011

Het pakket aan maatregelen zoals geformuleerd in het ICMO2 advies staat hieronder letterlijk weergegeven in het Engels (rode tekst) en daaronder ook in het Nederlands. Daaraan is toegevoegd de aanbeveling rond de telmethode, die in september 2010 door ICMO2 per brief aan toenmalig minister Verburg is gedaan. Een aantal aanbevelingen is door de BAC gemodificeerd in het licht van de gewijzigde situatie rond de Hollandse Hout. In dat geval zijn zowel de oorspronkelijke aanbeveling (kale nummer) als de gemodificeerde aanbeveling (nummer met lettertoevoeging) opgenomen. Dit om te borgen dat de informatieverstrekking rond het pakket transparant is.

1. Adopt a new strategy of early reactive culling which takes into account environment conditions and start implementing it on December 15. This includes culling of animals that are visibly in poor condition or with deviant behaviour before unnecessary suffering occurs in late winter. Apply the same management for all three species

Ga over op een nieuwe strategie van vroeg reactief beheer, die rekening houdt met omgevingscondities en start met implementatie op 15 december. Dit houdt in dat dieren geschoten worden die zichtbaar in slechte conditie zijn of met afwijkend gedrag, vóórdat onnodig lijden optreedt, laat in de winter. Pas hetzelfde beheer toe voor alle drie de soorten.

Deze aanbeveling is door de BAC verder uitgewerkt tot 1a, 1b en 1c

1a. Adopt a shift in management of the larger herbivores towards earlier culling of animals thought at risk. To facilitate this Staatsbosbeheer will:

Realiseer een verschuiving in het beheer van de grote grazers naar het eerder afschieten van dieren die risico lopen. Om dit te faciliteren zal Staatsbosbeheer:

1b. Develop an appropriate protocol for combining measures of animal condition with an environmental score designed to relate condition to prevailing and likely future environmental conditions.

Een geschikt protocol ontwikkelen dat maatstaven voor dierconditie combineert met een score voor de omgevingsomstandigheden, dat ontworpen is om de conditie te kunnen relateren aan de heersende en de waarschijnlijke toekomstige omgevingscondities.

1c. Develop and implement improved systems for monitoring numbers and trend of populations of large herbivores, birds and vegetation. Vegetation will need to be monitored in relation to delivery of underlying Natura 2000 objectives as well as its own intrinsic biodiversity; particular attention will be focused on areas of woodland opened for access to large herbivores (Driehoek, Kotterbos, Oostvaardersbos).

Een verbeterd systeem ontwikkelen en implementeren voor het monitoren van aantallen en trends van populaties grote grazers, vogels en vegetatie. De vegetatie moet worden gemonitord in relatie tot het behalen van de onderliggende Natura 2000 doelen én de eigen intrinsieke biodiversiteit; de aanliggende bosgebieden die opengesteld worden voor de grote herbivoren (Driehoek, Kotterbos, Oostvaardersbos) verdienen daarbij bijzondere aandacht.

2. Develop a contingency plan for population reduction. Have plan ready to reduce the population if early reactive culling does not work and large scale starvation is likely to occur.

Ontwikkel een noodplan voor populatie reductie. Zorg dat er een plan gereed ligt om de populatie te reduceren als vroeg reactief beheer niet werkt en grootschalige verhongering dreigt voor te komen.

3. Avoid using anticonception of females in all three species.

Vermijd het gebruik van anticonceptiemiddelen bij vrouwelijke dieren van alle drie de soorten.

4. Create at least 150 ha of winter shelter for all large herbivores by opening adjacent Driehoek, Kotterbos (first part), and Oostvaardersbos woodland areas during winter, connecting part of these areas to the current grazing area. Opening of these areas of woodland for shelter can be done earlier or later if conditions suggest it is appropriate.

Maak minstens 150 hectare winterbeschutting voor alle grote herbivoren door de aanliggende bosgebieden Driehoek, Kotterbos en Oostvaardersbos gedurende de wintermaanden open te stellen en daarmee delen van deze gebieden te verbinden met het huidige graasgebied. Het openstellen van deze bosgebieden voor beschutting kan vroeger of later worden gedaan wanneer de omgevingscondities aangeven dat het nodig is.

4a. It is acknowledged that excess pressure on these small areas may result in some damage and loss of biodiversity; it is essential therefore that opening of the areas to large herbivores be accompanied by monitoring protocols for potential damage of these areas.

Er wordt erkend dat overmatige druk op deze kleine gebieden kan resulteren in enige schade en verlies aan biodiversiteit; Het is daarom essentieel dat het openstellen van deze gebieden voor de grote herbivoren gepaard gaat met monitoringsprotocollen voor potentiële schade aan deze gebieden.

5. Create about 500 ha of extra shelter by opening Hollandse Hout in winter. Provide winter shelter by temporarily connection/including part of the Hollandse Hout to the current grazing area. About 50% of the Hollandse Hout should be included in the grazing area.

Creëer circa 500 ha extra beschutting door het openstellen van de Hollandse Hout in de winterperiode. Bied extra beschutting door een deel van de Hollandse hout tijdelijk te verbinden met het huidige graasgebied. Ongeveer 50% van de Hollandse hout zou bij het huidige graasgebied getrokken moeten worden.

6. Create 1000 m of shelter ridges in the sandy part (de Stort) of the Oostvaardersplassen, so that horses and cattle can find shelter.

Maak 1000 meter schuilrichels in het zandige deel (het Stort) van de Oostvaardersplassen, zodat paarden en runderen beschutting kunnen vinden.

7. Initiate the creation of a corridor (Oostvaarderswissel) to the Horsterwold.

Start met het creëren van een corridor (Oostvaarderswissel) naar het Horsterwold

7a. Explore the possibility of early opening of a corridor (Oostvaarderswissel) to the Horsterwold. This area has already been designated as EHS since 2006 and has never been agricultural land.

Onderzoek de mogelijkheid van het vroegtijdig openstellen van een corridor (Oostvaarderswissel) naar het Horsterwold. Dit gebied is al aangewezen als EHS sinds 2006 en is nooit agrarisch gebied geweest.

8. Avoid supplementary feeding.

Vermijd bijvoeren.

9. Develop and implement a plan for active water management.

Ontwikkel en implementeer een plan voor actief waterbeheer.

10. Improve governance and establish a scientific advisory board. Develop appropriate long-term stakeholder involvement through installation of a formal stakeholder platform

Verbeter de maatschappelijke betrokkenheid en stel een wetenschappelijke adviesraad in. Ontwikkel een goede lange termijn betrokkenheid van belangengroepen door het installeren van een formeel platform voor belanghebbenden.

10a. Develop a strategy for closer engagement with the public and interested stakeholder groups, to ensure better communication and increased transparency of management and management decisions.

Ontwikkel een strategie om een nauwere verbinding met het publiek en geïnteresseerde groepen van belanghebbenden aan te gaan, om ervoor te zorgen dat de communicatie en transparantie van het management en managementbesluiten verbeterd.

11. Establish an internal PR committee with links to the stakeholder forum and to the scientific advisory board.

Stel een intern PR comité in dat een verbinding heeft met het belanghebbenden platform en de wetenschappelijke adviesraad.

12. Review this package shortly after April 1, 2011. An immediate operational review is needed to adjust measures on culling for the winter of 2011/2012. This review is also needed to ensure progress on the provision of shelter

Evalueer dit pakket kort na 1 april 2011. Een onmiddellijk operationele evaluatie is nodig om de maatregelen voor het afschot van dieren voor de winter 2011/2012 te kunnen aanpassen. Deze evaluatie is ook nodig om de voortgang in het bieden van beschutting te waarborgen.

13. (uit brief ICMO2 aan minister Verburg d.d. 24 september 2011)

A reliable and commonly used method to assess numbers of large ungulates in open landscapes such as the Oostvaardersplassen, is to perform aerial surveys from a helicopter.

Een betrouwbare en vaak gebruikte methode voor het tellen van aantallen grote hoefdieren in open landschappen zoals de Oostvaardersplassen is het maken van luchtopnames vanuit een helikopter.



Aanleg van de schuilrichels

4. Resultaten uitvoering maatregelen winter 2010-2011

1. Protocol vroeg reactief beheer

In samenspraak met verschillende externe deskundigen, twee leden van ICMO2 en een lid van de nieuwe Beheeradviescommissie, is een nieuw protocol "Early Reactive Culling" (Vroeg Reactief Beheer) opgeleverd op 13 december 2010. Dit protocol is ook met vertegenwoordigers van diverse belangengroepen besproken (Dierenbescherming, KNMvD, St. Welzijn Grote Grazers, Vereniging Het Edelhert). Vanaf 15 december 2010 is op dit vast te stellen protocol geanticipeerd.

Het protocol vroeg reactief beheer is op 30 december 2010 besproken met de leden van de Beheeradviescommissie, onder meer tijdens een excursie in de Oostvaardersplassen. De formele reactie van de Beheeradviescommissie op het protocol is op 11 januari 2011 door ons ontvangen. Daarin constateert de beheeradviescommissie "dat met dit protocol op de juiste wijze invulling gegeven wordt aan de aanbeveling van ICMO2 om over te gaan naar een methode van vroeg reactief beheer van de grote grazers in het Oostvaardersplassengebied." Daarnaast werden enkele kleine tekstvoorstellen gedaan. Het protocol is met deze wijzigingen vastgesteld door de directeur Staatsbosbeheer en toegestuurd aan de Staatssecretaris van EL&I op 21 januari 2011.

Op 25 januari 2011 is het protocol nogmaals besproken met diverse belanghebbenden (Dierenbescherming, KNMvD, St. Welzijn Grote Grazers, Vereniging Het Edelhert) in een constructieve sfeer en waren er inhoudelijk op het protocol zelf geen opmerkingen.

Vanaf 1 januari 2011 zijn wekelijks twee situatierapporten gemaakt om inzicht te geven in de stand van zaken. Deze zijn verstuurd naar het ministerie van EL&I en de BAC. Het vroeg reactief beheer is gericht op het eerder schieten in de (afnemende) conditie van het dier, wat niet noodzakelijk betekent dat meer dieren eerder in het jaar worden afgeschoten. Een evaluerende bijeenkomst over het protocol Vroeg Reactief Beheer wordt gepland eind mei 2011.

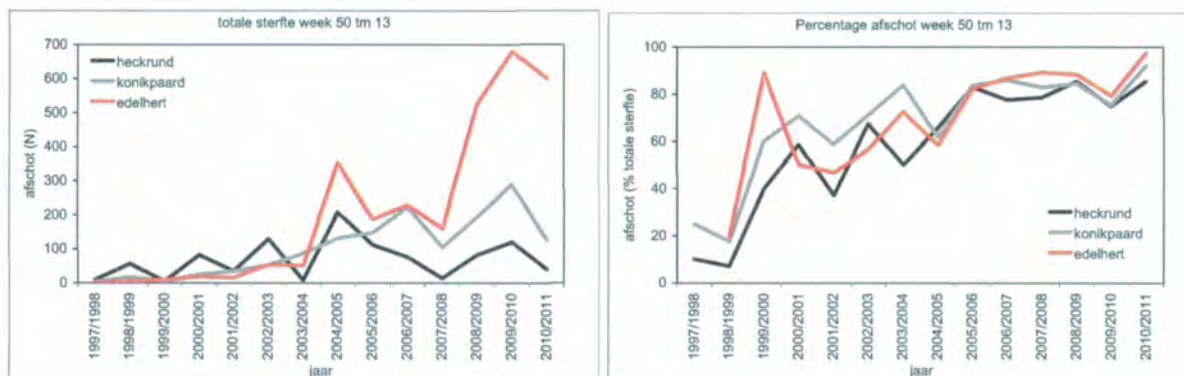
Er is geconstateerd door de dierenarts en bevestigd in terreinbezoeken door de stakeholders, dat er geen dieren in het gebied te vinden waren in slechte conditie (conditie 1 of 2).

Om sterfte en afschot van deze winter in beeld te brengen is gekeken naar de sterfte over de periode 15 december - 31 maart. Op 15 december 2010 is het nieuwe afschotprotocol geïmplementeerd in het dagelijks beheer en de meeste recente data voor de uitwerking van deze analyse liepen tot 31 maart. De totale sterfte was in de periode 15 december-31 maart 2010/2011 voor alle drie de grote herbivoren lager dan in het voorgaande jaar (zie figuur 1.1.) Het percentage afgeschoten dieren van afgelopen winter was voor Heckrunden, Konikpaard en Edelhert respectievelijk 83%, 92% en 97%. Omdat het aantal edelherten veruit het grootste is, is het gemiddelde percentage geschoten dieren 96 % (afgezet tegen dieren met een natuurlijke dood) en daarmee duidelijk hoger dan het voorgaande jaar (zie figuur 1.1.). Verder is het afschot in de periode 15 december tot en met eind maart eerder tot stand gekomen dan gemiddeld in de voorafgaande periode 2004-2009 (zie figuur 1.2.). In de figuur is te zien dat bij alle drie de grote herbivoren deze winter de piek van het afschot zich duidelijk voor de piek van het afschot van het gemiddelde van de voorgaande jaren bevindt. Bij alle drie is te zien dat in week 13 in 2010 al bijna geen afschot meer plaatsvindt, terwijl het gemiddelde van de voorgaande jaren aangeeft dat rond week 13 de piek net is gehaald of nog moet beginnen en er dus nog enkele weken dieren zullen worden afgeschoten (na week 13).

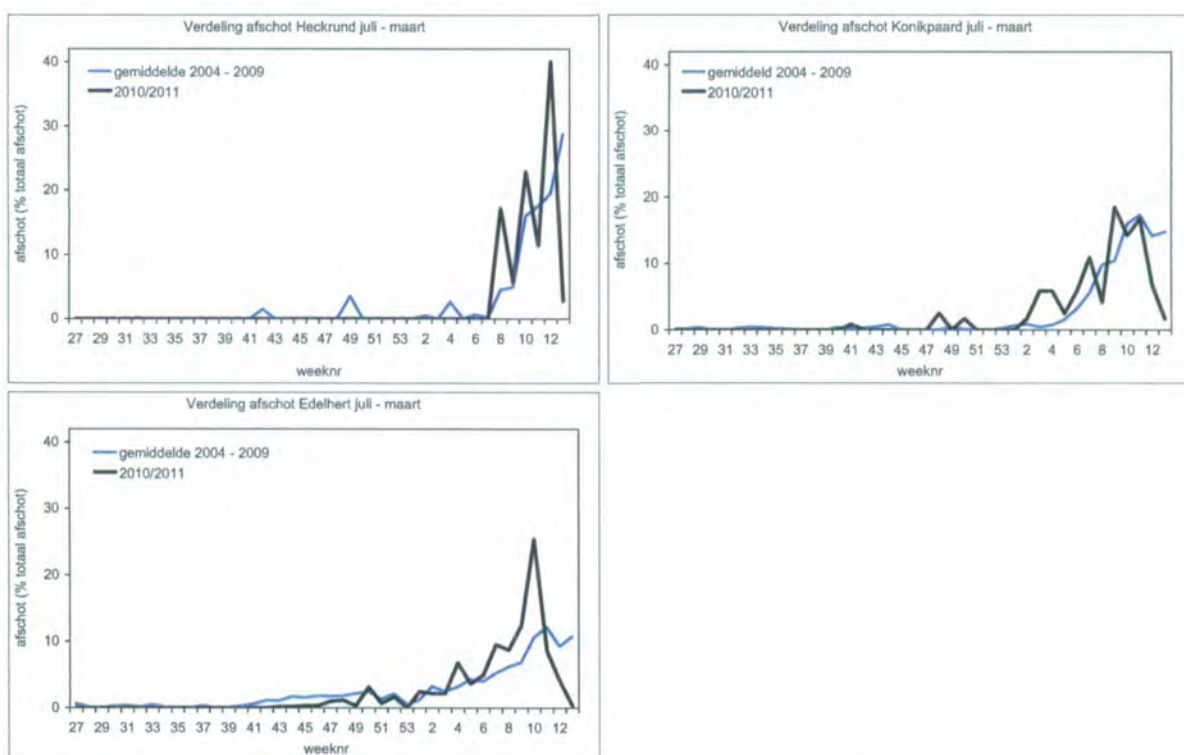
Sterfte grote herbivoren 15 december 2010 tot 1 april 2011						
	Aantal dieren			Percentage dieren		
	Natuurlijke dood	afschot	Totaal	Natuurlijke dood	afschot	totaal
Heckrund	8	40	48	17	83	100
Konikpaard	10	115	125	8	92	100
Edelhert	16	572	588	3	97	100
totaal	34	727	761	4	96	100



Dit zijn indicatoren die van belang zijn voor de effectiviteit van het protocol, ook in de communicatie. Definitieve conclusies moeten nog getrokken worden. Van belang hierbij is te beseffen dat de winterperiodes niet altijd goed te vergelijken zijn. De weersituatie speelt hierbij een belangrijke rol, en ook het verloop van de vorige winter kan impact hebben.



Figuur 1.1. Totale sterfte (links) en percentage afschot over de periode week 50 (15 december) tot en met week 13 (eind maart) voor de verschillende winters van de afgelopen jaren. 15 december 2010 is het nieuwe afschotprotocol ingevoerd.



Figuur 1.2. Verdeling afschot over het jaar (juli-maart = week 27-13) en vergelijking afschot 2010/2011 tov gemiddelde over de periode 2004-2009. Het afschot is uitgedrukt als het percentage van het totale afschot in die periode.

De winter 2010-2011 heeft zich in de Oostvaardersplassen als volgt gekenmerkt (combinatie gegevens situatierapporten en KNMI):

* De winter 2010-2011 wordt aangeduid als een vrij koude winter. De winter heeft (De Bilt) een gemiddelde temperatuur gehad van 2,3 C, terwijl 3,3 C normaal is. Daarnaast is de winter vrij droog geweest (neerslag 165 mm, gemiddeld 194 mm).

* Bijzonder is dat de winter duidelijk twee gezichten heeft gehad. Hij is vroeg ingevallen (eind november begon de winter feitelijk al), maar in januari was de winter eigenlijk al op zijn retour. December was de koudste december in 40 jaar, maar januari, februari en maart waren zacht.

* In de Oostvaarderplassen is er vooral in de maand december veel sneeuw geweest.



Zwarte kraai bij kadaver

2. Noodplan voor populatiereductie

De staatssecretaris van EL&I heeft deze aanbeveling uit het ICMO2-advies niet overgenomen. Hier is dan ook geen verdere actie op ondernomen.

3. Vermijd contraceptie.

Dit is gebeurd door geen actie te ondernemen.

4. Realiseer 150 ha beschutting door aanliggende bosgebieden open te stellen.

Sinds het begin van de winter is in etappes invulling gegeven aan deze maatregel. In totaal is ca 170 ha extra beschutting toegevoegd aan het leefgebied van alle drie de diersoorten. (Driehoek 80 ha, Kotterbos 10 ha en Oostvaardersbos 80 ha.). Hiermee is invulling gegeven aan de in het ICMO2-rapport genoemde maatregel.

Driehoek

Op 27 december is de Driehoek opengesteld voor alle drie de soorten grazers. Omwille van de veiligheid van het afschot is het gebied voor publiek afgesloten. Voor het publiek is in de Driehoek een vrij toegankelijke nieuwe wandelroute naar de Schollevaar geopend en in het voor publiek afgesloten deel werden veelvuldig excursies onder begeleiding van een gids georganiseerd. Er is in het bezoekerscentrum bijgehouden hoeveel mensen de Driehoek hebben bezocht in de afgelopen periode sinds de afsluiting (van 27 december tot 14 april). Totaal zijn er ongeveer 1700 mensen mee zijn geweest op een excursie.

Kotterbos

Een klein deel van het Kotterbos (10 ha) is uitgerasterd en op 16 februari 2011 opengesteld voor de dieren. De toegankelijkheid via de onderdoorgang onder het spoor was smal. Maar heeft wel gefunctioneerd voor een de Heckrunderen.

Oostvaardersbos

Op 14 januari 2011 is het noordelijk deel van het Oostvaardersbos uitgerasterd, aangekoppeld en bereikbaar gemaakt voor alle drie de soorten grote grazers via een dam. Het doorgaande fietspad langs het Oostvaardersbos is uitgerasterd zodat het publiek het gebied deels wel kon benutten. Tot 12 uur 's-ochtends was het noordelijk deel van het Oostvaardersbos afgesloten voor publiek in verband met de veiligheid voor het afschot. De samenwerking met de gemeente Almere verliep daarbij zeer voorspoedig en soepel.



De aangelegde dam bij het Oostvaardersbos

Het gebruik van de beschutting door de dieren

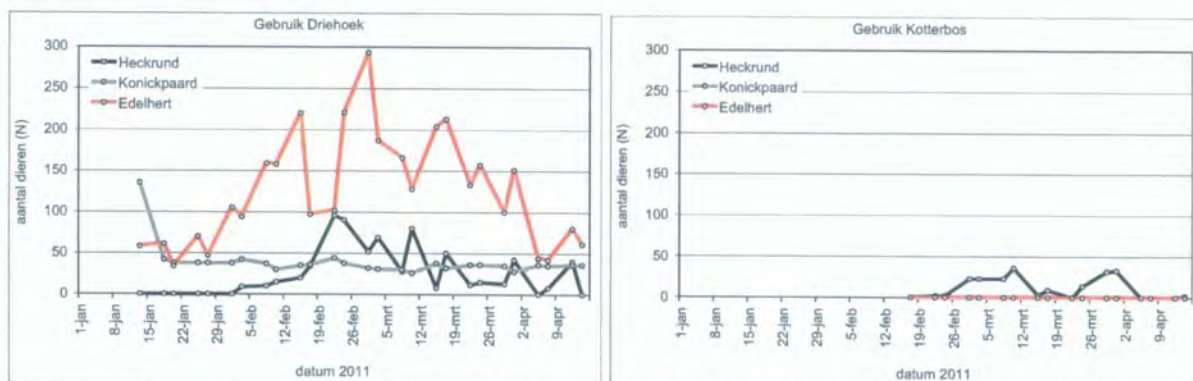
Tijdens de wintermaanden is na openstelling van een van de bosgebieden het gebruik door de dieren gemonitord op twee vaste momenten in de week op vaste tijdstippen. Tijdens deze monitoringsronde werd vastgelegd:

- tijdstip van de telling
- verblijfsduur van de dieren (binnen het tijdvak waarin werd gemeten)
- windrichting
- temperatuur
- eventuele bijzonderheden

De exacte analyse van al deze data wordt momenteel voorbereid. De afsluiting van de aanliggende bosgebieden is pas op 14 april beëindigd en de analyse van de data is begin mei afgerond. Een eerste analyse van de gegevens gekoppeld aan de weersomstandigheden (gegevens KNMI) levert het volgende op.

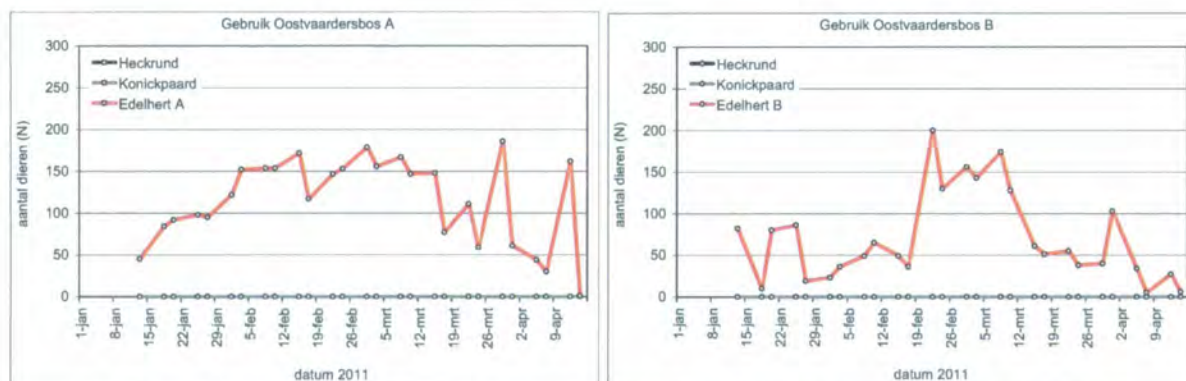
Uit eerder onderzoek naar effecten van het weer op het benutting van beschutting door herten in het Fluitbos is gebleken dat met name gevoelstemperatuur, windsnelheid en sneeuwdikte een significant effect hadden op het gebruik van het Oostvaardersbos door herten (Stam en Cornelissen 2010¹). In de onderzoeksperiode (13 jan – 14 apr 2011) lag de gemiddelde temperatuur boven 0° C en kwam de gemiddelde dagtemperatuur na 5 maart niet beneden de 0° C (bijlage 1). Voor 5 maart kwamen enkele periode voor met gemiddelde dagtemperaturen beneden de 0° C, maar lag de gemiddelde dagtemperatuur in die perioden niet beneden de -5° C. De gevoelstemperatuur lag in die periode gemiddeld 50 C lager, maar nooit lager dan -8° C. De windsnelheid lag gemiddeld beneden de 5 m/sec (bijlage 1). Alleen op 5 februari trad er een maximum op van ca 13 m/sec. Neerslag was gering en viel alleen in de vorm van regen.

Het gebruik van de verschillende bospercelen door de Heckrunderen, Konikpaarden en Edelherten varieerde per soort en per gebied (figuur 2.0, 2.1.). De Driehoek werd door alle drie de herbivoren gebruikt, waarbij de Edelherten in absolute aantallen het meest voorkwamen. De aantallen Konikpaarden en Heckrunderen kwamen gemiddeld overeen. De aantallen Edelherten en Heckrunderen fluctueerden sterk waarbij maximale aantallen begin maart werden aangetroffen. De aantallen paarden waren vrij constant. In het Kotterbos zijn alleen Heckrunderen waargenomen en in het Oostvaardersbos alleen Edelherten (voornamelijk herten). Ook in het Oostvaardersbos fluctueerden de aantallen herten sterk. Ook hier werden de maxima waargenomen eind februari – begin maart.



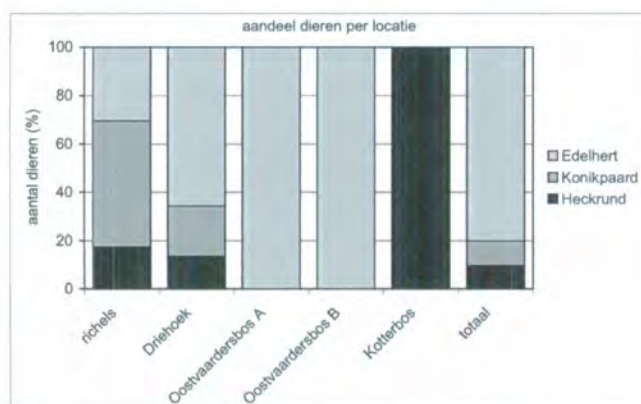
Figuur 2.0 Gebruik van de verschillende bospercelen door Heckrund, Konikpaard en Edelhert.

¹ Stam, L. en P. Cornelissen. 2010. Sexuele segregatie bij Edelherten van de Oostvaardersplassen. Het belang van het Fluitbos in de winter voor de populatie Edelherten van de Oostvaardersplassen. Een verkennend onderzoek. Intern rapport Rijkswaterstaat.



Figuur 2.1 Gebruik van de verschillende bospercelen door Heckrund, Konickpaard en Edelhert. Oostvaardersbos A kunnen alleen Edelheren komen en in Oostvaardersbos B kunnen alle drie de herbivoren komen.

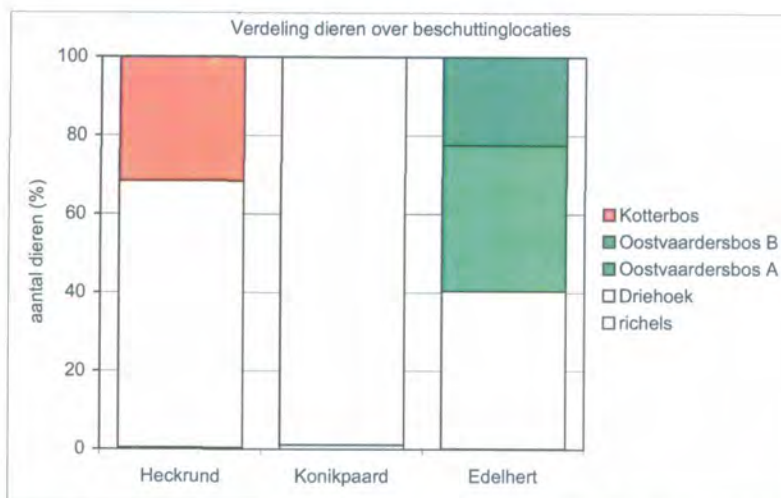
In absolute aantallen waren het met name de Edelheren die gebruik maakten van de beschuttingslocaties. In de Driehoek en het Oostvaardersbos B waar alle drie de soorten konden komen, waren de Edelheren de dominante soort (Driehoek 60-70% en Oostvaardersbos B 100%; Figuur 2.1). Gemiddeld over alle locaties waren de Edelheren met 80% het meest aanwezig. Runderen en paarden namen ieder 10% voor hun rekening.



Figuur 2.2. Aandeel diersoorten per beschuttingslocatie gemiddeld van 13 januari – 14 april 2011.

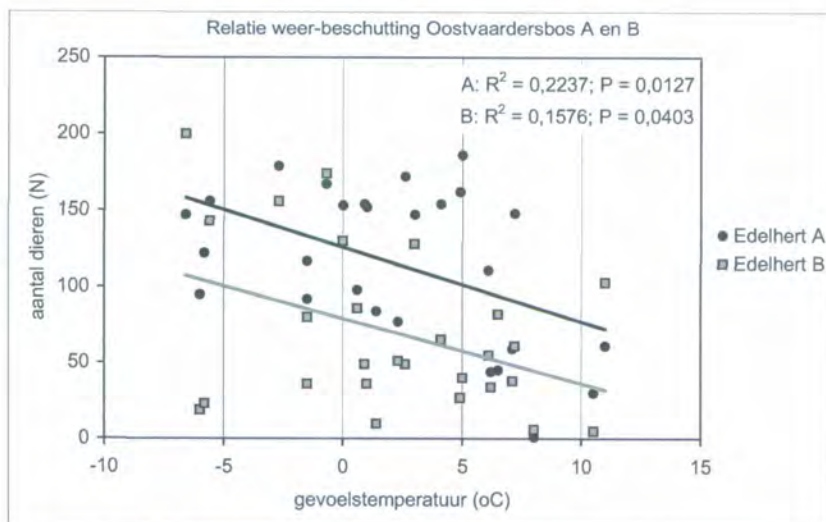
Gemiddeld over de hele periode kan worden aangegeven dat het deel van de runderen dat gebruik heeft gemaakt van de beschuttingslocaties vooral gebruik heeft gemaakt van de Driehoek (65-70%; figuur 2.2.) en in mindere mate van het Kotterbos (30-35%). Van het Oostvaardersbos B en de richels hebben ze geen gebruik gemaakt. De paarden maakten eigenlijk uitsluitend gebruik van de Driehoek. Hierbij dient te worden opgemerkt dat dit vooral de paarden zijn geweest die daar al sinds 1990 als een aparte eenheid lopen. Slechts enkele paarden van de grote kudde in de Oostvaarderplassen hebben gebruik gemaakt van de driehoek.

Ook de paarden hebben geen gebruik gemaakt van het Oostvaardersbos B. De Edelherten hebben met name van het Oostvaardersbos gebruik gemaakt (60%) en een kleiner aandeel van de Driehoek. In het Kotterbos zijn geen Edelherten waargenomen, maar uit sporenwaarnemingen (vraatbeelden houtigen; mond. med. C. Smit) blijkt dat ze er wel zijn geweest.



Figuur 2.3. Verdeling dieren over de verschillende beschuttingslocaties, gemiddeld over de onderzoeksperiode 13 januari – 14 april 2011. Het betreft hier een verdeling van de dieren die gebruik hebben gemaakt van de beschuttingslocaties. Het zegt dus niets over het aandeel van de populaties dat gebruik heeft gemaakt van de beschuttingslocaties.

Correlatie van het gebruik van de beschuttingslocaties met het weer laat zien dat er alleen voor het gebruik van het Oostvaardersbos door de herten een significante correlatie bestaat met de gevoelstemperatuur (figuur 2.4.). Dit komt overeen met wat in het eerdere onderzoek van Stam en Cornelissen (2010) is vastgesteld. Het gebruik van de beschuttingslocaties vertoonde geen significante correlaties met de andere weer paramaters.



Figuur 2.4 Correlatie gevoelstemperatuur en gebruik Oostvaardersbos A en B door Edelherten (voornamelijk herten).

5. Realiseer 500 ha extra beschutting door Hollandse Hout aan te koppelen

Op 2 december 2010 hebben twee ICMO2 leden een presentatie gegeven voor de klankbordgroep Hollandse Hout. De klankbordgroep heeft vervolgens in de week erna een advies uitgebracht aan de gemeenteraad van Lelystad over de lange termijnvisie voor de Hollandse Hout en een reeks voorwaarden waaronder mogelijk grazers deze winter zouden kunnen worden toegelaten in het gebied. Het advies was niet unaniem. Op 14 december hebben twee ICMO2 leden een presentatie gegeven in de gemeenteraad van Lelystad over de aanbevelingen die zij hebben gedaan en de redenen hiervoor. Op 17 december heeft het college van B&W een brief verstuurd aan de gemeenteraad van Lelystad, waarin zij diverse mogelijkheden schetst. In de tussentijd werd half december in het VAO in de Tweede Kamer een motie aangenomen die zich keert tegen de toelating van grazers in de Hollandse Hout.

De gemeenteraad van Lelystad heeft op 4 januari een afwijzend besluit genomen ten aanzien van de openstelling van de Hollandse Hout voor de grote grazers. Op 2 februari heeft het college van B&W van Lelystad de lange termijn gebiedsvisie voor de Hollandse Hout vastgesteld. Daarin hebben zij afstand genomen van de doelstelling "Het vergroten van het welzijn van grote grazers in de Oostvaardersplassen." De gebiedsvisie wordt voorgelegd aan de gemeenteraad met uitzondering van de mogelijkheid om grote grazers toe te laten in het gebied. Op 19 april 2011 zal de gemeenteraad een definitief besluit nemen over de lange termijn gebiedsvisie.

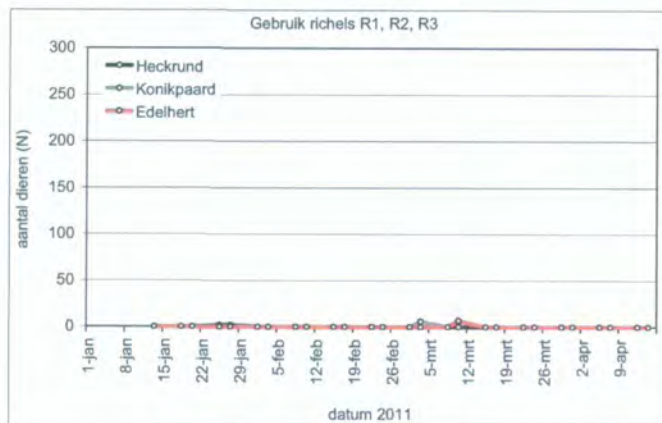
Dit besluit heeft impact op de integrale uitvoering van het zorgvuldig samengestelde pakket van maatregelen uit het ICMO2 advies. Daarover is op 18 / 19 februari met leden van de ICMO2 commissie en Beheeradviescommissie uitgebreid van gedachten worden gewisseld. In het managementplan Oostvaardersplassengebied wordt een aanvullende set van maatregelen voorgesteld (zie managementplan), dat ter advisering aan de BAC is voorgelegd.



Runderen in de Driehoek, januari 2011

6. 1000 m schuilrichels in de Oostvaardersplassen aanleggen

Er zijn in december 2010 ca 1200 meter schuilrichels aangelegd, in T-vorm, zodat beschutting tegen verschillende windrichtingen mogelijk is. De richels zullen nog beplant worden. (Het inplanten hiervan zal pas plaatsvinden in april/mei om te voorkomen dat de planten door vraatschade onvoldoende tot ontwikkeling komen. Bovendien zal de jonge aanplant worden beschermd. De richels werden nauwelijks gebruikt door de herbivoren voor zover waargenomen gedurende de daglichtperiode. De indruk is dat de dieren met name in december de richels 's nachts benut hebben.



Figuur 3.1. Gebruik schuilrichels

Ligging van de schuilrichels gezien vanuit de lucht

7. Initieer aanleg Oostvaarderswissel

Op 2 december 2010 is in Provinciale Staten van Flevoland het Provinciaal Inpassingsplan voor het Oostvaarderswold vastgesteld. In gesprekken tussen de Staatssecretaris van EL&I en de provincie Flevoland moet komende maanden blijken in hoeverre een Oostvaarderswissel op korte termijn gestalte kan krijgen.

8. Vermijd bijvoeren.

Er is niet bijgevoerd.

9. Ontwikkel een watermanagement plan.

Dit is tevens een onderdeel van het Beheerplan N2000 en afstemming met het N2000proces heeft ertoe geleid dat er een serie bijeenkomsten met deskundigen op het vlak van watermanagement is gepland, startend in april 2011. Deze groep zal eind juni 2011 een wetenschappelijk onderbouwd advies opleveren, wat als inbreng voor het N2000 beheerplan benut zal worden. Een uitgebreide planning is beschikbaar.

10. Beheeradviescommissie en wetenschappelijke adviescommissie

De beheeradviescommissie is door de Staatssecretaris van EL&I samengesteld en functioneert onder leiding van de heer prof. dr. H. Vaarkamp. De Beheeradviescommissie heeft Staatsbosbeheer actief ondersteund met adviezen rondom het protocol, de aanpak van de monitoring, de tellingen, PR en communicatie en het mede uitdenken van alternatieve maatregelen voor het wegvallen van de Hollandse Hout.

In het managementplan is voorgesteld een Werkgroep Coördinatie Wetenschappelijk Onderzoek voor de Oostvaardersplassen samen te stellen. Daarbij is het voorstel om te komen tot een opzet waarbij we rondom specifieke thema's werkgroepen formeren die tijdelijk werken aan een specifieke vraagstelling. Afhankelijk van de besluitvorming in de BAC zal de werkgroep starten in juni 2011.

11. Intern PR comité instellen

Dit PR-comité is ingesteld en is samengesteld uit communicatie-adviseurs en uitvoerders uit de regio, het district en het hoofdkantoor. In het PR comité worden alle communicatieve zaken afgestemd, wordt evaluatief teruggekeken en koers uitgezet voor de komende periode. In de herijkte communicatiestrategie staat het beter positioneren van de Oostvaardersplassen als totaal ecosysteem en als unieke beleving centraal. De grote grazers zijn een onderdeel van dit natuurlijke systeem.

Het communiceren over de maatregelen die Staatsbosbeheer neemt voor het vergroten van dierenwelzijn van de grote grazers krijgt apart aandacht, gelet op de belangstelling die er in de maatschappij is voor dierenwelzijnsaspecten. Het PR comité heeft ondermeer het volgende verzorgd:

- pers- en publiekscommunicatie over uitvoering van maatregelen (aanleggen richels, aantakken van Oostvaardersbos, Kotterbos en Driehoek, het uitvoeren van het protocol); dit leidde onder andere tot een goed artikel in De Spits en aan het eind van de winter in een item op RTL4-journaal.; o.a. het verzorgen van excursies in de Driehoek vanwege afsluiting.
- het updaten van verschillende communicatiemiddelen onder andere een nieuwe folder over beheer grote grazers, infopanelen.
- Eind februari is er een meldpunt ingesteld waar publiek eventuele afwijkende zaken kan melden, ook buiten kantooruren via de telefoon voor spoedeisende zaken, en via de email voor minder dringende zaken.
- Op 6 maart ging de vossenwebcam (www.volgdevos.nl) online. Inmiddels (19/4) zijn er meer dan 1,4 miljoen bezoeken geweest. Er was veel media-aandacht en op social media (vossen-Twitter, - Facebookpagina en via het vossenlog) bleek veel enthousiasme voor het initiatief. Ook de blog van de boswachter wordt door het succes van volg de vos veel meer bekeken. Het bezoek aan het weblog is sinds de vossenwebcam meer dan verdubbeld. In maart waren er 12.750 bezoeken tegen zo'n 4500 in januari en februari.
- Er is geïnvesteerd in een nieuw excursieprogramma en -arrangementen voor de Oostvaardersplassen waardoor komende lente, zomer en herfst (branstperiodes) meer mensen en vooral ook nieuwe mensen de Oostvaardersplassen kunnen beleven.



Om het totale verhaal van de Oostvaardersplassen voor het voetlicht te brengen wordt geïnvesteerd in het laten verzorgen van een videolog van bekend natuurfotograaf Ruben Smit (start in mei), het maken van ansichtkaarten van foto's uit het boek van Ruben Smit en het pluggen van nieuws over de zeearend.

Communicatie met stakeholders

De groep stakeholders - geheten het stakeholdersplatform - bestaat momenteel uit: de Dierenbescherming, Koninklijke Maatschappij voor Diergeneeskunde, Vereniging Het Edelhert en Stichting Welzijn Grote Grazers. Met deze groep mensen is sinds eind december maandelijks een bijeenkomst inclusief veldexcursie geweest. Het gesprek was vooral gericht op het dierenwelzijn en de uitvoering van de maatregelen van het ICMO2 advies, waaronder het protocol vroeg reactief beheer. Het open gesprek over invulling van de ICMO2 maatregelen werd gewaardeerd door zowel de stakeholders als Staatsbosbeheer. Hierdoor is ook tussen de bijeenkomsten door open communicatie geweest over verschillende zaken in de Oostvaardersplassen. In de eerste bijeenkomsten zijn afspraken gemaakt over werkwijze, communicatie onderling en reikwijdte van het platform. Om de relatie met de organisaties te versterken zijn er excursies georganiseerd voor leden van de Dierenbescherming (maart 2011), leden van de Stichting Welzijn Grote Grazers (maart 2011) en de KNMvD (april 2011). Naar aanleiding van een presentatie van Staatsbosbeheer op de ledenvergadering van Het Edelhert is afgesproken dat de ledendag van het Edelhert in oktober in de Oostvaardersplassen plaatsvindt.



Mensen op excursie onder begeleiding in de Driehoek, volop foto's makend van de edelherten, paarden en Heckrunderen.

12. Evaluatie pakket aan maatregelen na 1 april 2011

De Beheeradviescommissie is door de Staatssecretaris van EL&I gevraagd deze evaluatie uit te voeren. De BAC heeft Staatsbosbeheer gevraagd de inhoudelijke verslaglegging te verzorgen. De BAC zal op basis daarvan de evaluatie opstellen.

Deze rapportage is een weergave van de feitelijke uitvoering van het maatregelenpakket.

13. Tellingen

In het ICMO-2 advies wordt geadviseerd om tellingen vanuit een helikopter te laten plaatsvinden in maart en oktober.

De vergunningaanvraag voor het vliegen met een helikopter boven het gebied in maart-april voor de tellingen, is eind januari naar de Provincie Flevoland EL&I (Flora en Faunawet) verstuurd. Voor de Flora- en Faunawet is EL&I verantwoordelijk, voor de Natuurbeschermingswet de provincie Flevoland. Ten aanzien van de NB-wet is door de provincie Flevoland een negatief signaal gegeven en is aan Staatsbosbeheer geadviseerd een zogenaamde passende beoordeling te maken. Omdat een traject met passende beoordeling grote risico's in zich heeft (zowel in de tijd als op negatief besluit) is in overleg gekozen voor nader overleg met de Provincie., Staatsbosbeheer en EL&I. Uit dit overleg bleek dat toestemming in maart 2011 niet haalbaar zou zijn. Vervolgens heeft Staatsbosbeheer nader advies gevraagd en gekregen van de BAC over hoe hier mee om te gaan.

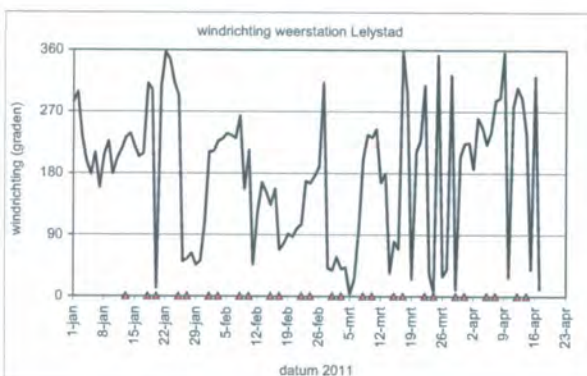
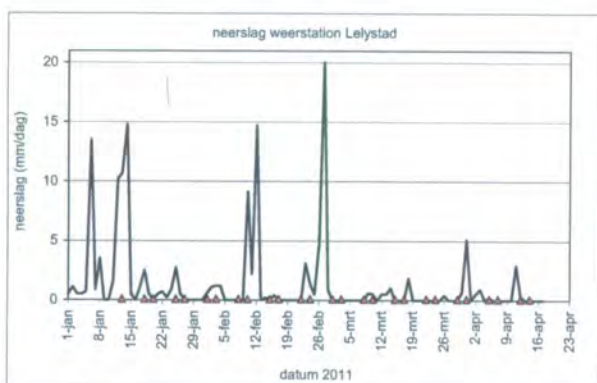
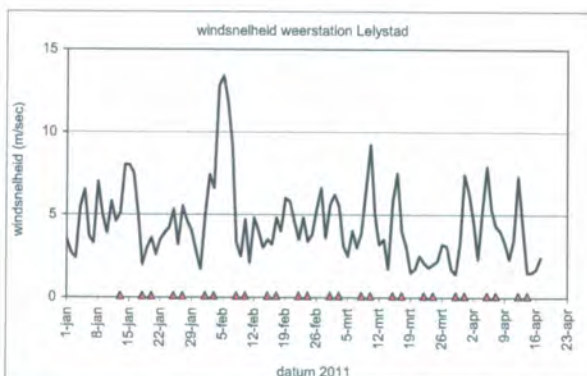
Kern van het advies van de Beheersadviescommissie is dat absolute tellingen van de aanwezige aantallen dieren essentieel is en dat het eerdere advies van ICMO2 hier de beste basis voor biedt. Derhalve wordt in overleg met alle betrokken partijen een nieuw traject voorbereid zodat de telling in september / oktober kan plaatsvinden.

Vooruitlopend en aanvullend op deze helikoptertelling heeft Staatsbosbeheer er voor gekozen om via luchtfoto's de nulsituatie vast te leggen. Hiermee wordt extra informatie verkregen die benut kan worden bij het verbeteren van de telmethoden en het vaststellen van de aantallen aanwezige dieren. De analyse van de gegevens is nog niet afgerond, maar de interpretatie van de foto's lijkt voor het open gebied en het moeras goed werkbaar, maar levert voor de dichte struwelen en bosgebieden beperkingen op.



Edelherten in het Oostvaardersbos

Bijlage 1 Weersomstandigheden tijdens veldwaarnemingen beschutting Oostvaardersplassen; weerstation Lelystad



Bijlage 2d

Managementplan Oostvaardersplassengebied 2011 -2015

Uitwerking en implementatie van ICMO2 maatregelen, monitoring en communicatie

Status: concept



Inhoudsopgave

Leeswijzer	2
1. Doel managementplan en relatie met N2000	3
2. Doelstellingen	4
3. Aanpassingen van ICMO2 aanbevelingen/uitgangspunten	6
4. Management maatregelen	7
4.1 Aangepaste ICMO2-maatregelen voor de winter 2010-2011	7
4.3 Management op langere termijn	10
4.4 Communicatie	10
4.5 Advisering en begeleiding door externe deskundigen	11
4.6 Monitoring ten behoeve van managementdoelen	11
5. Bijlagen	12
Bijlage 1: Watermanagement	13
Bijlage 2: Vroeg reactief beheer	15
Bijlage 3: Afschotcriteria	16
Bijlage 5: Communicatiestrategie	31
Bijlage 6: Advisering en begeleiding door externe deskundigen	33
Bijlage 7: Planning Maatregelenpakket	34
Bijlage 8: Capaciteit en kosten	35

Leeswijzer

De rode Engelstalige teksten in hoofdstuk 2 zijn letterlijke citaten uit het ICMO2-rapport. De groene teksten zijn bijgestelde versies van deze teksten als gevolg van het feit dat enkele door ICMO2 voorgestelde maatregelen niet kunnen worden uitgevoerd.

De tekst van hoofdstuk 3, paragraaf 3.1 is ook ontleend aan het ICMO2-rapport, behoudens de aanpassingen die het gevolg zijn van de tekstwijzigingen in hoofdstuk 2. Voor de zuiverheid en voor de duidelijkheid is er voor gekozen de geciteerde teksten ook in het Engels te laten staan en daarnaast in het Nederlands te vertalen.

1. Doel managementplan en relatie met N2000

Op 22 november 2010 is het ICMO2 advies uitgebracht: "Natural Processes, animal welfare, moral aspects and management of the Oostvaardersplassen". De Staatssecretaris heeft de lijn van het ICMO2 overgenomen. Hij heeft Staatsbosbeheer verzocht direct te starten met het implementeren van de maatregelen voor de korte termijn. Staatsbosbeheer onderschrijft de ICMO2 aanbevelingen volledig en is direct gestart met implementatie. Daarmee ontstaat een nieuwe situatie en is ook een nieuw managementplan voor het gebied nodig.

Eind 2010 heeft politieke behandeling van het ICMO2 rapport plaatsgevonden. Hierbij heeft de Staatssecretaris van EL&I besloten een Beheeradviescommissie (BAC) in te stellen om toe te zien op het beheer van de Oostvaardersplassen in lijn met het ICMO2 advies.

Momenteel wordt ook gewerkt aan het opstellen van het Beheerplan Natura 2000. In het beheerplan wordt uitgewerkt hoe de Natura 2000 doelstellingen voor het Oostvaardersplassengebied worden gerealiseerd. Volgens planning wordt dit beheerplan in concept eind 2011 afgerond en formeel vastgesteld na de gehele procedure naar verwachting eind 2012. Het realiseren van de Natura 2000 doelstellingen in de Oostvaardersplassen heeft ook nu al de hoogste prioriteit in dit managementplan. Indien het vastgestelde beheerplan Natura 2000 hier aanleiding toe geeft zal dit managementplan daarop aangepast worden.

2. Doelstellingen

De doelstellingen voor de Oostvaardersplassen zijn als volgt, waarbij voor de Natura 2000 doelstellingen een veel uitgebreidere beschrijving beschikbaar is.

Hoofddoelstelling

Het in stand houden en verder laten ontwikkelen van een natuurlijk moerasesysteem met een hoge natuurwaarde als voortplantings- en verblijfgebied van vrij levende moerasvogels en zoogdieren.

De hoofddoelstelling is uitgewerkt in een aantal concrete doelstellingen die richting en inhoud geven aan de visie op de ecologische ontwikkeling, het wettelijke kader, het te voeren interne beheer, de benodigde externe gebiedsontwikkeling en de maatschappelijke inbedding:

Wij willen dat de Oostvaardersplassen een belangrijke ecologische functie binnen het netwerk van *wetlands* in het Noordwest Europese laagland vervult als:

- Leefgebied voor voortplanting en verblijf van moerasvogels en zoogdieren;
- Brongebied voor verspreiding van zeldzame moerasvogels en zoogdieren binnen de Ecologische Hoofdstructuur;
- Vestigingsgebied voor soorten die nu in het ecosysteem ontbreken;

waarbij de volgende biologische processen van essentieel belang zijn voor het functioneren van het ecosysteem zoals bedoeld in de hoofddoelstelling:

- begrazing van het rietmoeras tijdens de rui van ganzen;
- begrazing van de randzone door grote zoogdieren;
- interactie tussen de verschillende soorten grazers;
- interactie tussen predatoren en prooien;
- ontwikkeling van vegetatiestructuur en samenstelling van in Europa inheemse soorten als gevolg van begrazing en andere natuurlijke processen;
- migratie van soorten binnen de Ecologische Hoofdstructuur;

waarbij deze processen mede afhankelijk zijn van:

- Een periodieke droogvalperiode in het moeras. Wanneer dit niet ontstaat via natuurlijke processen, zal menselijke interventie nodig zijn; Parameters die bijvoorbeeld de oppervlaktes meten van open water ten opzichte van riet en kort gras hangen samen met deze dynamiek. Daar zijn vooralsnog geen onder- en bovengrenzen in aangegeven omdat deze impliciet samenhangen met de doelen voor de diverse vogelsoorten;
- Een vrije fluctuatie van grond- en oppervlaktewaterpeilen als gevolg van de inrichting, uitsluitend bepaald door neerslag, verdamping, kwel, wegzijging en afvoer van water over vaste overlaten;
- Een als gevolg van de inrichting, natuurlijke waterpeilen en natuurlijke biologische interacties bepaalde waterkwaliteit.

Voor Staatsbosbeheer hebben de Natura 2000 doelstellingen de hoogste prioriteit. Staatsbosbeheer streeft er naar om deze doelstellingen zoveel als mogelijk via natuurlijke ontwikkelingen te realiseren, maar zal ingrijpen indien blijkt dat het nodig is ¹.

¹) Het aanwijzingsbesluit van de Oostvaardersplassen is nog niet onherroepelijk;; de aanwijzing zoals gedaan door de Minister van LNV (dec. 2009) is vooralsnog bepalend. Het aanwijzingsbesluit wordt momenteel vertaald in een beheerplan N2000, dat naar verwachting eind 2011 in concept klaar is en formeel eind 2012 zal worden vastgesteld. Na vaststelling van het beheerplan N2000 zal dit managementplan zo nodig daaraan worden aangepast.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

Staatsbosbeheer onderschrijft alle aanbevelingen van ICMO2 met betrekking tot de werkwijze van het management en protocollen (samengevat in 3.2 en pag. 32-33) van het ICMO2 rapport "**Natural Processes, animal welfare, moral aspects and management of the Oostvaardersplassen**". Waar sprake is van aanpassingen van aanbevelingen van ICMO2 omdat sprake is van gewijzigde omstandigheden, is dat duidelijk aangegeven en gemotiveerd.

Omdat de aanbevelingen van ICMO2 nadrukkelijk als geïntegreerd pakket zijn aangeboden zullen deze ontwikkelingen tot aanpassingen van de ICMO2 aanbevelingen leiden, met vooralsnog de volgende managementdoelen:

- Natura 2000 doelen, waar mogelijk door bevordering van natuurlijke processen
- Minimaliseren potentieel dierenleed grote grazers (vroeg reactief afschotprotocol)
- Optimaliseren welzijn grote grazers (beschutting, keuzemogelijkheden t.a.v. gedrag bieden)
- Draagvlak vergroten bij het publiek voor (het beheer van) het gebied (o.a. door middel van communicatie)

3. Aanpassingen van ICMO2 aanbevelingen/uitgangspunten

Door het niet op voorzienbare termijn beschikbaar zijn van de Hollandse Hout ontstaat een nieuwe situatie m.b.t. de beschutting voor de grote grazers, maar ook voor het toevoegen van heterogeniteit aan het totale ecosysteem van de Oostvaardersplassen. De Oostvaardersplassen zijn een vlak gebied met een droog en nat deel, wat door de klink van de bodem in hoogte zelfs omgekeerd is. Er is geen grote onderliggende abiotische heterogeniteit. Het toevoegen van de Hollandse Hout zou heterogeniteit toevoegen.

Een bijstelling van de onderstaande ICMO2 uitgangspunten is daarom noodzakelijk. Deze *aanpassingen van de uitgangspunten voor het management* zijn erop gericht ruimte voor natuurlijke processen in stand te houden. Dit wordt ook ondersteund door de Staatsecretaris van EL&I, die recentelijk bevestigde met eventuele aanpassingen 'zo dicht mogelijk bij de aanbevelingen van ICMO2 te willen blijven'.

ICMO 2: There is no systematic research on the public opinion about the Oostvaardersplassen. However the high profile of the issues and the number of public statements and discussions suggest that a proper moral evaluation of the introduction and current management of large herbivores in the Oostvaardersplassen is of high relevance.

Aangepast: There is no systematic research on the public opinion about the Oostvaardersplassen. However the high profile of the issues and the number of public statements and discussions suggest that a proper moral evaluation of the introduction and current management of large herbivores in the Oostvaardersplassen is of high relevance. It seems however, that the societal acceptance of potential welfare-improvement measures, which would include the use of given areas outside the borders of the existing Oostvaardersplassen area, i.e. the Hollandse Hout, is quite limited. This means that short term measures have to be taken and realised within the existing area, including the adjacent woodland areas.

ICMO 2: As the emphasis is on the unexpected and spontaneous developments and arrival of new species without much interference, rather than trying to keep current biodiversity values intact through intensive management measures, non-intervention forms an important part of the underlying philosophy of the Oostvaardersplassen area.

Aangepast: As the emphasis is on the delivery of NATURA 2000 objectives spontaneous developments should be facilitated within NATURA 2000 goals and NATURA 2000 management measures, as to be laid down in NATURA 2000 management plan.

ICMO 2: ICMO2 has decided to prioritise animal welfare above biodiversity improvement of these neighbouring areas for the short run. For the long term, the impact of year-round opening on the impact on wood cover and population development should be further studied, based on appropriate studies on the consequences of grazing and browsing for these woodlands.

Aangepast: Next to animal welfare and Natura 2000 objectives, societal acceptance of management measures is to be prioritised. The latter demands special attention for biodiversity improvement penned woodland areas and thus, potential damage of the vegetation due to population development of the grazers should be closely monitored, based on appropriate protocols.

Bij het uitwerken van de noodzakelijke maatregelen om deze doelen te halen, is onderscheid gemaakt in verschillende termijnen, analoog aan het ICMO2 advies: korte termijn (winter 2010-2011), middellange termijn (2011-2015) en lange termijn. In het volgende hoofdstuk wordt ingegaan op deze verschillende maatregelen in de genoemde termijnen.

4. Management maatregelen

4.1 Aangepaste ICMO2-maatregelen voor de winter 2010-2011

Onderstaande set maatregelen is een op een afkomstig uit het ICMO2 advies. De rode tekst is de originele tekst uit ICMO2, de zwarte tekst is een Nederlandse vertaling.

1. Develop and implement a plan for active water management.
 - o Ontwikkel en implementeer een plan voor actief waterbeheer.
2. Create at least 150 ha of winter shelter for all large herbivores by opening adjacent Driehoek, Kotterbos, and Oostvaardersbos woodland areas during winter, connecting part of these areas to the current grazing area. Opening of these areas of woodland for shelter can be done earlier or later if conditions suggest it is appropriate.
 - o Maak minstens 150 hectare winterbeschutting voor alle grote herbivoren door de aanliggende bosgebieden Driehoek, Kotterbos en Oostvaardersbos gedurende de wintermaanden open te stellen en daarmee delen van deze gebieden te verbinden met het huidige graasgebied. Het openstellen van deze bosgebieden voor beschutting kan vroeger of later worden gedaan wanneer de omgevingscondities aangeven dat het nodig is.
3. It is acknowledged that excess pressure on these small areas may result in some damage and loss of biodiversity; it is essential therefore that opening of the areas to large herbivores be accompanied by monitoring protocols for potential damage of these areas.
 - o Er wordt erkend dat overmatige druk op deze kleine gebieden kan resulteren in enige schade en verlies aan biodiversiteit; Het is daarom essentieel dat het openstellen van deze gebieden voor de grote herbivoren gepaard gaat met monitoringsprotocollen voor potentiële schade aan deze gebieden.
4. Create 1000 m of shelter ridges in the sandy part (de Stort) of the Oostvaardersplassen, so that horses and cattle can find shelter.
 - o Maak 1000 meter schuilrichels in het zandige deel (het Stort) van de Oostvaardersplassen, zodat paarden en runderen beschutting kunnen vinden.
5. Explore the possibility of early opening of a corridor (Oostvaarderswissel) to the Horsterwold. This area has already been designated as EHS since 2006 and has never been agricultural land.
 - o Onderzoek de mogelijkheid van het vroegtijdig openstellen van een corridor (Oostvaarderswissel) naar het Horsterwold. Dit gebied is al aangewezen als EHS sinds 2006 en is nooit agrarisch gebied geweest.
6. Adopt a shift in management of the larger herbivores towards earlier culling of animals thought at risk. To facilitate this Staatsbosbeheer will:
 - o Realiseer een verschuiving in het beheer van de grote grazers naar het eerder afschieten van dieren die risico lopen. Om dit te faciliteren zal Staatsbosbeheer:
7. Develop an appropriate protocol for combining measures of animal condition with an environmental score designed to relate condition to prevailing and likely future environmental conditions.
 - o Een geschikt protocol ontwikkelen dat maatstaven voor dierconditie combineert met een score voor de omgevingsomstandigheden, die ontworpen is om de conditie te kunnen relateren aan de heersende en de waarschijnlijke toekomstige omgevingscondities.
8. Develop and implement improved systems for monitoring numbers and trend of populations of large herbivores, birds and vegetation. Vegetation will need to be monitored in relation to delivery of underlying Natura 2000 objectives as well as its own intrinsic biodiversity; particular attention will be focused on areas of woodland opened for access to large herbivores (Driehoek, Kotterbos, Oostvaardersbos).

- Een verbeterd systeem ontwikkelen en implementeren voor het monitoren van aantallen en trends van populaties grote grazers, vogels en vegetatie. De vegetatie moet worden gemonitord in relatie tot het behalen van de onderliggende Natura 2000 doelen én de eigen intrinsieke biodiversiteit; de aanliggende bosgebieden die opengesteld worden voor de grote herbivoren (Driehoek, Kotterbos, Oostvaardersbos) verdienen daarbij bijzondere aandacht.
9. Develop a strategy for closer engagement with the public and interested stakeholder groups, to ensure better communication and increased transparency of management and management decisions.
- Een strategie ontwikkelen om een nauwere verbinding met het publiek en geïnteresseerde groepen van belanghebbenden aan te gaan, om ervoor te zorgen dat de communicatie en transparantie van het management en managementbesluiten verbetert.

Overzicht over de status en voortgang van deze maatregelen.

Maatregel	Status (8 April 2011)
1. Ontwikkel en implementeer een plan voor actief watermanagement	in ontwikkeling
2. Maak minstens 150 hectare winterbeschutting voor alle grote herbivoren door de aanliggende bosgebieden Driehoek, Kotterbos en Oostvaardersbos gedurende de wintermaanden open te stellen en daarmee delen van deze gebieden te verbinden met het huidige grasgebied.	gerealiseerd
3. Monitoring van de vegetatie in relatie tot het behalen van de onderliggende Natura 2000 doelen, potentiële schade én de eigen intrinsieke biodiversiteit	Korte termijn: gerealiseerd; middel/lange termijn: in ontwikkeling
4. Maak 1000 meter schuilrichels in het zandige deel (het Stort) van de Oostvaardersplassen	gerealiseerd
5. Onderzoek de mogelijkheid van het vroegtijdig openstellen van een corridor (Oostvaarderswissel) naar het Horsterwold.	in overweging
6. Realiseer een verschuiving in het beheer van de grote grazers naar het eerder afschieten van dieren die risico lopen.	gerealiseerd
7. Ontwikkel een geschikt protocol dat maatstaven voor dierconditie combineert met een score voor de omgevingsomstandigheden, die ontworpen is om de conditie te kunnen relateren aan de heersende en de waarschijnlijke toekomstige omgevingscondities.	gerealiseerd
8. Een verbeterd systeem ontwikkelen en implementeren voor het monitoren van aantallen en trends van populaties grote grazers, vogels en vegetatie.	Korte termijn: gerealiseerd; middel/lange termijn: in ontwikkeling
9. Een strategie ontwikkelen om een nauwere verbinding met het publiek en geïnteresseerde groepen van belanghebbenden aan te gaan	Strategie is ontwikkeld, implementatie is gaande

4.2 Management voor de middellange termijn

De aanbevelingen uit ICMO2 luiden voor de middellange termijn waren als volgt:

1. Implement the improved strategy on early reactive culling.
- Implementeer de verbeterde strategie van vroeg reactief beheer.
2. Open Hollandse Hout in winter.
- Stel het Hollandse Hout in de winter open.

3. Open Kotterbos throughout the year.
- Stel het Kotterbos het hele jaar open.
4. Evaluate experience with Kotterbos, and Oostvaarderswissel to see if the Hollandse Hout can also be opened on a permanent basis ².
- Evalueer de ervaring met Kotterbos en Oostvaarderswissel om te zien of de Hollandse Hout op permanente basis opengesteld kan worden.
5. Take necessary steps to open the 120 m wide pathway (Oostvaarderswissel), first for red deer and later for konik horses and heck cattle.
- Neem de noodzakelijke stappen om de 120 meter brede strook (Oostvaarderswissel) voor edelherten en later voor konikpaarden en Heckrunderen open te stellen.
6. Avoid providing supplementary food or contraception.
- Vermijd bijvoeren of contraceptie.
7. Implement the watermanagementplan.
- Implementeer het watermanagementplan.
8. Maintain stakeholder forum and scientific advisory board.
- Zet het stakeholdersplatform voort en de wetenschappelijke adviesraad.
9. Perform a full independent review in 2015.
- Voer een volledige onafhankelijke evaluatie uit in 2015.

Aanvullend op de set van maatregelen die ICMO2 voorstelt in haar advies, zijn door het wegvallen van de Hollandse Hout ook op de middellange termijn aanvullende maatregelen nodig. Deze maatregelen worden in het voorjaar 2011 nader uitgewerkt, zodat reeds in de loop van de zomer 2011 de eerste maatregelen genomen kunnen worden met gunstig effect in de winter 2011-2012.

- Aangelegde schuilrichels worden ingeplant met stekelstruiken zoals meidoorn, sleedoorn. Dit levert, een extra bescherming van de richels zelf, potentiële kiemplekken tussen de stekelstruiken voor bomen en zaadbronnen op in het gebied.. De aanplant dient beschermd te worden in de eerste jaren. Hiervoor zullen rillen van dood hout worden benut. Uitvoering voorzien in mei 2011.
- Toevoegen (in de wintermaanden) van een groter stuk Kotterbos als beschuttingsgebied, tot ca 100 hectare. Dit is reeds opgenomen in de plannen die de provincie wil uitvoeren (ILG). Planning hiervan is dat deze maatregelen begin 2012 starten. Staatsbosbeheer zal in overleg met EL&I en provincie er bij het provinciebestuur op aandringen de werkzaamheden in het Kotterbos zo in te richten dat het Kotterbos tenminste in de tweede helft van de winter (1 maart 2012) beschikbaar is voor de grazers.
- Het herstructureren van de bestaande bosgebieden (Kotterbos, Oostvaardersbos en eventueel de Driehoek en de "strip naar het Oostvaardersveld") om andere boomsoorten in te brengen en meer stekelstruiken, zodat ook de duurzaamheid van deze gebieden op de lange termijn wordt gewaarborgd en bosverjonging kan plaatsvinden. In april 2011 zal hier op kleine schaal mee gestart worden in het Oostvaardersbos. Staatsbosbeheer zal voor 1 september 2011 een "Uitvoeringsplan Beschutting" opstellen.
- Het creëren van extra plekken met "natuurlijke beschutting". Er zijn in de Oostvaardersplassen diverse plekken waar van nature beschutting is door struiken en bosjes en dood hout. Door het dode hout meer te 'stapelen' levert dit extra beschutting op. De concrete maatregelen worden opgenomen in het Uitvoeringsplan Beschutting (sept. 2011).
- Toevoegen van "De Strip" (tussen fietspad en spoor vanaf het Kotterbos) als beschuttingsgebied. De bestaande onderdoorgang naar Kotterbos is goed bruikbaar. Opening hiervan is technisch mogelijk vanaf winter 2011-2012, nadrukkelijk onder voorbehoud van financiering.

²) De geel gemarkeerde aanbevelingen zijn (deels) nu niet uitvoerbaar. Ervaringen opgedaan in het Kotterbos zullen nog weldegelijk worden benut voor al dan niet permanente openstelling van de bosgebieden en het eventuele noodscenario voor de Hollandse Hout.

Optionele maatregelen, afhankelijk van effectiviteit al genomen beschuttingsmaatregelen en uitkomst watermanagementplan:

- Vergroten van de heterogeniteit van het gebied door met eenmalige interventie meer droog-nat overgangen en meer reliëf te creëren. Dit voegt naast beschutting ook impulsen toe aan de biodiversiteit en geografische heterogeniteit. Deze optie zal worden meegenomen in het opstellen van het watermanagementplan.
- Creëren van extra beschutting door exclusures te maken in de vorm van smalle stroken langs de randen van de Oostvaardersplassen. Deze gebieden kunnen via natuurlijke regeneratie ontwikkelen tot bosschages en daarmee bosbeschutting. Voordat dat zover is kunnen deze gebiedjes ook al beschutting bieden als de hekwerken bekleed zouden worden met windbrekend materiaal (voorstel door Staatsbosbeheer uiterlijk 1 september 2012)

Ten aanzien van de Hollandse Hout heeft de Staatssecretaris van EL&I besloten nu geen mogelijkheden hiertoe te zien. Hij heeft echter laten blijken dat in noodsituaties dit een niet uit te sluiten optie is. Het eventueel gebruiken van deze optie is slechts mogelijk indien deze op termijn tijdig voorbereid is. Het betreft hier onder andere het uitwerken van een noodplan met daarin opgenomen eventuele rasters, oversteek over de Knardijk, communicatie en besluitvorming.

4.3 Management op langere termijn

Het management zet in op een uitbreiding van de beschutting voor de grote grazers en op een vroegtijdig afschot van dieren die het risico lopen om in een toestand van langdurig lijden terecht te komen. Het lange termijn management zal in belangrijke mate bepaald worden door het besluit om de Oostvaarderswissel, zoals voorgesteld door de Provincie Flevoland, wel of niet open te stellen. Hierover vindt momenteel politiek overleg plaats tussen staatssecretaris Bleker en het provinciebestuur van Flevoland.

Staatsbosbeheer gaat er in dit managementplan van uit dat er een vorm van een verbinding met het Horsterwold gerealiseerd zal worden. Indien deze wissel niet wordt opengesteld, en zonder beschikbaarheid van de Hollandse Hout, zullen ingrijpendere maatregelen nodig kunnen zijn. Zodra duidelijkheid ontstaat over de Oostvaarderswissel, zal de lange termijn managementstrategie worden opgesteld.

4.4 Communicatie

Staatsbosbeheer is zich ervan bewust dat de maatschappelijke en politieke discussie over de Oostvaardersplassen een discussie is met vele dimensies. Vooral de concepten "natuur" en "dierenwelzijn" roepen veel vraagtekens, discussies en emoties op. Mensen kennen het gebied onvoldoende. Het publiek hiermee meer bekend maken, maar ook een luisterend oor zijn voor de vragen en emoties die het beheer oproept, is een belangrijke opgave voor de communicatie. Daarbij staat voorop dat in de communicatie het totale verhaal over de Oostvaardersplassen verteld wordt.

Staatsbosbeheer wil de betrokkenheid bij het grote publiek verder te vergroten en zal daarbij open en transparant communiceren over alle aspecten van het beheer. Hiervoor is een interne PR-commissie ingesteld die regie voert op de communicatie. De PR-commissie onderhoudt via het districtshoofd contacten met de Beheersadviescommissie en de stakeholdergroepen.

Staatsbosbeheer zal alle geïnteresseerde stakeholders actief informeren over besluiten en ontwikkelingen in het beheer en over de resultaten van de monitoring. Een actieve inbreng van de belanghebbenden wordt gestimuleerd.

4.5 Advisering en begeleiding door externe deskundigen

Staatsbosbeheer zal themawerkgroepen voor de verschillende managementdoelen bijeenhalen om de doelen voor de Oostvaardersplassen op ieder specifiek vlak verder uit te werken en te begeleiden. Verder zal Staatsbosbeheer een werkgroep instellen om de wetenschappelijke activiteiten binnen de Oostvaardersplassen te coördineren. De Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen staat centraal, bepaalt hoe andere commissies daaraan gelinkt moeten worden³ en besluit over de implementatie van de producten van de themagroepen.

4.6 Monitoring ten behoeve van managementdoelen

Er zal een heldere relatie gelegd worden met de doelen van de Oostvaardersplassen en de informatie die nodig is vanuit de beheerdoelen om te kunnen sturen. Per soort en per maatregel zal een uitgewerkt monitoringsprotocol komen. Er worden drie niveaus onderscheiden in de monitoring:

1. Monitoring t.b.v. de beheerdoelen om in het beheer te kunnen (bij)sturen.
2. Monitoring t.b.v. communicatie/acceptatie van beheermaatregelen in de maatschappij.
3. Monitoring t.b.v. wetenschappelijk onderzoek en begrip van het ecosysteem/soorten.

Relatie monitoring en managementdoelen:

1. Conditie grote grazers: effectiviteit en aanscherping van afschotprotocol, inzicht in wisselwerking grazers, voedsel en omgevingsomstandigheden.
2. Verspreiding grote grazers door het gebied en gebruik van beschuttingsmogelijkheden: uitvoering afschotprotocol en ontwikkeling beschuttingsarealen.
3. Impact op de vegetatie (inclusief nieuwe bosgebieden): kwaliteit beschutting, aandeel winterbiotoop en ontwikkeling biodiversiteit.
4. Inplanten van de richels in de Oostvaardersplassen met stekelstruiken: optimaliseren beschuttingseffect en verhoging biodiversiteit.
5. Vogelmonitoring: handhaven van RIZA tellingen, bereiken Natura 2000 doelen.
6. Watermanagement: bereiken Natura 2000 doelen en ontwikkelen biodiversiteit.
7. Communicatie: transparantie en draagvlak voor managementdoelen verhogen.

³) Verslag Algemeen Overleg Tweede Kamer 1 december 2010. Staatssecretaris Bleker: "Ik voel niets voor het in elkaar schuiven van de commissies. Ik wil een commissie die met het beheer bezig is en daarnaast een wetenschappelijke commissie. De beheerscommissie staat centraal en moet bepalen hoe de andere commissies daaraan gelinkt worden."

5. Bijlagen

- Watermanagementplan (*Bijlage 1*)
- Vroeg reactief beheer (*Bijlage 2*)
- Protocol voor de combinatie van dierconditie (*Bijlage 3a*) met omgevingscondities (*Bijlage 3b*)
- Monitoringsystemen voor het monitoren van de populatie grote grazers (*Bijlage 4a*), vogels (*Bijlage 4b*) en vegetatie (*Bijlage 4c*)
- Communicatiestrategie en Public Relations (*Bijlage 5*)
- Advisering en begeleiding door externe deskundigen (*Bijlage 6*)
- Planning maatregelenpakket (*Bijlage 7*)
- Capaciteit en kosten (*Bijlage 8*)

Bijlage 1: Watermanagement

Hier nog in te voegen: een uitgewerkt managementplan dat rekening houdt met de commentaren van ICMO 2: *Appendix IV D. Concerns about effects on endangered birds and habitat homogenization*

In een themawerkgroep watermanagement wordt een advies opgesteld. Deze werkgroep zal Staatsbosbeheer adviseren over de toekomstige waterhuishouding Oostvaardersplassen. De groep zal uit inhoudelijke deskundigen bestaan. In verband met de grote gevoeligheid rond het N2000 dossier en het belang van onafhankelijk advies, wordt deze groep voorgezeten door een onafhankelijk voorzitter. Deze themawerkgroep werkt gelijk op met het opstellen van het beheerplan Natura 2000, omdat hier directe relaties tussen liggen.

Vraagstelling: Geef advies (mede gericht op operationele uitvoering) over waterhuishouding in de Oostvaardersplassen voor de (korte en) lange termijn, mede input voor N2000 beheerplan, waarbij de volgende doelen in acht moeten worden genomen:

- Abiotische heterogeniteit in Oostvaardersplassen vergroten
- N2000 doelen op lange termijn waarborgen
- Biodiversiteit vergroten
- Rol van natuurlijke processen op termijn maximaliseren

Hierbij zijn de volgende documenten als randvoorwaarden van belang:

- het ICMO2 advies
- N2000 aanwijzingsbesluit
- Het nieuwe managementplan voor de Oostvaardersplassen (dit document)

Onafhankelijk voorzitter: [REDACTED]

Secretaris: [REDACTED]

Deelnemers:

- [REDACTED]

Werkwijze en planning: De themawerkgroep staat onder leiding van een onafhankelijk voorzitter, Henk Smit van Wing. Tijdens het proces wordt gezorgd voor inbedding/input vanuit N2000proces. Ook wordt tussentijds bij mensen uit de praktijk (o.a. het waterschap) getoetst in hoeverre de ideeën beleidsmatig mogelijk en praktisch uitvoerbaar zijn om te voorkomen dat dit concept te ver af komt te staan van de operationele kant en het N2000 proces.

De opzet zoals die nu wordt voorzien is als volgt:

1^e bijeenkomst 14 april: kennismaking, schets feitelijke situatie, delen van de opgave, eerste ronde oplossingsrichtingen delen

2^e bijeenkomst 19 mei: verdiepen, verkennen en bespreken van mogelijke oplossingen, richting van advies bepalen.

Tussentijds ruw concept

3^e bijeenkomst 9 juni: Bespreken en aanscherpen van het concept

Definitief concept beschikbaar 15 juni 2011

Het uiteindelijke concept wordt voorgelegd aan het management van Staatsbosbeheer. Daarnaast zal het proces van het N2000 beheerplan gevolgd worden (Stuurgroep, klankbordgroep) om dit onderdeel watermanagement mee te nemen in het geheel. Femke Vergeest zal in overleg met DLG zorgen voor afstemming op het N2000 beheerplanproces in de tijd.

Bijlage 2: Vroeg reactief beheer

Om de welzijnssituatie van de grote grazers in de Oostvaardersplassen te verbeteren heeft ICMO2 een fundamentele aanpassing van reactief beheer naar vroeg reactief beheer geadviseerd. Dit betekent dat dieren, die de komende periode waarschijnlijk niet zullen overleven, vroegtijdig afgeschoten zullen worden, waarbij niet alleen de dierconditie maar ook de omgevingsconditie mede afgewogen wordt. Dit beheer is een grote verandering ten opzichte van het vorige beheer: Het vorige beheer wilde vooral wintersterfte en ingrijpen door de mens minimaliseren. Het huidige beheer wil onnodig lijden van de dieren minimaliseren.

Criteria voor afschot houden rekening met de dierconditie, gedrag, populatiedichtheid, beschikbaarheid van voedsel, beschutting en weersomstandigheden.

Dierconditie

ICMO2 verwacht volgens gebruikelijke definities dat dieren in een dierscore van 1 of 2 (definitie volgens Riney, 1960; Pollock, 1980; Gill, 1991) afgeschoten zullen worden. Echter, ook dieren in een hogere score zullen afgeschoten moeten worden indien de omgevingscondities zodanig zijn, dat het overleven van het dier onwaarschijnlijk lijkt. Hiervoor is een multicriteria schema ontwikkeld. Zie ook Bijlage A1.

Gedrag

Onafhankelijk van de omgevingsomstandigheden zullen dieren afgeschoten worden, die atypisch gedrag laten zien dat duidt op de aanwezigheid van lijden. Alle aspecten van het gedrag van het dier moeten hiervoor bekeken worden (niet alleen apathisch gedrag).

(Populatiedichtheid en) beschikbaarheid van voedsel

De beschikbaarheid van voedsel zal in relatie tot de populatiedichtheid beoordeeld worden om tot een realistische inschatting van de overlevingskansen van de dieren te kunnen komen.

Beschutting en weer

Wanneer de omvang van de beschutting voor de dieren onvoldoende is of de weersomstandigheden extreem slecht zijn, dan zal de score voor het afschot van dieren verhoogd moeten worden. Deze beoordeling zal rekening houden met alle weerfactoren zoals, wind en neerslag. Het gaat dus niet alleen om een temperatuurgrens van hoger of lager dan 10 °C.

Afvoer van geschoten of dood gevonden dieren

Geschoten Heckrunderen en Konikpaarden worden in beginsel afgevoerd. Daar waar de terreinomstandigheden dit niet toelaten, kan er in bijzondere situaties van afgeweken worden. De Edelherten blijven in beginsel in het terrein liggen. Van de mannelijke dieren worden de geweistangen verwijderd. Verplaatsing en/of afvoer van dode edelherten kan aan de orde zijn indien dit uit milieuhygiënische overwegingen dan wel recreatieve beleving aan de orde is.

Voor het monitoren van de populatiedynamica dienen basisgegevens van afgeschoten en dood gevonden dieren geregistreerd te worden (locatie, geslacht, leeftijd, steekproefsgewijs gewichten etc.). Daarnaast zullen 10 geschoten/dood gevonden dieren per species en jaar pathologisch worden onderzocht (op conditie, parasieten, ziekten), waarbij ook de status van het beenmergvet vastgesteld zal worden.

Het protocol Vroeg reactief Beheer versie 1.1. (of eventuele aangepaste en vastgestelde versies indien van toepassing), hoort als bijlage bij dit managementplan.

Bijlage 3: Afschotcriteria

A. Dierconditie

De conditie van Heckrunderen en Konikpaarden wordt al vanaf 1991 wekelijks visueel vastgesteld. Tot het najaar 2010 was het afschotbeleid er vooral op gericht om natuurlijke processen zoveel mogelijk ongestoord te laten verlopen en dieren pas te schieten als duidelijk was, dat zij binnen kort zullen overlijden. Het huidige vroegreactieve afschotprotocol is erop gericht onnodig lijden van de grote grazers te voorkomen. Hiervoor wordt ingegrepen als de dierconditie in relatie tot de omgevingsconditie erop wijst, dat het dier de komende periode waarschijnlijk niet zal overleven (zie Bijlage 2).

Terwijl de algemene conditie van de dieren gemonitord wordt om de populatie als geheel in de gaten te houden (zie Bijlage 4 A2), wordt er bijzondere aandacht besteed aan dieren in een slechte conditie. Vanaf 1 december tot 1 mei is er een werkwijze van kracht waarbij elke dag rondes gedaan worden door de beheerders en waarin alle individuele dieren worden bekeken om te kunnen bepalen of afschot nodig is. De beoordeling van de individuele dierconditie geschiedt op basis van conditiescores die op fysiologische kenmerken gebaseerd zijn (zie Tabel 3.A2). De oude klassenindeling die sinds 1991 wordt gebruikt om de algemene diercondities te meten wordt voortgezet, zodat de monitoringsreeks vanaf 1991 niet verloren gaat. Deze 9 klassen voor Heckrunderen en konikpaarden en 6 klassen voor edelherten, zijn eenvoudig om te zetten naar 5 klassen voor alle drie de soorten (conform klassenindeling in tabel 3A2). Deze 5 klassen zijn toereikend om de omgevingscondities versus de dierconditiescores in het afschotprotocol ook in de praktijk werkbaar te maken. In het afschotprotocol wordt dus gewerkt met 5 klassen voor de dierconditiescores.

Ter ondersteuning van de beoordeling van de diercondities maakt de dierenarts maandelijks zijn eigen rondes en beoordeelt de conditiescores onafhankelijk. Hij krijgt dan voor zich zelf een goed beeld hoe de situatie is.

De manier waarop het afschot precies plaatsvindt, is beschreven in het Protocol Vroeg reactief Beheer versie 1.1.

Fysiologische kenmerken:

De fysiologische kenmerken (zie Tabel 3.A2) reflecteren grofweg de vetreserves van de dieren, zoals eerder aangetoond. Specifieke conditiescores zijn ontwikkeld en gerapporteerd in de literatuur voor herten (red deer: Riney, 1955, 1960). Deze scores zijn verder ontwikkeld en later toegepast op ander wild levende grazers (bijvoorbeeld paarden: Gill, 1987; Burton, 1992). Vergelijkbare scores bestaan voor gehouden runderen (Edmondson et al. (1989); Burkholder (2000); Broring et al (2003); Winckler et al (2003), waarbij goede correlaties tussen scores en daadwerkelijke fysiologische conditie zijn aangetoond. Voor managementdoeleinden wordt de conditie van de Heckrunderen, Konikpaarden en edelherten gescoord in de vijfpuntsschaal zoals aangegeven in tabel 3.A2.

Gedragskenmerken:

Naast de fysiologische kenmerken worden ook gedragskenmerken, zoals sociaalgedrag en bewegingsgedrag, geobserveerd om de toestand van het dier te beoordelen (zie Tabel 3.A2).

Re-evaluatie van dieren in slechte conditie:

Dieren in een twijfelachtige conditie (dierconditie < 3, zie Tabel 3.A2) worden gelogd en binnen 24 uur opnieuw beoordeeld.

Tabel 3.A2: Dierconditie

	Fysieke kenmerken	Gedragskenmerken
Dierconditie 1 (slecht)	<ul style="list-style-type: none"> • Doornuitsteeksels als tanden van een zaag • Zeer sterk ingevallen bedekking tussen doorn- en dwarsuitsteeksels • Zeer sterk ingevallen buikvulling • Bedekking tussen heupbeen en zitbeen ernstig ingevallen, geen vlees aanwezig • Zitbeenderen zeer prominent met diepe V-vormige holte onder de staart 	<ul style="list-style-type: none"> • Bewegingsgedrag: zeer traag, onregelmatige bewegingen, struikelen vaak, niet vast op de benen • Onderzoekend gedrag: gedesoriënteerd, apathisch • Sociaal gedrag: afgezonderd • Foerageergedrag: geen
Dierconditie 2 (slecht -matig)	<ul style="list-style-type: none"> • Doornuitsteeksels als duidelijk zichtbaar • Sterk ingevallen bedekking tussen doorn- en dwarsuitsteeksels • Sterk ingevallen buikvulling • Bedekking tussen heupbeen en zitbeen duidelijk ingevallen, weinig vlees aanwezig • Zitbeenderen prominent met diepe, bijna V-vormige holte onder de staart 	<ul style="list-style-type: none"> • Bewegingsgedrag: traag, onregelmatige bewegingen, struikelen vaak, minder vast op de benen • Onderzoekend gedrag: gedesoriënteerd, niet alert, passief • Sociaal gedrag: volgt de groep vertraagd • Foerageergedrag: geen
Dierconditie 3 (matig)	<ul style="list-style-type: none"> • Doornuitsteeksels individueel te onderscheiden • Duidelijk ingevallen bedekking tussen doorn- en dwarsuitsteeksels • Sterk ingevallen buikvulling • Bedekking tussen heupbeen en zitbeen sterk ingevallen, zeer licht bekleesd • Zitbeenderen prominent U-vormig, holte onder de staart 	<ul style="list-style-type: none"> • Bewegingsgedrag: minder krachtige bewegingen, • Onderzoekend gedrag: licht passief • Sociaal gedrag: minder interactief, wel in de buurt van de groep • Foerageergedrag: blijvend op zoek naar voedsel
Dierconditie 4 (matig - goed)	<ul style="list-style-type: none"> • Doornuitsteeksels individueel te onderscheiden • Duidelijk ingevallen bedekking tussen doorn- en dwarsuitsteeksels • Enigszins ingevallen buikvulling • Bedekking tussen heupbeen en zitbeen enigszins ingevallen, licht bekleesd • Zitbeenderen prominent U-vormig, holte onder de staart 	<ul style="list-style-type: none"> • Bewegingsgedrag: krachtige bewegingen, • Onderzoekend gedrag: actief • Sociaal gedrag: matig interactief, wel in of bij de groep • Foerageergedrag: blijvend op zoek naar voedsel
Dierconditie 5 (goed)	<ul style="list-style-type: none"> • Geraamte en bedekking goed in balans • Doornuitsteeksels niet meer goed te onderkennen • Geen afzonderlijke dwarsuitsteeksels zichtbaar • Geen ingevallen buikvulling • Bedekking tussen heupbeen en zitbeen licht tot goed bekleesd • Zitbeenderen afgerond, ondiepe holte onder de staart 	<ul style="list-style-type: none"> • Bewegingsgedrag: goed gecoördineerd, krachtig • Onderzoekend gedrag: alert, reagerend op aanwezigheid mensen of andere dieren • Sociaal gedrag: interactief, verzorgt zichzelf, in de groep • Foerageergedrag: passend bij omgeving

B. Omgevingsconditie ⁴

Volgens een vastgelegd schema en route (zie Bijlage 4, Fig. 4.1) worden tevens de omgevingscondities gescoord (Tabel 3.B1).

De beschikbaarheid van voedsel voor de grote grazers in de Oostvaardersplassen wordt door diverse factoren bepaald. Het aantal aanwezige dieren speelt hierbij een rol, maar ook sterk bepalend zijn de weersomstandigheden en de aantallen aanwezige ganzen in het gebied. Verder heeft het al dan niet aanwezig zijn van beschutting sterke invloed op het opbouwen en aanspreken van vetreserves in perioden van slecht weer.

⁴) Het is van cruciaal belang dat de initiële schema's continue aan de praktijk getoetst, beoordeeld en indien nodig aangepast worden.

Tabel 3.B1: Omgevingsfactoren

Omgevings factor	waarde	beschrijving
Voedselaanbod	10	voor 100% van populatie
	8	voor 75% van populatie
	6	voor 50% van populatie
	4	voor 25% van populatie
	2	bijna geen voedsel beschikbaar
beschutting	15	Optimale beschikbaarheid voor 100% van de dieren
	12	beschikbaarheid voor 75% van de dieren
	9	beschikbaarheid voor 50% van de dieren
	6	beschikbaarheid voor 25% van de dieren
	3	bijna geen beschutting beschikbaar
Temperatuur	5	wisselend, geen extrema
	3	extreem (koud: <5) over periode van 5 tot 10 dagen
	1	extreem (koud: <5) over periode van meer dan 10 dagen
Wind	5	wisselend, geen extrema
	3	periode tot 3 dagen, >5 windchill
	1	periode >3, >5 windchill
Neerslag	5	wisselend, geen extrema
	3	extreem (voedsel niet toegankelijk) over periode van meer dan 3 dagen
	1	extreem (voedsel niet toegankelijk) periode van meer dan 5 dagen

De theoretische maximum waarde in dit schema is 40. Om tot een meer bruikbare 8-puntsschaal te komen wordt de totaalwaarde door 5 gedeeld met als resultaat een omgevingsfactor tussen 1 en 8.

C. Interactie Dierconditie met omgevingsconditie

Het besluit of een dier wel of niet afgeschoten zal worden wordt gebaseerd op de boven beschreven beoordeling van de individuele conditie en de omgevingsconditie. Als beide factoren worden samengebracht (Tabel 3.C1) wordt duidelijk, dat een dier in een betere dierconditie dan afgeschoten zou kunnen worden, als de omgevingsconditie zeer slecht is (beschikbaarheid voedsel en/of slechte weersvoorspelling), omdat onder deze omstandigheden ervan uitgegaan kan worden, dat de vetreserves van het dier niet toereikend zijn om de komende periode te kunnen doorstaan. Indien de omgevingscondities goed zijn zal dus ook een dier in een slechtere conditie niet afgeschoten worden.

Tabel 3.C1: Interactie dierconditie – omgevingsconditie

	Omgevingsconditie (totaal/5)							
	>2	>3	>4	>5	>6	>7	>8	8
Dierconditie	(slecht)							(goed)
5.00 (goed)								
4.00								
3.00	X	X	X	X				
2.00	X	X	X	X	X	X	X	
1.00 (slecht)	X	X	X	X	X	X	X	X

X = cull, *dierconditie (scale 1-5) omvat de lichamelijke conditie plus gedrag.

Het bovenstaande schema zal continu aan de praktijk getoetst en, indien nodig, aangepast worden. Door een consequente monitoring zal er inzicht ontstaan in de relaties tussen dierconditie en omgevingscondities. Hierdoor zal een zeker voorspellende vermogen ontstaan, wat tevens een handvat biedt voor de beheerder om zijn inspanning te plannen.

Literatuur:

Herten:

Riney, T. 1955. Evaluating the condition of free-ranging red deer (*Cervus elaphus*) with special reference to New Zealand. *New Zealand Journal of Science and Technology* **36B**, 429-463

Riney, T. 1960. A field technique for assessing the physical condition of some ungulates. *Journal of Wildlife Management* **24**, 92-94.

Putman, R.J. (2005) Selection of deer for culling: assessment of age and condition in the field. Contract report RP41 to the Deer Commission for Scotland, 42 pages. SA'

Runderen

Edmondson, A.J., Lean, I.J., Weaver, C.O. Farver, T. and Webster, G. (1989) A body condition scoring chart for Holstein dairy cows. *Journal of Dairy Science* **72**, 68-78.

Burkholder, W.J. (2000) Use of body condition scores in clinical assessment of the provision of optimal nutrition. *Journal of the American Veterinary Medical Association*, **217** (5), 650-654.

Broring, N., Wilton, J.W. and Colucci, P.E. (2003) Body Condition score and its relationship to ultrasound backfat measurements in beef cows. *Canadian Journal of Animal Science*, **83**, 593-596.

Winckler, C., Capdevielle, J., Gebresenbet, G., Horning, B., Roiha, U, Tosi, M. and Waiblinger, S. (2003) Selection of parameters for on-farm welfare-assessment protocols in cattle and buffalo. *Animal Welfare* **12**, 619-624.

Paarden:

Pollock, J.I. (1980) *Behavioural Ecology and Body Condition Changes in New Forest Ponies*. RSPCA Scientific Publications No. 6, Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals, UK.

Gill, E.L. (1991) *Factors affecting Body condition in Free-ranging ponies*. Technical Report, Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals, UK.

D. Rapportage en archivering data

Voor alle terreinen van Staatsbosbeheer geldt een basismonitoring gericht op het beheer daarvan. Het betreft monitoring van ondermeer broedvogels, vegetatie, bos, hydrologisch meetnetgegevens en recreatie. Deze gegevens worden binnen landelijke systemen opgeslagen (v.b. EKSTER, DINO, KIVIET, KLAUWIER en SYHI). Deze gegevens worden gebruikt voor de reguliere plannings- (uitwerkingsplannen) en evaluatierapportages (interne kwaliteitsbeoordelingen, en externe audits). Daarnaast zijn in het kader van de samenwerking met Rijkswaterstaat over een lange periode data verzameld met betrekking tot broedvogels, hydrologie en (terreingebruik door de) herbivoren. Dit heeft ondermeer geleid tot een rapportage over 10 jaar monitoring in 2008.

Begin 2011 is binnen Staatsbosbeheer een rapport opgesteld waarin aanbevelingen staan voor de gewenste dataopslag van (tel)gegevens met betrekking tot de dieren. De huidige methode is te weinig gestandaardiseerd en onvoldoende transparant. Met de voorgestelde veranderingen wordt beoogd in een relationele database alle doelgegevens en metadata te verzamelen in verschillende typen overzichten en optellingen. De digitale opslag van data zal in de nieuwe situatie geheel plaatsvinden binnen het Bureau Ontwikkeling en Beheer. Schriftelijke rapportages worden ondergebracht binnen het Natuurwetenschappelijk Archief. Zodra alle methodieken zijn uitgewerkt zal een overzicht gemaakt worden van alle rapportages (doel, output, frequentie). Planning eerste overzicht sept. 2010. Verantwoordelijk voor het beheer en de bewerking van de gegevens is het hoofd Bureau Ontwikkeling en Beheer.

De data worden realtime vastgelegd en verwerkt tot een monitor van de omstandigheden.

Maandelijks worden de gegevens geanalyseerd ter ondersteuning van het afschotprotocol.

De resultaten worden daarnaast jaarlijks verwerkt in de jaarrapportage monitoring

Oostvaardersplassen. Het monitoringsjaar loopt van 1 mei tot 1 mei. In de jaarrapportage worden in verband met de tijd alleen de relatieve verdeling van de dieren per dierconditie over de vegetatiestructuurtypen en beschuttingslocaties en de dierdichtheden per vegetatiestructuurtype gepresenteerd. De andere resultaten zullen worden uitgewerkt tijdens evaluaties die over meerdere jaren gaan omdat daar meestal meer jaren nodig zijn om trends te kunnen ontdekken.

De gegevens worden in het veld direct in de digitale boswachter van Staatsbosbeheer (systeem Klauwier) ingevoerd, waarna ze na de telling gecontroleerd worden en in het digitale archief van Staatsbosbeheer worden geplaatst. De uitbreiding van dit systeem met de nieuwe monitoringsprotocollen is binnen een maand (half mei 2010) operationeel.

Bijlage 4: Monitoring

A. Populatie grote grazers

A1. Tellingen van de populatie grote grazers

Vanaf 1996 tot 2010 zijn de totale aantallen van de populaties grote grazers berekend op basis van de getelde geboren dieren en gestorven dieren; controletellingen van de totale populaties werden niet uitgevoerd. Wèkelijks werd het aantal geboren kalveren/veulens geteld en dagelijks werd de sterfte bijgehouden. Het totaal aantal dieren werd jaarlijks op 1 januari vastgesteld. Er hebben 2 incidentele tellingen plaatsgevonden in 2005 van runderen en van edelherten. Deze tellingen vonden in de zomer plaats en werden uitgevoerd door meerdere mensen verspreid in de randzone. Hierbij werd onderscheid gemaakt in mannelijke en vrouwelijke dieren van 1 jaar en ouder en kalveren (Beheer evaluatie 1995 -2006 RWS).

In de zomer van 2010 zijn de populaties weer met behulp van drie externe partijen in het veld geteld, omdat er bij diverse partijen twijfels waren gerezen over de juistheid van de aantallen die door Staatsbosbeheer werden gehanteerd. Uit deze tellingen kwam onderstaand beeld naar voren (afgerond op tientallen) van de aanwezige aantallen hoefdieren zomer 2010

- 1090 Konikpaarden (inclusief veulens, telling Van Dierendonck);
- 320 Heckrunderen (telling Groot Bruinderink/Dekker)
- 2200 - 2800 edelherten (inclusief kalveren 2010, telling IPC Groene Ruimte);
- 30-40 reeën (vooral in de rietzone langs de Knardijk; telling Staatsbosbeheer).

Deze tellingen gaven aan dat er vooral bij runderen en edelherten een groot verschil was ontstaan tussen berekende en getelde aantallen dieren (rond minder geteld dan berekend en edelhert meer geteld dan berekend). Uit een voorlopige analyse van de runderen is gebleken dat de betrouwbaarheid van de berekende data tot nu toe wel voldoende was voor het analyseren van trends in de populatieontwikkeling maar niet voor het management. Hoewel de trends gemiddeld hetzelfde blijven (afname, toename of stabiel), zijn er natuurlijk verschillen die voor het beleid en de besluitvorming van belang kunnen zijn. Daarnaast zijn absolute aantallen van belang om iets te kunnen zeggen over populatiedichtheden en dat dan weer in relatie tot bijv. vegetatieontwikkeling en aantallen vogels. Daarvoor zijn zo nauwkeurig mogelijk getallen nodig.

In overeenstemming met de ICMO2 aanbevelingen zal Staatsbosbeheer vanaf 2011 tellingen vanuit de lucht doorvoeren. ICMO2 heeft hiervoor het gebruik van een helikopter aanbevolen. De helikopter mag hierbij niet lager vliegen dan 100 tot 200 meter boven het grondoppervlak wat tot een minimale verstoring van vogels en andere dieren zal leiden. Een overzicht over de voor- en nadelen van deze methode in vergelijking met andere methodes is te vinden in bijvoorbeeld Mayle and Staines, 1998; Daniels 2006; Putman et al, 2011; Morellet et al, 2011.

De vraag naar een mogelijke verstoring van (broed)vogels door deze helikoptertelling is door ICMO2 wel besproken, maar in het ICMO2-rapport niet specifiek behandeld. Ernstige verstoring van (broed)vogels door de helikoptertelling is echter niet te verwachten volgens de (beperkte) wetenschappelijke publicaties, die hierover uitspraken doen. Maar dit zal tijdens de helikoptervluchten nauwgezet worden gevolgd ook omdat we hier te maken hebben met een N2000 gebied.

Gezien het grote belang van een betrouwbare basistelling van de grote grazers voor het toekomstige managementbeleid zijn de helikoptertellingen essentieel.

Omdat het uitvoeren van helikoptertellingen een nauwkeurige afstemming met de Natuurbeschermingswet en de Flora en Faunawet vraagt zal hier intensieve afstemming over plaatsvinden met provincie en EL&I. Vergunning aanvraag zal projectmatig plaatsvinden. Een procesaanpak om te komen tot helikoptertellingen conform het ICMO2-advies wordt apart beschreven en per 20 april 2011 voorgelegd aan de Beheeradviescommissie.

Om de nauwkeurigheid van de tellingen te kunnen beoordelen zal conform ICMO2 advies met een drievoudige telling door onafhankelijke personen (blind voor ieders resultaten) gestart worden, bijvoorbeeld op drie opeenvolgende dagen. Deze drievoudige telling maakt een betrouwbare schatting van de variatie tussen tellingen, en dus statistiek, mogelijk. Op basis hiervan zal het monitoringsprotocol vastgelegd kunnen worden. Het nieuwe protocol zal ook een inschatting van variatie/afwijkingen omvatten.

Als een *proof-of-principle* zijn er in januari en februari 2011 tijdens een drietal vluchten gebiedsdekkend foto's gemaakt. De analyse van deze methode wordt afgerond op 1 juni 2011. In deze analyse zullen in elk geval de volgende punten meegenomen worden in de verschillende landschapstypen:

- Op de open vlakte, de *graasweide: nauwkeurigheid. Aandachtspunt zijn dieren die van raai wisselen dus op twee foto's staan, of daardoor op beide ontbreken.*
- *In het moeras: is er geen uitspraak mogelijk omdat er geen referentie met de werkelijkheid (check) mogelijk is.*
- *In het bos: je ziet de dieren niet, wat mogelijk te verhelpen is door tijdens het vanuit de lucht fotograferen in het bos de dieren te tellen en te "bewaken" of er dieren in en uit het bos de open vlakte op lopen.*

Tellingen zullen 2 keer per jaar worden uitgevoerd aan het einde van de winter (maart, voor begin van het broedseizoen) en in het najaar (oktober) om een onafhankelijke telling van geboorte en sterfte te verkrijgen.

Deze tijdstippen liggen buiten het officiële vogelbroedseizoen en beperken derhalve verstoring. Monitoring, anders dan broedvogelmonitoring, in andere Natura 2000 arealen vindt eveneens buiten het broedseizoen plaats.

Naast directe tellingen vanuit de helikopter door goed getrainde personen zullen ook digitale opnames of, indien nodig, infrarood opnames, gemaakt worden voor latere analyse. Alle opnames en directe tellingen worden op een kaart gemarkeerd. Omdat de dierpopulatie in bosgebieden niet altijd betrouwbaar op basis van deze opnames geteld kan worden en ook geslacht en leeftijd van de dieren soms moeilijk te bepalen is, zullen aanvullend op deze tellingen vanuit de lucht ook grondtellingen worden doorgevoerd. Deze grondtellingen zullen meer gedetailleerde informatie opleveren m.b.t. de conditie van de populatie en het specifieke terreingebruik (zie Bijlage 3B). De luchttellingen zullen alleen gebruikt worden om de aantallen dieren (van de verschillende soorten) vast te stellen.

A2. Terreingebruik en algemene conditie van grote grazers

De monitoring van het terreingebruik gebeurt al sinds 1984 na de introductie van de Heckrunderen en Konikpaarden. In 1992 zijn de Edelherten ook in de monitoring meegenomen. Naast het tellen van de grote grazers werden ook andere dieren meegenomen in de tellingen zoals grote roofvogels (buijzerd, havik, zeearend, visarend, etc.), reigers, ganzen en kleine zoogdieren (vos, konijn, haas), en ganzen.

In de periode 1984-1995 is bij het vastleggen van het terreingebruik van de grote grazers onderscheid gemaakt in mannelijke en vrouwelijke dieren. Bij Heckrunderen en Edelherten is sprake van seksuele segregatie (mannelijke en vrouwelijke dieren hebben verschillende terreingebruik). Voor paarden geldt dit niet of minder omdat daar sprake is van een haremcultuur en de mannelijke en vrouwelijke dieren altijd bij elkaar zijn. In de periode 1996-2010 is bij het vastleggen van het terreingebruik van de grote herbivoren geen onderscheid meer gemaakt tussen mannelijke en vrouwelijke dieren, maar zal bij deze soorten toekomstig wel weer een onderscheid in mannelijke en vrouwelijke dieren gemaakt worden (bijvoorbeeld: Edelhert jaarrond: kalf, 1 jarig man, 1 jarig vrouw, 2 jaar e.o. vrouw, man (2,3 jaar) en man (4 jaar en ouder)

Het terreingebruik wordt bepaald door in een dynamische frequentie (Tabel 4.A1) in een auto een grondtelling uit te voeren langs een vaste route (Fig. 4.A1) in de randzone en in de aangrenzende bossen op afgesproken plekken. Tijdens een telling worden zoveel mogelijk dieren op een bepaalde locatie gescoord. Omdat graasactiviteiten voornamelijk in de ochtend en eind van de middag plaatsvinden waarbij er een verschil kan zijn in het terreingebruik, dienen de tellingen de ene week in de ochtend te gebeuren en de andere week aan het eind van de dag zodat een goed gemiddeld beeld verkregen wordt.

Tabel 4.A1 Voorstel dynamische frequentie waarnemingen terreingebruik dieren

Periode	frequentie	uren	menskracht	Tot. uur/jaar
Mei – oktober	1/maand	6/telling	2/telling	72
November – januari	1/2 weken	6/telling	2/telling	72
Februari – april	1/week	6/telling	2/telling	156
Analyse en uitwerking	1/jaar	36	1/uitwerking	36
Totaal				336

In de periode mei-oktober is eens per maand voldoende om een goed beeld te krijgen. Vanaf november is het nodig om eens per twee weken te tellen en te monitoren en in februari, maart en april gebeurt dat eens per week.

Deze vorm van monitoren van de algehele dierconditie voor de totale populatie en het terreingebruik van de dieren, staat los van de dierconditiebepaling ten behoeve van het afschot (zie daarvoor bijlage 3A1).

Ten behoeve van het bepalen van de locatie is het gebied in denkbeeldige vakken van ca 250x250m ingedeeld die ieder een eigen nummer hebben, overeenkomend met de kavelnummers waar ze in liggen (Fig. 4.A1).

De waarneming kan het beste met twee mensen in een auto worden uitgevoerd, waarbij één de dieren per vak scoort en de ander de gegevens direct in de digitale boswachter invoert waarna de gegevens na de waarneming direct automatisch in het digitale archief van Staatsbosbeheer worden opgenomen.

Route terreingebruik en ligging pq's tbv conditie dieren en omgeving

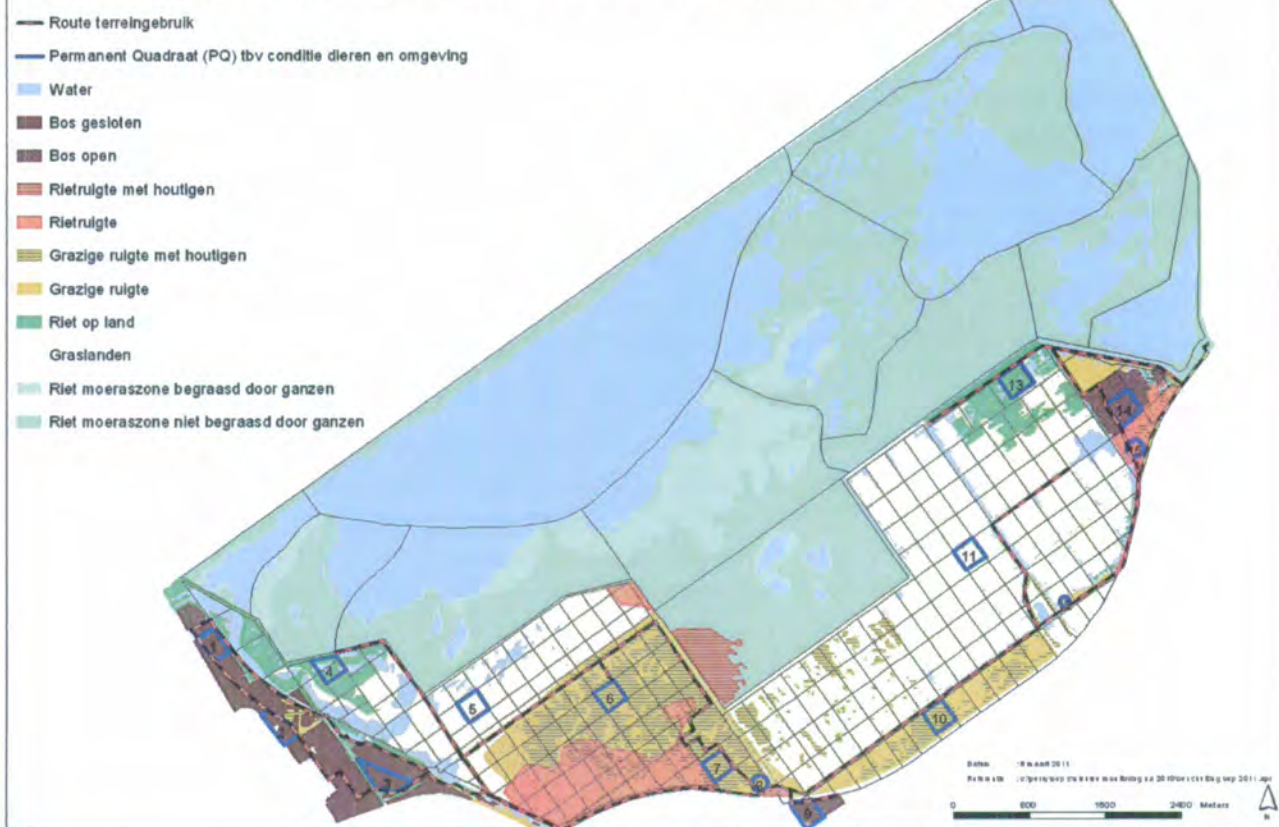


Fig. 4. A1 Ligging vaste route ten behoeve van het bepalen van het terreingebruik van Heckrunderen, Konikpaarden, Edelherten, Grauwe ganzen, Brandganzen en Kolganzen.

Mogelijk zijn aanpassingen van de route gewenst op basis van beter overzicht vanaf de nieuwe beheerweg of bereikbaarheid in zeer natte omstandigheden.

A3. De volgende gegevens dienen verzameld te worden:

Tijdens een waarneming worden alle pq's bezocht en wordt van alle dieren die zich in een pq bevinden de conditie gescoord. Verder worden de volgende gegevens verzameld:

- Datum;
- Tijd aanvang route;
- Tijd einde route;
- Waarnemers;
- Weer:
 - Temperatuur;
 - Windkracht;
 - Windrichting;
 - Neerslag (geen, motregen, regen, hagel, sneeuw);
 - Bewolking (geen, 50%, 100%);
 - Zicht (bij mist) (<100m, 500 m (breedte kavel), 1000m (lengte kavel), >1000m);

De weergegevens zijn afkomstig van het weerstation Lelystad van het KNMI.

- Vaknr. of nummer pq
- Aantal runderen, paarden, edelherten, grauwe ganzen, brandganzen of kolganzen per vak of pq, waarbij bij runderen en edelherten tevens onderscheid wordt gemaakt tussen mannelijke (1 jaar, jong (2,3) en 4 jaar en ouder) en vrouwelijke dieren (0 jaar inclusief mannelijk kalf, 1 jaar en 2 jaar en ouder)

- Eventuele opmerkingen die van belang kunnen zijn bij de interpretatie van de gegevens (bijvoorbeeld verstoring door helikopter).

Op basis van de terreingebruik gegevens kunnen de volgende resultaten gepresenteerd worden:

- Relatieve verdeling van de dieren over het gebied, vegetatiestructuurtypen en beschuttingslocaties. Op basis hiervan kunnen ook voorkeuren voor bepaalde terreindelen, vegetatiestructuurtypen of beschuttingslocaties worden aangegeven. Dit levert inzicht in het belang van bepaalde terreindelen, vegetatiestructuurtypen of beschuttingslocaties voor de dieren.
- Absolute verdeling van het aantal dieren over het gebied, vegetatiestructuurtypen en beschuttingslocaties. Op basis hiervan kan de dierdichtheid op bepaalde terreindelen, vegetatiestructuurtypen of beschuttingslocaties worden bepaald. Deze gegevens kunnen gekoppeld worden aan de vegetatie om te zien hoe begrazing en vegetatieontwikkeling aan elkaar gekoppeld zijn in dit systeem.
- Overlap in terreingebruik of vegetatiegebruik. Op basis hiervan kan bepaald worden of de dieren op hetzelfde moment gebruik maken van dezelfde delen van het terrein en dus ook dezelfde vegetatie of dat ze gebruik maken van dezelfde vegetatiestructuurtypen, maar op andere momenten of dat er grote verschillen zijn in het gebruik van het terrein en vegetatie en of dit afhankelijk is van seizoen. Deze informatie kan gebruikt worden bij het bepalen of en wanneer er sprake is van facilitatie of concurrentie.

Dierconditie:

Voor iedere groep wordt een conditiescore uitgevoerd, waarbij de oude klassenindeling gehanteerd wordt (9 voor Heckrunderen en konikpaarden en 6 voor edelherten). Deze oude klassenindeling wordt gehandhaafd t.b.v. de jarenlange monitoringsreeks. Voor het afschotprotocol geldt een klassenindeling in 5 klassen (zie 3A1). Deze data worden gebruikt om het aantal dieren per leeftijdscategorie, geslacht etc. per conditieklaas vast te stellen. Deze analyse zal een overzicht geven over de conditie van de populatie in het verloop van het jaar, en daarmee een anticipatie op potentieel kritische tijdsperiodes m.b.t. beperking van resources.

A4. Rapportage en archivering data

Zie Bijlage 3

B. Vogels

Hier in te voegen: een uitgewerkt monitoringsplan ter ondersteuning en evt. bijsturing van het managementplan dat rekening houdt met de commentaren van ICMO2: Appendix IV D. *Concerns about effects on endangered birds and habitat homogenization*

Tot 1996 waren de Oostvaardersplassen in beheer bij Rijkswaterstaat en was Rijkswaterstaat verantwoordelijk voor alle monitoring t.a.v. vogels in het gebied.

Vanaf 1996 tot heden zijn alle vogelmonitoringsgegevens conform onderstaand overzicht verzameld door Staatsbosbeheer. Tot 2005 gebeurde dit grotendeels door uitbesteding van het werk middels opdrachten aan diverse bureaus en organisaties. Vanwege budgettaire krapte is na 2005 de externe uitbesteding grotendeels stopgezet en is het veldwerk vooral door eigen personeel gedaan en zijn de gegevens op papier opgeslagen. Door gebrek aan capaciteit zijn deze gegevens deels niet gedigitaliseerd en niet geanalyseerd. Begin 2011 is een externe opdracht uitgedaan om de analyse van deze gegevens alsnog ter hand te nemen en de resultaten van 2006-2010 te analyseren en te koppelen aan een digitale vegetatiekartering. De eerste resultaten worden in mei 2011 verwacht.



Ten behoeve van de consistentie zal het tot nu toe gebruikt monitoringsprotocol ook in de toekomst worden gebruikt.

Het huidige monitoringsprogramma voor wat betreft vogelmonitoring in de Oostvaardersplassen omvat de volgende onderdelen:

Onderdeel	Beschrijving	Uitvoering
Vogels		
Monitoring moerasvogels ('s nachts)	Inventarisatie belangrijkste moerasvogels	Uitbesteden A&W
Porseleinhoen, roerdomp	Integrale kartering moeras	A&W, SBB
Kiekendieven	Integrale kartering moeras	SBB, vrijwilliger
Kolonievogels vanuit de lucht	Integrale kartering moeras	RWS
Aalscholvers	Langlopend onderzoek	RWS
Watervogels vanuit de lucht	Vliegtuigtelling gehele gebied	RWS
Hut en dijk tellingen als aanvulling voor speciale soorten op luchttelling	Aanvullende telling op vliegtuigtelling	SBB
Ganzen en roofvogeltelling droge deel	Integraal maandelijks (okt-april) droge deel	SBB
Basis kartering broedvogels	Eens per 5 jaar in het droge deel	A&W
Boombroedende roofvogels	Integrale telling droge deel	SBB
BMP Oostvaardersveld	Jaarlijkse inventarisatie proefvlak	Vrijwilligers
Ringonderzoek zangvogels	Broedsucces, conditie moerasvogels	Vrijwilliger
Ringonderzoek Zeearend	Broedsucces, conditie, kleurringen	SBB

Dit monitoringsprogramma zal tegen het licht worden gehouden m.b.t. de managementdoelen, inclusief de N2000beheerdoelen. In het N2000 beheerplan van de Oostvaardersplassen is de monitoring van de doelsoorten een belangrijk onderdeel. In het proces van totstandkoming van dit onderdeel in het N2000beheerplan wordt voorgesteld een expertmeeting te organiseren om gezamenlijk met de inbreng vanuit het N2000proces te komen tot een voorlopig monitoringsplan in grote lijnen.

Vraagstelling themagroep vogelmonitoring en N2000

Hoe moet een zo compleet en kosteneffectief monitoringsplan voor vogels in de Oostvaardersplassen eruit zien, waarbij in elk geval de N2000 soorten meegenomen moeten worden en de algemene trends in aantalsontwikkeling die nodig zijn voor een effectief beheer van het gebied? Daarbij moeten de volgende punten meegenomen worden:

- Meerjarige dataverzameling van het tot nu toe gebruikte monitoringsprotocol (RIZA tellingen) zoveel mogelijk handhaven ten behoeve van de consistentie.
- Op basis van de N2000 doelen
- Relatie met vegetatieontwikkeling

Voorzitter: in overleg met N2000 procesbegeleider zal een voorzitter aangezocht worden

Secretaris: Albin Hunia, DLG.

Deelnemers: worden in overleg met de voorzitter en secretaris uitgenodigd.

Werkwijze en planning

Tijdens het proces wordt gezorgd voor inbedding/input vanuit het N2000proces. We gaan uit van een of twee bijeenkomsten waarna het streven is een definitief advies beschikbaar te hebben op 1 september 2011. In het N2000 proces is deze planning passend.

De opzet zoals die nu wordt voorzien is als volgt:

1^e bijeenkomst: kennismaking, schets feitelijke situatie, delen van de opgave en bestaande kennis en feiten (o.a. de nieuwe rapportage over de analyse van alle gegevens van 2006-2010 die in voorbereiding is); verkennen en bespreken van mogelijke oplossingen

2^e bijeenkomst: verdiepen en keuze maken voor advies.

Definitief concept beschikbaar 1 september 2011

Het uiteindelijke concept wordt voorgelegd aan het management van Staatsbosbeheer. Daarnaast zal het proces van het N2000 beheerplan gevolgd worden (Stuurgroep, klankbordgroep) om dit onderdeel mee te nemen in het geheel. Femke Vergeest zal in overleg met DLG zorgen voor afstemming op het N2000 beheerplanproces in de tijd.

C. Vegetatie

C1. Conditie van de algemene vegetatie (ingedeeld in habitat type/vegetatiestructuur type)

Sinds 1974 vinden er gemiddeld om de 4 jaren integrale vegetatiestructuurkarteringen plaats op basis van luchtfoto's of satellietbeelden (Jans en Drost 1995, Cornelissen et al. 2006). Hierbij wordt de vegetatie ingedeeld in structuurkenmerken van de vegetatie (groeivorm, hoogte en bedekking). Tot en met 1996 ging dit gepaard met vegetatieopnamen binnen de vastgestelde vegetatiestructuurtypen om een beeld te krijgen van de soortsamenvatting van de onderscheiden typen. De soortsamenvatting werd volgens de Braun-Blanquet methode bepaald. Vanaf 1996 zijn er nog wel opnames gemaakt, maar niet meer op een zo gedetailleerde manier als daarvoor en niet meer volgens de Braun-Blanquet methode. Alleen enkele dominante soorten werden genoteerd.

De indeling van de vegetatie in verschillende structuurtypen kent over het algemeen de volgende verdeling:

- Kale grond
- Pioniervegetatie
- Graslanden (nat of droog)
- Grazige ruigten (grassen, distels, brandnetel)
- Grazige rietruigten (grassen, riet, distels, brandnetel)
- Ruigten (distels, brandnetel)
- Rietruigte (riet, distels, brandnetel)
- Riet (in randzone onbegraasd door grote herbivoren)
- Riet (in randzone begraasd door grote herbivoren)
- Riet (in moeraszone door ganzen begraasd)
- Riet (in moeraszone niet door ganzen begraasd)
- Struweel (Gewone vlier)
- Bos
- water

Deze indeling is in de loop van de jaren veranderd onder invloed van autonome successie en begrazing en zal in de toekomst blijven veranderen.

Om een betere indicatie van de kwaliteit in termen van soortsamenvatting en soortdiversiteit van de verschillende vegetatiestructuurtypen te krijgen, zullen vanaf nu weer gedetailleerde vegetatieopnames in de onderscheiden vegetatiestructuurtypen worden gemaakt volgens de Braun-Blanquet methode. De vegetatie in de Oostvaardersplassen verandert a.g.v. autonome successie en begrazing waarbij begrazing een natuurlijk proces is wat onderdeel van het systeem is.

Deze beoordeling zal op basis van een 5 punten schaal gebeuren (licht, licht-matig, matig, matig-zwaar, zwaar), en daarnaast metingen van de gemiddelde vegetatiehoogte binnen ieder vegetatieareaal (deze indices zullen ontwikkeld moeten worden omdat er voor bijvoorbeeld rietvegetatie geen index bestaat; ter vergelijking met indices voor graslanden zie bijvoorbeeld (<http://www.bestpracticeguides.org.uk>) als uitgangspunt om eigen indices te ontwikkelen).

Literatuur

Cornelissen, P. 2006. Vegetatie, grote herbivoren en ganzen in de randzone van de Oostvaardersplassen. Evaluatie 1996-2005. RIZA werkdocument 2006.044X. Rijkswaterstaat, Lelystad.

Cornelissen, P., M. Roos. H. den Hollander, M.E. van Eerden. 2006. Vegetatiekartering Oostvaardersplassen 1996, 2000 en 2004. RIZA werkdocument 2006.040X. Rijkswaterstaat, Lelystad

Jans.L. en H.J. Drost. 1995. De Oostvaardersplassen. 25 jaar vegetatieonderzoek. Flevobericht 382. Rijkswaterstaat, Lelystad

C2. Monitoring van speciescompositie en diversiteit en trends in diversiteit

Om de voortdurende ontwikkeling van de vegetatie binnen de Oostvaardersplassen en de reactie van het management (waterlevels en grazen) op de diversiteit van de vegetatie te monitoren zal ook de speciesamenstelling en speciesdiversiteit van enkele arealen binnen iedere vegetatiezone worden gemonitord.

De speciesamenstelling (aanwezig/afwezig en percentage bedekking) wordt in xx kwadranten (1m x 1m) geregistreerd, die systematisch verdeelt zijn over alle arealen van ieder vegetatietype, waarbij rekening gehouden wordt met bijvoorbeeld de variatie in waterlevels.

Aanvullend op de regelmatig uitgevoerde structuurkarteringen is een transectmonitoring een manier om de meer gedetailleerde veranderingen in het gebied te kunnen volgen: samen met de directe waterstandsmetingen kan hiermee voor de transecten in beeld gebracht worden wat de veranderingen in de grondwaterstanden zijn (op basis van indicatorsoorten en de Iteratiomethode); en verder de vegetatieveranderingen als gevolg van successie, begrazing, verandering in de structuur (op een gedetailleerder niveau dan met alleen de structuurkartering). Mogelijk kan op basis van de transecten, de structuurkartering, het terreingebruik en het AHN een redelijk nauwkeurig vlakdekkend beeld gevormd worden van de vegetatieontwikkeling (dus ook tussen de transecten).

De beschreven methode is duurder dan de pq-methode maar geeft door het vlakdekkende karakter (binnen de transecten) een veel ruimtelijker beeld en is daardoor scherper en betrouwbaarder te interpreteren in relatie tot de gebiedsdoelen. Indien informatie gewenst is over soortgroepen als dagvlinders of andere insecten, dan kan aansluiting gezocht worden bij de transecten, zodat met een niet te grote inspanning een redelijke uitspraak over het hele gebied gedaan kan worden.

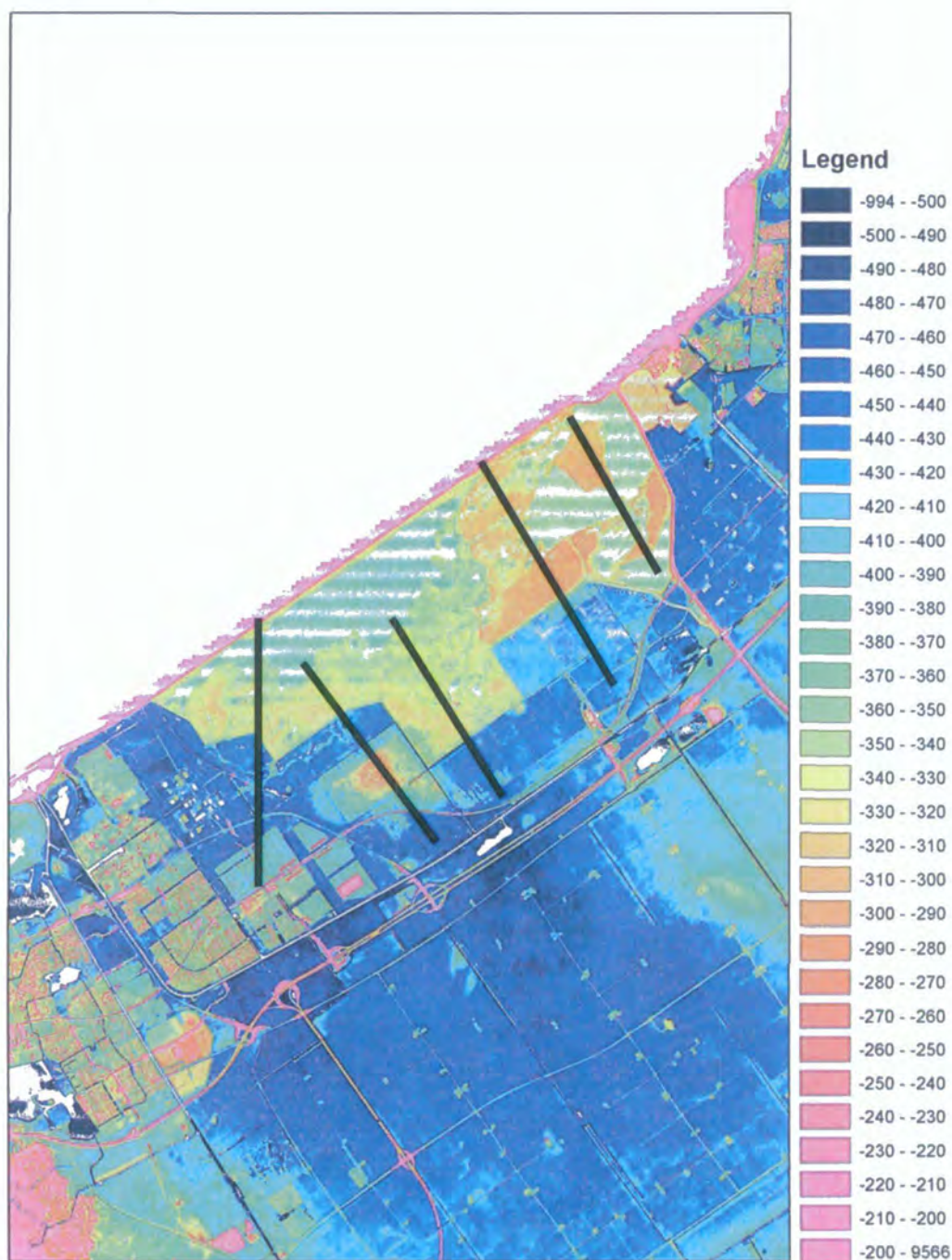


Fig. 1 Globale locatie van transecten, ondergrond AHN

Methode: basiskartering vegetatie toegepast op de hierboven aangeduide transecten (zie standaardbestek Staatsbosbeheer: lokale typologie onderbouwd met opnamen), alleen toegepast op de transecten, ca 50 m breed. Afhankelijk van de momenten waarop uitkomsten nodig zijn, kan een herhalingsfrequentie bepaald worden.

De transecten zijn nu op de gradiënten van hoog naar laag gelegd om de hydrologische veranderingen goed te kunnen registreren. Mogelijk zijn aanpassingen gewenst op basis van de ligging van structuren en of terreingebruik. De transecten hoeven niet noodzakelijk een rechte lijn te vormen.

C3. Specifieke monitoring van de veranderingen in bosgebieden in de Oostvaardersplassen

De recentelijk voor grote grazers (tijdelijk of permanent) opengestelde gebieden verdienen bijzondere aandacht voor wat betreft de mogelijke schade aan boombestanden (door bijvoorbeeld het schillen van bast of door vegen en of slaan met geweien), de toekomstige regeneratie en dus duurzaamheid van de bosgebieden (door bijvoorbeeld schade aan zaailingen) en de invloed van grazers op de biodiversiteit binnen de bosgebieden.

De verandering van de bosgebieden is goed vast te leggen met een zogenaamde Syhi-methode (bosinventarisatie), die standaard gebruikt wordt in Nederland en binnen Staatsbosbeheer. Een groot aantal gegevens is dan ook te vergelijken met de Syhi resultaten van andere bosgebieden van Staatsbosbeheer in Flevoland of elders (maar dan zonder begrazing).

Bij een Syhi wordt een grit met steekproefpunten vastgelegd welke goed herhaald kunnen worden omdat het nulpunt met Amersfoort coördinaten wordt vastgelegd.

Per steekproefpunt wordt naast de algehele bosbeschrijving het volgende vastgelegd:

- Grondvlakverdeling over de boomsoorten
- Aantal /% bomen recent aangevreten of geveegd door grazers.
- Totaal aantal/% aangevreten of geveegde bomen
- Hoogte klassen vraat of veegschade
- Overgroeide vraat percentage (aantal bomen)
- Percentage van de omtrek op van de vraat/of veegschade
- Aantal/% dode bomen
- Aandeel plots met verjonging
- Soortensamenstelling van de verjonging
- Structuurkenmerken
- Aandeel openbos
- Aandeel licht ouder bos
- Bedekking van de struiklaag
- Voorraad en bijgroei per boomsoort
- De voorraadverdeling over de diameterklassen
- Voorraad bomen dikker dan 40 cm naar boomsoort
- Staand dood hout per boomsoortgroep en diameterklasse
- Liggend dood hout per boomsoortgroep en diameterklasse

In het Oostvaardersbos worden 14 plots gelegd, in het Kotterbos (incl. het toekomstig te begrazen deel) 11 plots en in de Driehoek 8 plots. Een kaart met de exacte ligging van de plots is eind mei 2011 beschikbaar.

Alle plots zullen 2x per jaar gemonitord worden in de zomer (juni/juli) en aan het einde van de winter (maart/april) als het gaat om vraat of veegschade en de verjonging. Bij de andere parameters kan worden volstaan met 1x per jaar.

Het primaire doel is om vast te stellen, hoe veel bomen beschadigd worden door bastvraat. Deze bastvraat dient dus gemeten te worden naast het herstel van bastvraat.

Het is essentieel om de regeneratie van de bosgebieden via monitoring van het aantal zaailingen dat overleeft (alle ontwikkelingsklassen) of verloren gaat voor alle species vast te stellen.

De mogelijke vraatschade aan de 'volwassene' boompopulatie (bestaand en nieuw) zal duidelijk worden door de jaarlijkse verhoging van het aantal bomen >3m. Daarnaast zal de toenamen van bomen in de andere hoogteklassen de voortlopende mate van succesvol rekrutering laten zien.

Veranderingen in het aantal bomen <1m (incl. kiemplanten), en de schade aan deze bomen, zal de potentiële pool voor actuele rekrutering laten zien (succesvol en niet succesvol) ⁵.

⁵) D. P. J. Kuijper, Fluctuating ungulate density shapes tree recruitment in natural stands of the Białowieża Primeval Forest, Poland.

Daarnaast zal iedere vorm van schade door vraat aan bomen opgenomen worden. In de praktijk zal een hoog aandeel aan bomen wat beschadiging laten zien, maar in veel gevallen zal deze schade geen langdurige effecten op de groei van bomen hebben (en kan feitelijk zelf tot een verhoging van de groeiproportie leiden: Cousins 1987, in Putman 2004). Het voorstel is daarom om schade aan bomen alleen dan op te nemen, als deze schade waarschijnlijk langdurige (en mogelijk fatale) gevolgen voor de bomen zal hebben (bijvoorbeeld extensieve vraat aan de hoofdstam).

Schade door bastvraat zal kwantitatief beoordeeld worden in klassen van >10% (van boommiddellijn) etc. t/m 100%, waarbij niet herhaaldelijk opgenomen dient te worden of de boom wel of niet is hersteld van deze schade.

Om deze analyse te ondersteunen zal ook de gemiddelde hoogte van de grondbedekking en de percentage aan bedekking (graag aan bedekkingdichtheid) worden opgenomen als formele maat voor de gemiddelde hoogte en percentage aan bedekking voor ieder vastgelegd areaal. Ter beoordeling van de schade door begrazing aan de grondflora zullen daarnaast de aanwezige species en de percentage bedekking door deze species worden opgenomen.

Deze vorm van formele metingen kan verder ondersteunt worden door foto's van vastgelegde posities te maken: hiervoor dient een standpunt vastgelegd te worden en ieder twee of drie jaar een opname met dezelfde oriëntatie gemaakt te worden.

C4. Beoordeling van de kwaliteit van verschillende beschuttingstypes

In eerste instantie zullen de windreductie en temperatuurverschillen worden gemeten in de 9 'natuurlijke' schuillocaties (locaties 1,2,3,4,6,7,9,13,14) en rondom de 3 richels (locaties 8,12,15; zie fig. 4a1 bijl 4) ten opzichte van het open grasland (locatie 11). We zullen dit op twee hoogtes doen 1,2 m (stahoogte) en 0,4 m (lighoogte). De metingen zullen per seizoen worden uitgevoerd om de effecten van de structuur van de vegetatie op windreductie en temperatuur te kunnen bepalen. Verder zal het effect van windrichting worden bepaald door te meten bij verschillende windrichtingen.

Voor de relatieve verschillen tussen grasland en schuillocaties wordt er tegelijkertijd door twee mensen gemeten, waarbij één op het grasland meet en de ander steeds in een van de schuillocaties. Omdat de wind zo variabel kan zijn meten beide waarnemers iedere keer een half uur lang de windsnelheid om een goed gemiddelde te hebben. Van belang is dat beiden op hetzelfde moment de meting starten en eindigen. Gedurende een half uur wordt iedere minuut de windsnelheid gemeten en op die minuut wordt drie keer achter elkaar de windsnelheid afgelezen. Het aflezen gebeurt door iedere keer af te tellen van 5 naar 1 en dan het getal dat op de display van de windmeter verschijnt, te noteren om zo objectief mogelijk te waarnemen. De temperatuur varieert niet zo veel en snel zodat die maar twee keer genoteerd hoeft te worden aan het begin en aan het eind van het half uur.

De waarnemer die de metingen in de schuillocaties uitvoert meet tegelijkertijd de windsnelheid en temperatuur op de twee verschillende hoogtes (0,4 en 1,2 m).

Bijlage 5: Communicatiestrategie

Staatsbosbeheer is zich ervan bewust dat de maatschappelijke en politieke discussie over de Oostvaardersplassen een discussie is met vele dimensies. Vooral de concepten "natuur" en "dierenwelzijn" roepen veel vraagtekens en discussies op. Het is duidelijk dat mensen dit bijzondere gebied onvoldoende kennen. Dit is een belangrijke opgave voor de communicatie. Daarbij staat voorop dat in de communicatie het brede verhaal van de Oostvaardersplassen verteld wordt. Staatsbosbeheer wil de betrokkenheid bij het grote publiek vergroten en zal daarbij open en transparant communiceren over alle aspecten van het beheer. Hiervoor is een interne PR-commissie ingesteld die regie voert op de communicatie. De PR-commissie onderhoudt via het districtshoofd contacten met de Beheeradviescommissie en rechtstreeks met de stakeholdersgroepen. Staatsbosbeheer zal alle geïnteresseerde stakeholders actief informeren over besluiten en ontwikkelingen in het beheer en over de resultaten van de monitoring. Een actieve inbreng van de belanghebbenden wordt gestimuleerd.

Communicatiespeerpunten:

- De waarde van Oostvaardersplassen als stepping-stone voor vogels (ook als N2000gebied)
- Oostvaardersplassen-natuur is bijzonder, maar "slechts één variant van 'natuur'"
- Onnodig lijden van grote grazers wordt voorkomen door vroeg reactief beheer
- De educatieve waarde van natuurlijke processen
- De recreatieve waarde van het gebied
- De wetenschappelijke waarde van het gebied

Doelstellingen van communicatie Oostvaardersplassen

Voor externe communicatie:

- Bekendheid van de Oostvaardersplassen bij het brede publiek vergroten: Het gaat daarbij om het brede verhaal over het totale ecosysteem door het jaar en door de jaren heen; het gebied is een vogelgebied pur sang en biedt een scala van mogelijkheden voor bezoekers om ervan te genieten (recreatieve waarde van het gebied). De grazers positioneren als onderdeel van het hele systeem.
- Staatsbosbeheer positioneren als verantwoord beheerder met oog voor natuurlijke ontwikkeling én de wensen van politiek en samenleving die op een open en transparante manier communiceert over het beheer van de Oostvaardersplassen.
- Bekendheid met de nieuwe manier van beheer van de grote grazers in de Oostvaardersplassen vergroten.
- Richting politiek, beleid en stakeholders de voortvarende uitvoering van de ICMO2-adviezen laten zien.

Voor interne communicatie:

- De verbreding van de boodschap over de Oostvaardersplassen, de nieuwe vorm van beheer van de grote grazers en het vroegere ingrijpen in het natuurlijk systeem en de grotere interactie met stakeholders vergt goede interne communicatie naar medewerkers en vrijwilligers. Een ieder moet hetzelfde eenduidige verhaal vertellen om de positionering van het gebied en onze organisatie om te buigen.

Subdoelen:

- Visuele en fysieke toegankelijkheid vergroten en dit onder de aandacht brengen.
- Educatieve en wetenschappelijke waarde (nationaal en internationaal) onder de aandacht brengen

Strategie

De communicatiedoelstellingen bereiken we door een strategie te kiezen van (pro)actieve communicatie en het betrekken van mensen en partijen bij de Oostvaardersplassen. Het nieuwe Natuur Activiteiten Centrum (NAC) wat gepland staat om haar deuren te openen begin 2013 zal hier ook een belangrijke rol in hebben.

Daarbij is van belang:

- Dat het brede verhaal van de Oostvaardersplassen in de communicatie centraal staat. De seizoenen zijn daarbij de communicatiekapstok.
- Dat de koerswijziging in het management ook moet landen in de communicatie boodschappen die worden uitgegeven.
- Dat Staatsbosbeheer balans brengt in aandacht voor aspecten natuurlijke ontwikkeling, dierenwelzijn en maatschappelijk draagvlak.
- Dat specifieke aandacht voor beheer van grote grazers blijft, gezien de aandacht en vraag vanuit de buitenwereld. Daarbij koppelt Staatsbosbeheer altijd de communicatie aan het brede verhaal.
- Dat Staatsbosbeheer de komende tijd stappen zet om de fysieke toegankelijkheid van het gebied verder te vergroten door verbreding van het aanbod. Excursies/arrangementen en het ontwikkelen van een recreatieconcept en – beleid voor de Oostvaardersplassen. Hiermee laat de organisatie de recreatieve waarde van het gebied zien.
- De virtuele toegankelijkheid wordt vergroot door actieve informatie voorziening via pers, eigen communicatiemiddelen, internet, webcams en social media.
- Dat een zwaar accent wordt gelegd op de visualisatie van de Oostvaardersplassen.
- Dat actief op zoek wordt gegaan naar natuurlijke partners en ambassadeurs die de boodschap ondersteunen en mee helpen uitdragen (Wetlands International, WNF, maar ook bezoekers door bijvoorbeeld een online gastenboek).
- Dat het gesprek met critici actief gevoerd wordt, onder andere via het reguliere stakeholdersplatform.
- Dat uitgegaan wordt van de eigen kracht en niet afgezet wordt tegen andere manieren van natuurbeheer. In dit gebied past deze manier van beheer in andere gebieden een andere, veel intensievere manier van beheer.

Doelgroepen:

1. Intern. Hieronder vallen de vrijwilligers en medewerkers van Staatsbosbeheer
2. Semi-intern: Hieronder vallen de leden van de BAC en de betrokken beleids- en communicatiemedewerkers van het ministerie van EL&I
3. Publiek: wordt uitgesplitst in drie groepen:
 - Algemeen publiek ("de Nederlander")
 - Natuurliefhebbers (waarbij vogelaars een speciale groep vormen)
 - Omwonenden (uit o.a. Almere en Lelystad)
4. Stakeholders:
 - Overheden (personen en instanties die niet vallen onder semi-intern): Rijk, provincie Flevoland (bestuurlijk en ambtelijk), gemeenten (met name Lelystad en Almere, zowel bestuurlijk als ambtelijk), waterschap (zowel bestuurlijk als ambtelijk)
 - Maatschappelijke organisaties op het gebied van dierenwelzijn, natuur, milieu, jacht, landbouw
5. Onderzoekers. Hieronder vallen alle onderzoekers die belangstelling hebben om wetenschappelijk onderzoek binnen de Oostvaardersplassen te doen.

De pers is een intermediair naar de verschillende doelgroepen toe. Er is een uitgewerkt communicatieplan beschikbaar met kernboodschap, middelenmatrix per doelgroep en een communicatiekalender. Deze worden continu bijgesteld.



Bijlage 6: Advisering en begeleiding door externe deskundigen

Staatsbosbeheer wil themawerkgroepen voor de verschillende managementdoelen bijeen halen om de doelen voor de Oostvaardersplassen op ieder specifiek vlak verder uit te werken en te begeleiden. Aan groepen van deskundigen (wetenschappers en 'practici') wordt rondom een specifieke managementdoelstelling gevraagd om aan te geven hoe dit doel het best bereikt kan worden in hun ogen. Deze deskundigengroep doet dan een voorstel voor een plan van aanpak, inclusief de eventueel benodigde monitoring.

Monitoring ten behoeve van managementdoelen

Er zal een heldere relatie gelegd worden met de doelen van de Oostvaardersplassen en de informatie die nodig is vanuit de beheerdoelen om te kunnen sturen. Per soort en per maatregel zal een uitgewerkt monitoringsprotocol komen. Er worden drie niveaus onderscheiden in de monitoring:

6. Monitoring t.b.v. de beheerdoelen om in het beheer te kunnen (bij)sturen.
7. Monitoring t.b.v. communicatie/acceptatie van beheermaatregelen in de maatschappij
8. Monitoring t.b.v. wetenschappelijk onderzoek en begrip van het ecosysteem/soorten

Verder zal een werkgroep worden ingesteld om de wetenschappelijke activiteiten binnen de Oostvaardersplassen te coördineren. Vanuit de themagroepen zal gezorgd worden voor goede afstemming met deze werkgroep door tijdelijk 1 persoon vanuit de themawerkgroep deel te laten nemen aan de coördinerende groep om overlap te voorkomen en eventuele samenwerking te faciliteren.

Staatsbosbeheer zal wetenschappelijk onderzoek zoveel mogelijk faciliteren binnen haar mogelijkheden, maar niet aansturen of financieren. Wetenschappelijk onderzoek kan eventueel leiden tot aanpassing van het management van de Oostvaardersplassen, maar is niet leidend voor de managementdoelen. De werkgroep 'Coördinatie Onderzoek Oostvaardersplassen' wordt opgestart in juni 2011.

Themagroepen die opgestart worden gericht op de daarmee samenhangende managementdoelen zijn:

- 1) Themagroep 'Watermanagement' (zie bijlage 1 voor uitwerking)
- 2) Themagroep Monitoring Vogels en Natura 2000' (zie bijlage 4B voor uitwerking)
- 3) Themagroep Recreatie en toegankelijkheid (start uiterlijk 1 september 2011, oplevering uiterlijk 1 januari 2012)

De producten van deze themagroepen zullen geïmplementeerd worden in het Managementplan.

Afhankelijk van de ervaringen met de themawerkgroepen kan deze methodiek ook in de toekomst voor andere zich aandienende thema's worden benut.

Bijlage 7: Planning Maatregelenpakket

Alle maatregelen en onderdelen van dit managementplan zijn in een grove planning gezet, die loopt van april 2011 – april 2012. Deze planning is deels afhankelijk van beschikbare financiering (zowel in urencapaciteit als in middelen). Zie daarvoor bijlage 8.

2011	april	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec	2012 jan	feb	mrt	april
Helicoptertellingen													
procesaangepak helitelling	x												
voorbereiding + vergunning helitelling		x	x	x	X	x							
uitvoering helicoptertellingen							x					x	
analyse gegevens helitelling							x	x					
grondtellingen							x					x	
maatregelen korte termijn													
evaluatie winter 2010-2011	x												
themawerkgroep watermanagement	x	x	x										
themawerkgroep vogelmonitoring		x	x	x									
werkgroep coördinatie wetenschappelijk onderzoek			x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
monitoringsprotocollen grazers		x	x	x									
monitoringsprotocollen vegetatie	x	x	x										
evaluatie protocol early reactive culling, versie 1.2?	x	x											
presentatie cijfers grote grazers 2010-2011		x											
stroomlijnen MP OVP en N2000	x	x	x										
Rapportage+ archivering data				x	x	x	x						
maatregelen middellange termijn													
uitvoeringsplan beschutting			x										
inplanten schuilrichels	x	x											
inleidend beheer Kotterbos en Oostvaardersbos e.a.	x	x					x	x					x
stapelen dood hout in OVP				x	x								
toevoegen groter deel Kotterbos										x	x	x	x
strip Kotterbos-Oostvaardersveld							x	x					
themawerkgroep recreatie en beleving					x	x	x	x					
optioneel: exclosures langs rand OVP	pm												
optioneel: aanleg extra watertuin	pm												
optioneel: noodscenario hollandse hout	pm												
optioneel: voorbereiding Oostvaarderswissel	pm												
communicatie (uitgebreide kalender beschikbaar met alle middelen erin)													
stakeholdersplatform	x		x		x		x		x	x	x	x	x
aanpassen communicatiemiddelen	x	x	x	x	x							x	x
nieuwe middelen (social media, videolog, etc.)	x	x	x	x									
publiekactiviteiten	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
inzet ambassadeurs			x			x	x	x	x	x	x	x	x
training personeel en vrijwilligers		x	x					x					
interne communicatiemiddelen	x	x	x					x	x	x			

Bijlage 8: Capaciteit en kosten

	<i>Vigerend beheer tot ICMO2</i>		<i>Managementplan</i>		<i>Eenmalige uitvoeringskosten managementplan</i>
1	Personeel voor toezicht, beheer, excursie, uitvoering (4 fte)	200.000	1 fte extra (extra toezicht, monitoring etc)	250.000	
2	Vaste kosten gekoppeld aan personeel: autokosten, gebouwen, materiaal, materieel, ed	120.000	Extra vaste kosten 1 fte	150.000	
3	Inzet specialisten (1,5 fte) en management (0,5fte) (intern SBB)	200.000	1 fte extra monitoring, Rapportages, communicatie etc	300.000	
8.	Kosten beheer (diversen)	25.000	Geen wijzigingen	25.000	
4.	Kosten gekoppeld aan veterinaire / dierenwelzijnsaspecten (dierenarts, onderzoek ed	20.000	Extra inzet dierenarts, extra veterinaire onderzoek	30.000	
5.	Informatiecentrum	250.000	Geen wijzigingen	250.000	
6.	Kosten vrijwilligers	10.000	Geen wijzigingen	20.000	
7	Tellingen grote grazers (bijlage A1)	0 (eigen beheer zie 1)	Additioneel: helikoptertelling 2x per jaar + uitwerking. Parallele grondtelling eigen beheer inclusief vrijwilligers	60.000	15.000 (passende beoordeling)
8	Terrein gebruik grote grazers (bijlage A2 en A3)	0 (eigen beheer zie 1)	eigen beheer onderdeel extra fte en extra vrijwilligers)	0	
9.	Rapportage en archivering data (A4)	0 (eigen beheer zie 1)	Eigen beheer en onderdeel extra specialisten (0,5 fte)	0	
10	Monitoring Vogels (B) (extern moerasvogels, rest in eigen beheer/ vrijwilligers)	25.000	Afhankelijk van uitwerking themawerkgroep	25.000 + pm	
11	Vegetatie C1 t/m C4	0	Eigen beheer, onderdeel van 1 en 3	0	
12	Advisering en begeleiding externe deskundigen (themagroepen, WAR etc)	0	Inzet gekoppeld aan bijlage 6, onkosten)	10.000	
13	Communicatie middelen	15.000	Extra middelen, website, etc	30.000	
14.	Diverse eenmalige externe deskundigheid (gemiddeld)	50.000	Geen wijzigingen	50.000	
	Subtotaal	915.000		1.200.000	
15	Inplanten richels				10.000
16	Inleidend beheer (kosten per jaar, indicatie uitwerken in beschuttingsplan				50.000

17	Realiseren 100 ha Kotterbos (ILG project, bijdrage SBB gekoppeld aan begrazing)				160.000 (2012)
18	Kosten toevoegen "Strip" (inleidend beheer + rasters: indicatie uitwerking in beschuttingsplan)				200.000 (2011)
19	Hollandse Hout voorbereiden voor Noodsituaties (met name rasters, veeroosters)				pm
20	Uitvoeren watermanagementplan (n2000)				pm

Opmerkingen bij bovenstaande kosten overzicht.

1. Het vigerende beheer is exclusief de in 2011 verstrekte extra bijdrage EL&I voor het uitvoeren van ICMO-2 (naast eenmalige kosten 83.000 euro voor extra toezicht en beheer)
2. Het vigerende beheer is gebaseerd op de EL&I bijdrage voor de activiteiten van Staatsbosbeheer 2011). De gevolgen van de bezuiniging voor 2012 Zijn nog niet concreet uitgewerkt voor de Oostvaardersplassen.
3. Om de personeelskosten te beperken wordt naast de genoemde inzet van Staatsbosbeheermedewerkers veelvuldig gebruik gemaakt van vrijwilligers.
4. In dit overzicht is geen rekening gehouden met eenmalige grotere investeringen op gebied van beheer (oa rasters), onderzoek en communicatie.
5. Indien de benodigde additionele middelen niet beschikbaar zijn, stelt Staatsbosbeheer voor de uitvoering van het protocol early reactive culling de hoogste prioriteit te (blijven) geven en zullen met name concessies gedaan moeten worden op het gebied van monitoring.

Bijlage 2e



Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK, Den Haag

Staatsbosbeheer

DRIEBERGEN-RIJSSENBURG

**Beheeradviescommissie
Oostvaardersplassen**

Prins Clauslaan 8
Den Haag
Postbus 20401
2500 EK, Den Haag
www.rijksoverheid.nl/eleni

Datum 28 april 2011
Betreft Advies inzake uw Managementplan
Oostvaardersplassengebied 2011-2015

Onze referentie
BAC-OVP_20110428_2

Uw referentie
SB2011-921

Geachte [REDACTED]

Op 14 april 2011 stuurde u mij het Managementplan Oostvaardersplassengebied 2011-2015 (uw referentie: SB2011-921), met het verzoek aan de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen om daarover advies uit te brengen.

De Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen [BAC] onderschrijft het volledige managementplan zoals door u aangeboden.

De BAC merkt op dat zij zich niet bevoegd acht over de financiële paragraaf te oordelen. Voor de uitvoering van het managementplan gaat zij ervan uit dat binnen de huidige Staatsbosbeheerorganisatie dit efficiënt en effectief zal gebeuren.

Ten aanzien van het watermanagement ziet de Beheeradviescommissie graag dat u de Themacommissie Watermanagement verzoekt om in hun advies ook aan te geven wat de mogelijke effecten van het door ICMO2 aanbevolen watermanagement op stikstofverlies uit de Oostvaardersplassen en de mineralenhuishouding van de boeren in de omgeving van de Oostvaardersplassen zijn. Wij adviseren u tevens de Waterschappen voldoende vroeg bij de werkzaamheden van deze themacommissie te betrekken. Het advies van de themacommissie watermanagement zie ik na afronding graag voor advies aan de BAC voorgelegd.

Ten aanzien van het Natura-2000 beheerplan stel ik uw aanbod voor een presentatie daarover in de BAC-vergadering van 7 juli bijzonder op prijs. Tevens vind ik het van belang uw aandacht te vragen voor de prioriteit die de maatschappij heden ten dage geeft aan het voorkómen van onnodig lijden van de grote grazers in het Oostvaardersplassengebied. Ik adviseer u de doelen uit ICM02 ten aanzien van welzijn en het voorkomen van onnodig lijden van de grote grazers te integreren in het Natura-2000 beheerplan.

**Beheeradviescommissie
Oostvaardersplassen**

Datum
28 april 2011

Onze referentie
BAC-OVP_20110428_2

Met vriendelijke groet,



Voorzitter Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen



> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

Directeur-Generaal Natuur & Regio

2500EK20401

**Beheeradviescommissie
Oostvaardersplassen**

Prins Clauslaan 8
Den Haag
Postbus 20401
2500 EK Den Haag
www.rijksoverheid.nl/eleni

Contactpersoon

[Redacted contact information]

Datum 1 september 2011

Betreft Bevestiging uitnodiging deelname aan werkbezoek staatssecretaris
aan het Oostvaardersplassengebied

Onze referentie
BAC-OVP/20110901-2

Geachte mevrouw Burger,

Op verzoek van [Redacted], voorzitter van de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen, bevestig ik hierbij zijn uitnodiging aan u om deel te nemen aan het werkbezoek van staatssecretaris Bleker van Economische Zaken, Landbouw & Innovatie aan het Oostvaardersplassengebied.

[Redacted] heeft de staatssecretaris uitgenodigd om samen met hem een bezoek aan het Oostvaardersplassengebied te brengen. Dit werkbezoek vindt op 9 september plaats en zal beginnen om 13.30 en eindigen om ca. 16.00. Het programma is als volgt:

13.30 – 14.00	Ontvangst in het beheergebouw van het Oostvaardersplassengebied (Kitsweg 1, Lelystad) met een broodje; korte inleiding door de heer Vaarkamp; uitleg over het Oostvaardersplassengebied door de boswachter
14.00 – 15.30	Rondrit door het Oostvaardersplassengebied
15.30 – 16.00	Afsluiting

De staatssecretaris heeft te kennen gegeven het op prijs te stellen als u en [Redacted] (directeur Staatsbosbeheer) deelnemen aan dit werkbezoek.

De groep zal begeleid worden door één boswachter van Staatsbosbeheer, de [Redacted] portefeuillehoudend beleidsmedewerker, Ministerie van EL&I) en ondergetekende. Er zal geen pers aanwezig zijn.

Met vriendelijke groet,

[Redacted]
Secretaris Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen



Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

Directeur-Generaal Natuur & Regio

2500EK20401

**Beheeradviescommissie
Oostvaardersplassen**

Prins Clauslaan 8
Den Haag
Postbus 20401
2500 EK Den Haag
www.rijksoverheid.nl/eleni

Contactpersoon

Onze referentie
BAC-OVP/20110901-2

Datum 1 september 2011

Betreft Bevestiging uitnodiging deelname aan werkbezoek staatssecretaris
aan het Oostvaardersplassengebied

Geachte [redacted],

Op verzoek van prof. [redacted] voorzitter van de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen, bevestig ik hierbij zijn uitnodiging aan u om deel te nemen aan het werkbezoek van staatssecretaris Bleker van Economische Zaken, Landbouw & Innovatie aan het Oostvaardersplassengebied.

[redacted] heeft de staatssecretaris uitgenodigd om samen met hem een bezoek aan het Oostvaardersplassengebied te brengen. Dit werkbezoek vindt op 9 september plaats en zal beginnen om 13.30 en eindigen om ca. 16.00. Het programma is als volgt:

13.30 - 14.00	Ontvangst in het beheergebouw van het Oostvaardersplassengebied (Kitsweg 1, Lelystad) met een broodje; korte inleiding door de heer Vaarkamp; uitleg over het Oostvaardersplassengebied door de boswachter
14.00 - 15.30	Rondrit door het Oostvaardersplassengebied
15.30 - 16.00	Afsluiting

De staatssecretaris heeft te kennen gegeven het op prijs te stellen als u en [redacted] (directeur Staatsbosbeheer) deelnemen aan dit werkbezoek.

De groep zal begeleid worden door één boswachter van Staatsbosbeheer, [redacted] (portefeuillehoudend beleidsmedewerker, Ministerie van EL&I) en ondergetekende. Er zal geen pers aanwezig zijn.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Secretaris Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen

9/9/11

16-11-2012

[redacted]
Van:

Verzonden: donderdag 1 september 2011 15:24

Aan:

CC:

Onderwerp: Oostvaardersplassen: uitnodiging werkbezoek

Bijlagen: 20110901145818_001.pdf

Beste [redacted]

Bijgaande uitnodiging is vandaag per interne post naar [redacted] verzonden.

Met vriendelijke groet,

Namens [redacted],

Secretaris Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen

[redacted]
Postbus 20401

2500 EK Den Haag

[redacted]
aanwezig: ma/di/do/vr, 09.30 - 14.30 uur

16-11-2011

[REDACTED]
Van: [REDACTED]

Verzonden: 06 september 2011 9:24

Aan: [REDACTED]

CC: [REDACTED]

Onderwerp: Bezoek staatssecretaris Bleker aan Oostvaardersplassengebied: aanvangstijdstip naar 13u45

Geachte dame, mijne heren,

Op verzoek van het secretariaat van staatssecretaris Bleker wordt het aanvangstijdstip van zijn werkbezoek in het Oostvaardersplassengebied aanstaande vrijdag met een kwartier verlaet. Dat betekent dat hij om 13.45 zal aankomen op de Kitsweg 1, 8218 AA te Lelystad.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]
secretaris Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen

.....
Ministerie van Economische Zaken, Landbouw & Innovatie
Postbus 20401 | 2500 EK | Den Haag

[REDACTED]

.....
[REDACTED]

11-8-2015

Bijlage 11

BUREAU BESTUURSRAAD
afdeling Politiek

MEMO

contactpersoon BBR:

Aan: de Staatssecretaris

Via:

datum: 29 november 2011

244902

Mate van urgentie: hoog

BBR adviseert u om geen voorzitter aan te wijzen, die een EL&I/ LNV-achtergrond heeft, dit zal het beeld geven dat de BAC niet onafhankelijk is.

Vraag is of u de voorkeur geeft aan een voorzitter met een veterinair profiel of een meer bestuurlijk profiel. Bij een bestuurlijk profiel zou aan een voormalig Commissaris der Koningin gedacht kunnen worden.





Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

Aan:
Staatssecretaris

Van:

**Directie Natuur, Landschap
en Platteland**

Programma Biodiversiteit

Prins Clauslaan 8
2595 AJ DEN HAAG
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
www.rijksoverheid.nl/eleni

Contactpersoon

[Redacted]

nota

Opvolging [Redacted] als voorzitter
Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen

Door het overlijden van [Redacted] is de vraag aan de orde wie de nieuwe voorzitter wordt van de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen (BAC). DG Burger heeft [Redacted] gevraagd voorlopig als primus inter pares van de BAC op te treden.

Datum

21 november 2011

Onze referentie

244896

Kopie aan

[Redacted]

De grote grazers in de Oostvaardersplassen zullen in elk geval het komende winterseizoen nog een politiek gevoelig dossier vormen. Het blijft van belang dat de BAC autoriteit heeft richting Staatsbosbeheer (SBB) en regionale bestuurders en goede onafhankelijke relaties onderhoudt met betrokkenen in de streek. De voorzitter zou mijns inziens daarom in ieder geval over de volgende eigenschappen moeten beschikken:

- is voldoende inhoudelijk deskundig (met name de discipline dieergezondheid);
- heeft voldoende bestuurlijk gewicht;
- heeft draagvlak bij de Tweede Kamer [Redacted] en de provincie.

De BAC heeft informeel laten weten juist nu zeer te hechten aan continuïteit in het proces. Het team is goed op elkaar ingespeeld en dankzij [Redacted] is een duidelijke lijn uitgezet die het verdient te worden vastgehouden. Op één na, zien de BAC-leden daarom het liefst dat de [Redacted] ook de definitieve voorzittersrol gaat vervullen. Daarentegen heeft de Stichting Welzijn Grote Grazers (de grootste externe opponent in dit dossier) u per brief laten weten [Redacted] graag als nieuwe voorzitter te zien.

Omdat de [Redacted] in dienst is van EL&I, lijkt het mij niet verstandig hem als definitieve voorzitter aan te stellen, ook al getuigt de steun voor zijn voordracht van een onafhankelijke opstelling. Het zou de indruk kunnen wekken dat de BAC niet onafhankelijk van EL&I is. Verder lijkt [Redacted] als voorzitter minder opportuun, omdat zij ook in de Commissie Gabor zat en zij ook informeel heeft laten weten niet als voorzitter van de BAC te willen optreden.

Verzoek

Ik verzoek u aan te geven of we langs de bovengenoemde criteria op zoek kunnen gaan naar concrete personen om u op korte termijn een lijst met potentiële kandidaten voor te leggen.

Inmiddels zijn er wel enkele suggesties voor kandidaten genoemd:

[Redacted]



Aan:
De Staatssecretaris

Van:

**Directie Natuur &
Biodiversiteit**
Team Mens en Dier

Prins Clauslaan 8
2595 AJ DEN HAAG
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
www.rijksoverheid.nl/eleni

Contactpersoon

nota

Flevoland wijst waarschijnlijk vergunningaanvraag af voor
helikoptertellingen grote grazers in maart

Samenvatting:

Hierbij meld ik u dat Flevoland waarschijnlijk de vergunningaanvraag van Staatsbosbeheer afwijst voor een helikoptertelling van de grote grazers in de Oostvaardersplassen in maart. Dit nadat intensief overleg heeft plaatsgevonden met de provincie. Flevoland vreest significante gevolgen voor broedvogels (de Oostvaardersplassen is Vogelrichtlijngebied).

Ook leg ik u een aantal opties met mijn advies voor. Ik adviseer u de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen rechtstreeks een advies te vragen met daarin de vraag wat de *next best*-optie voor helikoptertellingen is, waarbij nog steeds kan worden voldaan aan de inhoudelijke doelstellingen van de tellingen.

Aanleiding en achtergronden helikoptertellingen

Met de toenemende bezorgdheid over het welzijn van de grote grazers in de Oostvaardersplassen nam ook de behoefte aan cijfers toe over hun aantallen en de relatieve wintersterfte. Uw voorganger heeft eerder naar de Kamer gezonden aantalsgegevens van Staatsbosbeheer moeten herroepen. Zij vroeg daarom de commissie Gabor advies en die adviseerde ondubbelzinnig helikoptertellingen. U heeft de methode omarmd en dat de Kamer meermalen laten weten. Het is ook de lijn van de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen en het managementplan voor het gebied.

Een belangrijke reden is dat met gepaarde helikoptertellingen in na- en voorjaar onder meer totaalaantallen en de wintersterfte betrouwbaar kunnen worden vastgesteld (boswachters zien niet alle dieren) en daarmee ook of *daadwerkelijk* meer dan 90% van de dieren 's winters door afschot is doodgegaan (welzijnsnorm commissie Gabor).

Vergunningaanvraag en bezwaren

In oktober 2011 werden de eerste herfsthelikoptertellingen gedaan, nadat door de provincie Flevoland hiervoor een vergunning was afgegeven. Om aan het eind van het winterseizoen weer te kunnen tellen is vervolgens

Datum

23 februari 2012

Onze referentie

261017

Kopie aan

Bijlagen

1



ook daarvoor een vergunningaanvraag gedaan. Deze aanvraag ligt gevoeliger, omdat sprake is van tellingen aan het begin van het broedseizoen, en er voor het Vogelrichtlijngebied Oostvaardersplassen strikte instandhoudingsdoelen gelden. De vrees is dat de helikopters een gevoelige soort als de lepelaar verstoren.

Directie Natuur & Biodiversiteit
Team Mens en Dier

Datum
23 februari 2012

Onze referentie
261017

Inschatting huidige situatie

Zoals gemeld (nota 260782), zijn diverse gesprekken gevoerd tussen gedeputeerde [] en EL&I (Regioambassadeur Noordwest, Programmadirecteur Natura 2000, ondergetekende) en de interim-BAC-voorzitter. Daarbij is op haar verzoek ook informatie geleverd: een positief extern juridisch advies en een positief advies van de Programmadirectie Natura 2000 op basis van de "Leidraad significantie". Er lag al een passende beoordeling die aangeeft dat tussen 1-10 maart gevlogen kan worden, mits op voldoende afstand van eventueel broedende lepelaars. Niettemin kondigt [] nu aan dat GS de aanvraag op 28 februari 2012 zal afwijzen. Reden lijkt te zijn dat ze hoe dan ook niet wil verliezen bij de Raad van State.

Mogelijke opties voor de korte termijn

Optie 1: U vraagt de BAC naar een *next best*-optie.

U kunt de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen (BAC) rechtstreeks advies vragen en verzoeken te zoeken naar een *next best*-optie voor helikoptertellingen, waarbij nog steeds wordt voldaan aan de inhoudelijke doelen (mogelijk tellingen vanuit bemande of onbemande vliegtuigen). Omdat de tijd dringt, heeft de BAC Staatsbosbeheer geadviseerd zekerheidshalve op korte termijn ook vast zo'n *next best*-optie uit te werken, al hebben helikopters in principe de voorkeur van de BAC.

Alles overziend, adviseer ik u optie 1.

Optie 2: Staatsbosbeheer gaat in beroep bij de Raad van State en vraagt tevens om een voorlopige voorziening

U kunt Staatsbosbeheer vragen vast te houden aan de uitgezette kaders en bij weigering door Flevoland in beroep te gaan en een voorlopige voorziening aan te vragen. De BAC heeft Staatsbosbeheer dit inmiddels al informeel geadviseerd. Bijkomend argument is dat Staatsbosbeheer juridisch sterk lijkt te staan. Nadeel van deze optie is een ongewenste escalatie op dit dossier.

Ik ontraad u optie 2.

Directie Natuur &
Biodiversiteit
Team Mens en Dier

Datum
23 februari 2012

Onze referentie
261017

Optie 3: U gaat in gesprek met gedeputeerde Blik

Hoewel ambtelijk de nodige inspanningen zijn verricht, kunt u ook zelf nog contact zoeken met [REDACTED] en haar vragen om wel vergunning te verlenen. Voordeel is dat we als EL&I dan alles hebben geprobeerd. Nadeel is dat het waarschijnlijk geen effect zal hebben, omdat we geen nieuwe argumenten hebben.

Ik ontraad u optie 3.

Optie 4: U doet een aanwijzing aan GS van Flevoland op basis van artikel 19d en 45 van de Natuurbeschermingswet.

U maakt gebruik van uw formele recht GS van Flevoland een aanwijzing te geven voor het verlenen van toestemming voor een voorjaarshelikoptertelling op basis van artikelen 19d en 45 van de Natuurbeschermingswet. Voordeel is dat u de tellingen door kunt drukken en er mogelijk geen telseizoen verloren gaat. Nadeel is dat dit een zeer ongebruikelijke stap is, die ook een escalatie inhoudt en bovendien ingaat tegen de decentralisatiegedachte.

Ik ontraad u optie 4.

BUREAU BESTUURSRAAD
afdeling Politiek

MEMO

Aan de Minister/Staatssecretaris
Via:

Mate van urgentie: Hoog/ Normaal / Informatief

datum:

24-02-2012

MAP ..
TRCDEP/20../

261135



> Retouradres Postbus 20401 2500 EK DEN HAAG

De voorzitter a.i. van de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen,
[redacted]
p/a Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG

**Directie Natuur &
Biodiversiteit**
Team Mens en Dier

Prins Clauslaan 8
2595 AJ DEN HAAG
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
www.rijksoverheid.nl/eleni

Contactpersoon

[redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]

Datum **22 MAART 2012**
Betreft Adviesvraag over telmethode grote grazers Oostvaardersplassen

Onze referentie
261190

Geachte [redacted],

Nadat eerdere schattingen en tellingen van aantallen grote grazers in de Oostvaardersplassen onvoldoende betrouwbaar bleken, heeft mijn voorganger in 2010 de commissie Gabor (ICMO-2) gevraagd hoe "periodiek populatietellingen" van de grazers kunnen worden uitgevoerd "volgens een methode die zo betrouwbaar mogelijk en wetenschappelijk algemeen aanvaard" is.

Vooruitlopend op haar eindrapport, heeft de commissie Gabor haar daarover apart geadviseerd (brief d.d. 24 september 2010). Het advies werd bevestigd in het eindrapport van de commissie (november 2010; p. 26).

De commissie gaf aan dat het uitvoeren van luchtinventarisaties vanuit een helikopter een betrouwbare en algemeen gebruikte methode is om aantallen grote hoefdieren vast te stellen in open landschappen als de Oostvaardersplassen. Daarbij zouden de tellingen bij voorkeur moeten plaatsvinden in zowel de herfst (oktober) als aan het eind van de winter (eind maart, begin april).

Het advies voor deze telmethode was niet alleen gericht op het verkrijgen van betrouwbare cijfers van de *totale populatieomvang* in een gegeven jaar. Met gepaarde najaars-/ voorjaarstellingen zou onder meer ook de feitelijke *wintersterfte* goed kunnen worden vastgesteld en populatieparameters als de *aanwas* (aantal jonge dieren dat is geboren en dat tevens de winter heeft overleefd) worden gemeten en vastgelegd. Verder zou met goede meerjarige cijferreeksen ook kunnen worden berekend hoe het aantal grazers zich verhoudt tot de *ecologische draagkracht* van het gebied. Tijdens debatten die in het recente verleden over de grote grazers zijn gevoerd, heeft ook de Tweede Kamer een aantal van de zojuist genoemde grootheden ter sprake gebracht.

Bij brief van 5 november 2010 heb ik de Kamer gemeld de door de commissie Gabor geadviseerde telmethode te omarmen (Kamerstuk 32500-XIV, nr. 13) en ik heb dat later nog onderstreept (Kamerstukken 32 563, nrs. 25 en 26). Ook de Beheeradviescommissie heeft deze lijn gevolgd en Staatsbosbeheer heeft de telmethode, met instemming van de Beheeradviescommissie, opgenomen in het managementplan voor de Oostvaardersplassen.





**Directie Natuur &
Biodiversiteit**
Team Mens en Dier

Onze referentie
261190

Nadat Staatsbosbeheer in oktober 2011 de allereerste reeks helikoptertellingen liet uitvoeren, zou als eerste sluitstuk in 2012 een voorjaarshelikoptertelling plaatsvinden. In overleg met de Beheeradviescommissie was daarbij gemikt op de periode 1-10 maart 2012, omdat een passende beoordeling aangaf dat eventuele verstoring van nestelende lepelaars in die periode nog zeer beperkt zou zijn.

Inmiddels heeft de provincie Flevoland echter besloten de door Staatsbosbeheer aangevraagde natuurbeschermingswetvergunning niet te verlenen. Daarmee zijn in elk geval voor het voorjaar 2012 de helikoptertellingen geen reële optie meer voor de beoogde tellingen.

Ik wil u daarom vragen mij aan te geven of u voor de korte termijn, dat wil zeggen, het voorjaar 2012, nog een op-één-na-beste optie ziet om de beoogde voorjaarstellingen alsnog zo betrouwbaar mogelijk uit te voeren, gezien vanuit de hierboven aangegeven achterliggende teldoelen (i.e.: vaststellen van onder meer de feitelijke wintersterfte en de aanwas) en wat u in dat verband aan Staatsbosbeheer adviseert of heeft geadviseerd.

Verder wil ik u vragen mij tegen het einde van het winterseizoen 2011-2012 voor de grote grazers weer een tussenbalans en een vooruitblik over de beheersituatie van de grote grazers te doen toekomen.

Hoogachtend,

dr. Henk Bleker
Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie



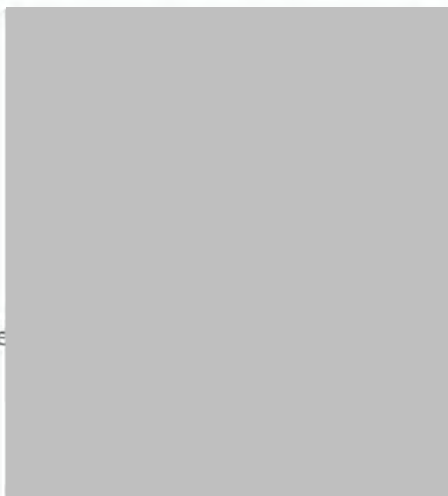
279221
279220

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie
De heer dr. H. Bleker
Postbus 20401
2500 EK Den Haag



Datum 7 juni 2012
Betreft Eerste jaarrapportage implementatie
in het Oostvaardersplassengebied



**Beheeradviescommissie
Oostvaardersplassengebied**

Prins Clauslaan 8
Den Haag
Postbus 20401
2500 EK Den Haag
www.rijksoverheid.nl/eleni

Contactpersoon



Onze referentie
BAC-OVP_20120607

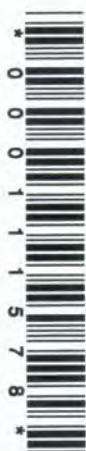
Bijlagen
1

Excellentie,

Het is mij een genoegen u de eerste jaarevaluatie betreffende de implementatie van de adviezen van de tweede *International Committee on the Management of the Oostvaardersplassengebied* (ICMO2) aan te kunnen bieden. Deze evaluatie bestrijkt de eerste anderhalf jaar na de publicatie van het ICMO2-rapport en focust op de mate waarin en de wijze waarop de in dat rapport geformuleerde aanbevelingen tot nu toe zijn gerealiseerd.

Op hoofdlijnen concludeert de Beheeradviescommissie het volgende:

- De beheerpraktijk in de Oostvaardersplassen (OVP) is in de winterperiode 2010/2011 volgens ICMO2-advies verlopen. In potentie is daarmee het korte termijn beheer in de OVP goed. Voor de langere termijn zijn verdere verbeteringen noodzakelijk.
- Voor de meeste aanbevelingen zijn belangrijke stappen gezet, daar waar dat niet is gebeurd ligt de reden daartoe soms buiten Staatsbosbeheer (bijvoorbeeld in geval van het Hollandse Hout en de Oostvaarderswissel), maar soms ook daarbinnen. Zoals bij verschillende onderwerpen is aangegeven behoeft de monitoring aandacht. Analyse en het gebruik van de gemonitorde gegevens in de managementpraktijk moeten beter plaatsvinden, om de nodige relatie tussen monitoring en managementdoelen uit het Managementplan te kunnen leggen. Een verbeterpunt ligt op dit moment nog in het strategisch management door Staatsbosbeheer en het consequent en op tijd doorvoeren van een samenhangende planning-, monitoring- en evaluatiecyclus in alle onderdelen van de bedrijfsvoering.





De conclusie gerelateerd aan de verschillende doelstellingen uit het ICMO II advies zijn als volgt:

**Beheeradviescommissie
Oostvaardersplassengebied**

- Het ICMO2-advies om een vroegreactief beheer van de grote grazers in te voeren werd voorspoedig en succesvol opgevolgd. Het werkprotocol is goed geïmplementeerd en het succes van de maatregel is goed zichtbaar. Het management dient echter ervoor te zorgen dat het protocol onder alle weersomstandigheden strikt toegepast wordt en kan worden, zodat onnodig lijden van de grote grazers tot een acceptabel minimum beperkt blijft.
- Er wordt op een verschillende wijze gebruik gemaakt van de opengestelde bosgebieden. In hoeverre de door de openstelling verbeterde omgevingsconditie van invloed is op de dierconditie onder slechte weeromstandigheden zal uit de verdere monitoring moeten blijken. Dit geldt ook voor de mogelijke schade aan de bosgebieden door de grote grazers. Deze gegevens zijn nu nog niet voorhanden.
- Het Hollandse Hout is nu niet opengesteld.
- Er is 1200 meter schuilrichel aangelegd en er zijn aanvullende maatregelen genomen. Een adequate monitoring zal moeten uitwijzen of beplanting blijvend aanslaat, of deze vorm van aanvullende beschutting door de grote grazers gebruikt wordt en of het nodig is om op andere vormen van aanvullende beschutting in te zetten.
- De situatie rond de Oostvaarderswissel is nog onduidelijk.
- De aanpak voor de verbetering van het watermanagement is ter hand genomen.
- In het verbeteren van de *Governance* zijn belangrijke stappen gezet
- Er is een interne PR-commissie ingesteld en er is een communicatieplan opgesteld. Dit heeft bijgedragen aan een consistente communicatieboodschap.
- Het tweemaal per jaar tellen van de grote grazers m.b.v. een helikopter is niet gelukt. In afwachting van opname van deze methodiek in het beheerplan Natura-2000 wordt voorlopig een *next best* methode toegepast.

Datum
7 juni 2012

Onze referentie
BAC-OVP_20120607

In algemene zin wil de Beheeradviescommissie nog de volgende opmerkingen maken.

De Beheeradviescommissie is zeer positief over de implementatie van het vroegreactief beheer *an sich*, maar spreekt haar zorg uit over het te lage succespercentage van het afschotbeleid van de grote grazers tijdens de winter van 2011/12 en adviseert nadrukkelijk de oorzaak voor deze verslechtering t.o.v. de winter 2010/11 op te sporen en te verhelpen.



Vanwege het uitsluiten van het Hollandse Hout en de Oostvaarderswissel als (aanvullende) beschuttingsmogelijkheid voor de grote grazers, maakt de Beheeradviescommissie zich ernstig zorgen over de lange termijnontwikkeling van de beschutting in en om het Oostvaardersplassengebied. Onvoldoende beschutting leidt conform de toepassing van het protocol voor vroegreactief beheer tot afschot van meer dieren. Minder beschuttingsmogelijkheden voor grote grazers leidt in tijden van schaarste tot een grotere aanspraak op hun energiereserves van deze dieren waardoor deze sneller in lichaamsconditie verslechteren. Het aspect aanpak beschutting behoeft nadere analyse en een daarop gebaseerde aanpak.

**Beheeradviescommissie
Oostvaardersplassengebied**

Datum
7 juni 2012

Onze referentie
BAC-OVP_20120607

De Beheeradviescommissie maakt zich zorgen over de ontwikkelingen ten aanzien van de biodiversiteit in het Oostvaardersplassengebied. Staatsbosbeheer zal maatregelen moeten ontwikkelen en opnemen in het Managementplan, zodat de biodiversiteit zal toenemen. Dat betreft vooral maatregelen op het gebied van het waterpeilbeheer, maar ook het effect van de grote grazers op de biodiversiteit moet worden gemonitord.

De Beheeradviescommissie acht het essentieel dat het vastgestelde Managementplan integraal wordt uitgevoerd. Vooral ook om natuurlijke processen optimaal te kunnen begeleiden is een continue monitoring zoals aangegeven in het Managementplan onmisbaar. Dat houdt in dat niet alleen monitoring moet plaatsvinden, maar dat de gegevens ook beschikbaar moeten zijn en moeten worden geanalyseerd.

Met betrekking tot het proces verloopt de samenwerking tussen de Beheeradviescommissie en SBB goed. De rolverdeling (Staatsbosbeheer verantwoordelijk voor het beheer conform de aanbevelingen van ICMO-II en Beheeradviescommissie toetst en adviseert) is in de tweede helft van 2012 geleidelijk verbeterd. Echter, de implementatie van het managementplan is op dit moment op onderdelen (zoals een samenhangend monitoringsplan) nog vertraagd.

De Beheeradviescommissie is onder de indruk van de inzet en werkhouding van de veldmedewerkers van Staatsbosbeheer. De uitvoering van het nieuwe beheer is zeer werkintensief en alleen uitvoerbaar omdat de veldmedewerkers capabel en gemotiveerd zijn. Ook het aanwijzen van een specifieke manager voor het Oostvaardersplassengebied heeft tot zichtbare verbeteringen geleid.

Er zijn belangrijke stappen gezet zijn voor de realisatie van ICMO2-adviezen, maar verdere verbetering is nodig. Zo acht de Beheeradviescommissie het bijvoorbeeld van groot belang dat het hogere en kadermanagement als de beheerder zijn eigen Managementplan als zodanig uitgedraagt en op de implementatie van alle onderdelen van het plan proactief inzet. Verbeterpunten liggen op dit moment nog in het strategisch management door Staatsbosbeheer en het consequent en op



tijd doorvoeren van een samenhangende planning-, monitoring- en evaluatiecyclus in alle onderdelen van de bedrijfsvoering.

**Beheeradviescommissie
Oostvaardersplassengebied**

De Beheeradviescommissie is zich er van bewust dat er in de maatschappij ook voorstanders van andere vormen van beheer van de grote grazers in het Oostvaardersplassengebied zijn. De ICMO-II commissie heeft deze vormen van beheer nadrukkelijk meegenomen in haar beschouwingen. In Bijlage IV van dat rapport staan onder A1 t/m A4 de voor- en nadelen van de verschillende beheermethoden uitgewerkt.

Datum
7 juni 2012

Onze referentie
BAC-OVP_20120607

Overigens constateert de Beheeradviescommissie op dit moment dat met het wegvallen van een aantal belangrijke elementen uit het ICMO-II advies, waaronder o.a. de Oostvaarderswissel en de tijdelijke openstelling van het Hollandse Hout, de grenzen van het "beheer conform ICMO-II" behoorlijk benaderd worden. Er is op dit punt behoefte aan duidelijkheid, en – bij definitief uitsluiten van de Oostvaarderswissel en het Hollandse Hout – aan alternatieven om het welzijn van de grote grazers en de biodiversiteit van het Oostvaardersplassengebied op peil te brengen en te houden.

De hiervoor genoemde aandachtspunten zijn zowel aan Staatsbosbeheer als aan het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I) gericht. Daarbij is Beheeradviescommissie van mening dat een intensivering van de samenwerking tussen Staatsbosbeheer, het ministerie van EL&I en de provincie Flevoland noodzakelijk is voor een toekomstbestendig beheer van het Oostvaardersplassengebied conform de adviezen van ICMO2.

Met vriendelijke groet,

*Interim-voorzitter Beheeradviescommissie voor het
Oostvaardersplassengebied*

ICMO2 in de OVP

*Eerste Jaarevaluatie
uitvoering ICMO2-adviezen
in het Oostvaardersplassengebied*

Beheeradviescommissie voor het Oostvaardersplassengebied, 31 mei 2012

Inhoud

1.	Inleiding	3
2.	Kader: beheerdoelen, ICMO-II en beleidslijn staatssecretaris Bleker	3
3.	Managementplan	5
4.	Implementatie van ICMO-II	6
4.1	Vroegreactief beheer.....	6
4.2	Populatiecrash	10
4.3	Contraceptie	11
4.4	Openstelling Driehoek, Kotterbos en Oostvaardersbos.....	11
4.5	Openstelling Hollandse Hout	12
4.6	Beschuttingsrichels.....	12
4.7	Oostvaarderswold.....	13
4.9	Watermanagementplan	13
4.10	Verbeteren 'Governance'	13
4.11	PR-commissie	14
4.11	Tellingen	15
5.	Conclusies en aandachtspunten	17
5.1	Met betrekking tot de doelstellingen	17
5.2	Met betrekking tot het proces	19
5.3	Overige aandachtspunten	20

Leeswijzer

In paragraaf 1 wordt de aanleiding voor deze eerste Jaarevaluatie van de Beheeradviescommissie voor het Oostvaardersplassengebied beschreven. In paragraaf 2 leest u de door de commissie gehanteerde toetsingskaders, waarbij op pagina 4 wordt gduid hoe deze samenhangen met de beheerdoelstellingen voor het Oostvaardersplassengebied. Paragraaf 3 beschrijft de rol en de totstandkoming van het Managementplan, waarna in paragraaf 4.1 t/m 4.11 de implementatie van de aanbevelingen van de ICMO-II commissie beschreven wordt. Per subparagraaf vindt u de conclusies over de uitvoering van de betreffende aanbeveling, waarna u in paragrafen 5.1 en 5.1 de conclusies en aanbevelingen van de Beheeradviescommissie leest – zowel met betrekking tot de doelstellingen als met betrekking tot het proces. In paragraaf 5.3 geeft de Beheeradviescommissie een korte vooruitblik en doet zij enkele aanbevelingen op hoofdlijnen voor het komende jaar.

1. Inleiding

Het Oostvaardersplassengebied is een in de provincie Flevoland gelegen Natura-2000 gebied dat van nationaal en internationaal belang is voor verschillende soorten moerasvogels. De beheerfilosofie van het gebied is dat er zoveel mogelijk gebruik gemaakt wordt van natuurlijke processen. In het behalen van de Natura-2000 doelstellingen via zoveel mogelijk natuurlijke processen spelen de grote grazers een belangrijke rol: door hun begrazing wordt het gebied aantrekkelijk voor grauwe ganzen, die op hun beurt – door begrazing van het moerasgebied – het gebied aantrekkelijk maken van de vogelsoorten waar het gebied conform Natura-2000 voor bedoeld is.

In 2005 en in 2010 publiceerden twee opvolgende commissies (*the International Commission on Management of the Oostvaardersplassen* (ICMO) I en II) adviesrapporten naar aanleiding van de maatschappelijke onrust over het welzijn van de grote grazers in het Oostvaardersplassengebied. Op basis van het ICMO-II advies heeft staatssecretaris Bleker van EL&I zijn beleidslijn opgesteld. Als gevolg daarvan werd o.a. de Beheeradviescommissie voor het Oostvaardersplassengebied ingesteld om te adviseren over en toezicht te houden op het beheer in het Oostvaardersplassengebied¹. Dit is de eerste Jaarevaluatie van de Beheeradviescommissie, conform het advies dienaangaande in het ICMO-II rapport.

2. Kader: beheerdoelen, ICMO-II en beleidslijn staatssecretaris Bleker

De hoofddoelstelling van het Oostvaardersplassengebied is het in stand houden en verder laten ontwikkelen van een natuurlijk moerasescosysteem met een hoge natuurwaarde als voortplantings- en verblijfgebied van vrij levende moerasvogels en zoogdieren.

In het Managementplan zijn de volgende managementdoelen vastgelegd:

- o Natura 2000 doelen, waar mogelijk door bevordering van natuurlijke processen
- o Minimaliseren potentieel dierenleed grote grazers (vroeg reactief afschotprotocol)
- o Optimaliseren welzijn grote grazers (beschutting, keuzemogelijkheden t.a.v. gedrag bieden)
- o Draagvlak vergroten bij het publiek voor (het beheer van) het gebied (o.a. door middel van communicatie)

ICMO-II heeft zich uitgesproken over de voortgang van de implementatie van de adviezen van ICMO-I, over de ecologische aspecten van het beheer, over de dierenwelzijnvraagstukken bij het huidige (2010) beheer en over het toekomstige beheer (na 2010). In de Samenvatting van haar rapport schrijft zij volgende over het toekomstige beheer van het Oostvaardersplassengebied:

“ICMO2 heeft een integraal pakket van aanbevelingen ontwikkeld voor de korte termijn (winter 2010-2011), de middellange termijn (tot het openstellen van het Oostvaarderswold) en de lange termijn (na de openstelling van het Oostvaarderswold). ICMO2 adviseert aanvullende beschutting te bieden door de OVP te verbinden met aangrenzende bospercelen (in het bijzonder het Hollandse Hout en het Oostvaardersbos) en het creëren van 1 km aan beschuttingsrichels in het zandstortgedeelte in de OVP (De Stort); dat gestart wordt met het realiseren van de Oostvaarderswissel, een 120 meter breed pad voor de dieren dat de OVP met het Horsterwold verbindt; dat individuele dieren in slechte conditie 's winters eerder worden gedood; dat plannen worden ontwikkeld voor een proactief populatiebeheer in geval er noodomstandigheden zijn waarbij anders grootschalige verhongering zou optreden; dat niet wordt bijgevoerd; dat onderzoek en modellering met betrekking tot de populatie grote grazers worden uitgebreid; en dat er regelmatige tellingen

¹ Algemeen Overleg Tweede Kamer, 1 december 2010

vanuit de lucht plaatsvinden van alle drie soorten. Verder wordt de noodzaak voor SBB benadrukt om binnen de organisatie effectievere sturingssystemen te ontwikkelen; om een effectieve wetenschappelijke adviescommissie in te stellen voor supervisie van monitoring en om specifieke aanbevelingen te doen voor de mate, de tijdstippen en de selectiviteit van het afschieten of verwijderen van individuele dieren; om een interne PR-commissie op te zetten; en om een platform van belanghebbenden in te stellen om de maatschappelijke betrokkenheid bij het beheer te vergroten."

In haar adviesrapport formuleerde de ICMO-II commissie vervolgens specifieke aanbevelingen die zich als volgt verhouden tot de managementdoelen:

	Natura-2000 doestellingen	Voorkómen onnodig lijden	Verbeteren welzijn	Draagvlak vergroten
Een nieuwe strategie van vroegreactief beheer van de grote grazers instellen		+		
Een noodplan voor populatiereductie opstellen, naar model van een populatiecrash		+		
Vermijden van contraceptie van de vrouwelijke dieren		+	+	
Creëren van 150 Ha extra beschutting in de winterperiode door tijdelijke openstelling van (gedeelten van) Driehoek, Kotterbos en Oostvaardersbos			+	
Creëren van 500 Ha extra beschutting in de winterperiode door tijdelijke openstelling van een gedeelte van het Hollandse Hout			+	
Creëren van extra beschutting voor paarden en runderen door het maken van 1000m beschuttingsrichels op De Stort			+	
Creëren van ontsluiting naar het Horsterwold in de vorm van een Oostvaarderswissel (later eventueel Oostvaarderswold)		+	+	
Vermijden van bijvoeren		+	+	
Een plan voor watermanagement ontwikkelen, om habitatdiversiteit en vogelbiodiversiteit in de toekomst te bevorderen	+		+	
Verbeteren van het beheer (<i>Governance</i>): <ul style="list-style-type: none"> o Instellen van een wetenschappelijke adviescommissie o Instellen van een stakeholderplatform om lange termijnbetrokkenheid van stakeholders te ontwikkelen o Instellen van een Wetenschappelijke Adviesraad ten behoeve van het coördineren en agenderen van onderzoek in de OVP 	+	+	+	+
Instellen van een interne PR-commissie met verbindingen naar het stakeholderplatform en de wetenschappelijke adviescommissie				+
Review van deze aanbevelingen kort na 1 april 2011 om eventuele aanpassingen aan het beheer d.m.v. afschot door te voeren en om de voortgang t.a.v. het creëren van beschutting te borgen		+	+	+
Professionaliseren en beter institutioneel inbedden van de tellingen van de grote grazers	+	+	+	+
Jaarlijkse review door een onafhankelijke commissie				+
Volledige onafhankelijke review in 2015				

Staatssecretaris Bleker van EL&I heeft de meeste aanbevelingen van ICMO-II overgenomen, met uitzondering van de populatiereductie d.m.v. een populatiecrash, het creëren van extra beschutting door tijdelijke openstelling van het Hollandse Hout in de winterperiode en het creëren van een ontsluiting naar het Horsterwold in de vorm van de Oostvaarderswissel.

In zijn brief van 3 februari 2011 aan de Tweede Kamer ([Kamerstuk 32 563, nr. 10](#)) schrijft staatssecretaris Bleker onder andere:

"De motie Lodders/Ormel ([32 563, nr. 2](#)) verzoekt de regering geen grote grazers en edelherten toe te staan in het Hollandse Hout. Zoals ik eerder aangaf, zal het toelaten van grazers uit de Oostvaardersplassen in een deel van het naastgelegen Hollandse Hout hun welzijn ten goede komen. Bovendien komen er in dat deel weinig wandelaars. Tegelijk hecht ik aan lokaal draagvlak. Hoewel tweederde van de klankbordgroep Hollandse Hout het toelaten van grote grazers in het Hollandse Hout onder voorwaarden bespreekbaar vindt, wil de gemeenteraad van Lelystad geen medewerking laten verlenen aan het toelaten van de grazers. Ik zal daarom nu niet vragen of Staatsbosbeheer stappen wil zetten om het advies van de commissie Gabor op het onderdeel Hollandse Hout uit te voeren. Daarmee geef ik uitvoering aan de motie."

en

"De motie Ormel/Lodders ([32 563, nr. 7](#)) verzoekt de regering de Oostvaarderswissel niet te realiseren. Ik geef uitvoering aan de motie door op dit moment geen acties te ondernemen ter realisatie van de Oostvaarderswissel."

De aanbeveling voor de instelling van een Wetenschappelijke Adviescommissie heeft staatssecretaris Bleker omgezet naar het instellen van de Beheeradviescommissie voor het Oostvaardersplassengebied. Deze commissie adviseert de staatssecretaris van EL&I gevraagd en Staatsbosbeheer gevraagd en ongevraagd over het beheer van het Oostvaardersplassengebied. Staatsbosbeheer heeft een convenant met het Ministerie van EL&I getekend waarin zij verklaart de adviezen van de Beheeradviescommissie als bindend te beschouwen. De aanbevelingen van ICMO-II en de wijzigingen daarop zoals bepaald door het beleid van staatssecretaris Bleker van EL&I vormen het kader voor de werkzaamheden van Staatsbosbeheer en van de Beheeradviescommissie voor het Oostvaardersplassengebied.

3. Managementplan

Het beleid binnen de nieuwe kaders is uitgewerkt in het *Managementplan Oostvaardersplassengebied 2011-2015*. De richtlijnen en protocollen voor het dagelijkse beheer zijn als bijlagen bij het Managementplan gevoegd. De bijlagen zijn zgn. levende documenten: op basis van de bevindingen in de praktijk zullen deze in de loop der tijd worden aangepast.

Het Managementplan is tot stand gekomen op uitdrukkelijk verzoek van de Beheeradviescommissie. Na een intensieve meerdaagse vergadersessie van Staatsbosbeheer en de Beheeradviescommissie medio februari 2011 heeft de Beheeradviescommissie eind maart een *Handreiking Managementplan* als advies aan Staatsbosbeheer doen toekomen. Staatsbosbeheer heeft deze Handreiking omgezet naar haar *Managementplan Oostvaardersplassengebied 2011-2015* welke medio april ter beoordeling aan de Beheeradviescommissie werd voorgelegd

4. Implementatie van ICMO-II

In de volgende paragrafen geeft de Beheeradviescommissie aan in welke mate en op welke wijze de aanbevelingen uit het ICMO-II rapport zijn geïmplementeerd. Daarbij heeft de Beheeradviescommissie zich gebaseerd op de door Staatsbosbeheer gerapporteerde gegevens.

Nog niet alle monitoring is zodanig geïmplementeerd dat daaruit op dit moment gegevens konden worden opgeleverd. Dat betreft onder andere de nadere analyse over de oorzaken van het niet halen van het vereiste afschotpercentage in het vroegreactieve beheer en over het bijzondere verloop van het afschot in de winter van 2011/12, de gegevens over kwaliteit van de voor de grote grazers beschikbare beschutting, de gegevens over de effecten van de begrazing op de aangetakte bosgebieden, een nadere analyse over de relatie tussen het aantakken van de bosgebieden en de effecten op het welzijn van de grote grazers, gegevens over het succes van de aanplant van de schuilrichels en een nadere analyse van het effect van de schuilrichels op het welzijn van de grote grazers. Op deze punten kunnen dan ook slechts beperkte conclusies getrokken worden in deze evaluatie.

4.1 Vroegreactief beheer

ICMO-II adviseerde een nieuwe methode voor vroegreactief beheer in te stellen. De essentiële beleidswijziging is dat grote grazers eerder dan voorheen gedood worden. Volgens het oude beheer werden de dieren gedood net voordat ze spontaan zouden overlijden. Volgens het nieuwe beheer worden de dieren gedood wanneer het aannemelijk is dat ze een aankomende periode van schaarste niet zullen overleven. Er wordt dus eerder in de tijd een inschatting gemaakt van de overlevingskansen van een dier, op basis van de dierscore (lichaamsconditie en gedrag; weergegeven op een schaal van 1 t/m 5) en omgevingsscore (omstandigheden en verwachtingen van weer, voedselaanbod en beschutting; weergegeven op een schaal van 1 t/m 8). De periode van honger tot de dood er op volgt wordt daarmee aanzienlijk verkort. Daardoor wordt onnodig lijden voorkomen.

De omgevingsscore is niet alleen op het moment van afschot belang, deze score is ook van wezenlijk belang om te kunnen anticiperen op andere relaties. Uit de monitoring kan bijvoorbeeld blijken dat de schade aan bomen in de bosgebieden te groot wordt. Dit kan dan een factor zijn die meegewogen dient te worden voor bijvoorbeeld afschot tijdens de zomer.

Het eerste protocol voor vroegreactief beheer is tot stand gekomen met medewerking van enkele leden van de voormalige ICMO-II commissie. Op 10 januari 2011 is het door de Beheeradviescommissie geaccordeerd. Op basis van de door Staatsbosbeheer gerapporteerde gegevens bleek dat de omgevingsscores in de winter van 2010/11 niet structureel gemonitord zijn. Op 27 september heeft Staatsbosbeheer het Monitoringsplan (bijlage 4 bij het Managementplan) ter beoordeling voorgelegd. De Beheeradviescommissie heeft het geaccordeerd, waarmee de monitoringsprotocollen voor de winterperiode van 2011/12 op tijd op orde gebracht werden.

De Beheeradviescommissie spreekt haar waardering uit voor het feit dat Staatsbosbeheer extra menskracht vanuit andere regio's heeft gemobiliseerd om het beheer in de winter conform het Managementplan vorm te geven. Ook is er veel waardering voor de inzet van deze boswachters, die in de winterperiode alle dagen van de week intensief met het beheer bezig waren. De Beheeradviescommissie realiseert zich dat Staatsbosbeheer deze vorm van beheer als een grote inspanning beschouwt. Na de winter van 2010/11 is het protocol besproken en de uitvoering aangescherpt. Het protocol wordt door de beheerders als behulpzaam ervaren bij het

duidelijk, eenduidig en consequent uit voeren van het beheer. Staatsbosbeheer geeft aan dat het protocol helpt om de workflow efficiënt en effectief te organiseren.

Eén van de criteria om het succes van het nieuwe afschotprotocol vast te kunnen stellen is de percentage van afgeschoten versus dood gevonden dieren. ICMO-II heeft aangegeven dat meer dan 90% van de totale sterfte door afschot moet plaatsvinden.

Daarbij moet aangetekend worden dat het gerealiseerde afschotpercentage waarschijnlijk een overschatting is, omdat het totaal aantal dode dieren niet gevalideerd kon worden op de wijze waarop ICMO-II dat heeft geadviseerd². Vooralsnog bleek het vroegreactieve beheer al vrij kort na implementatie zeer succesvol te zijn. Dit heeft in belangrijke mate bijgedragen aan een betere acceptatie van het beheer door de stakeholdergroepen.

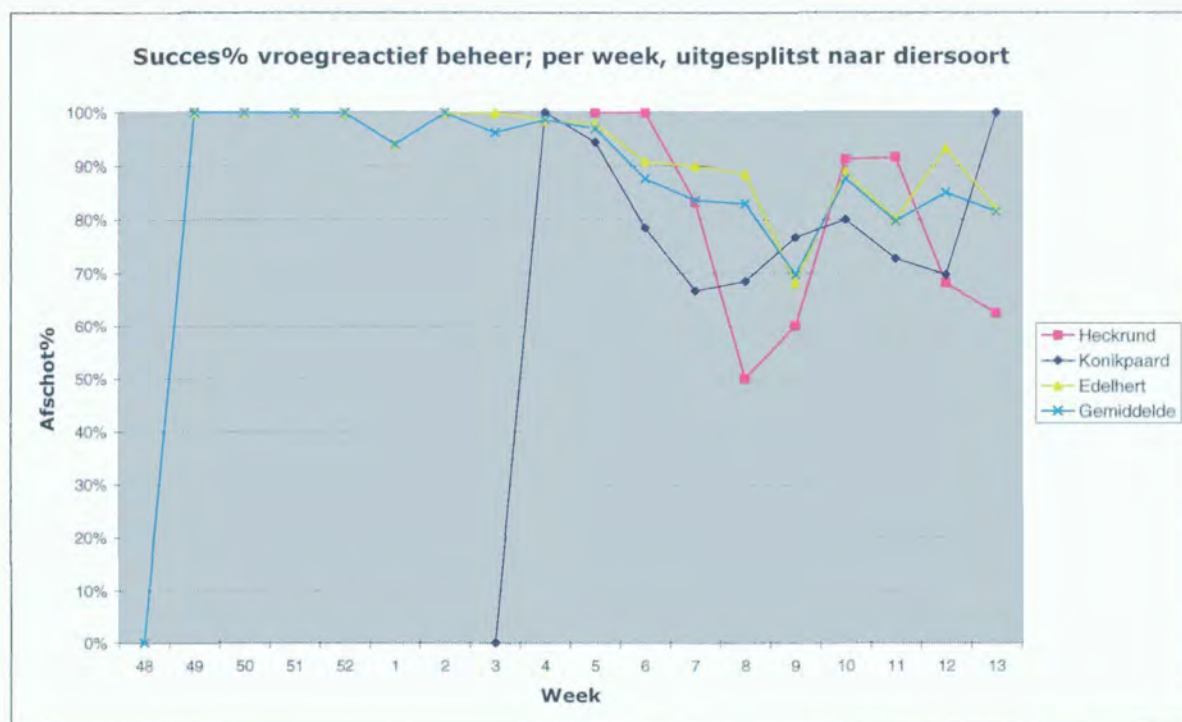
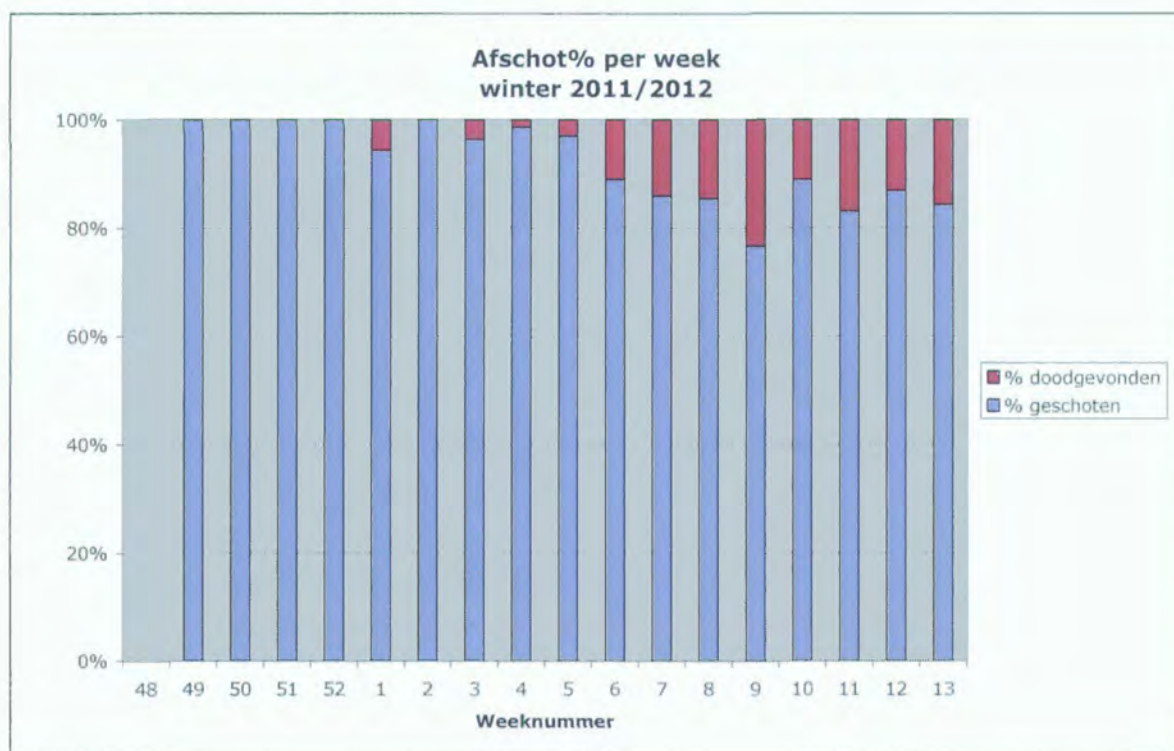
De winter van 2010/11 was in het begin (december) vrij koud, terwijl de januari en de eerste helft van februari zeer zacht waren voor de tijd van het jaar. Door dit verloop (koud op het moment dat de vetreserves van de dieren nog volop aanwezig waren) was de wintersterfte van de populatie grote grazers relatief laag. Het afschotpercentage lag boven de 90%.

De winter van 2011/12 was in het begin zacht, zonnig en vrij nat. Pas eind januari viel alsnog de winter abrupt in, waarbij voor het eerst in vijftien jaar in De Bilt een koudegolf opgetekend werd. Begin februari ontstond op veel plaatsen een sneeuwdek van drie tot ruim tien centimeter. In tegenstelling tot de vorige winter trad de grootste belasting voor de grote grazers dus op toen de vetreserves al voor een groot deel verbruikt waren. Dit heeft alsnog tot een relatief hoge en late wintersterfte geleid. De door ICMO-II aangegeven ondergrens voor het afschotsucces werd in deze late fase van de winterperiode van 2011/12 niet gehaald. Gemiddeld over de hele winterperiode was alsnog 87% van de sterfte toe te schrijven aan afschot.

Gemiddeld is over de hele winterperiode 2011/2012 bij de Edelherten 90%, van de Konikpaarden 77% en van de Heckrunderen 76% van de sterfte toe te schrijven aan het afschot (zie eerste grafiek op volgende pagina). Een verdere uitsplitsing laat zien dat gedurende de winter van 2011/2012 het afschotpercentage bij de Konikpaarden en Heckrunderen in sommige weken ver onder het streefpercentage zakt (zie tweede grafiek op volgende pagina).

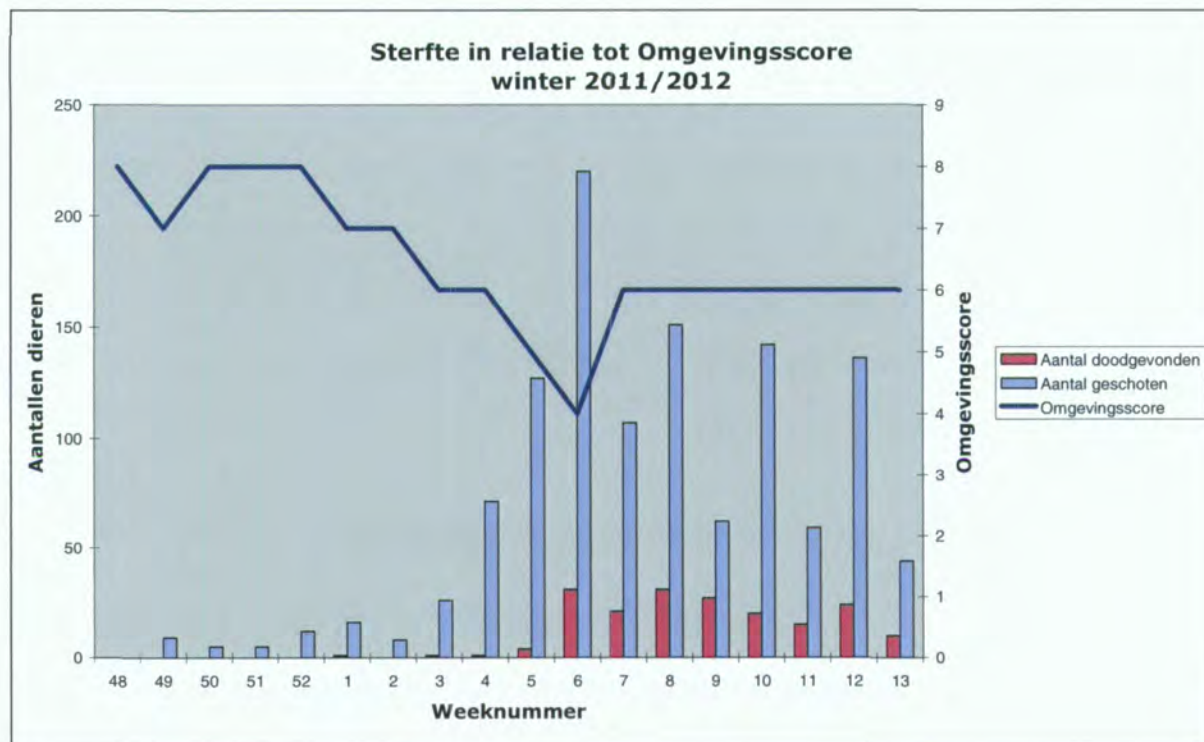
Een verder uitsplitsing van de categorie doodgevonden Konikpaarden laat zien dat 1/3 is 'verongelukt': doordat ze door het ijs zijn gezakt (28%) of ten gevolgen van geboorteproblemen (6%). Een bijzondere categorie is de groep dieren die zijn gekenmerkt als doodgevonden 'in sloot/poel/water'. Daaronder valt 31% van de doodgevonden runderen, 23% van de doodgevonden paarden en 11% van de doodgevonden edelherten. De boswachters geven aan dat dit o.a. zwakke dieren betreft die bij het oversteken van of bij het zoeken naar voedsel in poelen en slootjes verdrinken. Het is niet duidelijk of deze dieren gerekend moeten worden als 'verongelukt' of als 'natuurlijke sterfte door verzwakking'.

² Afschot% = aantallen geschoten / totaal aantal dode dieren. Daarbij is het totaal aantal dode dieren het aantal geschoten + het aantal doodgevonden + het aantal dood-nietgevonden. Deze laatste categorie ontbreekt nu, omdat zij alleen kan worden vastgesteld op basis van precieze tellingen – welke niet hebben plaatsgevonden. Bron: ICMO2.



In de praktijk werden de omgevingsscores in de winter van 2011/12 eenmaal per week, op een vaste dag (maandag) vastgesteld, zo blijkt achteraf. Op zich vormt het wekelijks, formeel vaststellen van de omgevingsscore geen probleem. Er dient uiteraard echter in de praktijk wel rekening te worden gehouden met snel veranderende omgevingscondities. Dit blijkt mogelijk niet voldoende te zijn gebeurd, waardoor verslechterende weersituaties in de loop van een week vertraagd zijn meegenomen in het vroegreactieve beheer.

Staatsbosbeheer heeft nog geen verklaring gegeven voor de oorzaken van de oplopende aantallen doodgevonden dieren in maart en april 2012. Opmerkelijk is tevens het 'zaagtandverloop' van het afschot in week 6 t/m 13 (zie onderstaande grafiek). Staatsbosbeheer heeft daar nog geen verklaring voor gerapporteerd.



Bij de edelherten en de Konikpaarden vond de sterfte vooral plaats onder de jonge dieren: respectievelijk 78% en 74% van het totaal aantal dode herten en paarden was jonger dan één jaar. De verklaring daar voor is dat deze jonge dieren de opgenomen energie omzetten in groei en niet in het opbouwen van vetreserves.

De monitoring van de dierconditie van de gehele populatie geeft goed inzicht in de conditie van de soorten en verschillen tussen sexe en leeftijdsklassen. Zoals verwacht daalde de conditie in de loop van de winter. Duidelijk is dat de conditie van de jonge dieren het laagst was. De indruk is dat met deze maandelijkse monitoring inzicht in de ontwikkeling van de dierconditie van de populatie wordt verkregen. Voor het toepassen van het vroeg reactief beheer is de dagelijkse individuele monitoring echter noodzakelijk.

Over de maanden november tot en met maart zijn de volgende waarnemingen op populatieniveau gedaan (H = Heckrund, K = Konikpaard, E = Edelhert; Schaal 1-9, waarbij 1 = slechte en 9 = prima lichaamsconditie):

November 2011

	<1jr	1jrV	1jrM	>1jrV	>1jrM
H	7	8*	-	7	8*
K	7	8	8	8	8
E	6	7	7	8	7

December 2011

	<1jr	1jrV	1jrM	>1jrV	>1jrM
H	7	8	8	8	8
K	8	8	8	8	8
E	7	8	8	8	8

Januari 2012

	<1jr	1jrV	1jrM	>1jrV	>1jrM
H	7	8	7	8	8
K	7	8	8	8	8
E	7	7	8	8	8

Februari 2012

	<1jr	1jrV	1jrM	>1jrV	>1jrM
H	6	7	7	7	7,5*
K	6,5	7	7	8	8
E	5	7	7	7	7

Maart 2012

	<1jr	1jrV	1jrM	>1jrV	>1jrM
H	6	6	6	6	6*
K	6	6	7	7	7
E	5,5	6	6	6	6

* te kleine steekproef

Ondanks het feit dat er een aantal factoren bij kunnen dragen aan het lagere afschotsucces, wil de Beheeradviescommissie met nadruk erop wijzen dat een succesvolle uitvoering van het afschotbeleid, ook en vooral in perioden van een hoog sterftepercentage, een zeer hoge prioriteit heeft. Het is dus van groot belang de oorzaak voor het te lage succespercentage te achterhalen en dat op basis daarvan maatregelen worden genomen om dit te lage percentage te voorkomen.

Conclusie: het ICMO2-advies om een vroegreactief beheer van de grote grazers in te voeren werd voorspoedig en succesvol opgevolgd. Het werkprotocol is goed geïmplementeerd en het succes van de maatregel goed zichtbaar. Het management dient echter ervoor te zorgen dat het protocol onder alle weersomstandigheden strikt toegepast wordt en kan worden.

4.2 Populatiecrash

Staatssecretaris Bleker van EL&I heeft aangegeven dat een populatiecrash te allen tijde voorkomen moet worden. Een plan van die strekking is daarom niet opgenomen in het Managementplan.

4.3 Contraceptie

Conform het advies van ICMO-II is er niet ingezet op contraceptie van de vrouwelijke grote grazers. Medio 2011 is deze beleidslijn in overleg van de BAC met enkele deskundigen van de faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht nogmaals bekrachtigd.

4.4 Openstelling Driehoek, Kotterbos en Oostvaardersbos

Het openen van extra bosgebieden in de winterperiode biedt de grote grazers extra schuilmogelijkheden. Daarmee draagt het bij aan het verbeteren van het welzijn van de grote grazers.

Staatsbosbeheer heeft op 2 september 2011 het Beschuttingsplan ter beoordeling aan de Beheeradviescommissie voorgelegd. De commissie heeft het op 27 september – met enkele aanvullende adviezen – geaccordeerd. Het beschuttingsplan beschrijft de wijze waarop beschutting voor de grote grazers gecreëerd, verduurzaamd en gemonitord wordt. Ook beschrijft het de monitoring van het gebruik van de beschutting door de grote grazers.

De Driehoek, het Kotterbos en het Oostvaardersbos zijn op 15 januari 2012 opengesteld voor alle grote grazers. Op 16 april is de toegankelijkheid van deze bosgebieden weer naar de oorspronkelijke situatie (Kotterbos niet toegankelijk, Oostvaardersbos en Driehoek alleen voor herten toegankelijk) hersteld. Gedurende de openstelling hebben in de Driehoek uitsluitend begeleide excursies plaatsgevonden. Bovendien zijn de voor publiek toegankelijke bosgebieden in de ochtenduren afgesloten om het vroegreactieve beheer veilig te kunnen uitvoeren.

Uit de 'monitoring van het terreingebruik door de grote grazers' blijkt dat in de winter van 2011/2012 de herten, runderen en paarden vanaf de openstelling gebruik maakten van de Driehoek. In het Kotterbos en het Oostvaardersbos viel de piek in het aantal waargenomen dieren in de periode half januari t/m eind februari 2012. De Driehoek lijkt de hele openstellingperiode door gelijkmatiger benut te zijn.

Staatsbosbeheer monitort de mogelijke schade veroorzaakt door de grote grazers, de regeneratie van de bosgebieden en (daarmee) de invloed van de grote grazers op de bosgebieden door middel van twee jaarlijkse inventarisaties. Deze vinden respectievelijk plaats in juni/juli en in april/mei. Informatie over acute schade doordat een bosgebied wordt 'overlopen' (één van de scenario's uit het Calamiteitenplan – onderdeel van het Managementplan) moet uit de wekelijkse 'monitoring van het terreingebruik door de grote grazers' komen. Tot nu toe zijn nog geen monitoringsgegevens over de *impact* van de grote grazers op de bosgebieden voorgelegd aan de Beheeradviescommissie. Naar verwachting komen deze in de tweede helft van 2012 beschikbaar.

Conclusie: er wordt op een verschillende wijze gebruik gemaakt van de opengestelde bosgebieden. In hoeverre de door de openstelling verbeterde omgevingsconditie van invloed is op de dierconditie onder slechte weeromstandigheden zal uit de verdere monitoring moeten blijken. Dit geldt ook voor de mogelijke schade aan de bosgebieden door de grote grazers. Deze gegevens zijn nu nog niet voorhanden.

4.5 Openstelling Hollandse Hout

Voor het Hollandse Hout geldt evenzeer als voor de Driehoek, het Kotterbos en het Oostvaardersbos, dat openen van dit extra bosgebied in de winterperiode de grote grazers extra schuilmogelijkheden biedt, waarmee het bijdraagt aan het verbeteren van het welzijn van de grote grazers.

Staatssecretaris Bleker van EL&I heeft aangegeven deze optie als noodscenario achter de hand te willen houden. Tijdens debatten in de Tweede Kamer is er een motie tegen het openstellen van het Hollandse Hout aangenomen. Openstelling van het Hollandse Hout vergt toestemming van de gemeente Lelystad voor het plaatsen van wildkerende rasters. Dit geldt ook voor de voorbereidingen voor een eventuele noodopenstelling van het Hollandse Hout. De gemeenteraad heeft besloten geen toestemming te verlenen. Deze ICMO-II aanbeveling is daarmee *de facto* nu niet uitgevoerd. Duidelijkheid over een mogelijk gebruik van Hollandse Hout is gewenst.

De consequentie van het ontbreken van 500 Ha extra beschutting is dat er in barre periodes een lagere omgevingsscore is (in vergelijking met een omgeving waar het Hollandse Hout wél beschikbaar zou zijn). Dat leidt in de toepassing van het protocol voor vroegreactief beheer tot het afschot van meer dieren, omdat er voor de grote grazers minder beschuttingsmogelijkheden zijn, waardoor deze dieren meer van hun energiereserves moeten aanspreken waardoor zij sneller in lichaamsconditie verslechteren. Ook dat vertaalt zich in hogere afschotcijfers.

Conclusie: het Hollandse Hout is nu niet opengesteld. Meer duidelijkheid is nodig.

4.6 Beschuttingsrichels

Meteen na het verschijnen van het ICMO-II rapport heeft Staatsbosbeheer 1200 meter schuilrichels in het Oostvaardersplassengebied gecreëerd. Direct na de winter van 2010/11 heeft men op deze richels doornige struiken zoals meidoorn aangeplant. Het doel van deze aanplant is het creëren van aanvullende beschutting binnen het gebied zelf. Om de aanplant te beschermen heeft Staatsbosbeheer dood hout rondom de aarden wallen opgestapeld. Deze maatregel wordt gecontinueerd met bomen van buiten de Oostvaardersplassen om de nodige bescherming te bieden. Uit veldwaarnemingen blijkt dat de aanplant behoorlijk is aangevreten. Ingeplande monitoring moet aantonen in hoeverre deze aanslaat en daadwerkelijk aanvullende beschutting voor de grote grazers biedt.

Uit de monitoring van het gebruik van de beschutting in de winterperiode 2011/12 blijkt dat de voor de runderen en paarden gecreëerde schuilrichels eigenlijk alleen sporadisch door edelherten gebruikt worden: rond week 49 vijf tot vijftien stuks en in week 1 t/m 6 toen tot vijftig stuks met een uitschieter naar tachtig in week 3. De omgevingsscore in week 49 was 7 (t.o.v. 8 in de week ervoor en erna); de omgevingsscore in week 1 t/m 6 verliep van 7 in week 1 naar 4 in week 6. Er is geen correlatie gevonden tussen windrichting, windracht en/of *windchillfactor* m.b.t. het gebruik van de schuilrichels.

De Beheeradviescommissie heeft op 7 april 2011 aan Staatsbosbeheer geadviseerd om extra beschutting in de vorm van *exclosures* langs de randen van het Oostvaardersplassengebied te creëren. Dit advies is afkomstig uit het ICMO-I rapport. Vanwege het feit dat tijdelijke openstelling van het Hollandse Hout vooralsnog niet aan de orde leek besloot de Beheeradviescommissie dit advies in zijn aanbevelingen voor het Managementplan op te nemen. Staatsbosbeheer heeft deze mogelijkheid voor het creëren van extra beschutting als 'optioneel' in het uiteindelijke Managementplan Oostvaardersplassen 2011-2015 opgenomen. Afhankelijk van de resultaten van de monitoring van het terreingebruik zal deze maatregel in 2014 alsnog worden ingevoerd. Staatsbosbeheer heeft toegezegd om

uiterlijk 1 september 2012 met een voorstel hiervoor te komen. In dat voorstel zou een koppeling gemaakt kunnen worden met de in het kader van het Beheerplan Natura-2000 voorgestelde maatregel voor het graven van poelen ten behoeve van de lepelaars. Bovendien zouden ook doelen op landschappelijk en recreatief gebied gekoppeld kunnen worden.

Conclusie: er is 1200 m schuilrichel aangelegd en er zijn aanvullende maatregelen genomen. Een adequate monitoring zal moeten uitwijzen of beplanting blijvend aanslaat, of deze vorm van aanvullende beschutting door de grote grazers gebruikt wordt en of het nodig is om op andere vormen van aanvullende beschutting in te zetten.

4.7 Oostvaarderswold

Staatssecretaris Bleker van EL&I heeft aangegeven deze aanbeveling vooralsnog niet uit te willen voeren. Tijdens debatten in de Tweede Kamer is er een motie tegen het openstellen van de Oostvaarderswissel/Oostvaarderswold aangenomen. Deze ICMO-II aanbeveling is *de facto* (nog) niet uitgevoerd. De discussie over dit gebied is echter nog niet definitief afgerond en er dient op dit punt op korte termijn duidelijkheid te komen.

Conclusie: de situatie rond de Oostvaarderswissel is nog onduidelijk.

4.8 Niet bijvoeren

Conform het advies van ICMO-II zijn de grote grazers in de winterperiode niet bijgevoerd.

4.9 Watermanagementplan

Dit advies van ICMO-II heeft vooral betrekking op het verbeteren van de biodiversiteit in de Oostvaardersplassen in het algemeen en van de vogelsoorten in het bijzonder. Staatsbosbeheer heeft een Themagroep Watermanagement in het leven geroepen. Deze themagroep heeft een advies aan Staatsbosbeheer uitgebracht. In het kader van het Beheerplan Natura-2000 zal de keuze voor een bepaald watermanagement gemaakt worden. Staatsbosbeheer zal het uiteindelijke plan naar verwachting medio 2012 aan de Beheeradviescommissie voorleggen. De Beheeradviescommissie zal dit plan beoordelen in het licht van de aanbevelingen van ICMO2, met bijzondere aandacht voor de impact op het welzijn van de grote grazers.

Conclusie: de aanpak voor de verbetering van het watermanagement is ter hand genomen.

4.10 Verbeteren 'Governance'

Staatssecretaris Bleker van EL&I heeft de aanbeveling voor de instelling van een Wetenschappelijke Adviescommissie omgezet naar het instellen van de Beheeradviescommissie voor het Oostvaardersplassengebied. Deze commissie adviseert Staatsbosbeheer gevraagd en ongevraagd over en houdt toezicht op het beheer van het Oostvaardersplassengebied. Staatsbosbeheer heeft een convenant met het Ministerie van EL&I getekend waarin zij verklaart de adviezen van de Beheeradviescommissie als bindend te beschouwen.

Staatsbosbeheer heeft in overleg met de Beheeradviescommissie enkele aanvullende commissies ingesteld. Om specifieke delen van het Managementplan verder uit te

werken kunnen zgn. Themacommissies in het leven worden geroepen. Een voorbeeld daarvan is de Themacommissie Watermanagement die een advies aan Staatsbosbeheer heeft uitgebracht over de toekomstige mogelijkheden voor het watermanagement. Er is een driekoppige Veterinaire Klankbordgroep die Staatsbosbeheer voorziet van specifieke veterinairetechnische kennis. Ten behoeve van het ontsluiten van het Oostvaardersplassengebied voor onderzoek en het coördineren van wetenschappelijk onderzoek dat in het gebied plaatsvindt, is een Wetenschappelijke Klankbordgroep ingesteld. Wanneer de adviezen van deze commissies aanleiding geven voor een wijziging in het beheer van het Oostvaardersplassengebied, dan legt Staatsbosbeheer een voorstel daartoe ter beoordeling voor aan de Beheeradviescommissie.

Staatsbosbeheer heeft tevens een Stakeholderplatform ingesteld om vroegtijdig en in een open sfeer met stakeholdergroepen te kunnen overleggen. Dit Stakeholderoverleg wordt door betrokkenen als nuttig en constructief ervaren. De secretaris van de Beheeradviescommissie is regelmatig als toehoorder bij het stakeholderoverleg aanwezig. Aan het Stakeholderoverleg nemen de volgende organisaties deel: de Stichting Welzijn Grote Grazers, Vereniging Het Edelhert, De Dierenbescherming, De Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde en De Vogel- en Natuurwacht Zuid-Flevoland. De Beheeradviescommissie heeft Staatsbosbeheer geadviseerd het Stakeholderoverleg uit te breiden met vertegenwoordigers van de agrarische sector en vertegenwoordigers van omwonenden (bijvoorbeeld de Klankbordgroep Hollandse Hout).

Conclusie: in het verbeteren van de Governance zijn belangrijke stappen gezet.

4.11 PR-commissie

ICMO-II adviseerde om een intern PR-comité bij Staatsbosbeheer in te stellen om er voor te zorgen dat er open gecommuniceerd wordt over de doelstellingen, ontwikkelingen en ethische overwegingen ten aanzien van het beheer van de grote grazers in het Oostvaardersplassengebied, zodat het begrip daarvoor en de acceptatie daarvan in de maatschappij vergroot wordt. ICMO-II formuleerde een vijftal speerpunten voor de interne PR-commissie en adviseerde dat de PR-commissie verantwoording zou moeten afleggen aan de Wetenschappelijke Adviesraad.

In de praktijk zijn de ontwikkelingen regelmatig en transparant gerapporteerd in de zogeheten *Situation Reports*. Deze werden in de winter van 2010/11 twee maal per week en in de winter van 2011/12 wekelijks verstrekt aan o.a. de staatssecretaris van EL&I, de Beheeradviescommissie en de leden van het Stakeholderoverleg. In de winterperiode werd bovendien maandelijks een overkoepelende rapportage opgesteld.

Het communiceren van de doelstellingen en de ethische overwegingen – met meeneming van de door ICMO-II geadviseerde speerpunten – kwam moeizamer op gang. Het communicatieplan voor het Oostvaardersplassengebied is medio april 2011 als onderdeel van het Managementplan aan de Beheeradviescommissie voorgelegd en eind april geaccordeerd. Overigens is op dit moment de enige link tussen de interne PR-commissie en de Beheeradviescommissie de manager Oostvaardersplassengebied van Staatsbosbeheer.

Conclusie: er is een interne PR-commissie ingesteld en er is een communicatieplan opgesteld. Dit heeft bijgedragen aan een consistente communicatieboodschap door Staatsbosbeheer over het Oostvaardersplassengebied.

4.12 Tellingen

ICMO-II bracht op 24 september 2010 een tussenadvies uit waarin zij adviseerde om de tellingen van de grote grazers te verbeteren en beter institutioneel in te bedden. ICMO-II adviseerde de grote grazers tweemaal per jaar, in het voorjaar en in het najaar, te tellen vanuit een helikopter.

De vergunningaanvraag voor het tellen van de grote grazers vanuit een helikopter in het voorjaar van 2011 was door Staatsbosbeheer laat ingediend. Toen de provincie Flevoland aangaf geen vergunning te willen gaan verlenen is deze aanvraag door Staatsbosbeheer ingetrokken. Voor het tellen van de grote grazers vanuit een helikopter in het najaar van 2011 oordeelde de provincie op basis van de Passende Beoordeling dat deze niet vergunningplichtig was, omdat geen significante verstoring verwacht werd. Voor het tellen van de grote grazers vanuit een helikopter in het voorjaar van 2012 heeft de provincie Flevoland de vergunningaanvraag afgewezen, omdat een verstoring van één of enkele lepelaars niet kon worden uitgesloten terwijl deze soort in het Oostvaardersplassengebied in een zogeheten 'kritische staat van instandhouding' verkeert. Deze kritische staat van instandhouding komt voort uit het feit dat het langjarig gemiddelde aantal broedparen lepelaars in het Oostvaardersplassengebied op ongeveer 100 ligt, terwijl in het Aanwijzingsbesluit Natura-2000 een streefgetal van 160 genoemd wordt. In deze periode is er zeer intensief overleg geweest tussen ELI, Staatsbosbeheer en provincie. Staatsbosbeheer heeft deze partijen gevraagd om Gedeputeerde Staten van Flevoland te bewegen hier een oplossing voor te creëren. Er is gespard met enkele BAC leden. In een ultieme poging op 7 februari 2012 is geprobeerd om in aanwezigheid van alle betrokken partijen alsnog de vergunning te laten verlenen. Dat is niet gelukt.

Staatsbosbeheer heeft geen bezwaar tegen de afwijzing van de vergunning aangetekend en heeft geen voorlopige voorziening aangevraagd. De Beheeradviescommissie betreurt dat. De inschatting van Staatsbosbeheer was dat het aantekenen van bezwaar effectief niet zou leiden tot het uitvoeren van een telling in voorjaar 2012 en dat het in de bestuurlijke verhoudingen logischer zou zijn om deze voorjaarsstelling in te brengen in het kader van het op te stellen beheerplan Natura-2000 en de lijn te volgen zoals die op 7 februari was geconstateerd. De BAC heeft Staatsbosbeheer gewaarschuwd voor het feit dat het achterwege laten van een bezwaarprocedure kan betekenen dat men toekomstige rechten op dat gebied verspeelt. De BAC vindt het tevens spijtig dat er geen echte juridische uitspraak over de voorjaarshelikoptertellingen ligt. Tot besluit heeft de BAC geadviseerd om bij afwezigheid van een goed alternatief een grondtelling vanaf vaste punten te organiseren. Dit advies is uitgevoerd op 5 en 6 april 2012.

De Beheeradviescommissie heeft desgevraagd aan staatssecretaris Bleker van EL&I geadviseerd om de barrière voor toekomstige vergunningverlening weg te nemen door het streefgetal voor de lepelaar in het Oostvaardersplassengebied bij te stellen naar het langjarig gemiddelde en door het tellen van de grote grazers in het voor- en najaar vanuit een helikopter op te nemen in het Beheerplan Natura-2000. In het licht van de gunstige staat van instandhouding van de lepelaar op landelijke schaal acht de Beheeradviescommissie deze aanpassingen niet conflicterend met de Europees vastgelegde Natura-2000 doelstellingen voor Nederland.

In de afgelopen jaren heeft Staatsbosbeheer op verschillende methoden tellingen van de grote grazers uitgevoerd. Recentelijk heeft zij een rapportage over alle uitgevoerde tellingen aan de Beheeradviescommissie voorgelegd. Daarin heeft Staatsbosbeheer overigens aangegeven dat de tellingen vrijwel allemaal niet optimaal zijn uitgevoerd, waardoor ze niet direct met elkaar vergeleken kunnen worden. Op basis van deze rapportage heeft de Beheeradviescommissie aan Staatsbosbeheer geadviseerd om in te zetten op het opnemen van tweejaarlijkse

tellingen van de grote grazers conform het advies van ICMO-II (in het voor- en najaar, vanuit een helikopter) in het Beheerplan Natura-2000. Dit vereist ook een inspanning van het ministerie van EL&I, o.a. ten aanzien van het vaststellen van een reële streefstand voor de lepelaar in het Oostvaardersplassengebied. De Beheeradviescommissie is akkoord gegaan met een *next best* methode (grondtellingen in het voor- en najaar, plus een najaarstelling vanuit een helikopter), voor de doorlooptijd die de realisatie van de voorkeursmethode nodig heeft.

Conclusie: tweemaal per jaar (in het voorjaar en in het najaar) tellen van de grote grazers m.b.v. een helikopter is niet gelukt. In afwachting van opname van deze methode in het Beheerplan Natura-2000 wordt voorlopig een *next best* methode toegepast.

5. Conclusies en aandachtspunten

5.1 Met betrekking tot de doelstellingen

Afgezet tegen de doelstellingen uit het ICMOII advies kunnen samengevat de volgende conclusies worden getrokken:

Doelstellingen uit het ICMO II advies	Conclusies
Een nieuwe strategie van vroegreactief beheer van de grote grazers instellen	Het ICMO2-advies om een vroegreactief beheer van de grote grazers in te voeren werd voorspoedig en succesvol opgevolgd. Het werkprotocol is goed geïmplementeerd en het succes van de maatregel goed zichtbaar. Het management dient echter ervoor te zorgen dat het protocol onder alle weersomstandigheden strikt toegepast wordt en kan worden, zodat onnodig lijden van de grote grazers tot een acceptabel minimum beperkt blijft.
Een noodplan voor populatiereductie opstellen, naar model van een populatiecrash	n.v.t.
Vermijden van contraceptie van de vrouwelijke dieren	n.v.t.
Creëren van 150 Ha extra beschutting in de winterperiode door tijdelijke openstelling van (gedeelten van) Driehoek, Kotterbos en Oostvaardersbos	Er wordt op een verschillende wijze gebruik gemaakt van de opengestelde bosgebieden. In hoeverre de door de openstelling verbeterde omgevingsconditie van invloed is op de dierconditie onder slechte weeromstandigheden zal uit de verdere monitoring moeten blijken. Dit geldt ook voor de mogelijke schade aan de bosgebieden door de grote grazers. Deze gegevens zijn nu nog niet voorhanden.
Creëren van 500 Ha extra beschutting in de winterperiode door tijdelijke openstelling van een gedeelte van het Hollandse Hout	Het Hollandse Hout is nu niet opengesteld.
Creëren van extra beschutting voor paarden en runderen door het maken van 1000m beschuttingsrichels op De Stort	Er is 1200 m schuilrichel aangelegd en er zijn aanvullende maatregelen genomen. Een adequate monitoring zal moeten uitwijzen of beplanting blijvend aanslaat, of deze vorm van aanvullende beschutting door de grote grazers gebruikt wordt en of het nodig is om op andere vormen van aanvullende beschutting in te zetten.
Creëren van ontsluiting naar het Horsterwold in de vorm van een Oostvaarderswissel (later eventueel Oostvaarderswold)	De situatie rond de Oostvaarderswissel is nog onduidelijk
Vermijden van bijvoeren	n.v.t.
Een plan voor watermanagement ontwikkelen, om habitatdiversiteit en vogelbiodiversiteit in de toekomst te bevorderen	De aanpak voor de verbetering van het watermanagement is ter hand genomen.
Verbeteren van het beheer (<i>Governance</i>): <ul style="list-style-type: none"> o Instellen van een wetenschappelijke adviescommissie o Instellen van een stakeholderplatform om lange termijnbetrokkenheid van stakeholders te ontwikkelen o Instellen van een Wetenschappelijke Adviesraad ten behoeve van het coördineren en agenderen van onderzoek in de OVP 	In het verbeteren van de Governance zijn belangrijke stappen gezet.
Instellen van een interne PR-commissie met verbindingen naar het stakeholderplatform en de wetenschappelijke adviescommissie	Er is een interne PR-commissie ingesteld en er is een communicatieplan opgesteld. Dit heeft bijgedragen aan een consistente communicatie boodschap

Review van deze aanbevelingen kort na 1 april 2011 om eventuele aanpassingen aan het beheer d.m.v. afschot door te voeren en om de voortgang t.a.v. het creëren van beschutting te borgen	Uitgevoerd
Professionaliseren en beter institutioneel inbedden van de tellingen van de grote grazers	Het tweemaal per jaar tellen van de grote grazers m.b.v. een helikopter is niet gelukt. In afwachting van opname van deze methodiek in het beheerplan N2000 wordt voorlopig een <i>next best</i> methode toegepast
Jaarlijkse review door een onafhankelijke commissie	Dit is de eerste rapportage van deze jaarlijkse review
Volledige onafhankelijke review in 2015	

Hierbij wil de BAC nog de volgende opmerkingen maken:

De Beheeradviescommissie is zeer positief over de implementatie van het vroegreactief beheer *an sich*, maar spreekt haar zorg uit over het te lage succespercentage van het afschotbeleid van de grote grazers tijdens de winter van 2011/12 en adviseert nadrukkelijk de oorzaak voor deze verslechtering t.o.v. de winter 2010/11 op te sporen en te verhelpen

Vanwege het uitsluiten van het Hollandse Hout en de Oostvaarderswissel als – aanvullende – beschuttingsmogelijkheid voor de grote grazers, maakt de Beheeradviescommissie zich ernstig zorgen over de lange termijn ontwikkeling van de beschutting in en om het Oostvaardersplassengebied. Onvoldoende beschutting leidt conform de toepassing van het protocol voor vroegreactief beheer tot afschot van meer dieren. Minder beschuttingsmogelijkheden voor grote grazers leidt in tijden van schaarste tot een grotere aanspraak op hun energiereserves van deze dieren waardoor deze sneller in lichaamsconditie verslechteren. Het aspect aanpak beschutting behoeft nadere analyse en een daarop gebaseerde aanpak.

De Beheeradviescommissie maakt zich zorgen over de ontwikkelingen ten aanzien van de biodiversiteit in het Oostvaardersplassengebied. Staatsbosbeheer zal maatregelen moeten ontwikkelen en opnemen in het Managementplan, zodat de biodiversiteit zal toenemen. Dat betreft vooral maatregelen op het gebied van het waterpeilbeheer, maar ook het effect van de grote grazers op de biodiversiteit moet worden gemonitord.

De Beheeradviescommissie acht het essentieel dat het vastgestelde managementplan integraal wordt uitgevoerd. Vooral ook om natuurlijke processen optimaal te kunnen begeleiden is een continue monitoring, zoals aangegeven in het Managementplan (zie kadertekst), onmisbaar. Dat houdt in dat niet alleen monitoring moet plaatsvinden, maar dat de gegevens ook beschikbaar moeten zijn en moeten worden geanalyseerd.

Voor deze eerst jaarevaluatie concludeert de Beheeradviescommissie dat veel in gang is gezet maar dat, zoals bij verschillende onderwerpen is aangegeven, vooral de analyse en het gebruik van de gemonitorde gegevens in de managementpraktijk meer en beter moet plaatsvinden, om de nodige relatie tussen monitoring en managementdoelen te kunnen leggen.

In het **Managementplan Oostvaardersplassengebied 2011-2015** staan ten aanzien van de monitoring het volgende (pagina 11):

4.6 Monitoring ten behoeve van managementdoelen

Er zal een heldere relatie gelegd worden met de doelen van de Oostvaardersplassen en de informatie die nodig is vanuit de beheerdoelen om te kunnen sturen. Per soort en per maatregel zal een uitgewerkt monitoringsprotocol komen. Er worden drie niveaus onderscheiden in de monitoring:

- 1) Monitoring t.b.v. de beheerdoelen om in het beheer te kunnen (bij)sturen.
- 2) Monitoring t.b.v. communicatie/acceptatie van beheermaatregelen in de maatschappij.
- 3) Monitoring t.b.v. wetenschappelijk onderzoek en begrip van het ecosysteem/soorten.

Relatie monitoring en managementdoelen:

- o Conditie grote grazers: effectiviteit en aanscherping van afschotprotocol, inzicht in wisselwerking grazers, voedsel en omgevingsomstandigheden.
- o Verspreiding grote grazers door het gebied en gebruik van beschuttingsmogelijkheden: uitvoering afschotprotocol en ontwikkeling beschuttingsarealen.
- o Impact op de vegetatie (inclusief nieuwe bosgebieden): kwaliteit beschutting, aandeel winterbiotop en ontwikkeling biodiversiteit.
- o Inplanten van de richels in de Oostvaardersplassen met stekelstruiken: optimaliseren beschuttingseffect en verhoging biodiversiteit.
- o Vogelmonitoring: handhaven van RIZA tellingen, bereiken Natura 2000 doelen.
- o Watermanagement: bereiken Natura 2000 doelen en ontwikkelen biodiversiteit.
- o Communicatie: transparantie en draagvlak voor managementdoelen verhogen.

5.2 Met betrekking tot het proces

Staatsbosbeheer heeft als zelfstandige beheerder de verantwoordelijkheid om het beheer van het Oostvaardersplassengebied vorm te geven conform de aanbevelingen van ICMO-II en de door staatssecretaris Bleker van EL&I gestelde kaders. De Beheeradviescommissie heeft als opdracht het beheer van het Oostvaardersplassengebied door Staatsbosbeheer als toetsend orgaan te overzien en daarover te adviseren. De samenwerking tussen Staatsbosbeheer en de Beheeradviescommissie verloopt goed.

Ten aanzien van de boven beschreven rolverdeling heeft de Beheeradviescommissie vooral in de eerste helft van 2011 in verschillende gevallen het initiatief voor wijzigingen in het beheer in de ruimste zin, d.w.z. inclusief de managementaanpak moeten nemen. De situatie is in de tweede helft van 2011 geleidelijk verbeterd, echter de implementatie van het managementplan is op dit moment op onderdelen nog vertraagd (zo ontbreekt bijvoorbeeld een samenhangend monitoringsplan).

De Beheeradviescommissie is onder de indruk van de inzet en werkhouding van de veldmedewerkers van Staatsbosbeheer. De uitvoering van het nieuwe beheer is zeer werkintensief en alleen uitvoerbaar omdat de veldmedewerkers capabel en gemotiveerd zijn. Ook het aanwijzen van een specifieke manager voor het Oostvaardersplassengebied heeft tot zichtbare verbeteringen geleid.

Er zijn belangrijke stappen gezet voor de realisatie van ICMO2-adviezen, maar verdere verbetering is nodig. Zo acht de Beheeradviescommissie het bijvoorbeeld van groot belang dat het hogere en kadermanagement als de beheerder zijn eigen managementplan als zodanig uitgedraagt en op de implementatie van alle onderdelen van het plan proactief inzet. Verbeterpunten liggen op dit moment nog in het strategisch management door Staatsbosbeheer en het consequent en op tijd doorvoeren van een samenhangende planning-, monitoring- en evaluatiecyclus in alle onderdelen van de bedrijfsvoering.

5.3 Overige aandachtspunten

De sterftecijfers van de winter van 2011/12 moeten op korte termijn geanalyseerd worden om het vroegreactieve beheer op zo kort mogelijk termijn weer terug te brengen boven het minimum succespercentage van 90% afschot. De Beheeradviescommissie laat daarbij in het midden of dat aanscherpingen van het protocol of aanscherpingen van de uitvoering van het protocol zal betreffen.

De Beheeradviescommissie is zich er van bewust dat er in de maatschappij ook voorstanders van andere vormen van beheer van de grote grazers in het Oostvaardersplassengebied zijn. De ICMO-II commissie heeft deze vormen van beheer nadrukkelijk meegenomen in haar beschouwingen. In Bijlage IV van dat rapport staan onder A1 t/m A4 de voor- en nadelen van de verschillende beheermethoden uitgewerkt.

Overigens constateert de Beheeradviescommissie op dit moment dat met het wegvallen van een aantal belangrijke elementen uit het ICMO-II advies, waaronder o.a. de Oostvaarderswissel en de tijdelijke openstelling van het Hollandse Hout, de grenzen van het "beheer conform ICMO-II" behoorlijk benaderd worden. Er is op dit punt behoefte aan duidelijkheid, aan betere samenwerking tussen Staatsbosbeheer en het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie en – bij definitief uitsluiten van de Oostvaarderswissel en het Hollandse Hout – aan alternatieven om het welzijn van de grote grazers en de biodiversiteit van het Oostvaardersplassengebied op peil te brengen en te houden.



Bijlage 15

Aan:
De Staatssecretaris

Van:

nota

Gesprek met [redacted]
(Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen)

Als het gesprek tussen [redacted] als beoogd voorzitter van de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen (BAC) op dinsdagochtend 3 juli 2012 positief is verlopen, heeft u diezelfde dag van 12:30 - 12:45 uur een gesprek met [redacted]. Wij laten nog weten wie vanuit ons bij dit gesprek aanwezig zijn. Hierbij treft u enige informatie aan ter voorbereiding van het gesprek.

1. Achtergronden [redacted]

De [redacted] is ons aangeraden door [redacted] een oud-collega en vriend van [redacted]. Hij is een [redacted]

(Zie verder bijlage 3 bij deze nota: c.v. van [redacted])

2. Mogelijke gespreks- of aandachtspunten

- Hoe staat de [redacted] zelf tegenover het beheer van de grote grazers?
- Hoe ziet de [redacted] zichzelf optreden in relatie tot Staatsbosbeheer? En richting andere leden van de BAC gezien de verschillen in achtergrond?
- De commissie Gabor heeft geadviseerd een aantal maatregelen te nemen om de dieren meer vrijheid en beschuttingsmogelijkheden te geven door:
 - realisatie Oostvaarderswissel: is door een Kamermotie geblokkeerd;
 - realisatie Oostvaarderswold: is door het kabinet geschrapt;
 - gedeeltelijke openstelling Hollandse Hout voor grazers: is door de gemeente Lelystad en een Kamermotie geblokkeerd.
 U heeft in ieder geval het Hollandse Hout nog steeds achter de hand willen houden, als noodmaatregel bij barre omstandigheden. De BAC heeft echter aangegeven het lastig te vinden dat er nog niet echt duidelijkheid is over wat u met het Hollandse Hout en de Oostvaarderswissel wilt en geeft ook aan dat zelfs bij het Hollandse Hout als noodmaatregel al zo'n 3 maanden van te voren praktische voorbereidingen nodig zouden zijn.
- Decentralisatie natuurbeleid: nog onzeker hoe het beheer van de grote grazers in de Oostvaardersplassen als onderdeel van de EHS daarin wordt meegenomen.

Directie Natuur & Biodiversiteit
Team Mens & Dier

Prins Clauslaan 8
2595 AJ DEN HAAG
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
www.rijksoverheid.nl/eleni

Contactpersoon

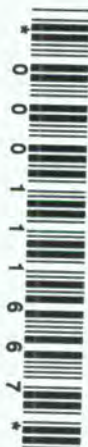
[redacted]
[redacted]
[redacted]

Datum
28 juni 2012

Onze referentie
281432

Kopie aan
[redacted]

Bijlagen
3





3. Taken en samenstelling BAC

Directie Natuur &
Biodiversiteit
Team Mens & Dier

Datum
28 juni 2012

Onze referentie
281432

- Formele taken BAC (zie bijlage 1 bij deze nota):
 - de BAC adviseert Staatsbosbeheer (SBB) over het dagelijks beheer door SBB in de Oostvaardersplassen en in omliggende gebieden binnen de kaders van het advies van de cie. Gabor (ICMO-2, november 2010);
 - de BAC rapporteert aan u over de adviezen die zij aan SBB verstrekt;
 - desgevraagd adviseert de BAC u over de uitvoering van de adviezen uit het rapport van de cie. Gabor.
- U rapporteert aan de Tweede Kamer over de BAC-adviezen.
- Samenstelling BAC:
 - voorzitter: vacant door [redacted];
 - [redacted];
 - [redacted];
 - [redacted];
 - [redacted];
 - [redacted];
 - [redacted] secretaris vanuit EL&I.

4. Afsprakennotitie DG N&R met directeur SBB

- Afspraken tussen EL&I en SBB (zie bijlage 2):
 - de BAC houdt ook rekening met nadere afwegingen en besluiten van uzelf t.a.v. het advies van de cie. Gabor;
 - SBB beschouwt de BAC-adviezen als *bindend* en voert ze uit.

5. Uw besluit over de kandidatuur van [redacted]

- U kunt tijdens of na afloop van het gesprek beslissen of u [redacted] wilt benoemen als voorzitter van de BAC.
- Als u met hem in zee wilt, zal in ieder geval het instellingsbesluit van de BAC formeel worden aangepast (daarin staat [redacted] nog genoemd).

Bijlagen:

1. Instellingsbesluit van de BAC
2. Afsprakennotitie tussen EL&I en SBB
3. [redacted]



Besluit van de Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie van 4 maart 2011, nr. 185833, houdende wijziging van het Instellingsbesluit kennisgroepen LNV (instelling beheeradviescommissie Oostvaardersplassen)

De Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie,

Mede gelet op artikel 2, eerste lid, onderdeel a, van de Wet vergoedingen adviescolleges en commissies;

Besluit:

ARTIKEL I

Het Instellingsbesluit kennisgroepen LNV wordt gewijzigd als volgt:

A

Artikel 1 wordt gewijzigd als volgt:

1. Na de omschrijving van het begrip 'agroclusters' wordt een begripsomschrijving ingevoegd, luidende:

– *beheeradviescommissie*: Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen;

2. De begripsomschrijving van 'commissie evaluatie' vervalt.

B

Na paragraaf 5h van het Instellingsbesluit kennisgroepen LNV wordt de volgende paragraaf ingevoegd:

§ 5i. Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen

Artikel 27gg

Er is een Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen.

Artikel 27hh

De beheeradviescommissie heeft de volgende taken:

- de beheeradviescommissie adviseert Staatsbosbeheer uit eigen beweging of naar aanleiding van een voorgelegd beheerplan over het dagelijks beheer door Staatsbosbeheer in de Oostvaardersplassen en in omliggende gebieden binnen de kaders van het rapport van de Commissie evaluatie grote grazers in de Oostvaardersplassen van november 2010 (Kamerstukken II 2010/11, 32 563, nr. 1);
- de beheeradviescommissie rapporteert aan de Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie over de adviezen die zij aan Staatsbosbeheer verstrekt, en
- desgevraagd adviseert de beheeradviescommissie de Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie over de uitvoering van de adviezen uit het rapport van de Commissie evaluatie grote grazers in de Oostvaardersplassen.

Artikel 27ii

Als leden van de beheeradviescommissie worden benoemd voor de periode van 1 december 2010 tot en met 30 november 2014:

- de heer prof. dr. H. Vaarkamp, tevens voorzitter;
- de heer ing. J.R.K. Leidekker;
- mevrouw prof. dr. F. Ohl;
- de heer ir. H.R. Oosterveld;

-
- de heer ir. W.G. de Raad;
 - de heer ing. G.J. Spek.

Artikel 27jj

De voorzitter en leden ontvangen per vergadering een vergoeding als bedoeld in artikel 2, eerste lid, van de Wet vergoedingen adviescolleges en commissies.

ARTIKEL II

Dit besluit treedt in werking met ingang van de tweede dag na de dagtekening van de Staatscourant waarin het wordt geplaatst en werkt terug tot en met 1 december 2010.

Dit besluit zal met de toelichting in de Staatscourant worden geplaatst.

*De Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie,
H. Bleker.*



TOELICHTING

Op 24 november 2010 heeft de Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I) aan de Tweede Kamer het rapport van de Commissie evaluatie beheer grote grazers in de Oostvaardersplassen gezonden (Kamerstukken II 2010/11, 32 563, nr. 1). In het rapport, met de titel 'Natural processes, animal welfare, moral aspects and management of the Oostvaardersplassen' beschrijft de commissie (hierna ICMO-2) haar bevindingen ten aanzien van het beheer van de grote grazers in de Oostvaardersplassen door Staatsbosbeheer. ICMO-2 doet voorts aanbevelingen voor dat beheer door Staatsbosbeheer voor de toekomst. Tijdens het Algemeen Overleg over het ICMO-2 rapport met de vaste Kamercommissie voor Economische Zaken, Landbouw en Innovatie op 1 december 2010 heeft de Staatssecretaris van EL&I aangegeven dat er een adviescommissie zal worden ingesteld, die als taak heeft om Staatsbosbeheer te adviseren over het dagelijks beheer in de Oostvaardersplassen.

Dit besluit strekt ter instelling van deze commissie, genaamd 'beheeradviescommissie Oostvaardersplassen'. De instelling, taakstelling en samenstelling van de commissie worden geregeld in een nieuwe paragraaf 5i van het Instellingsbesluit kennisgroepen LNV (artikel I, onderdeel B). De beheeradviescommissie zal Staatsbosbeheer adviseren met betrekking tot het dagelijks beheer in de Oostvaardersplassen, in het bijzonder met betrekking tot het beheer van de grote grazers in de Oostvaardersplassen en de omliggende gebieden die kunnen worden opengesteld voor die grote grazers (artikel 27hh, eerste lid). De beheeradviescommissie kan voorts adviseren over het opstellen van overleg- en adviesstructuren in de vorm van een wetenschappelijke of een PR-commissie, zoals dat in het ICMO-2-rapport is voorgesteld. In dat geval zullen Staatsbosbeheer en de beheeradviescommissie met elkaar in overleg treden, voordat de beheeradviescommissie haar advies uitbrengt. Bij het opstellen van haar adviezen houdt de beheeradviescommissie rekening met de afwegingen en besluiten van de Staatssecretaris naar aanleiding van het ICMO-2-rapport. De beheeradviescommissie rapporteert aan de Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie over de gegeven adviezen (artikel 27hh, tweede lid). Tevens adviseert de beheeradviescommissie de Staatssecretaris op diens verzoek met betrekking tot de uitvoering van het ICMO-2-rapport, bijvoorbeeld over beheeraspecten met betrekking tot relevante omliggende gebieden (artikel 27hh, derde lid).

De beheeradviescommissie zal in haar adviezen rekening houden met de totstandkoming en de daarop volgende uitvoering van het Natura 2000-beheerplan voor de Oostvaardersplassen. Voorkomen moet worden dat de beheeradviescommissie het Natura 2000-beheerplanproces doorkruist.

Een goede samenwerking tussen de beheeradviescommissie en Staatsbosbeheer is in dit alles van belang. Het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie en Staatsbosbeheer hebben de afspraken over de hierboven geschetste werkwijze, alsmede de afspraak dat Staatsbosbeheer de adviezen zal uitvoeren, daarom onderling nog eens schriftelijk vastgelegd.

De beheeradviescommissie staat onder leiding van de heer prof. dr. H. Vaarkamp en bestaat onder meer uit deskundigen op het gebied van dierenwelzijn en beheer van grote hoefdieren. De beheeradviescommissie heeft een zittingsperiode van vier jaar. Waar de beheeradviescommissie feitelijk haar werkzaamheden op 1 december 2010 heeft aangevangen, loopt de zittingsperiode van 1 december 2010 tot 1 december 2014. In 2014 zal er worden besloten of haar zittingsperiode wordt verlengd. De voorzitter en de leden van de beheeradviescommissie worden conform de Wet vergoedingen adviescolleges en commissies vergoed.

Er wordt afgeweken van het beleid ten aanzien van de vaste verandermomenten (VVM).¹ Het betreft hier evenwel geen algemeen verbindende voorschriften. Het besluit heeft geen bedrijfseconomische gevolgen en veroorzaakt geen administratieve lasten. Gezien de tijd van het jaar en de weersomstandigheden is er behoefte aan spoedige instelling van de beheeradviescommissie. Het volgen van het beleid ten aanzien van vaste verandermomenten zou een spoedige instelling belemmeren.

*De Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie,
H. Bleker.*

¹ Kamerstukken II 2007/08, 29 515, nr. 243 en Kamerstukken II 2009/10, 29 515, nr. 309.



Notitie

over de beheeradviescommissie Oostvaardersplassen

datum: 28 februari 2011

betreft: werkwijze beheeradviescommissie Oostvaardersplassen en
samenwerking tussen de commissie en Staatsbosbeheer

Inleiding

In november 2010 bracht de commissie voor de evaluatie van het beheer van grote grazers in de Oostvaardersplassen (ICMO-2), onder leiding van de heer Gabor, haar rapport "Natural processes, animal welfare, moral aspects and management of the Oostvaardersplassen" uit. De commissie evalueert daarin de wijze waarop het advies van de commissie Gabor uit 2006 (ICMO) is uitgevoerd en adviseert voorts over het beheer van de grote grazers in de Oostvaardersplassen in de toekomst.

In een algemeen overleg met de vaste commissie van EL&I (d.d. 1 december 2010) heeft de Staatssecretaris uitgesproken dat hij een beheeradviescommissie wenst in te stellen die Staatsbosbeheer gaat adviseren over het beheer van de Oostvaardersplassen met het oog op de implementatie van het ICMO-2-advies.

Staatsbosbeheer waardeert de ondersteuning van de uitvoering van ICMO-2 door een hoogwaardige commissie en is ervan overtuigd daar veel profijt van te zullen hebben bij de invulling van zijn verantwoordelijkheid voor een goed beheer van de Oostvaardersplassen.

In deze notitie worden de door EL&I en Staatsbosbeheer overeengekomen kaders geschetst voor de werkwijze van de beheeradviescommissie en de samenwerking tussen de beheeradviescommissie en Staatsbosbeheer.

Beheeradviescommissie

Instelling en taak


De staatssecretaris stelt de beheeradviescommissie in en benoemt de leden. De instelling geschiedt voor een periode van vier jaar. De beheeradviescommissie adviseert Staatsbosbeheer, uit eigen beweging of naar aanleiding van een voorgelegd plan, over het beheer door Staatsbosbeheer in de Oostvaardersplassen en in omliggende gebieden, binnen de kaders van ICMO-2. De beheeradviescommissie rapporteert aan de Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie over de adviezen die ze aan Staatsbosbeheer verstrekt. Desgevraagd adviseert de beheeradviescommissie de Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie over de uitvoering van de adviezen uit ICMO-2.



4-4
(10)
1
(2)
1
(3)
(5)
4-4
157

BUREAU BESTUURSRAAD
afdeling Politiek

MEMO

Aan de ~~Minister~~/Staatssecretaris
Via:  

Mate van urgentie: Hoog / Normaal / Informatief

datum:

29-06-2012

MAP .. 281433
TRCDEP/20../



Bijlage 16

TER ADVISERING

Aan
de Staatssecretaris

retour van STAATSSECRETARIS
d.d. :

Directoraat-generaal Natuur
& Regio
Directie Natuur en Biodiversiteit
Auteur

Datum
26 september 2012

Kenmerk
DGNR-NB / 12328879

Kopie aan

nota

Gesprek met de nieuwe voorzitter van de
Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen

Parafenroute

Paraaf

Paraaf

Paraaf

Medeparaaf

Medeparaaf

Medeparaaf

BBR-paraaf

Bijlage(n)

Beh map: 12329262

Aanleiding

Op ~~donderdag~~ 4 oktober 2012, van 9.45-10.30 uur, ontvangt u [redacted], de nieuwe voorzitter van de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen (BAC). Deze nota is ter voorbereiding van dat overleg. Van mijn directie zijn ikzelf en [redacted] aanwezig.

Advies

De heer [redacted] stelt voor de in onderstaande toelichting genoemde vier punten met u te bespreken. Ik adviseer u de punten te bespreken op basis van hetgeen ik hieronder heb aangegeven.

Toelichting

(1) zijn eerste indrukken tot nu toe

De heer [redacted] zal zijn indrukken onder meer baseren op zijn eerste twee bijeenkomsten met de BAC en op gesprekken met mevrouw [redacted] met de heer [redacted] met een aantal Staatsbosbeheermedewerkers en met de Programmadirecteur Natura 2000 en de Regioambassadeur Noordwest.

Ontvangen BBR

**Directoraat-generaal Natuur
& Regio**
Directie Natuur en Biodiversiteit

Kenmerk
DGNR-NB / 12328879

Er ontstaat dus een meer hybride situatie waarbij het Rijk verantwoordelijk blijft voor Staatsbosbeheer, terwijl Flevoland meer verantwoordelijkheden krijgt voor het beheer van het Oostvaardersplassengebied.

Advies:

U kunt aangeven dat:

- de BAC er wellicht goed aan zou doen de komende tijd het contact met Flevoland te intensiveren.

Vergaderjaar 2011-2012

32 563

Oostvaardersplassen

Nr. 28

**BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN ECONOMISCHE ZAKEN,
LANDBOUW EN INNOVATIE**

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 18 juli 2012

Hierbij informeer ik u over de stand van zaken van het beheer van de grote grazers in de Oostvaardersplassen (Heckrunderen, konikpaarden, edelherten). Daarbij betrek ik ook de adviezen die de beheeradviescommissie Oostvaardersplassen (hierna: beheeradviescommissie) recent aan mij heeft uitgebracht, waaronder een evaluatie van het winterseizoen 2011–2012 (bijlage 1)¹. De beheeradviescommissie adviseert over het dagelijks beheer in de Oostvaardersplassen, in het bijzonder over het beheer van de grote grazers in de Oostvaardersplassen (Kamerstuk 32 563, nr. 24).

De bevindingen van genoemde evaluatie onderschrijf ik grotendeels, zoals ik hieronder voor een aantal onderwerpen zal toelichten.

Uitgangspunten beleid

Zoals eerder aangegeven (onder andere: Kamerstuk 32 563, nr. 25), zijn mijn algemene uitgangspunten voor het beleid voor de grote grazers dat:

- met name de adviezen voor de kortere termijn van de commissie-Gabor (2010) grotendeels een goed richtsnoer zijn voor het beheer;
- daarbij massale sterfte van dieren door verhongering of afschot moet worden voorkomen;
- er met de beheeradviescommissie weer maatschappelijk vertrouwen moet komen in het beheer van de grote grazers in de Oostvaardersplassen.

De adviezen voor de kortere termijn van de commissie-Gabor betreffen onder meer het in gang zetten van vroegreactief beheer, beschuttingsmaatregelen, helikoptertellingen, een watermanagementplan en een aantal commissies. Op aangeven van de beheeradviescommissie heeft Staatsbosbeheer de adviezen van de commissie-Gabor, rekening houdend met mijn uitgangspunten, nader uitgewerkt in een Managementplan Oostvaardersplassengebied 2011–2015 (Kamerstuk 32 563, nr. 25).

¹ De aanbestedingsbrief en de daarbij horende jaarrapportage zijn ter inzage gelegd bij het Centraal Informatiepunt Tweede Kamer.

Ik licht hierna eerst de stand van zaken toe van diverse genoemde maatregelen.

Vroegreactief beheer

Het vanaf het winterseizoen 2010–2011 ingevoerde vroegreactief beheer (Kamerstuk 32 563, nr. 10) is belangrijk in het vermijden van onnodig lijden bij de grote grazers. Op basis van beoordeling van de conditie van individuele dieren en van omgevingsomstandigheden worden tijdig dieren geschoten waarvan het aannemelijk is dat zij het eind van de winter niet zullen halen. Eerder meldde ik tussentijdse sterfte- en afschotcijfers voor het winterseizoen 2011–2012 (Kamerstuk 32 563, nr. 27). De cijfers over het gehele winterseizoen (periode 1 november 2011–29 april 2012) zijn aldus:

	Sterfte door afschot	Sterfte door natuurlijke dood	Aandeel afschot in de totaal waargenomen sterfte (%)
Heckrunderen	98	40	71
konikpaarden	251	87	74
edelherten	908	97	90
<i>totaal</i>	1257	224	85

Onder «sterfte door natuurlijke dood» vallen de dieren die door Staatsbosbeheer dood zijn gevonden en niet door afschot zijn gestorven. Het totale aandeel afschot in de totaal waargenomen sterfte lag onder de door de commissie-Gabor aanbevolen ondergrens van 90%. De beheeradviescommissie concludeert dat Staatsbosbeheer het vroegreactief beheer succesvol heeft ingevoerd, maar dat het ook belangrijk is te achterhalen waarom het eindpercentage onder de 90% is uitgekomen, zodat in de toekomst het streefpercentage wel kan worden gehaald. Ik onderschrijf dat.

Beschutting

In het seizoen 2010–2011 had Staatsbosbeheer al voortvarend een aantal beschuttingsmaatregelen genomen, zoals realisatie van beschuttingsrichels en openstelling van bospercelen (Kamerstuk 32 563, nr. 25). De beheeradviescommissie vindt dat pas op basis van nadere monitorings-gegevens meer kan worden gezegd over de vraag of de maatregelen een positief effect hebben gehad op de conditie van de dieren en of er aanvullende beschuttingsmaatregelen nodig zijn. Ik vind effectieve beschutting *binnen* het Oostvaardersplassengebied van belang en onderschrijf dat ook wordt nagegaan in hoeverre dat effectief is of wordt gerealiseerd. Voor mijn standpunten over het eventueel realiseren van beschutting daarbuiten, door middel van het Hollandse Hout of de Oostvaarderswissel, verwijs ik naar eerdere stukken hierover (Kamerstukken 32 563, nrs. 10 en 11).

Helikoptertellingen

Met het toenemen van de aantallen grote grazers in de Oostvaardersplassen nam ook de zorg toe over hun welzijn en daarmee behoefte aan cijfers. Op verzoek van de Kamer zijn de laatste jaren diverse cijfers van Staatsbosbeheer gepresenteerd over aantallen grote grazers en hun sterfte (Kamerstukken 31 700 XIV, nr. 133; 32 123 XIV, nrs. 151, 174, 205; 32 500 XIV, nr. 13).

De commissie-Gabor oordeelde echter dat die cijfers onvoldoende betrouwbaar waren, behalve als indicatie voor trends, en adviseerde voortaan twee keer per jaar tellingen te laten doen vanuit een helikopter (Kamerstuk 32 500 XIV, nr. 13). Met zulke tellingen zou bovendien de daadwerkelijke wintersterfte kunnen worden vastgesteld, populatieparameters als de aanwas (aantal jonge dieren dat is geboren en dat tevens de winter heeft overleefd) worden berekend, en worden bepaald hoe het aantal grazers zich verhoudt tot de ecologische draagkracht van het gebied.

In november 2011 heeft Staatsbosbeheer de eerste helikoptertellingen uitgevoerd (Kamerstuk 32 563, nr. 26). De provincie Flevoland heeft echter geen vergunning willen verlenen voor een aansluitende helikoptertelling in het voorjaar van 2012, omdat de afgelopen jaren de Natura 2000-doelstelling voor lepelaars in het Oostvaardersplassengebied niet werd gehaald en de tellingen mogelijk verstorend voor lepelaars zouden kunnen zijn.

Hoewel de beheeradviescommissie mij heeft laten weten Staatsbosbeheer voorlopig toepassing van een *next best*-methode te adviseren, oordeelt de beheeradviescommissie dat gepaarde tellingen in najaar en voorjaar vanuit een helikopter nog steeds de voorkeur verdienen. De beheeradviescommissie adviseert dan ook de helikoptertellingen op te nemen in het Natura 2000-beheerplan voor de Oostvaarderplassen. Ook adviseert de beheeradviescommissie daarbij de populatiedoelen voor lepelaars in de Oostvaardersplassen naar een reëler niveau te brengen, vooral nu lepelaars het landelijk heel goed doen.

Ik hecht aan betrouwbare tellingen. Ik ga dan ook na of en hoe ik op dit punt invulling kan geven aan de adviezen van de beheeradviescommissie.

Watermanagement

Onderdeel van het advies van de commissie-Gabor was het lanceren van een watermanagementplan. Bij uitvoering daarvan zou een deel van het gebied weer in een ecologisch vroeger stadium komen, waardoor er voorlopig weer meer soorten, waaronder vogelsoorten, zouden kunnen voorkomen.

Zoals ik eerder heb aangegeven (Kamerstuk 32 563, nr. 25) en in verband met een toezegging tijdens het Algemeen Overleg van 1 december 2010, zou de beheeradviescommissie mij nog nader adviseren over de mogelijke effecten van een gewijzigd waterbeheer op de mineralenhouding van de boeren in de omgeving. Daarop heeft de beheeradviescommissie mij eraan herinnerd dat meststoffen van in het wild levende dieren formeel geen onderdeel uitmaken van het mest- en ammoniakbeleid en dat bijvoorbeeld de aanwezigheid van wilde ganzen geen invloed heeft op de hoogte van de gebruiksnormen voor stikstof en fosfaat waaraan boeren in de omgeving zich moeten houden (zie Kamerstuk 28 385, nr. 131). Verder zal het effect van het watermanagement op het verlies van mineralen uit het Oostvaardersplassengebied integraal onderdeel zijn van de planning en monitoring inzake het waterpeilbeheer in het Oostvaardersplassen-gebied.

In het kader van het Natura 2000-beheerplan voor het gebied zullen nadere keuzen worden gemaakt voor het watermanagement. Verder meldt de beheeradviescommissie dat Staatsbosbeheer een themagroep Watermanagement heeft ingesteld.

De beheeradviescommissie concludeert dat verbetering van het watermanagement ter hand is genomen. Ik neem daarvan kennis.

Commissies

In het kader van het advies van de commissie-Gabor had Staatsbosbeheer al een *stakeholders*-platform en een PR-commissie ingesteld (Kamerstuk 32 563, nr. 25).

De beheeradviescommissie meldt dat er, naast de bovengenoemde themagroep Watermanagement, inmiddels ook een veterinaire klankbordgroep en een wetenschappelijke klankbordgroep (i.e. voor de coördinatie van onderzoek in het gebied) zijn ingesteld.

De beheeradviescommissie concludeert dat daarmee belangrijke stappen zijn gezet in het verbeteren van de *governance* in relatie tot het gebied.

Overige punten

In het algemeen is de beheeradviescommissie positief over in gang gezette processen en ook over de inzet van en de werkhouding van de medewerkers van Staatsbosbeheer. Verder laat de beheeradviescommissie op diverse plaatsen wel weten belang te hechten aan goede monitoring.

Daar waar zulke monitoring nuttig en nodig is, onderschrijf ik dit.

Voorzitter beheeradviescommissie

Tijdens het algemeen overleg van 26 oktober 2011 meldde ik u dat de voorzitter van de beheeradviescommissie, de heer Henk Vaarkamp, plotseling was overleden. De heer Hendrik Oosterveld, adviseur bij mijn ministerie, heeft de beheeradviescommissie tijdelijk geleid. Inmiddels is er een nieuwe voorzitter voor de beheeradviescommissie aangetrokken: de heer Ruurd Stolp. Hij heeft een veterinaire achtergrond en beschikt over de nuchterheid die bij dit dossier nodig is. Zijn benoeming zal nog worden geformaliseerd door wijziging van het instellingsbesluit.

De staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie,
H. Bleker

ICMO2 in de OVP

*Eerste Jaarevaluatie
uitvoering ICMO2-adviezen
in het Oostvaardersplassengebied*

Inhoud

1.	Inleiding	3
2.	Kader: beheerdoelen, ICMO-II en beleidslijn staatssecretaris Bleker	3
3.	Managementplan	5
4.	Implementatie van ICMO-II	6
4.1	Vroegreactief beheer	6
4.2	Populatiecrash	10
4.3	Contraceptie	11
4.4	Openstelling Driehoek, Kotterbos en Oostvaardersbos	11
4.5	Openstelling Hollandse Hout	12
4.6	Beschuttingsrichels	12
4.7	Oostvaarderswold	13
4.9	Watermanagementplan	13
4.10	Verbeteren 'Governance'	13
4.11	PR-commissie	14
4.11	Tellingen	15
5.	Conclusies en aandachtspunten	17
5.1	Met betrekking tot de doelstellingen	17
5.2	Met betrekking tot het proces	19
5.3	Overige aandachtspunten	20

Leeswijzer

In paragraaf 1 wordt de aanleiding voor deze eerste Jaarevaluatie van de Beheeradviescommissie voor het Oostvaardersplassengebied beschreven. In paragraaf 2 leest u de door de commissie gehanteerde toetsingskaders, waarbij op pagina 4 wordt geduid hoe deze samenhangen met de beheerdoelstellingen voor het Oostvaardersplassengebied. Paragraaf 3 beschrijft de rol en de totstandkoming van het Managementplan, waarna in paragraaf 4.1 t/m 4.11 de implementatie van de aanbevelingen van de ICMO-II commissie beschreven wordt. Per subparagraaf vindt u de conclusies over de uitvoering van de betreffende aanbeveling, waarna u in paragrafen 5.1 en 5.1 de conclusies en aanbevelingen van de Beheeradviescommissie leest – zowel met betrekking tot de doelstellingen als met betrekking tot het proces. In paragraaf 5.3 geeft de Beheeradviescommissie een korte vooruitblik en doet zij enkele aanbevelingen op hoofdlijnen voor het komende jaar.

1. Inleiding

Het Oostvaardersplassengebied is een in de provincie Flevoland gelegen Natura-2000 gebied dat van nationaal en internationaal belang is voor verschillende soorten moerasvogels. De beheerfilosofie van het gebied is dat er zoveel mogelijk gebruik gemaakt wordt van natuurlijke processen. In het behalen van de Natura-2000 doelstellingen via zoveel mogelijk natuurlijke processen spelen de grote grazers een belangrijke rol: door hun begrazing wordt het gebied aantrekkelijk voor grauwe ganzen, die op hun beurt – door begrazing van het moerasgebied – het gebied aantrekkelijk maken van de vogelsoorten waar het gebied conform Natura-2000 voor bedoeld is.

In 2005 en in 2010 publiceerden twee opvolgende commissies (*the International Commission on Management of the Oostvaardersplassen* (ICMO) I en II) adviesrapporten naar aanleiding van de maatschappelijke onrust over het welzijn van de grote grazers in het Oostvaardersplassengebied. Op basis van het ICMO-II advies heeft staatssecretaris Bleker van EL&I zijn beleidslijn opgesteld. Als gevolg daarvan werd o.a. de Beheeradviescommissie voor het Oostvaardersplassengebied ingesteld om te adviseren over en toezicht te houden op het beheer in het Oostvaardersplassengebied¹. Dit is de eerste Jaarevaluatie van de Beheeradviescommissie, conform het advies dienaangaande in het ICMO-II rapport.

2. Kader: beheerdoelen, ICMO-II en beleidslijn staatssecretaris Bleker

De hoofddoelstelling van het Oostvaardersplassengebied is het in stand houden en verder laten ontwikkelen van een natuurlijk moerasesecosysteem met een hoge natuurwaarde als voortplantings- en verblijfgebied van vrij levende moerasvogels en zoogdieren.

In het Managementplan zijn de volgende managementdoelen vastgelegd:

- o Natura 2000 doelen, waar mogelijk door bevordering van natuurlijke processen
- o Minimaliseren potentieel dierenleed grote grazers (vroeg reactief afschotprotocol)
- o Optimaliseren welzijn grote grazers (beschutting, keuzemogelijkheden t.a.v. gedrag bieden)
- o Draagvlak vergroten bij het publiek voor (het beheer van) het gebied (o.a. door middel van communicatie)

ICMO-II heeft zich ugesproken over de voortgang van de implementatie van de adviezen van ICMO-I, over de ecologische aspecten van het beheer, over de dierenwelzijnvraagstukken bij het huidige (2010) beheer en over het toekomstige beheer (na 2010). In de Samenvatting van haar rapport schrijft zij volgende over het toekomstige beheer van het Oostvaardersplassengebied:

"ICMO2 heeft een integraal pakket van aanbevelingen ontwikkeld voor de korte termijn (winter 2010-2011), de middellange termijn (tot het openstellen van het Oostvaarderswold) en de lange termijn (na de openstelling van het Oostvaarderswold). ICMO2 adviseert aanvullende beschutting te bieden door de OVP te verbinden met aangrenzende bospercelen (in het bijzonder het Hollandse Hout en het Oostvaardersbos) en het creëren van 1 km aan beschuttingsrichels in het zandstortgedeelte in de OVP (De Stort); dat gestart wordt met het realiseren van de Oostvaarderswissel, een 120 meter breed pad voor de dieren dat de OVP met het Horsterwold verbindt; dat individuele dieren in slechte conditie 's winters eerder worden gedood; dat plannen worden ontwikkeld voor een proactief populatiebeheer in geval er noodomstandigheden zijn waarbij anders grootschalige verhongering zou optreden; dat niet wordt bijgevoerd; dat onderzoek en modellering met betrekking tot de populatie grote grazers worden uitgebreid; en dat er regelmatige tellingen

¹ Algemeen Overleg Tweede Kamer, 1 december 2010

vanuit de lucht plaatsvinden van alle drie soorten. Verder wordt de noodzaak voor SBB benadrukt om binnen de organisatie effectievere sturingssystemen te ontwikkelen; om een effectieve wetenschappelijke adviescommissie in te stellen voor supervisie van monitoring en om specifieke aanbevelingen te doen voor de mate, de tijdstippen en de selectiviteit van het afschieten of verwijderen van individuele dieren; om een interne PR-commissie op te zetten; en om een platform van belanghebbenden in te stellen om de maatschappelijke betrokkenheid bij het beheer te vergroten."

In haar adviesrapport formuleerde de ICMO-II commissie vervolgens specifieke aanbevelingen die zich als volgt verhouden tot de managementdoelen:

	Natura-2000 doestellingen	Voorkómen onnodig lijden	Verbeteren welzijn	Draagvlak vergroten
Een nieuwe strategie van vroegreactief beheer van de grote grazers instellen		+		
Een noodplan voor populatiereductie opstellen, naar model van een populatiecrash		+		
Vermijden van contraceptie van de vrouwelijke dieren		+	+	
Creëren van 150 Ha extra beschutting in de winterperiode door tijdelijke openstelling van (gedeelten van) Driehoek, Kotterbos en Oostvaardersbos			+	
Creëren van 500 Ha extra beschutting in de winterperiode door tijdelijke openstelling van een gedeelte van het Hollandse Hout			+	
Creëren van extra beschutting voor paarden en runderen door het maken van 1000m beschuttingsrichels op De Stort			+	
Creëren van ontsluiting naar het Horsterwold in de vorm van een Oostvaarderswissel (later eventueel Oostvaarderswold)		+	+	
Vermijden van bijvoeren		+	+	
Een plan voor watermanagement ontwikkelen, om habitatdiversiteit en vogelbiodiversiteit in de toekomst te bevorderen	+		+	
Verbeteren van het beheer (<i>Governance</i>): <ul style="list-style-type: none"> o Instellen van een wetenschappelijke adviescommissie o Instellen van een stakeholderplatform om lange termijnbetrokkenheid van stakeholders te ontwikkelen o Instellen van een Wetenschappelijke Adviesraad ten behoeve van het coördineren en agenderen van onderzoek in de OVP 	+	+	+	+
Instellen van een interne PR-commissie met verbindingen naar het stakeholderplatform en de wetenschappelijke adviescommissie				+
Review van deze aanbevelingen kort na 1 april 2011 om eventuele aanpassingen aan het beheer d.m.v. afschot door te voeren en om de voortgang t.a.v. het creëren van beschutting te borgen		+	+	+
Professionaliseren en beter institutioneel inbedden van de tellingen van de grote grazers	+	+	+	+
Jaarlijkse review door een onafhankelijke commissie				+
Volledige onafhankelijke review in 2015				

Staatssecretaris Bleker van EL&I heeft de meeste aanbevelingen van ICMO-II overgenomen, met uitzondering van de populatiereductie d.m.v. een populatiecrash, het creëren van extra beschutting door tijdelijke openstelling van het Hollandse Hout in de winterperiode en het creëren van een ontsluiting naar het Horsterwold in de vorm van de Oostvaarderswissel.

In zijn brief van 3 februari 2011 aan de Tweede Kamer (Kamerstuk 32 563, nr. 10) schrijft staatssecretaris Bleker onder andere:

"De motie Lodders/Ormel (32 563, nr. 2) verzoekt de regering geen grote grazers en edelherten toe te staan in het Hollandse Hout. Zoals ik eerder aangaf, zal het toelaten van grazers uit de Oostvaardersplassen in een deel van het naastgelegen Hollandse Hout hun welzijn ten goede komen. Bovendien komen er in dat deel weinig wandelaars. Tegelijk hecht ik aan lokaal draagvlak. Hoewel tweederde van de klankbordgroep Hollandse Hout het toelaten van grote grazers in het Hollandse Hout onder voorwaarden bespreekbaar vindt, wil de gemeenteraad van Lelystad geen medewerking laten verlenen aan het toelaten van de grazers. Ik zal daarom nu niet vragen of Staatsbosbeheer stappen wil zetten om het advies van de commissie Gabor op het onderdeel Hollandse Hout uit te voeren. Daarmee geef ik uitvoering aan de motie."

en

"De motie Ormel/Lodders (32 563, nr. 7) verzoekt de regering de Oostvaarderswissel niet te realiseren. Ik geef uitvoering aan de motie door op dit moment geen acties te ondernemen ter realisatie van de Oostvaarderswissel."

De aanbeveling voor de instelling van een Wetenschappelijke Adviescommissie heeft staatssecretaris Bleker omgezet naar het instellen van de Beheeradviescommissie voor het Oostvaardersplassengebied. Deze commissie adviseert de staatssecretaris van EL&I gevraagd en Staatsbosbeheer gevraagd en ongevraagd over het beheer van het Oostvaardersplassengebied. Staatsbosbeheer heeft een convenant met het Ministerie van EL&I getekend waarin zij verklaart de adviezen van de Beheeradviescommissie als bindend te beschouwen. De aanbevelingen van ICMO-II en de wijzigingen daarop zoals bepaald door het beleid van staatssecretaris Bleker van EL&I vormen het kader voor de werkzaamheden van Staatsbosbeheer en van de Beheeradviescommissie voor het Oostvaardersplassengebied.

3. Managementplan

Het beleid binnen de nieuwe kaders is uitgewerkt in het *Managementplan Oostvaardersplassengebied 2011-2015*. De richtlijnen en protocollen voor het dagelijkse beheer zijn als bijlagen bij het Managementplan gevoegd. De bijlagen zijn zgn. levende documenten: op basis van de bevindingen in de praktijk zullen deze in de loop der tijd worden aangepast.

Het Managementplan is tot stand gekomen op uitdrukkelijk verzoek van de Beheeradviescommissie. Na een intensieve meerdaagse vergadersessie van Staatsbosbeheer en de Beheeradviescommissie medio februari 2011 heeft de Beheeradviescommissie eind maart een *Handreiking Managementplan* als advies aan Staatsbosbeheer doen toekomen. Staatsbosbeheer heeft deze Handreiking omgezet naar haar *Managementplan Oostvaardersplassengebied 2011-2015* welke medio april ter beoordeling aan de Beheeradviescommissie werd voorgelegd.

4. Implementatie van ICMO-II

In de volgende paragrafen geeft de Beheeradviescommissie aan in welke mate en op welke wijze de aanbevelingen uit het ICMO-II rapport zijn geïmplementeerd. Daarbij heeft de Beheeradviescommissie zich gebaseerd op de door Staatsbosbeheer gerapporteerde gegevens.

Nog niet alle monitoring is zodanig geïmplementeerd dat daaruit op dit moment gegevens konden worden opgeleverd. Dat betreft onder andere de nadere analyse over de oorzaken van het niet halen van het vereiste afschotpercentage in het vroegreactieve beheer en over het bijzondere verloop van het afschot in de winter van 2011/12, de gegevens over kwaliteit van de voor de grote grazers beschikbare beschutting, de gegevens over de effecten van de begrazing op de aangetakte bosgebieden, een nadere analyse over de relatie tussen het aantakken van de bosgebieden en de effecten op het welzijn van de grote grazers, gegevens over het succes van de aanplant van de schuilrichels en een nadere analyse van het effect van de schuilrichels op het welzijn van de grote grazers. Op deze punten kunnen dan ook slechts beperkte conclusies getrokken worden in deze evaluatie.

4.1 Vroegreactief beheer

ICMO-II adviseerde een nieuwe methode voor vroegreactief beheer in te stellen. De essentiële beleidswijziging is dat grote grazers eerder dan voorheen gedood worden. Volgens het oude beheer werden de dieren gedood net voordat ze spontaan zouden overlijden. Volgens het nieuwe beheer worden de dieren gedood wanneer het aannemelijk is dat ze een aankomende periode van schaarste niet zullen overleven. Er wordt dus eerder in de tijd een inschatting gemaakt van de overlevingskansen van een dier, op basis van de dierscore (lichaamsconditie en gedrag; weergegeven op een schaal van 1 t/m 5) en omgevingsscore (omstandigheden en verwachtingen van weer, voedselaanbod en beschutting; weergegeven op een schaal van 1 t/m 8). De periode van honger tot de dood er op volgt wordt daarmee aanzienlijk verkort. Daardoor wordt onnodig lijden voorkomen.

De omgevingsscore is niet alleen op het moment van afschot belang, deze score is ook van wezenlijk belang om te kunnen anticiperen op andere relaties. Uit de monitoring kan bijvoorbeeld blijken dat de schade aan bomen in de bosgebieden te groot wordt. Dit kan dan een factor zijn die meegewogen dient te worden voor bijvoorbeeld afschot tijdens de zomer.

Het eerste protocol voor vroegreactief beheer is tot stand gekomen met medewerking van enkele leden van de voormalige ICMO-II commissie. Op 10 januari 2011 is het door de Beheeradviescommissie geaccordeerd. Op basis van de door Staatsbosbeheer gerapporteerde gegevens bleek dat de omgevingsscores in de winter van 2010/11 niet structureel gemonitord zijn. Op 27 september heeft Staatsbosbeheer het Monitoringsplan (bijlage 4 bij het Managementplan) ter beoordeling voorgelegd. De Beheeradviescommissie heeft het geaccordeerd, waarmee de monitoringsprotocollen voor de winterperiode van 2011/12 op tijd op orde gebracht werden.

De Beheeradviescommissie spreekt haar waardering uit voor het feit dat Staatsbosbeheer extra menskracht vanuit andere regio's heeft gemobiliseerd om het beheer in de winter conform het Managementplan vorm te geven. Ook is er veel waardering voor de inzet van deze boswachters, die in de winterperiode alle dagen van de week intensief met het beheer bezig waren. De Beheeradviescommissie realiseert zich dat Staatsbosbeheer deze vorm van beheer als een grote inspanning beschouwt. Na de winter van 2010/11 is het protocol besproken en de uitvoering aangescherpt. Het protocol wordt door de beheerders als behulpzaam ervaren bij het

duidelijk, eenduidig en consequent uit voeren van het beheer. Staatsbosbeheer geeft aan dat het protocol helpt om de workflow efficiënt en effectief te organiseren.

Eén van de criteria om het succes van het nieuwe afschotprotocol vast te kunnen stellen is de percentage van afgeschoten versus dood gevonden dieren. ICMO-II heeft aangegeven dat meer dan 90% van de totale sterfte door afschot moet plaatsvinden.

Daarbij moet aangetekend worden dat het gerealiseerde afschotpercentage waarschijnlijk een overschatting is, omdat het totaal aantal dode dieren niet gevalideerd kon worden op de wijze waarop ICMO-II dat heeft geadviseerd². Vooralsnog bleek het vroegreactieve beheer al vrij kort na implementatie zeer succesvol te zijn. Dit heeft in belangrijke mate bijgedragen aan een betere acceptatie van het beheer door de stakeholdergroepen.

De winter van 2010/11 was in het begin (december) vrij koud, terwijl de januari en de eerste helft van februari zeer zacht waren voor de tijd van het jaar. Door dit verloop (koud op het moment dat de vetreserves van de dieren nog volop aanwezig waren) was de wintersterfte van de populatie grote grazers relatief laag. Het afschotpercentage lag boven de 90%.

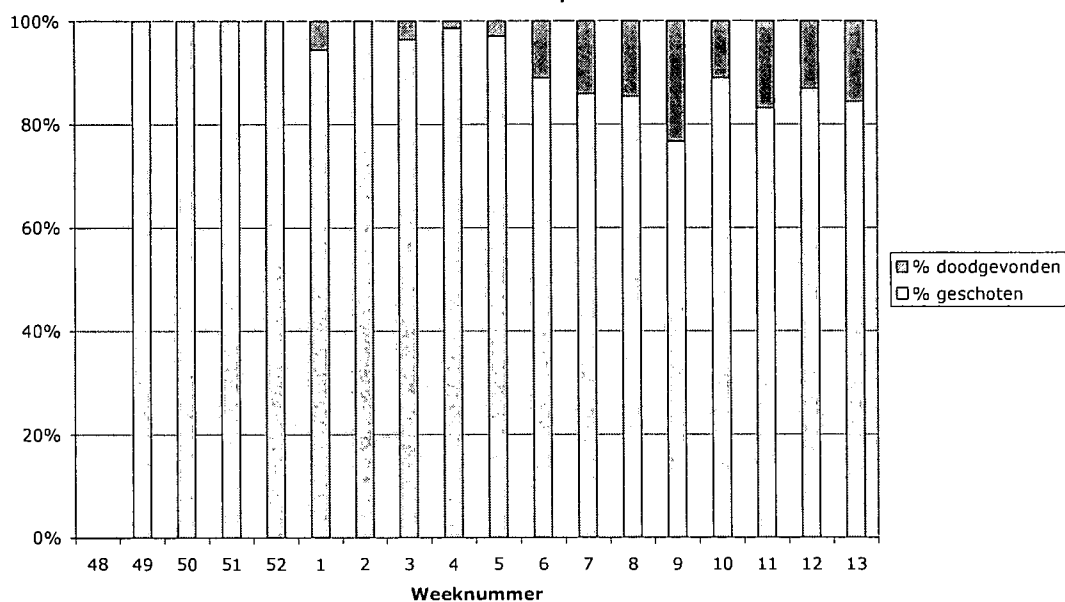
De winter van 2011/12 was in het begin zacht, zonnig en vrij nat. Pas eind januari viel alsnog de winter abrupt in, waarbij voor het eerst in vijftien jaar in De Bilt een koudegolf opgetekend werd. Begin februari ontstond op veel plaatsen een sneeuwdek van drie tot ruim tien centimeter. In tegenstelling tot de vorige winter trad de grootste belasting voor de grote grazers dus op toen de vetreserves al voor een groot deel verbruikt waren. Dit heeft alsnog tot een relatief hoge en late wintersterfte geleid. De door ICMO-II aangegeven ondergrens voor het afschotsucces werd in deze late fase van de winterperiode van 2011/12 niet gehaald. Gemiddeld over de hele winterperiode was alsnog 87% van de sterfte toe te schrijven aan afschot.

Gemiddeld is over de hele winterperiode 2011/2012 bij de Edelherten 90%, van de Konikpaarden 77% en van de Heckrunderen 76% van de sterfte toe te schrijven aan het afschot (zie eerste grafiek op volgende pagina). Een verdere uitsplitsing laat zien dat gedurende de winter van 2011/2012 het afschotpercentage bij de Konikpaarden en Heckrunderen in sommige weken ver onder het streefpercentage zakt (zie tweede grafiek op volgende pagina).

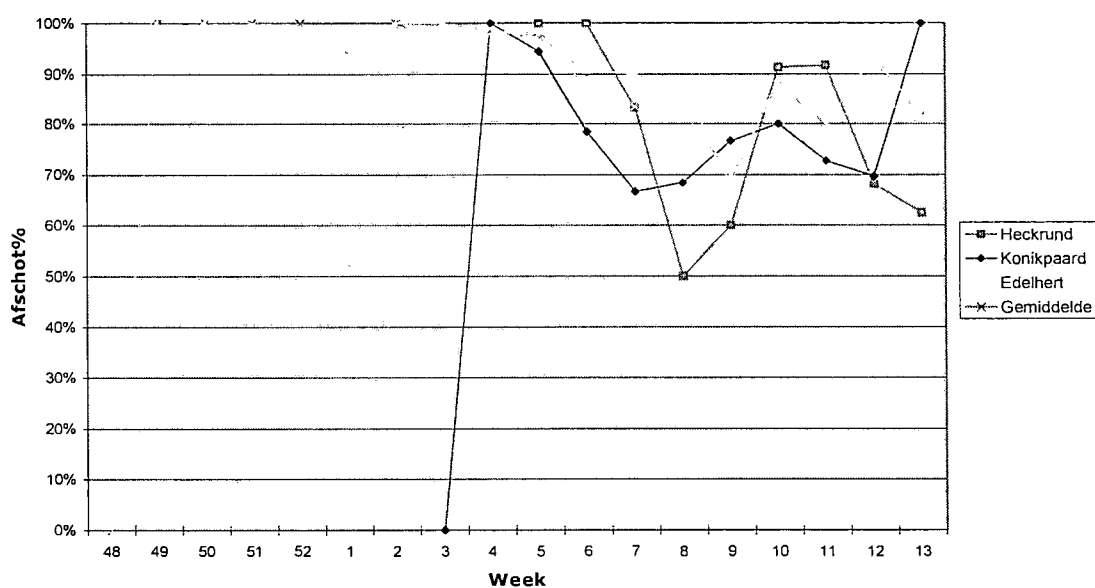
Een verder uitsplitsing van de categorie doodgevonden Konikpaarden laat zien dat 1/3 is 'verongelukt': doordat ze door het ijs zijn gezakt (28%) of ten gevolgen van geboorteproblemen (6%). Een bijzondere categorie is de groep dieren die zijn gekenmerkt als doodgevonden 'in sloot/poel/water'. Daaronder valt 31% van de doodgevonden runderen, 23% van de doodgevonden paarden en 11% van de doodgevonden edelherten. De boswachters geven aan dat dit o.a. zwakke dieren betreft die bij het oversteken van of bij het zoeken naar voedsel in poelen en slootjes verdrinken. Het is niet duidelijk of deze dieren gerekend moeten worden als 'verongelukt' of als 'natuurlijke sterfte door verzwakking'.

² Afschot% = aantallen geschoten / totaal aantal dode dieren. Daarbij is het totaal aantal dode dieren het aantal geschoten + het aantal doodgevonden + het aantal dood-nietgevonden. Deze laatste categorie ontbreekt nu, omdat zij alleen kan worden vastgesteld op basis van precieze tellingen - welke niet hebben plaatsgevonden. Bron: ICMO2.

**Afschot% per week
winter 2011/2012**

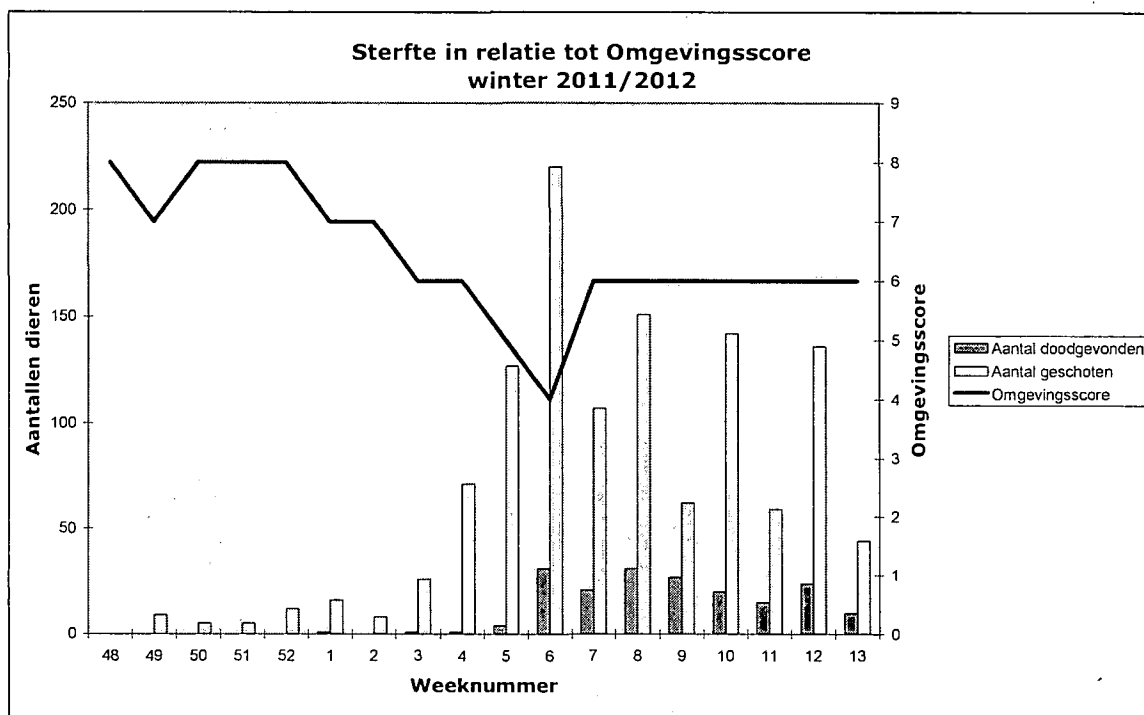


Succes% vroegreactief beheer; per week, uitgesplitst naar diersoort



In de praktijk werden de omgevingscores in de winter van 2011/12 eenmaal per week, op een vaste dag (maandag) vastgesteld, zo blijkt achteraf. Op zich vormt het wekelijks, formeel vaststellen van de omgevingscore geen probleem. Er dient uiteraard echter in de praktijk wel rekening te worden gehouden met snel veranderende omgevingscondities. Dit blijkt mogelijk niet voldoende te zijn gebeurd, waardoor verslechterende weerssituaties in de loop van een week vertraagd zijn meegenomen in het vroegreactieve beheer.

Staatsbosbeheer heeft nog geen verklaring gegeven voor de oorzaken van de oplopende aantallen doodgevonden dieren in maart en april 2012. Opmerkelijk is tevens het 'zaagtandverloop' van het afschot in week 6 t/m 13 (zie onderstaande grafiek). Staatsbosbeheer heeft daar nog geen verklaring voor gerapporteerd.



Bij de edelherten en de Konikpaarden vond de sterfte vooral plaats onder de jonge dieren: respectievelijk 78% en 74% van het totaal aantal dode herten en paarden was jonger dan één jaar. De verklaring daar voor is dat deze jonge dieren de opgenomen energie omzetten in groei en niet in het opbouwen van vetreserves.

De monitoring van de dierconditie van de gehele populatie geeft goed inzicht in de conditie van de soorten en verschillen tussen sexe en leeftijdsklassen. Zoals verwacht daalde de conditie in de loop van de winter. Duidelijk is dat de conditie van de jonge dieren het laagst was. De indruk is dat met deze maandelijkse monitoring inzicht in de ontwikkeling van de dierconditie van de populatie wordt verkregen. Voor het toepassen van het vroeg reactief beheer is de dagelijkse individuele monitoring echter noodzakelijk.

Over de maanden november tot en met maart zijn de volgende waarnemingen op populatieniveau gedaan (H = Heckrund, K = Konikpaard, E = Edelhert; Schaal 1-9, waarbij 1 = slechte en 9 = prima lichaamsconditie):

November 2011

	<1jr	1jrV	1jrM	>1jrV	>1jrM
H	7	8*	-	7	8*
K	7	8	8	8	8
E	6	7	7	8	7

December 2011

	<1jr	1jrV	1jrM	>1jrV	>1jrM
H	7	8	8	8	8
K	8	8	8	8	8
E	7	8	8	8	8

Januari 2012

	<1jr	1jrV	1jrM	>1jrV	>1jrM
H	7	8	7	8	8
K	7	8	8	8	8
E	7	7	8	8	8

Februari 2012

	<1jr	1jrV	1jrM	>1jrV	>1jrM
H	6	7	7	7	7,5*
K	6,5	7	7	8	8
E	5	7	7	7	7

Maart 2012

	<1jr	1jrV	1jrM	>1jrV	>1jrM
H	6	6	6	6	6*
K	6	6	7	7	7
E	5,5	6	6	6	6

* te kleine steekproef

Ondanks het feit dat er een aantal factoren bij kunnen dragen aan het lagere afschotsucces, wil de Beheeradviescommissie met nadruk erop wijzen dat een succesvolle uitvoering van het afschotbeleid, ook en vooral in perioden van een hoog sterftepercentage, een zeer hoge prioriteit heeft. Het is dus van groot belang de oorzaak voor het te lage succespercentage te achterhalen en dat op basis daarvan maatregelen worden genomen om dit te lage percentage te voorkomen.

Conclusie: het ICMO2-advies om een vroegreactief beheer van de grote grazers in te voeren werd voorspoedig en succesvol opgevolgd. Het werkprotocol is goed geïmplementeerd en het succes van de maatregel goed zichtbaar. Het management dient echter ervoor te zorgen dat het protocol onder alle weersomstandigheden strikt toegepast wordt en kan worden.

4.2 Populatiecrash

Staatssecretaris Bleker van EL&I heeft aangegeven dat een populatiecrash te allen tijde voorkomen moet worden. Een plan van die strekking is daarom niet opgenomen in het Managementplan.

4.3 Contraceptie

Conform het advies van ICMO-II is er niet ingezet op contraceptie van de vrouwelijke grote grazers. Medio 2011 is deze beleidslijn in overleg van de BAC met enkele deskundigen van de faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht nogmaals bekrachtigd.

4.4 Openstelling Driehoek, Kotterbos en Oostvaardersbos

Het openen van extra bosgebieden in de winterperiode biedt de grote grazers extra schuilmogelijkheden. Daarmee draagt het bij aan het verbeteren van het welzijn van de grote grazers.

Staatsbosbeheer heeft op 2 september 2011 het Beschuttingsplan ter beoordeling aan de Beheeradviescommissie voorgelegd. De commissie heeft het op 27 september – met enkele aanvullende adviezen – geaccordeerd. Het beschuttingsplan beschrijft de wijze waarop beschutting voor de grote grazers gecreëerd, verduurzaamd en gemonitord wordt. Ook beschrijft het de monitoring van het gebruik van de beschutting door de grote grazers.

De Driehoek, het Kotterbos en het Oostvaardersbos zijn op 15 januari 2012 opengesteld voor alle grote grazers. Op 16 april is de toegankelijkheid van deze bosgebieden weer naar de oorspronkelijke situatie (Kotterbos niet toegankelijk, Oostvaardersbos en Driehoek alleen voor herten toegankelijk) hersteld. Gedurende de openstelling hebben in de Driehoek uitsluitend begeleide excursies plaatsgevonden. Bovendien zijn de voor publiek toegankelijke bosgebieden in de ochtenduren afgesloten om het vroegreactieve beheer veilig te kunnen uitvoeren.

Uit de 'monitoring van het terreingebruik door de grote grazers' blijkt dat in de winter van 2011/2012 de herten, runderen en paarden vanaf de openstelling gebruik maakten van de Driehoek. In het Kotterbos en het Oostvaardersbos viel de piek in het aantal waargenomen dieren in de periode half januari t/m eind februari 2012. De Driehoek lijkt de hele openstellingperiode door gelijkmatiger benut te zijn.

Staatsbosbeheer monitort de mogelijke schade veroorzaakt door de grote grazers, de regeneratie van de bosgebieden en (daarmee) de invloed van de grote grazers op de bosgebieden door middel van twee jaarlijkse inventarisaties. Deze vinden respectievelijk plaats in juni/juli en in april/mei. Informatie over acute schade doordat een bosgebied wordt 'overlopen' (één van de scenario's uit het Calamiteitenplan – onderdeel van het Managementplan) moet uit de wekelijkse 'monitoring van het terreingebruik door de grote grazers' komen. Tot nu toe zijn nog geen monitoringsgegevens over de *impact* van de grote grazers op de bosgebieden voorgelegd aan de Beheeradviescommissie. Naar verwachting komen deze in de tweede helft van 2012 beschikbaar.

Conclusie: er wordt op een verschillende wijze gebruik gemaakt van de opengestelde bosgebieden. In hoeverre de door de openstelling verbeterde omgevingsconditie van invloed is op de dierconditie onder slechte weeromstandigheden zal uit de verdere monitoring moeten blijken. Dit geldt ook voor de mogelijke schade aan de bosgebieden door de grote grazers. Deze gegevens zijn nu nog niet voorhanden.

4.5 Openstelling Hollandse Hout

Voor het Hollandse Hout geldt evenzeer als voor de Driehoek, het Kotterbos en het Oostvaardersbos, dat openen van dit extra bosgebied in de winterperiode de grote grazers extra schuilmogelijkheden biedt, waarmee het bijdraagt aan het verbeteren van het welzijn van de grote grazers.

Staatssecretaris Bleker van EL&I heeft aangegeven deze optie als noodscenario achter de hand te willen houden. Tijdens debatten in de Tweede Kamer is er een motie tegen het openstellen van het Hollandse Hout aangenomen. Openstelling van het Hollandse Hout vergt toestemming van de gemeente Lelystad voor het plaatsen van wildkerende rasters. Dit geldt ook voor de voorbereidingen voor een eventuele noodopenstelling van het Hollandse Hout. De gemeenteraad heeft besloten geen toestemming te verlenen. Deze ICMO-II aanbeveling is daarmee *de facto* nu niet uitgevoerd. Duidelijkheid over een mogelijk gebruik van Hollandse Hout is gewenst.

De consequentie van het ontbreken van 500 Ha extra beschutting is dat er in barre periodes een lagere omgevingsscore is (in vergelijking met een omgeving waar het Hollandse Hout wél beschikbaar zou zijn). Dat leidt in de toepassing van het protocol voor vroegreactief beheer tot het afschot van meer dieren, omdat er voor de grote grazers minder beschuttingsmogelijkheden zijn, waardoor deze dieren meer van hun energiereserves moeten aanspreken waardoor zij sneller in lichaamsconditie verslechteren. Ook dat vertaalt zich in hogere afschotcijfers.

Conclusie: het Hollandse Hout is nu niet opengesteld. Meer duidelijkheid is nodig.

4.6 Beschuttingsrichels

Meteen na het verschijnen van het ICMO-II rapport heeft Staatsbosbeheer 1200 meter schuilrichels in het Oostvaardersplassengebied gecreëerd. Direct na de winter van 2010/11 heeft men op deze richels doornige struiken zoals meidoorn aangeplant. Het doel van deze aanplant is het creëren van aanvullende beschutting binnen het gebied zelf. Om de aanplant te beschermen heeft Staatsbosbeheer dood hout rondom de aarden wallen opgestapeld. Deze maatregel wordt gecontinueerd met bomen van buiten de Oostvaardersplassen om de nodige bescherming te bieden. Uit veldwaarnemingen blijkt dat de aanplant behoorlijk is aangevreten. Ingeplande monitoring moet aantonen in hoeverre deze aanslaat en daadwerkelijk aanvullende beschutting voor de grote grazers biedt.

Uit de monitoring van het gebruik van de beschutting in de winterperiode 2011/12 blijkt dat de voor de runderen en paarden gecreëerde schuilrichels eigenlijk alleen sporadisch door edelherten gebruikt worden: rond week 49 vijf tot vijftien stuks en in week 1 t/m 6 toen tot vijftig stuks met een uitschieter naar tachtig in week 3. De omgevingsscore in week 49 was 7 (t.o.v. 8 in de week ervoor en erna); de omgevingsscore in week 1 t/m 6 verliep van 7 in week 1 naar 4 in week 6. Er is geen correlatie gevonden tussen windrichting, windkracht en/of *windchillfactor* m.b.t. het gebruik van de schuilrichels.

De Beheeradviescommissie heeft op 7 april 2011 aan Staatsbosbeheer geadviseerd om extra beschutting in de vorm van *exclosures* langs de randen van het Oostvaardersplassengebied te creëren. Dit advies is afkomstig uit het ICMO-I rapport. Vanwege het feit dat tijdelijke openstelling van het Hollandse Hout vooralsnog niet aan de orde leek besloot de Beheeradviescommissie dit advies in zijn aanbevelingen voor het Managementplan op te nemen. Staatsbosbeheer heeft deze mogelijkheid voor het creëren van extra beschutting als 'optioneel' in het uiteindelijke Managementplan Oostvaardersplassen 2011-2015 opgenomen. Afhankelijk van de resultaten van de monitoring van het terreingebruik zal deze maatregel in 2014 alsnog worden ingevoerd. Staatsbosbeheer heeft toegezegd om

uiterlijk 1 september 2012 met een voorstel hiervoor te komen. In dat voorstel zou een koppeling gemaakt kunnen worden met de in het kader van het Beheerplan Natura-2000 voorgestelde maatregel voor het graven van poelen ten behoeve van de lepelaars. Bovendien zouden ook doelen op landschappelijk en recreatief gebied gekoppeld kunnen worden.

Conclusie: er is 1200 m schuilrichel aangelegd en er zijn aanvullende maatregelen genomen. Een adequate monitoring zal moeten uitwijzen of beplanting blijvend aanslaat, of deze vorm van aanvullende beschutting door de grote grazers gebruikt wordt en of het nodig is om op andere vormen van aanvullende beschutting in te zetten.

4.7 Oostvaarderswold

Staatssecretaris Bleker van EL&I heeft aangegeven deze aanbeveling vooralsnog niet uit te willen voeren. Tijdens debatten in de Tweede Kamer is er een motie tegen het openstellen van de Oostvaarderswissel/Oostvaarderswold aangenomen. Deze ICMO-II aanbeveling is *de facto* (nog) niet uitgevoerd. De discussie over dit gebied is echter nog niet definitief afgerond en er dient op dit punt op korte termijn duidelijkheid te komen.

Conclusie: de situatie rond de Oostvaarderswissel is nog onduidelijk.

4.8 Niet bijvoeren

Conform het advies van ICMO-II zijn de grote grazers in de winterperiode niet bijgevoerd.

4.9 Watermanagementplan

Dit advies van ICMO-II heeft vooral betrekking op het verbeteren van de biodiversiteit in de Oostvaardersplassen in het algemeen en van de vogelsoorten in het bijzonder. Staatsbosbeheer heeft een Themagroep Watermanagement in het leven geroepen. Deze themagroep heeft een advies aan Staatsbosbeheer uitgebracht. In het kader van het Beheerplan Natura-2000 zal de keuze voor een bepaald watermanagement gemaakt worden. Staatsbosbeheer zal het uiteindelijke plan naar verwachting medio 2012 aan de Beheeradviescommissie voorleggen. De Beheeradviescommissie zal dit plan beoordelen in het licht van de aanbevelingen van ICMO2, met bijzondere aandacht voor de impact op het welzijn van de grote grazers.

Conclusie: de aanpak voor de verbetering van het watermanagement is ter hand genomen.

4.10 Verbeteren 'Governance'

Staatssecretaris Bleker van EL&I heeft de aanbeveling voor de instelling van een Wetenschappelijke Adviescommissie omgezet naar het instellen van de Beheeradviescommissie voor het Oostvaardersplassengebied. Deze commissie adviseert Staatsbosbeheer gevraagd en ongevraagd over en houdt toezicht op het beheer van het Oostvaardersplassengebied. Staatsbosbeheer heeft een convenant met het Ministerie van EL&I getekend waarin zij verklaart de adviezen van de Beheeradviescommissie als bindend te beschouwen.

Staatsbosbeheer heeft in overleg met de Beheeradviescommissie enkele aanvullende commissies ingesteld. Om specifieke delen van het Managementplan verder uit te

werken kunnen zgn. Themacommissies in het leven worden geroepen. Een voorbeeld daarvan is de Themacommissie Watermanagement die een advies aan Staatsbosbeheer heeft uitgebracht over de toekomstige mogelijkheden voor het watermanagement. Er is een driekoppige Veterinaire Klankbordgroep die Staatsbosbeheer voorziet van specifieke veterinairetechnische kennis. Ten behoeve van het ontsluiten van het Oostvaardersplassengebied voor onderzoek en het coördineren van wetenschappelijk onderzoek dat in het gebied plaatsvindt, is een Wetenschappelijke Klankbordgroep ingesteld. Wanneer de adviezen van deze commissies aanleiding geven voor een wijziging in het beheer van het Oostvaardersplassengebied, dan legt Staatsbosbeheer een voorstel daartoe ter beoordeling voor aan de Beheeradviescommissie.

Staatsbosbeheer heeft tevens een Stakeholderplatform ingesteld om vroegtijdig en in een open sfeer met stakeholdergroepen te kunnen overleggen. Dit Stakeholderoverleg wordt door betrokkenen als nuttig en constructief ervaren. De secretaris van de Beheeradviescommissie is regelmatig als toehoorder bij het stakeholderoverleg aanwezig. Aan het Stakeholderoverleg nemen de volgende organisaties deel: de Stichting Welzijn Grote Grazers, Vereniging Het Edelhert, De Dierenbescherming, De Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde en De Vogel- en Natuurwacht Zuid-Flevoland. De Beheeradviescommissie heeft Staatsbosbeheer geadviseerd het Stakeholderoverleg uit te breiden met vertegenwoordigers van de agrarische sector en vertegenwoordigers van omwonenden (bijvoorbeeld de Klankbordgroep Hollandse Hout).

Conclusie: in het verbeteren van de Governance zijn belangrijke stappen gezet.

4.11 PR-commissie

ICMO-II adviseerde om een intern PR-comité bij Staatsbosbeheer in te stellen om er voor te zorgen dat er open gecommuniceerd wordt over de doelstellingen, ontwikkelingen en ethische overwegingen ten aanzien van het beheer van de grote grazers in het Oostvaardersplassengebied, zodat het begrip daarvoor en de acceptatie daarvan in de maatschappij vergroot wordt. ICMO-II formuleerde een vijftal speerpunten voor de interne PR-commissie en adviseerde dat de PR-commissie verantwoording zou moeten afleggen aan de Wetenschappelijke Adviesraad.

In de praktijk zijn de ontwikkelingen regelmatig en transparant gerapporteerd in de zogeheten *Situation Reports*. Deze werden in de winter van 2010/11 twee maal per week en in de winter van 2011/12 wekelijks verstrekt aan o.a. de staatssecretaris van EL&I, de Beheeradviescommissie en de leden van het Stakeholderoverleg. In de winterperiode werd bovendien maandelijks een overkoepelende rapportage opgemaakt.

Het communiceren van de doelstellingen en de ethische overwegingen – met meeneming van de door ICMO-II geadviseerde speerpunten – kwam moeizamer op gang. Het communicatieplan voor het Oostvaardersplassengebied is medio april 2011 als onderdeel van het Managementplan aan de Beheeradviescommissie voorgelegd en eind april geaccordeerd. Overigens is op dit moment de enige link tussen de interne PR-commissie en de Beheeradviescommissie de manager Oostvaardersplassengebied van Staatsbosbeheer.

Conclusie: er is een interne PR-commissie ingesteld en er is een communicatieplan opgesteld. Dit heeft bijgedragen aan een consistente communicatieboodschap door Staatsbosbeheer over het Oostvaardersplassengebied.

4.12 Tellingen

ICMO-II bracht op 24 september 2010 een tussenadvies uit waarin zij adviseerde om de tellingen van de grote grazers te verbeteren en beter institutioneel in te bedden. ICMO-II adviseerde de grote grazers tweemaal per jaar, in het voorjaar en in het najaar, te tellen vanuit een helikopter.

De vergunningaanvraag voor het tellen van de grote grazers vanuit een helikopter in het voorjaar van 2011 was door Staatsbosbeheer laat ingediend. Toen de provincie Flevoland aangaf geen vergunning te willen gaan verlenen is deze aanvraag door Staatsbosbeheer ingetrokken. Voor het tellen van de grote grazers vanuit een helikopter in het najaar van 2011 oordeelde de provincie op basis van de Passende Beoordeling dat deze niet vergunningplichtig was, omdat geen significante verstoring verwacht werd. Voor het tellen van de grote grazers vanuit een helikopter in het voorjaar van 2012 heeft de provincie Flevoland de vergunningaanvraag afgewezen, omdat een verstoring van één of enkele lepelaars niet kon worden uitgesloten terwijl deze soort in het Oostvaardersplassengebied in een zogeheten 'kritische staat van instandhouding' verkeert. Deze kritische staat van instandhouding komt voort uit het feit dat het langjarig gemiddelde aantal broedparen lepelaars in het Oostvaardersplassengebied op ongeveer 100 ligt, terwijl in het Aanwijzingsbesluit Natura-2000 een streefgetal van 160 genoemd wordt. In deze periode is er zeer intensief overleg geweest tussen ELI, Staatsbosbeheer en provincie. Staatsbosbeheer heeft deze partijen gevraagd om Gedeputeerde Staten van Flevoland te bewegen hier een oplossing voor te creëren. Er is gespard met enkele BAC leden. In een ultieme poging op 7 februari 2012 is geprobeerd om in aanwezigheid van alle betrokken partijen alsnog de vergunning te laten verlenen. Dat is niet gelukt.

Staatsbosbeheer heeft geen bezwaar tegen de afwijzing van de vergunning aangetekend en heeft geen voorlopige voorziening aangevraagd. De Beheeradviescommissie betreurt dat. De inschatting van Staatsbosbeheer was dat het aantekenen van bezwaar effectief niet zou leiden tot het uitvoeren van een telling in voorjaar 2012 en dat het in de bestuurlijke verhoudingen logischer zou zijn om deze voorjaarsstelling in te brengen in het kader van het op te stellen beheerplan Natura-2000 en de lijn te volgen zoals die op 7 februari was geconstateerd. De BAC heeft Staatsbosbeheer gewaarschuwd voor het feit dat het achterwege laten van een bezwaarprocedure kan betekenen dat men toekomstige rechten op dat gebied verspeelt. De BAC vindt het tevens spijtig dat er geen echte juridische uitspraak over de voorjaarshelikoptertellingen ligt. Tot besluit heeft de BAC geadviseerd om bij afwezigheid van een goed alternatief een grondtelling vanaf vaste punten te organiseren. Dit advies is uitgevoerd op 5 en 6 april 2012.

De Beheeradviescommissie heeft desgevraagd aan staatssecretaris Bleker van EL&I geadviseerd om de barrière voor toekomstige vergunningverlening weg te nemen door het streefgetal voor de lepelaar in het Oostvaardersplassengebied bij te stellen naar het langjarig gemiddelde en door het tellen van de grote grazers in het voor- en najaar vanuit een helikopter op te nemen in het Beheerplan Natura-2000. In het licht van de gunstige staat van instandhouding van de lepelaar op landelijke schaal acht de Beheeradviescommissie deze aanpassingen niet conflicterend met de Europees vastgelegde Natura-2000 doelstellingen voor Nederland.

In de afgelopen jaren heeft Staatsbosbeheer op verschillende methoden tellingen van de grote grazers uitgevoerd. Recentelijk heeft zij een rapportage over alle uitgevoerde tellingen aan de Beheeradviescommissie voorgelegd. Daarin heeft Staatsbosbeheer overigens aangegeven dat de tellingen vrijwel allemaal niet optimaal zijn uitgevoerd, waardoor ze niet direct met elkaar vergeleken kunnen worden. Op basis van deze rapportage heeft de Beheeradviescommissie aan Staatsbosbeheer geadviseerd om in te zetten op het opnemen van tweejaarlijkse

tellingen van de grote grazers conform het advies van ICMO-II (in het voor- en najaar, vanuit een helikopter) in het Beheerplan Natura-2000. Dit vereist ook een inspanning van het ministerie van EL&I, o.a. ten aanzien van het vaststellen van een reële streefstand voor de lepelaar in het Oostvaardersplassengebied. De Beheeradviescommissie is akkoord gegaan met een *next best* methode (grondtellingen in het voor- en najaar, plus een najaarstelling vanuit een helikopter), voor de doorlooptijd die de realisatie van de voorkeursmethode nodig heeft.

Conclusie: tweemaal per jaar (in het voorjaar en in het najaar) tellen van de grote grazers m.b.v. een helikopter is niet gelukt. In afwachting van opname van deze methodiek in het Beheerplan Natura-2000 wordt voorlopig een *next best* methode toegepast.

5. Conclusies en aandachtspunten

5.1 Met betrekking tot de doelstellingen

Afgezet tegen de doelstellingen uit het ICMOII advies kunnen samengevat de volgende conclusies worden getrokken:

Doelstellingen uit het ICMO II advies	Conclusies
Een nieuwe strategie van vroegreactief beheer van de grote grazers instellen	Het ICMO2-advies om een vroegreactief beheer van de grote grazers in te voeren werd voorspoedig en succesvol opgevolgd. Het werkprotocol is goed geïmplementeerd en het succes van de maatregel goed zichtbaar. Het management dient echter ervoor te zorgen dat het protocol onder alle weersomstandigheden strikt toegepast wordt en kan worden, zodat onnodig lijden van de grote grazers tot een acceptabel minimum beperkt blijft.
Een noodplan voor populatiereductie opstellen, naar model van een populatiecrash	n.v.t.
Vermijden van contraceptie van de vrouwelijke dieren	n.v.t.
Creëren van 150 Ha extra beschutting in de winterperiode door tijdelijke openstelling van (gedeelten van) Driehoek, Kotterbos en Oostvaardersbos	Er wordt op een verschillende wijze gebruik gemaakt van de opengestelde bosgebieden. In hoeverre de door de openstelling verbeterde omgevingsconditie van invloed is op de dierconditie onder slechte weeromstandigheden zal uit de verdere monitoring moeten blijken. Dit geldt ook voor de mogelijke schade aan de bosgebieden door de grote grazers. Deze gegevens zijn nu nog niet voorhanden.
Creëren van 500 Ha extra beschutting in de winterperiode door tijdelijke openstelling van een gedeelte van het Hollandse Hout	Het Hollandse Hout is nu niet opengesteld.
Creëren van extra beschutting voor paarden en runderen door het maken van 1000m beschuttingsrichels op De Stort	Er is 1200 m schuilrichel aangelegd en er zijn aanvullende maatregelen genomen. Een adequate monitoring zal moeten uitwijzen of beplanting blijvend aanslaat, of deze vorm van aanvullende beschutting door de grote grazers gebruikt wordt en of het nodig is om op andere vormen van aanvullende beschutting in te zetten.
Creëren van ontsluiting naar het Horsterwold in de vorm van een Oostvaarderswissel (later eventueel Oostvaarderswold)	De situatie rond de Oostvaarderswissel is nog onduidelijk
Vermijden van bijvoeren	n.v.t.
Een plan voor watermanagement ontwikkelen, om habitatdiversiteit en vogelbiodiversiteit in de toekomst te bevorderen	De aanpak voor de verbetering van het watermanagement is ter hand genomen.
Verbeteren van het beheer (<i>Governance</i>): <ul style="list-style-type: none"> o Instellen van een wetenschappelijke adviescommissie o Instellen van een stakeholderplatform om lange termijnbetrokkenheid van stakeholders te ontwikkelen o Instellen van een Wetenschappelijke Adviesraad ten behoeve van het coördineren en agenderen van onderzoek in de OVP 	In het verbeteren van de Governance zijn belangrijke stappen gezet.
Instellen van een interne PR-commissie met verbindingen naar het stakeholderplatform en de wetenschappelijke adviescommissie	Er is een interne PR-commissie ingesteld en er is een communicatieplan opgesteld. Dit heeft bijgedragen aan een consistente communicatie boodschap

Review van deze aanbevelingen kort na 1 april 2011 om eventuele aanpassingen aan het beheer d.m.v. afschot door te voeren en om de voortgang t.a.v. het creëren van beschutting te borgen	Uitgevoerd
Professionaliseren en beter institutioneel inbedden van de tellingen van de grote grazers	Het tweemaal per jaar tellen van de grote grazers m.b.v. een helikopter is niet gelukt. In afwachting van opname van deze methodiek in het beheerplan N2000 wordt voorlopig een <i>next best</i> methode toegepast
Jaarlijkse review door een onafhankelijke commissie	Dit is de eerste rapportage van deze jaarlijkse review
Vollledige onafhankelijke review in 2015	

Hierbij wil de BAC nog de volgende opmerkingen maken:

De Beheeradviescommissie is zeer positief over de implementatie van het vroegreactief beheer *an sich*, maar spreekt haar zorg uit over het te lage succespercentage van het afschotbeleid van de grote grazers tijdens de winter van 2011/12 en adviseert nadrukkelijk de oorzaak voor deze verslechtering t.o.v. de winter 2010/11 op te sporen en te verhelpen

Vanwege het uitsluiten van het Hollandse Hout en de Oostvaarderswissel als – aanvullende – beschuttingsmogelijkheid voor de grote grazers, maakt de Beheeradviescommissie zich ernstig zorgen over de lange termijn ontwikkeling van de beschutting in en om het Oostvaardersplassengebied. Onvoldoende beschutting leidt conform de toepassing van het protocol voor vroegreactief beheer tot afschot van meer dieren. Minder beschuttingsmogelijkheden voor grote grazers leidt in tijden van schaarste tot een grotere aanspraak op hun energiereserves van deze dieren waardoor deze sneller in lichaamsconditie verslechteren. Het aspect aanpak beschutting behoeft nadere analyse en een daarop gebaseerde aanpak.

De Beheeradviescommissie maakt zich zorgen over de ontwikkelingen ten aanzien van de biodiversiteit in het Oostvaardersplassengebied. Staatsbosbeheer zal maatregelen moeten ontwikkelen en opnemen in het Managementplan, zodat de biodiversiteit zal toenemen. Dat betreft vooral maatregelen op het gebied van het waterpeilbeheer, maar ook het effect van de grote grazers op de biodiversiteit moet worden gemonitord.

De Beheeradviescommissie acht het essentieel dat het vastgestelde managementplan integraal wordt uitgevoerd. Vooral ook om natuurlijke processen optimaal te kunnen begeleiden is een continue monitoring, zoals aangegeven in het Managementplan (zie kadertekst), onmisbaar. Dat houdt in dat niet alleen monitoring moet plaatsvinden, maar dat de gegevens ook beschikbaar moeten zijn en moeten worden geanalyseerd.

Voor deze eerst jaarevaluatie concludeert de Beheeradviescommissie dat veel in gang is gezet maar dat, zoals bij verschillende onderwerpen is aangegeven, vooral de analyse en het gebruik van de gemonitorde gegevens in de managementpraktijk meer en beter moet plaatsvinden, om de nodige relatie tussen monitoring en managementdoelen te kunnen leggen.

In het **Managementplan Oostvaardersplassengebied 2011-2015** staat ten aanzien van de monitoring het volgende (pagina 11):

4.6 Monitoring ten behoeve van managementdoelen

Er zal een heldere relatie gelegd worden met de doelen van de Oostvaardersplassen en de informatie die nodig is vanuit de beheerdoelen om te kunnen sturen. Per soort en per maatregel zal een uitgewerkt monitoringsprotocol komen. Er worden drie niveaus onderscheiden in de monitoring:

- 1) Monitoring t.b.v. de beheerdoelen om in het beheer te kunnen (bij)sturen.
- 2) Monitoring t.b.v. communicatie/acceptatie van beheermaatregelen in de maatschappij.
- 3) Monitoring t.b.v. wetenschappelijk onderzoek en begrip van het ecosysteem/soorten.

Relatie monitoring en managementdoelen:

- o Conditie grote grazers: effectiviteit en aanscherping van afschotprotocol, inzicht in wisselwerking grazers, voedsel en omgevingsomstandigheden.
- o Verspreiding grote grazers door het gebied en gebruik van beschuttingsmogelijkheden: uitvoering afschotprotocol en ontwikkeling beschuttingsarealen.
- o Impact op de vegetatie (inclusief nieuwe bosgebieden): kwaliteit beschutting, aandeel winterbiotoop en ontwikkeling biodiversiteit.
- o Inplanten van de richels in de Oostvaardersplassen met stekelstruiken: optimaliseren beschuttingseffect en verhoging biodiversiteit.
- o Vogelmonitoring: handhaven van RIZA tellingen, bereiken Natura 2000 doelen.
- o Watermanagement: bereiken Natura 2000 doelen en ontwikkelen biodiversiteit.
- o Communicatie: transparantie en draagvlak voor managementdoelen verhogen.

5.2 Met betrekking tot het proces

Staatsbosbeheer heeft als zelfstandige beheerder de verantwoordelijkheid om het beheer van het Oostvaardersplassengebied vorm te geven conform de aanbevelingen van ICMO-II en de door staatssecretaris Bleker van EL&I gestelde kaders. De Beheeradviescommissie heeft als opdracht het beheer van het Oostvaardersplassengebied door Staatsbosbeheer als toetsend orgaan te overzien en daarover te adviseren. De samenwerking tussen Staatsbosbeheer en de Beheeradviescommissie verloopt goed.

Ten aanzien van de boven beschreven rolverdeling heeft de Beheeradviescommissie vooral in de eerste helft van 2011 in verschillende gevallen het initiatief voor wijzigingen in het beheer in de ruimste zin, d.w.z. inclusief de managementaanpak moeten nemen. De situatie is in de tweede helft van 2011 geleidelijk verbeterd, echter de implementatie van het managementplan is op dit moment op onderdelen nog vertraagd (zo ontbreekt bijvoorbeeld een samenhangend monitoringsplan).

De Beheeradviescommissie is onder de indruk van de inzet en werkhouding van de veldmedewerkers van Staatsbosbeheer. De uitvoering van het nieuwe beheer is zeer werkintensief en alleen uitvoerbaar omdat de veldmedewerkers capabel en gemotiveerd zijn. Ook het aanwijzen van een specifieke manager voor het Oostvaardersplassengebied heeft tot zichtbare verbeteringen geleid.

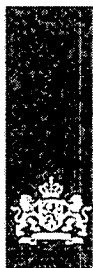
Er zijn belangrijke stappen gezet voor de realisatie van ICMO2-adviezen, maar verdere verbetering is nodig. Zo acht de Beheeradviescommissie het bijvoorbeeld van groot belang dat het hogere en kadermanagement als de beheerder zijn eigen managementplan als zodanig uitgedraagt en op de implementatie van alle onderdelen van het plan proactief inzet. Verbeterpunten liggen op dit moment nog in het strategisch management door Staatsbosbeheer en het consequent en op tijd doorvoeren van een samenhangende planning-, monitoring- en evaluatiecyclus in alle onderdelen van de bedrijfsvoering.

5.3 Overige aandachtspunten

De sterftcijfers van de winter van 2011/12 moeten op korte termijn geanalyseerd worden om het vroegreactieve beheer op zo kort mogelijk termijn weer terug te brengen boven het minimum succespercentage van 90% afschot. De Beheeradviescommissie laat daarbij in het midden of dat aanscherpingen van het protocol of aanscherpingen van de uitvoering van het protocol zal betreffen.

De Beheeradviescommissie is zich er van bewust dat er in de maatschappij ook voorstanders van andere vormen van beheer van de grote grazers in het Oostvaardersplassengebied zijn. De ICMO-II commissie heeft deze vormen van beheer nadrukkelijk meegenomen in haar beschouwingen. In Bijlage IV van dat rapport staan onder A1 t/m A4 de voor- en nadelen van de verschillende beheermethoden uitgewerkt.

Overigens constateert de Beheeradviescommissie op dit moment dat met het wegvallen van een aantal belangrijke elementen uit het ICMO-II advies, waaronder o.a. de Oostvaarderswissel en de tijdelijke openstelling van het Hollandse Hout, de grenzen van het "beheer conform ICMO-II" behoorlijk benaderd worden. Er is op dit punt behoefte aan duidelijkheid, aan betere samenwerking tussen Staatsbosbeheer en het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie en – bij definitief uitsluiten van de Oostvaarderswissel en het Hollandse Hout – aan alternatieven om het welzijn van de grote grazers en de biodiversiteit van het Oostvaardersplassengebied op peil te brengen en te houden.



Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie
De heer dr. H. Bleker
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

2500EK20401

**Beheeradviescommissie
Oostvaardersplassengebied**

Prins Clauslaan 8
Den Haag
Postbus 20401
2500 EK Den Haag
www.rijksoverheid.nl/eleni

Contactpersoon

Datum 7 juni 2012
Betreft Eerste jaarrapportage implementatie ICMO-2
in het Oostvaardersplassengebied

Onze referentie
BAC-OVP_20120607

Bijlagen
1

Excellentie,

Het is mij een genoegen u de eerste jaarevaluatie betreffende de implementatie van de adviezen van de tweede *International Committee on the Management of the Oostvaardersplassengebied* (ICMO2) aan te kunnen bieden. Deze evaluatie bestrijkt de eerste anderhalf jaar na de publicatie van het ICMO2-rapport en focust op de mate waarin en de wijze waarop de in dat rapport geformuleerde aanbevelingen tot nu toe zijn gerealiseerd.

Op hoofdlijnen concludeert de Beheeradviescommissie het volgende:

- De beheerpraktijk in de Oostvaardersplassen (OVP) is in de winterperiode 2010/2011 volgens ICMO2-advies verlopen. In potentie is daarmee het korte termijn beheer in de OVP goed. Voor de langere termijn zijn verdere verbeteringen noodzakelijk.
- Voor de meeste aanbevelingen zijn belangrijke stappen gezet, daar waar dat niet is gebeurd ligt de reden daartoe soms buiten Staatsbosbeheer (bijvoorbeeld in geval van het Hollandse Hout en de Oostvaarderswissel), maar soms ook daarbinnen. Zoals bij verschillende onderwerpen is aangegeven behoeft de monitoring aandacht. Analyse en het gebruik van de gemonitorde gegevens in de managementpraktijk moeten beter plaatsvinden, om de nodige relatie tussen monitoring en managementdoelen uit het Managementplan te kunnen leggen. Een verbeterpunt ligt op dit moment nog in het strategisch management door Staatsbosbeheer en het consequent en op tijd doorvoeren van een samenhangende planning-, monitoring- en evaluatiecyclus in alle onderdelen van de bedrijfsvoering.

De conclusie gerelateerd aan de verschillende doelstellingen uit het ICMO II advies zijn als volgt:

**Beheeradviescommissie
Oostvaardersplassengebied**

- Het ICMO2-advies om een vroegreactief beheer van de grote grazers in te voeren werd voorspoedig en succesvol opgevolgd. Het werkprotocol is goed geïmplementeerd en het succes van de maatregel is goed zichtbaar. Het management dient echter ervoor te zorgen dat het protocol onder alle weersomstandigheden strikt toegepast wordt en kan worden, zodat onnodig lijden van de grote grazers tot een acceptabel minimum beperkt blijft.
- Er wordt op een verschillende wijze gebruik gemaakt van de opengestelde bosgebieden. In hoeverre de door de openstelling verbeterde omgevingsconditie van invloed is op de dierconditie onder slechte weeromstandigheden zal uit de verdere monitoring moeten blijken. Dit geldt ook voor de mogelijke schade aan de bosgebieden door de grote grazers. Deze gegevens zijn nu nog niet voorhanden.
- Het Hollandse Hout is nu niet opengesteld.
- Er is 1200 meter schuilrichel aangelegd en er zijn aanvullende maatregelen genomen. Een adequate monitoring zal moeten uitwijzen of beplanting blijvend aanslaat, of deze vorm van aanvullende beschutting door de grote grazers gebruikt wordt en of het nodig is om op andere vormen van aanvullende beschutting in te zetten.
- De situatie rond de Oostvaarderswissel is nog onduidelijk.
- De aanpak voor de verbetering van het watermanagement is ter hand genomen.
- In het verbeteren van de *Governance* zijn belangrijke stappen gezet
- Er is een interne PR-commissie ingesteld en er is een communicatieplan opgesteld. Dit heeft bijgedragen aan een consistente communicatieboodschap.
- Het tweemaal per jaar tellen van de grote grazers m.b.v. een helikopter is niet gelukt. In afwachting van opname van deze methodiek in het beheerplan Natura-2000 wordt voorlopig een *next best* methode toegepast.

Datum
7 juni 2012

Onze referentie
BAC-OVP_20120607

In algemene zin wil de Beheeradviescommissie nog de volgende opmerkingen maken.

De Beheeradviescommissie is zeer positief over de implementatie van het vroegreactief beheer *an sich*, maar spreekt haar zorg uit over het te lage succespercentage van het afschotbeleid van de grote grazers tijdens de winter van 2011/12 en adviseert nadrukkelijk de oorzaak voor deze verslechtering t.o.v. de winter 2010/11 op te sporen en te verhelpen.

Vanwege het uitsluiten van het Hollandse Hout en de Oostvaarderswissel als (aanvullende) beschuttingsmogelijkheid voor de grote grazers, maakt de Beheeradviescommissie zich ernstig zorgen over de lange termijnontwikkeling van de beschutting in en om het Oostvaardersplassengebied. Onvoldoende beschutting leidt conform de toepassing van het protocol voor vroegreactief beheer tot afschot van meer dieren. Minder beschuttingsmogelijkheden voor grote grazers leidt in tijden van schaarste tot een grotere aanspraak op hun energiereserves van deze dieren waardoor deze sneller in lichaamsconditie verslechteren. Het aspect aanpak beschutting behoeft nadere analyse en een daarop gebaseerde aanpak.

**Beheeradviescommissie
Oostvaardersplassengebied**

Datum
7 juni 2012

Onze referentie
BAC-OVP_20120607

De Beheeradviescommissie maakt zich zorgen over de ontwikkelingen ten aanzien van de biodiversiteit in het Oostvaardersplassengebied. Staatsbosbeheer zal maatregelen moeten ontwikkelen en opnemen in het Managementplan, zodat de biodiversiteit zal toenemen. Dat betreft vooral maatregelen op het gebied van het waterpeilbeheer, maar ook het effect van de grote grazers op de biodiversiteit moet worden gemonitord.

De Beheeradviescommissie acht het essentieel dat het vastgestelde Managementplan integraal wordt uitgevoerd. Vooral ook om natuurlijke processen optimaal te kunnen begeleiden is een continue monitoring zoals aangegeven in het Managementplan onmisbaar. Dat houdt in dat niet alleen monitoring moet plaatsvinden, maar dat de gegevens ook beschikbaar moeten zijn en moeten worden geanalyseerd.

Met betrekking tot het proces verloopt de samenwerking tussen de Beheeradviescommissie en SBB goed. De rolverdeling (Staatsbosbeheer verantwoordelijk voor het beheer conform de aanbevelingen van ICMO-II en Beheeradviescommissie toetst en adviseert) is in de tweede helft van 2012 geleidelijk verbeterd. Echter, de implementatie van het managementplan is op dit moment op onderdelen (zoals een samenhangend monitoringsplan) nog vertraagd.

De Beheeradviescommissie is onder de indruk van de inzet en werkhouding van de veldmedewerkers van Staatsbosbeheer. De uitvoering van het nieuwe beheer is zeer werkintensief en alleen uitvoerbaar omdat de veldmedewerkers capabel en gemotiveerd zijn. Ook het aanwijzen van een specifieke manager voor het Oostvaardersplassengebied heeft tot zichtbare verbeteringen geleid.

Er zijn belangrijke stappen gezet zijn voor de realisatie van ICMO2-adviezen, maar verdere verbetering is nodig. Zo acht de Beheeradviescommissie het bijvoorbeeld van groot belang dat het hogere en kadermanagement als de beheerder zijn eigen Managementplan als zodanig uitgedraagt en op de implementatie van alle onderdelen van het plan proactief inzet. Verbeterpunten liggen op dit moment nog in het strategisch management door Staatsbosbeheer en het consequent en op

tijd doorvoeren van een samenhangende planning-, monitoring- en evaluatiecyclus in alle onderdelen van de bedrijfsvoering.

**Beheeradviescommissie
Oostvaardersplassengebied**

De Beheeradviescommissie is zich er van bewust dat er in de maatschappij ook voorstanders van andere vormen van beheer van de grote grazers in het Oostvaardersplassengebied zijn. De ICMO-II commissie heeft deze vormen van beheer nadrukkelijk meegenomen in haar beschouwingen. In Bijlage IV van dat rapport staan onder A1 t/m A4 de voor- en nadelen van de verschillende beheermethoden uitgewerkt.


Datum
7 juni 2012

Onze referentie
BAC-OVP_20120607

Overigens constateert de Beheeradviescommissie op dit moment dat met het wegvallen van een aantal belangrijke elementen uit het ICMO-II advies, waaronder o.a. de Oostvaarderswissel en de tijdelijke openstelling van het Hollandse Hout, de grenzen van het "beheer conform ICMO-II" behoorlijk benaderd worden. Er is op dit punt behoefte aan duidelijkheid, en – bij definitief uitsluiten van de Oostvaarderswissel en het Hollandse Hout – aan alternatieven om het welzijn van de grote grazers en de biodiversiteit van het Oostvaardersplassengebied op peil te brengen en te houden.

De hiervoor genoemde aandachtspunten zijn zowel aan Staatsbosbeheer als aan het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I) gericht. Daarbij is Beheeradviescommissie van mening dat een intensivering van de samenwerking tussen Staatsbosbeheer, het ministerie van EL&I en de provincie Flevoland noodzakelijk is voor een toekomstbestendig beheer van het Oostvaardersplassengebied conform de adviezen van ICMO2.

Met vriendelijke groet,


*Interim-voorzitter Beheeradviescommissie voor het
Oostvaardersplassengebied*



Ministerie van Economische Zaken

Bijlage 17

TER INFORMATIE

Aan de Staatssecretaris

Directoraat-generaal Natuur
& Regio
Directie Natuur en Biodiversiteit

Auteur

Datum

16 januari 2013

Kenmerk

DG NR-NB / 13006611

BHM: 13007009

Kopie aan

nota

Dossier grote grazers Oostvaardersplassen

Parafenroute

Paraaf auteur

N&B

Medeparaaf

Paraaf

directeur Natuur en Biodiversiteit

Medeparaaf

Paraaf

DG Natuur en R

Medeparaaf

Bijlage(n)

4

BBR-paraaf

Aanleiding

Hierbij informeer ik u over het dossier 'grote grazers Oostvaardersplassen': het beheer door Staatsbosbeheer van Heckrunderen, konikpaarden en edelherten in het Oostvaardersplassengebied. Inmiddels zijn dat enige duizenden dieren en hun welzijn kreeg de afgelopen jaren veel aandacht in media en politiek, vooral tijdens winterse perioden zoals nu.

Politiek werd daarbij steeds uw departement aangesproken, mede omdat het onder uw departement ressorterende Staatsbosbeheer sinds 1996 verantwoordelijk is voor het beheer van de dieren.

Kernpunten

1. Ik geef eerst achtergronden: de ontwikkeling van aantallen grote grazers, publieke en politieke reacties, en de meest recente ontwikkelingen in het beleid, waaronder de uitgangspunten van voormalig Staatssecretaris Bleker.
2. Ik breng twee punten voor de komende tijd onder uw aandacht:
 - (a) de relatie met het Natura 2000-beheerplan voor het Oostvaardersplassen-gebied, een proces dat tot nu toe vooral op vogels is gericht;
 - (b) de toekomst van de door de heer Bleker ingestelde Beheeradvies-commissie Oostvaardersplassen.
3. **Ik vraag u naar uw behoefte om frequent – b.v. wekelijks – op de hoogte te worden gesteld van de actuele situatie van de grote grazers in de Oostvaardersplassen.**

Toelichting

1. Achtergronden

In 1983, 1984 en 1992 introduceerde de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders (V&W) kleine aantallen Heckrunderen, konikpaarden en edelherten ('grote grazers') in het Oostvaardersplassengebied. Oorspronkelijk als 'beheerinstrument'. De populatie groeide tot uiteindelijk zo'n 3500 grote grazers rond 2010. In 1996 werd Staatsbosbeheer verantwoordelijk voor het beheer van de grazers. Dat was gericht op zo min mogelijk menselijk ingrijpen. Dieren werden pas afgeschoten als ze vrijwel aan hun eind waren.

Toen de aantallen grote grazers toenamen en voedsel een beperkende factor werd, werd zichtbaar dat meer dieren dan voorheen 's winters een sterk vermindere conditie hadden. Dat leidde tot publiek en politiek debat (o.a. spoeddebatten in de winters van 2004-2005 en 2009-2010) en diverse adviezen over het beheer.

Het meest recente advies, van de tweede commissie-Gabor (ICMO-2; november 2010), hield onder meer in:

- het eerder afschieten van individuele dieren ('vroeg-reactief beheer');
- het nemen van ad-hoc-beschuttingsmaatregelen;
- het toelaten van de grazers in het nabijgelegen Hollandse Hout;
- het alvast realiseren van een minimumvariant van het Oostvaarderswold: de Oostvaarderswissel;
- het tellen van de dieren vanuit een helikopter, steeds één keer in het najaar en aansluitend één keer in het voorjaar.

Staatssecretaris Bleker onderschreef in grote lijnen bovenstaande adviezen. Hij ging niet mee in een suggestie van de commissie om zonodig af en toe massaal afschot toe te passen (*population crash*) en om het Oostvaarderswold te realiseren. Verder stelde hij voor een periode van vier jaar een beheeradviescommissie in (Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen; BAC) die Staatsbosbeheer praktische en *bindende* beheersadviezen geeft ter implementatie van de geaccordeerde onderdelen van het ICMO-2-advies. Verder kan de BAC desgevraagd de Staatssecretaris adviseren over bepaalde vragen over de grazers. De toenmalige Kamer ging mee met het beleid, maar blokkeerde het toelaten van grazers in het Hollandse Hout en het realiseren van de Oostvaarderswissel. Verder blokkeerde de provincie Flevoland het uitvoeren van helikoptertellingen in het voorjaar en blokkeerde ook de gemeente Lelystad het toelaten van grazers in het Hollandse Hout.

2. Nabije toekomst

Voor de komende tijd zijn twee aspecten aan de orde:

(a) Natura 2000-beheerplan

Het Oostvaardersplassengebied is ook Natura 2000-gebied vanwege de vogels. Daarvoor wordt momenteel onder uw verantwoordelijkheid een beheerplan opgesteld. Omdat er op meerdere punten raakvlakken zijn tussen het beheer van de vogels en het beheer van de grote grazers, wordt nu bekeken hoe de grazers een plaats kunnen krijgen in het Natura 2000-beheerplan of een daaruit voortvloeiend managementplan.

(b) toekomstige rol Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen

De benoeming van de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen loopt tot eind november 2014. Tegelijk wordt het natuurbeleid gedecentraliseerd van Rijk naar Provincie. Hoewel het Rijk verantwoordelijk blijft voor Staatsbosbeheer als organisatie, zijn de provincies onder meer verantwoordelijk voor de financiering van het beheer. Bezien moet worden wat dan de positie van de Beheeradviescommissie nog kan zijn.

3. Actuele stand van zaken: situatierapporten

In bijlage 4 treft u een zogeheten situatierapport van Staatsbosbeheer aan van deze week. Daarin staat onder meer hoeveel Heckrunderen, konikpaarden en edelherten zijn geschoten of op andere wijze zijn doodgegaan, zowel in de afgelopen week als tot nu toe dit seizoen. Uw voorgangers Verburg en Bleker kregen dergelijke informatie minimaal één keer per week, de heer Bleker tijdens de winter 2010-2011 zelfs twee keer per week.

Vraag aan u is of u ook prijs stelt op situatierapporten over de grote grazers in de Oostvaardersplassen en met welke frequentie.

Bijlagen:

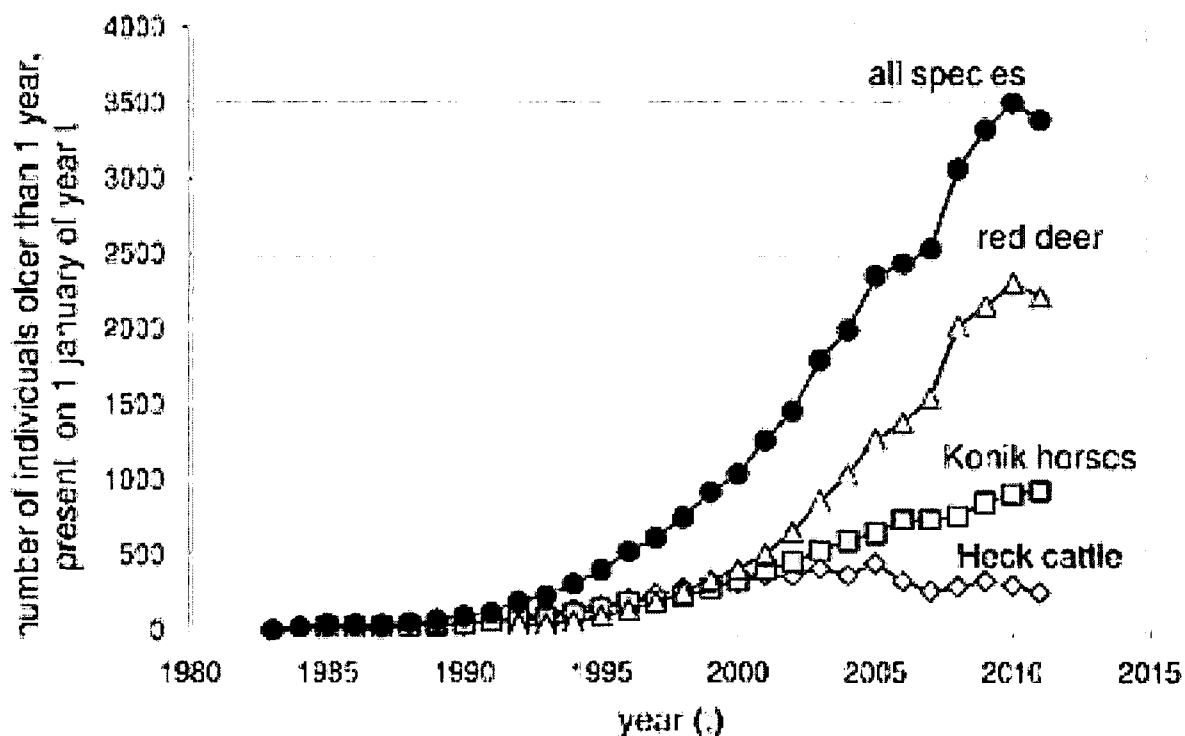
1. Achtergronden over de grote grazers in de Oostvaardersplassen.
2. Delen rapport tweede commissie-Gabor (ICMO-2): omslag, colofon, Nederlandse samenvatting.
3. Meest recente Kamerbrief over de grote grazers (18 juli 2012).
4. Situatierapport week 2 van Staatsbosbeheer over de grote grazers.

Achtergronden over de grote grazers in de Oostvaardersplassen

Ontwikkeling aantallen grote grazers in de Oostvaardersplassen

In 1983, 1984 en 1992 liet de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders (V&W) resp. 32 Heckrunderen, 20 konikpaarden en 56 edelherten ('grote grazers' of 'hoefdieren') los in het droge deel van het Oostvaardersplassengebied (ca. 2000 ha). Oorspronkelijk als 'instrument' om de vegetatie kort te houden ten behoeve van grauwe ganzen, die op hun beurt weer het natte deel van de Oostvaardersplassen openhouden. Later werden de dieren ook gezien als een integraal onderdeel van het ecosysteem met een zelfstandige waarde.

De zeer vruchtbare bodem en voedselrijke vegetatie lieten toe dat de populatie groeide tot zo'n 3500 grote grazers rond 2010 (zie figuur 1). De dichtheden van de dieren waren veel hoger dan in min of meer vergelijkbare gebieden in het buitenland. Tot ongeveer het jaar 2000 was de populatiegroei vrijwel ongeremd. Daarna werd voedsel steeds meer een beperkende factor, waardoor geboortecijfers daalden en sterftcijfers stegen (het eerst bij de Heckrunderen; figuur 1).



Figuur 1: Aantal grote grazers in de Oostvaardersplassen (steeds op 1 januari) tussen 1983 en 2011 (*all species* = het totaal van de drie verschillende soorten; *red deer* = edelherten; *Konik horses* = konikpaarden; *Heck cattle* = Heckrunderen).

Beheer van de grote grazers tot eind 2010

Tot 1995 werd er in een deel van het Oostvaardersplassengebied ook nog gewoon vee door boeren ingeschaard (seizoensbegrazing). In 1996 nam Staatsbosbeheer het beheer van het gebied en de grazers over van de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders. Conform een nieuwe beheervisie die gericht was op een zo natuurlijk mogelijk functionerend ecosysteem en die toen door minister Van Aartsen (LNV) werd onderschreven, vond begrazing vanaf dat moment alleen nog plaats met de

22-1-2013

grote grazers (jaarrondbegrazing). Natuurlijke processen moesten zoveel mogelijk hun gang kunnen gaan en menselijk ingrijpen werd tot een minimum beperkt. Individuele grote grazers werden daarbij afgeschoten als ze bijna aan hun eind waren ("reactief beheer"). Vaak was dat tegen het eind van de winter, bij dieren die in de winter sterk hadden ingeteerd op hun vetreserves en waarvoor het voorjaar met nieuwe grasgroei te laat kwam om nog te kunnen herstellen.

Verwaarlozing of ruimte voor natuurlijke processen?

De grote grazers in het Oostvaardersplassengebied zijn goed zichtbaar, onder meer vanaf de openbare weg. Toen hun aantallen toenamen en voedsel een beperkende factor werd, was ook goed te zien dat meer dieren dan voorheen tijdens de winter een sterk verminderde conditie hadden. Dat leidde tot publiek en politiek debat. Daarbij klonk er enerzijds het geluid van ecologen die ruimte voor natuurlijke processen bepleitten. Niet alleen edelherten, maar ook Heckrunderen en konikpaarden in de Oostvaardersplassen werden beschouwd als wilde dieren. Voor wilde dieren is conditievermindering en sterfte in de winter normaal. Anderzijds klonk er van de kant van onder meer boeren en dierenartsen onbegrip. De dieren waren ondervoed, maar konden door de omrastering van het gebied geen kant op. Een boer zou zo nooit met zijn runderen en paarden mogen omgaan. Ook zag het gebied zelf - met veel dode bomen; deels doordat herten bomen hadden "geschild" - er verwaarloosd uit. Daarnaast klonk er de roep om populatiebeheer: het afschieten van van te voren vastgestelde aantallen dieren, net zoals bij de edelherten op de Veluwe. De diverse geluiden klonken ook door in de Tweede Kamer en in uitgebrachte adviezen.

Politiek debat en adviescommissies

Na een spoeddebat in de Tweede Kamer in maart 2005 en deels tegenstrijdige adviezen van de Raad voor het Landelijk Gebied en de Raad voor Diërenaangelegenheden, zegde minister Veerman (LNV) later dat jaar toe advies te vragen aan internationale deskundigen. Dat werd de eerste commissie-Gabor (*International Committee on the Management of large herbivores*; ICMO), die in 2006 onder meer adviseerde dat minstens 90% van de dieren die om welzijnsredenen moesten worden afgeschoten, moest zijn gedood als ze nog konden staan. Ook werd aandacht gevraagd voor voldoende beschutting. De minister onderschreef het advies. Er zou vijf jaar lang op basis van het advies moeten worden gewerkt.

In januari en maart 2010, deels na tv-beelden van een stervend hert, volgden opnieuw spoeddebatten over de grazers. Na een motie vroeg minister Verburg (LNV) Staatsbosbeheer de grazers bij te voeren (contrair aan de beheeruitgangspunten). Ook wilde ze nog in 2010 - een jaar eerder dan oorspronkelijk beoogd - advies van een tweede commissie-Gabor. Die zou ook de uitvoering van het eerste advies moeten evalueren. Omdat Staatsbosbeheer met tegenstrijdige gegevens over aantallen grote grazers kwam, vroeg de minister de tweede commissie-Gabor (ICMO-2) ook om advies over een betrouwbare telmethode.

Advies van de tweede commissie-Gabor (ICMO-2; november 2010)

Het advies dat de tweede commissie-Gabor (zie bijlage 2) aan - de net nieuwe - Staatssecretaris Bleker (EL&I) uitbracht impliceerde een aanscherping van het beheer. Dieren zouden nu eerder moeten worden afgeschoten, namelijk als al duidelijk is dat een dier de winter waarschijnlijk toch niet zal halen ('vroeg-reactief beheer'). Ook werden ad-hoc-beschuttingsmaatregelen geadviseerd. Verder moesten dieren beschutting kunnen zoeken in het nabijgelegen Hollandse Hout. In aanloop naar het realiseren van de robuuste verbinding Oostvaarderswold, zou alvast een minimumvariant moeten worden gerealiseerd: de Oostvaarderswissel. De gegevens van Staatsbosbeheer over totaalaantallen dieren over de laatste 15 jaar werden als onbetrouwbaar beoordeeld. Geadviseerd werd, net als in het buitenland, de dieren voortaan vanuit een helikopter te tellen, in dit geval steeds één keer in het najaar en één keer in het daarop volgende voorjaar.

Beleid voormalig Staatssecretaris Bleker (vanaf eind 2010)

Staatssecretaris Bleker onderschreef met name de beheeradviezen voor de kortere termijn. Ook omarmde hij het advies over de telwijze. Hij ging niet mee in een suggestie van de commissie om zodig af en toe massaal afschot toe te passen (*population crash*) en ook niet in realisatie van het

Oostvaarderswold (het kabinet-Rutte I had besloten om robuuste verbindingzones van de Ecologische Hoofdstructuur te schrappen). Verder stelde hij voor een periode van vier jaar een beheeradviescommissie in (Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen; BAC) die Staatsbosbeheer praktische en *bindende* beheersadviezen geeft ter implementatie van de geaccordeerde onderdelen van het ICMO-2-advies.

Verder kan de BAC desgevraagd ook de Staatssecretaris adviseren over vragen over de grote grazers.

De toenmalige Kamer ging mee met het grotegrazersbeleid van Bleker, maar blokkeerde het toelaten van grazers in het Hollandse Hout en het realiseren van een Oostvaarderswissel. Verder blokkeerde de provincie Flevoland het uitvoeren van helikoptertellingen in het voorjaar en blokkeerde ook de gemeente Lelystad het toelaten van grazers in het Hollandse Hout.

In bijlage 3 treft u de meest recente Kamerbrief (18 juli 2012) aan met de stand van zaken.



Natural processes, animal welfare, moral aspects and management of the Oostvaardersplassen

Report of the second International Commission on Management of the
Oostvaardersplassen (ICMO2)

Second International Commission on Management of the Oostvaardersplassen (ICMO2)

Members

- Drs. J.D. Gabor, chairman, former State Secretary of the Dutch Ministry of Agriculture, Nature management and Fisheries (1990-1994)
- Prof. dr. J.J.M. van Alphen, professor of Ecology at Leiden University
- Prof. dr. T.H. Clutton-Brock, professor of Ecology and Evolutionary Biology at the University of Cambridge, UK
- Drs. J. Kaandorp, chief veterinary surgeon Safaripark Beekse Bergen
- Prof. dr. F. Ohl, professor of Animal Welfare and Laboratory Animal Science at Utrecht University
- Prof. dr. H. Olff, professor of Community and Conservation Ecology at the University of Groningen
- Prof. dr. R.J. Putman, emeritus professor Wildlife Biology, Manchester Metropolitan University, UK
- Prof. dr. D. Reynolds, former Chief Veterinary Officer, UK

Secretariat

- Dr. ir. Henk Smit, managing partner, Wing Process Consultancy
- Dr. ir. Ferry Leenstra, senior animal scientist, Wageningen UR Livestock Research
- Dr. Edo Knegtering, policy official, seconded from the ministry of Economic Affairs, Agriculture and Innovation

Quotation of this report

ICMO2, 2010. Natural processes, animal welfare, moral aspects and management of the Oostvaardersplassen. Report of the second International Commission on Management of the Oostvaardersplassen (ICMO2). The Hague/Wageningen, Netherlands. Wing rapport 039. November 2010.

Samenvatting

De Oostvaardersplassen (OVP) ontstonden toen Zuidelijk Flevoland werd ingepolderd. Om te zorgen voor kort grasland voor foeragerende ganzen werden grote grazers geïntroduceerd (Heckrunderen 1983; konikpaarden 1984; en edelherten 1992). De aantallen van alle drie soorten grote grazers namen snel toe en de dieren werden erkend als een belangrijke component van het ecosysteem. Er werd gekozen voor een beleid van minimaal ingrijpen teneinde natuurlijke ecologische processen maximaal de ruimte te geven. De snelle toename in de aantallen grote grazers leidde tot stijgende aantallen dieren die in de late winter dood gingen en in 2005 werd een internationale commissie (ICMO1) ingesteld om het beheer van de OVP te beoordelen. De commissie bracht in 2006 rapport uit en adviseerde dat: (1) de dieren over meer beschutting zouden moeten kunnen beschikken, (2) er een programma van onderzoek en monitoring met betrekking tot de populaties grote grazers zou moeten worden ontwikkeld en (3) dat dieren die in de late winter in slechte conditie zijn zouden moeten worden gedood en niet zouden hoeven wachten tot een natuurlijke dood ze uit hun lijden zou verlossen. In 2010 zorgde een lange koude winter voor een verminderde conditie van de dieren in de OVP en er moesten aanzienlijke aantallen worden gedood. Het resultaat was dat Staatsbosbeheer (SBB) de instructie kreeg om de dieren bij te voeden en dat een tweede commissie (ICMO2) werd ingesteld om het huidige beheer van de grazers in de OVP te beoordelen en om vier groepen door de minister gestelde vragen te beantwoorden (worden hieronder in verkorte vorm weergegeven).

1. Voortgang in implementatie van het advies van ICMO1

Zijn de aanbevelingen en doelstellingen van ICMO1 geïncorporeerd in het beheer van het gebied?

Een aantal aanbevelingen van ICMO1 werd opgevolgd. SBB heeft een beheersvisie voor de OVP opgesteld en gepubliceerd, heeft een reactief beheer van grazers in de late winter doorgevoerd om onnodig lijden te voorkomen en heeft aanbevelingen doorgevoerd over het monitoren van de vegetatie en vogelpopulaties. Een aantal van de andere aanbevelingen van ICMO1 (waaronder het verschaffen van aanvullende beschutting voor de dieren en het bevorderen van monitoring en onderzoek) werden of genegeerd of onvoldoende uitgevoerd.

2. Ecologische aspecten van het beheer

Functioneren de OVP als het beoogde nagenoeg natuurlijke ecoysteem? Hoe heeft zich de populatieopbouw en -omvang van de grote grazers ontwikkeld en hoe staan deze ontwikkelingen in verhouding tot de natuurlijke draagkracht van het gebied? Welke methode voor het tellen van de grote grazers zou ICMO2 willen aanbevelen?

Hoewel het ontstaan van de OVP en het handhaven van de begrenzing ervan door de mens zijn bepaald, komen de meeste interne processen in het gebied overeen met die in natuurlijke ecosystemen. Totale aantallen grote grazers begonnen vanaf 2000 de draagkracht van het gebied te benaderen en sindsdien is het aantal runderen teruggelopen en is de jaarlijkse sterfte toegenomen en variabler geworden bij alle drie soorten. Als het huidige beheerregime wordt voortgezet, is het waarschijnlijk dat deze trends sterker naar voren zullen komen.

ICMO2 doet de suggestie om de nodige aandacht te schenken aan de effecten van het waterbeheerregime en aantallen grote grazers op de biodiversiteit in de OVP, in het bijzonder, op de mate waarin het beheer uitvoering geeft aan het halen van Natura 2000-doelstellingen, omdat verschillende vogelpopulaties aan het teruggelopen zijn.

3. Dierenwelzijnsvraagstukken bij het huidige beheer

Kunnen de dieren hun natuurlijk gedrag vertonen? Hoe is het dierenwelzijnsniveau van de grote grazers in verhouding tot dat in vergelijkbare ecosystemen? Hoe succesvol is het huidige beheer van grote grazers in het minimaliseren van onnodig lijden? Zouden de afschotcriteria kunnen worden aangescherpt met het oog op het verbeteren van welzijn?

ICMO2 heeft het mogelijke morele dilemma beoordeeld tussen de waarde van het bestaan van een 'natuurlijk gebied' en de waarde van 'dierenwelzijn'. ICMO2 beschouwt de status van grote grazers in de OVP als 'zich bevindend tussen' volledig wild en gedomesticeerd/beheerd. Dat betekent dat zowel dieergeoriënteerde zorg als omgevingsgeoriënteerde zorg aan de orde zijn. De grazers zijn in staat vrijwel al hun natuurlijke en sociale gedrag te vertonen en ICMO2 beschouwt hun welzijn als ruwweg vergelijkbaar met dat van populaties grazers in andere vergelijkbare ecosystemen. ICMO2 accepteert dat natuurlijke processen inhouden dat er perioden met negatieve welzijnsomstandigheden zullen zijn die worden beïnvloed door seizoenscycli in lichaamsconditie. Beheerders hebben echter een morele verplichting om alle noodzakelijke maatregelen te nemen die de omvang van onnodig lijden minimaliseren. Aangezien reactief beheer in de late winter nog steeds een compromis is tussen een beleid van het niet-ingrijpen en de noodzaak om lijden te minimaliseren, beveelt ICMO2 aan een nieuwe strategie door te voeren van **vroeg-reactief beheer**, waarbij ook de omgevingsomstandigheden in aanmerking worden genomen.

4. Toekomstig beheer

Zou aanscherping van afschotcriteria helpen om het welzijnsniveau toe te laten nemen? Zouden aantallen grote grazers moeten worden gereduceerd door jaarlijks populatiebeheer? Zouden de dieren moeten worden bijgevoerd in de winter? Op welke punten zou het advies van ICMO1 kunnen worden aangepast teneinde het beheer te verbeteren?

ICMO2 heeft een integraal pakket van aanbevelingen ontwikkeld voor de korte termijn (winter 2010-2011), de middellange termijn (tot het openstellen van het Oostvaarderswold) en de lange termijn (na de openstelling van het Oostvaarderswold). ICMO2 adviseert aanvullende beschutting te bieden door de OVP te verbinden met aangrenzende bospercelen (in het bijzonder het Hollandse Hout en het Oostvaardersbos) en het creëren van 1 km aan beschuttingsriggels in het zandstortgedeelte in de OVP (De Stort); dat gestart wordt met het realiseren van de Oostvaarderswissel, een 120 meter breed pad voor de dieren dat de OVP met het Horsterwold verbindt; dat individuele dieren in slechte conditie 's winters eerder worden gedood; dat plannen worden ontwikkeld voor een pro-actief populatiebeheer in geval er noodomstandigheden zijn waarbij anders grootschalige verhongering zou optreden; dat niet wordt bijgevoerd; dat onderzoek en modellering met betrekking tot de populatie grote grazers worden uitgebreid; en dat er regelmatige tellingen vanuit de lucht plaatsvinden van alle drie soorten. Verder wordt de noodzaak voor SBB benadrukt om binnen de organisatie effectievere sturingssystemen te ontwikkelen; om een effectieve wetenschappelijke adviescommissie in te stellen voor supervisie van monitoring en om specifieke aanbevelingen te doen voor de mate, de tijdstippen en de selectiviteit van het afschieten of verwijderen van individuele dieren; om een interne PR-commissie op te zetten; en om een platform van belanghebbenden in te stellen om de maatschappelijke betrokkenheid bij het beheer te vergroten.

Tweede Kamer der Staten-Generaal**2**

Vergaderjaar 2011–2012

32 563**Oostvaardersplassen****Nr. 28****BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN ECONOMISCHE ZAKEN,
LANDBOUW EN INNOVATIE**

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 18 juli 2012

Hierbij informeer ik u over de stand van zaken van het beheer van de grote grazers in de Oostvaardersplassen (Heckrunderen, konikpaarden, edelherten). Daarbij betrek ik ook de adviezen die de beheeradviescommissie Oostvaardersplassen (hierna: beheeradviescommissie) recent aan mij heeft uitgebracht, waaronder een evaluatie van het winterseizoen 2011–2012 (bijlage 1)¹. De beheeradviescommissie adviseert over het dagelijks beheer in de Oostvaardersplassen, in het bijzonder over het beheer van de grote grazers in de Oostvaardersplassen (Kamerstuk 32 563, nr. 24).

De bevindingen van genoemde evaluatie onderschrijf ik grotendeels, zoals ik hieronder voor een aantal onderwerpen zal toelichten.

Uitgangspunten beleid

Zoals eerder aangegeven (onder andere: Kamerstuk 32 563, nr. 25), zijn mijn algemene uitgangspunten voor het beleid voor de grote grazers dat:

- met name de adviezen voor de kortere termijn van de commissie-Gabor (2010) grotendeels een goed richtsnoer zijn voor het beheer;
- daarbij massale sterfte van dieren door verhongering of afschot moet worden voorkomen;
- er met de beheeradviescommissie weer maatschappelijk vertrouwen moet komen in het beheer van de grote grazers in de Oostvaardersplassen.

De adviezen voor de kortere termijn van de commissie-Gabor betreffen onder meer het in gang zetten van vroegreactief beheer, beschuttingsmaatregelen, helikoptertellingen, een watermanagementplan en een aantal commissies. Op aangeven van de beheeradviescommissie heeft Staatsbosbeheer de adviezen van de commissie-Gabor, rekening houdend met mijn uitgangspunten, nader uitgewerkt in een Managementplan Oostvaardersplassengebied 2011–2015 (Kamerstuk 32 563, nr. 25).

¹ De aanbiedingsbrief en de daarbij horende jaarrapportage zijn ter inzage gelegd bij het Centraal Informatiepunt Tweede Kamer.

Ik licht hierna eerst de stand van zaken toe van diverse genoemde maatregelen.

Vroegreactief beheer

Het vanaf het winterseizoen 2010–2011 ingevoerde vroegreactief beheer (Kamerstuk 32 563, nr. 10) is belangrijk in het vermijden van onnodig lijden bij de grote grazers. Op basis van beoordeling van de conditie van individuele dieren en van omgevingsomstandigheden worden tijdig dieren geschoten waarvan het aannemelijk is dat zij het eind van de winter niet zullen halen. Eerder meldde ik tussentijdse sterfte- en afschotcijfers voor het winterseizoen 2011–2012 (Kamerstuk 32 563, nr. 27). De cijfers over het gehele winterseizoen (periode 1 november 2011–29 april 2012) zijn aldus:

	Sterfte door afschot	Sterfte door natuurlijke dood	Aandeel afschot in de totaal waargenomen sterfte (%)
Heckrunderen	98	40	71
konikpaarden	251	87	74
edelherten	908	97	90
<i>totaal</i>	1257	224	85

Onder «sterfte door natuurlijke dood» vallen de dieren die door Staatsbosbeheer dood zijn gevonden en niet door afschot zijn gestorven. Het totale aandeel afschot in de totaal waargenomen sterfte lag onder de door de commissie-Gabor aanbevolen ondergrens van 90%. De beheeradviescommissie concludeert dat Staatsbosbeheer het vroegreactief beheer succesvol heeft ingevoerd, maar dat het ook belangrijk is te achterhalen waarom het eindpercentage onder de 90% is uitgekomen, zodat in de toekomst het streefpercentage wel kan worden gehaald. Ik onderschrijf dat.

Beschutting

In het seizoen 2010–2011 had Staatsbosbeheer al voortvarend een aantal beschuttingsmaatregelen genomen, zoals realisatie van beschuttingsrichels en openstelling van bospercelen (Kamerstuk 32 563, nr. 25). De beheeradviescommissie vindt dat pas op basis van nadere monitorings-gegevens meer kan worden gezegd over de vraag of de maatregelen een positief effect hebben gehad op de conditie van de dieren en of er aanvullende beschuttingsmaatregelen nodig zijn. Ik vind effectieve beschutting *binnen* het Oostvaardersplassengebied van belang en onderschrijf dat ook wordt nagegaan in hoeverre dat effectief is of wordt gerealiseerd. Voor mijn standpunten over het eventueel realiseren van beschutting daarbuiten, door middel van het Hollandse Hout of de Oostvaarderswissel, verwijs ik naar eerdere stukken hierover (Kamerstukken 32 563, nrs. 10 en 11).

Helikoptertellingen

Met het toenemen van de aantallen grote grazers in de Oostvaardersplassen nam ook de zorg toe over hun welzijn en daarmee behoefte aan cijfers. Op verzoek van de Kamer zijn de laatste jaren diverse cijfers van Staatsbosbeheer gepresenteerd over aantallen grote grazers en hun sterfte (Kamerstukken 31 700 XIV, nr. 133; 32 123 XIV, nrs. 151, 174, 205; 32 500 XIV, nr. 13).

De commissie-Gabor oordeelde echter dat die cijfers onvoldoende betrouwbaar waren, behalve als indicatie voor trends, en adviseerde voortaan twee keer per jaar tellingen te laten doen vanuit een helikopter (Kamerstuk 32 500 XIV, nr. 13). Met zulke tellingen zou bovendien de daadwerkelijke wintersterfte kunnen worden vastgesteld, populatieparameters als de aanwas (aantal jonge dieren dat is geboren en dat tevens de winter heeft overleefd) worden berekend, en worden bepaald hoe het aantal grazers zich verhoudt tot de ecologische draagkracht van het gebied.

In november 2011 heeft Staatsbosbeheer de eerste helikoptertellingen uitgevoerd (Kamerstuk 32 563, nr. 26). De provincie Flevoland heeft echter geen vergunning willen verlenen voor een aansluitende helikoptertelling in het voorjaar van 2012, omdat de afgelopen jaren de Natura 2000-doelstelling voor lepelaars in het Oostvaardersplassengebied niet werd gehaald en de tellingen mogelijk verstorend voor lepelaars zouden kunnen zijn.

Hoewel de beheeradviescommissie mij heeft laten weten Staatsbosbeheer voorlopig toepassing van een *next best*-methode te adviseren, oordeelt de beheeradviescommissie dat gepaarde tellingen in najaar en voorjaar vanuit een helikopter nog steeds de voorkeur verdienen. De beheeradviescommissie adviseert dan ook de helikoptertellingen op te nemen in het Natura 2000-beheerplan voor de Oostvaarderplassen. Ook adviseert de beheeradviescommissie daarbij de populatiedoelen voor lepelaars in de Oostvaardersplassen naar een reëler niveau te brengen, vooral nu lepelaars het landelijk heel goed doen.

Ik hecht aan betrouwbare tellingen. Ik ga dan ook na of en hoe ik op dit punt invulling kan geven aan de adviezen van de beheeradviescommissie.

Watermanagement

Onderdeel van het advies van de commissie-Gabor was het lanceren van een watermanagementplan. Bij uitvoering daarvan zou een deel van het gebied weer in een ecologisch vroeger stadium komen, waardoor er voorlopig weer meer soorten, waaronder vogelsoorten, zouden kunnen voorkomen.

Zoals ik eerder heb aangegeven (Kamerstuk 32 563, nr. 25) en in verband met een toezegging tijdens het Algemeen Overleg van 1 december 2010, zou de beheeradviescommissie mij nog nader adviseren over de mogelijke effecten van een gewijzigd waterbeheer op de mineralenhuishouding van de boeren in de omgeving. Daarop heeft de beheeradviescommissie mij eraan herinnerd dat meststoffen van in het wild levende dieren formeel geen onderdeel uitmaken van het mest- en ammoniakbeleid en dat bijvoorbeeld de aanwezigheid van wilde ganzen geen invloed heeft op de hoogte van de gebruiksnormen voor stikstof en fosfaat waaraan boeren in de omgeving zich moeten houden (zie Kamerstuk 28 385, nr. 131). Verder zal het effect van het watermanagement op het verlies van mineralen uit het Oostvaardersplassengebied integraal onderdeel zijn van de planning en monitoring inzake het waterpeilbeheer in het Oostvaardersplassen-gebied.

In het kader van het Natura 2000-beheerplan voor het gebied zullen nadere keuzen worden gemaakt voor het watermanagement. Verder meldt de beheeradviescommissie dat Staatsbosbeheer een themagroep Watermanagement heeft ingesteld.

De beheeradviescommissie concludeert dat verbetering van het watermanagement ter hand is genomen. Ik neem daarvan kennis.

Commissies

In het kader van het advies van de commissie-Gabor had Staatsbosbeheer al een *stakeholders*-platform en een PR-commissie ingesteld (Kamerstuk 32 563, nr. 25).

De beheeradviescommissie meldt dat er, naast de bovengenoemde themagroep Watermanagement, inmiddels ook een veterinaire klankbordgroep en een wetenschappelijke klankbordgroep (i.e. voor de coördinatie van onderzoek in het gebied) zijn ingesteld.

De beheeradviescommissie concludeert dat daarmee belangrijke stappen zijn gezet in het verbeteren van de *governance* in relatie tot het gebied.

Overige punten

In het algemeen is de beheeradviescommissie positief over in gang gezette processen en ook over de inzet van en de werkhouding van de medewerkers van Staatsbosbeheer. Verder laat de beheeradviescommissie op diverse plaatsen wel weten belang te hechten aan goede monitoring.

Daar waar zulke monitoring nuttig en nodig is, onderschrijf ik dit.

Voorzitter beheeradviescommissie

Tijdens het algemeen overleg van 26 oktober 2011 meldde ik u dat de voorzitter van de beheeradviescommissie, de heer Henk Vaarkamp, plotseling was overleden. De heer Hendrik Oosterveld, adviseur bij mijn ministerie, heeft de beheeradviescommissie tijdelijk geleid. Inmiddels is er een nieuwe voorzitter voor de beheeradviescommissie aangetrokken: de heer Ruurd Stolp. Hij heeft een veterinaire achtergrond en beschikt over de nuchterheid die bij dit dossier nodig is. Zijn benoeming zal nog worden geformaliseerd door wijziging van het instellingsbesluit.

De staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie,
H. Bleker



Weekrapportage - week 2

Hoefdieren Oostvaardersplassen

14 januari 2013

De situatierapportage Oostvaardersplassen is gemaakt door Staatsbosbeheer en verschijnt vanaf 1 december t/m eind april 1 x per week. Hierin wordt per week (van zondag tot zondag) gerapporteerd hoeveel dieren van welke soort er geschoten zijn en hoeveel dieren een natuurlijke dood zijn gestorven. Ook worden conditie score van de gestorven dieren, de omgevingsconditie en eventuele bijzonderheden gerapporteerd.

Gestorven dieren

Totaaloverzicht gestorven dieren 1 december 2012 - 1 april 2013

Soort	Geschoten	Natuurlijke dood	Totaal
Hert	51	4	55
Paard	1	0	1
Rund	0	1	1
Totaal	52	5	57

Het percentage afschot bedraagt op dit moment: 91 %.

Sterfte afgelopen week

Soort	Geschoten	Natuurlijke dood	Totaal
Hert	8	0	8
Paard	0	0	0
Rund	0	0	0
Totaal	8	0	8



staatsbosbeheer

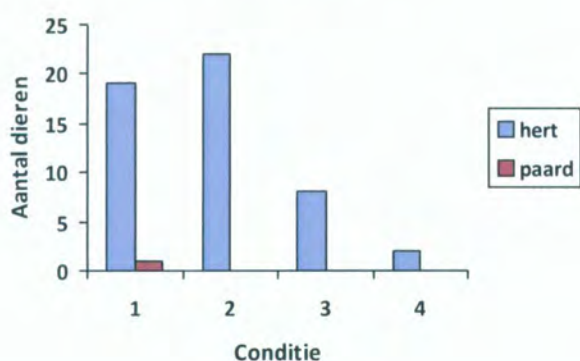
Weekrapportage - week 2

Hoefdieren Oostvaardersplassen

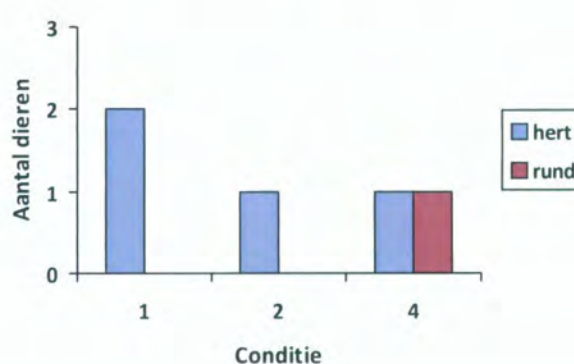
14 januari 2013

Conditie score gestorven dieren

Geschoten



Natuurlijke dood



De conditie score is een inschatting van de dierconditie van de individuele, gestorven dieren. Bij de dieren die worden geschoten is deze conditiescore gebaseerd op zowel fysieke kenmerken als gedragskenmerken. Bij dieren die een natuurlijke dood zijn gestorven kan de conditiescore alleen op fysieke kenmerken worden bepaald. Hoe hoger de conditiescore, hoe beter de ingeschatte dierconditie is. De conditiescore loopt van maximaal 5 tot minimaal 1. In bovenstaande grafieken is de verdeling weergegeven van de conditiescore per soort.



Weekrapportage - week 2

Hoefdieren Oostvaardersplassen

14 januari 2013

Omgevingsscore

In week 2 bedroeg de omgevingsconditie 6. Voedsel en beschutting bleven gelijk. Wind en neerslag lieten geen extremen zien. Temperatuur was aan het einde van de week onder normaal, met vooruitzicht op aanhoudende lagere temperaturen.

De omgevingsconditie is een gewogen score. Deze score wordt berekend op basis van de van 5 afzonderlijke scores. Deze scores zijn een inschatting van de beschikbaarheid van beschutting, hoeveelheid voedsel, temperatuur, neerslag en wind. Hoe hoger de score, hoe gunstiger de omstandigheden voor de dieren zijn. De score loopt van maximaal 8 tot minimaal 2.

Bijzonderheden

- Op 13 januari zijn er tijdens de ganzenslaapplaatsstelling 57.000 ganzen in het gebied geteld
- De zeearend is weer bij het nest gezien waar hij vorig jaar heeft gebroed
- Er zijn uitwerpselen van een visotter in het gebied aangetroffen
- De geplande openstelling van de bosgebieden voor de Grote Grazers eind week 3 is in verband met de lagere temperaturen een aantal dagen vervroegd.

Staatsbosbeheer besteedt de uiterste zorg aan de betrouwbaarheid en actualiteit van de gegevens in deze rapportage. Desondanks kan het voorkomen dat de informatie onvolkomenheden bevat. Aan de gegevens, zoals die in deze rapportage worden weergegeven, kunnen geen rechten worden ontleend. De definitieve cijfers zullen in de jaarrapportage worden opgenomen.



TER ADVISERING

Aan de Staatssecretaris

retour van STAATSSECRETARIS
d.d. : [redacted]Directoraat-generaal Natuur
& Regio
Directie Natuur en BiodiversiteitAuteur
[redacted]
[redacted]Datum
5 maart 2013Kenmerk
DGNR-NB / 13037524

nota

Gespreksnotitie telefoongesprek met wethouder
[redacted] (Lelystad) over grote grazers in het Hollandse
HoutKopie aan
[redacted]Parafenro
Paraaf [redacted]
Medeparaaf [redacted]Paraaf [redacted]
directeur Natuur & Biodiversiteit
Medeparaaf [redacted]Paraaf [redacted]
DG Natuur & Biodiversiteit
Medeparaaf [redacted]Bijlage(n)
1

Bm 13038036

BBR-paraaf
[redacted]**Aanleiding**

U heeft aangegeven met de gemeente Lelystad te willen bellen over het ten dele openstellen van het Hollandse Hout voor de grote grazers uit de Oostvaardersplassen.

Advies

Wethouder [redacted] is graag bereid u te woord te staan, maar geeft ook aan dat hij in de tweede helft van deze week meer kan zeggen over de huidige politieke situatie met betrekking tot het Hollandse Hout. Ook wethouder [redacted] is namelijk betrokken. Hieronder treft u nadere informatie en gesprekspunten aan voor een telefoongesprek.

Ontvangen BBR
06/03

Toelichting

1. Gegevens



2. Informatie en gesprekspunten

- Aanloop:
 - Zowel de eerste (ICMO-1, 2006) als tweede (ICMO-2, 2010) commissie-Gabor adviseerden grote grazers uit de Oostvaardersplassen toe te laten in het Hollandse Hout, onder meer, omdat er in de Oostvaardersplassen zelf weinig beschutting voor de dieren te vinden was.
 - In de Kamer was hiervoor tijdens de kabinetten Balkenende-IV (motie Ouwehand verworpen) en Rutte-Verhagen (motie Lodders/ Ormel aangenomen) geen steun.
 - Ook de gemeenteraad van Lelystad - samenstelling nog ongewijzigd - keerde zich begin 2011 met 18 tegen 13 stemmen tegen een voorstel van het college om grote grazers onder voorwaarden toe te laten tot het Hollandse Hout en wilde zelfs dat het niet-toelaten van grazers in het bestemmingsplan wordt opgenomen.
 - Op een vraag van de PvdD tijdens de begrotingsbehandeling (januari 2013) heeft u toegezegd graag bereid te zijn om met de gemeente Lelystad een gesprek aan te gaan over het ten dele openstellen van het Hollandse Hout.
- Indruk van dit moment

Zowel door de directeur Natuur & Biodiversiteit, de Regioambassadeur Noordwest, als de redacteur is er recent contact geweest met [redacted]

Indrukken daaruit:

 - de gemeenteraad is nog steeds in meerderheid tegen het toelaten van grazers in het Hollandse Hout;
 - *theoretisch* ziet [redacted] mogelijk weinig daadwerkelijke belemmeringen voor het toelaten van edelherten (dus geen konikpaarden en Heckrunderen) in het Hollandse Hout;
 - edelherten kunnen ook aantrekkelijk zijn voor recreanten;

- echter: de positie van [redacted] is ook relevant; naar verluidt staat [redacted] juist kritisch tegenover de grazers;
- [redacted] heeft in ieder geval een "nieuw feit" nodig om de discussie weer te kunnen voeren; het relatief hoge afschot van grote grazers zou zo'n nieuw feit kunnen zijn;
- samenvattend: zeker geen gelopen race.

• **Nadere bespreekpunten/ vragen**

- wat is de positie van wethouder [redacted]
- ondanks dat Lelystad meent dat het bestemmingplan mogelijk een oneigenlijk instrument is om te regelen dat er geen grote grazers in het Hollandse Hout komen (wens gemeenteraad), is in de voorontwerpversie zelfs sprake van maatregelen die Lelystad zou kunnen nemen om de grazers fysiek te weren (tegemoetkoming aan de raad); dat staat geheel haaks op wat we zouden willen bereiken;
- wat ziet [redacted] in dit verband dan toch als *concrete / realistische* mogelijkheden voor het toelaten van grote grazers (evt. beperkt tot alleen edelherten)?;
- hoe denkt hij daarvoor in Lelystad politiek draagvlak te krijgen, zowel binnen het college als binnen de gemeenteraad (nu tegen)?
- welke argumenten/ "nieuwe feiten" ziet hij daarbij?
- waarover valt er binnenkort - *en marge* van uw kennismakingsbezoek in de Oostvaardersplassen met de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen - concreet met [redacted] en [redacted] zaken te doen?
- hoe kijkt [redacted] aan tegen de eventuele aanwezigheid van pers?

Bijlage

Bijlage 1: Chronologische factsheet over het wel/ niet toelaten in het Hollandse Hout van grote grazers uit de Oostvaardersplassen

Factsheet grazers Oostvaardersplassen (OVP) wel/ niet in het Hollandse Hout

(Chronologisch van heden naar verleden)

heden	<p>Lelystad werkt nog aan de voorontwerpversie van het bestemmingsplan Hollandse Hout. Die versie zal op korte termijn met de wethouder RO worden besproken. De volgende tekst wordt in de toelichting opgenomen:</p> <p><i>Regeling grote grazers:</i></p> <p><i>Onderzocht is op welke wijze het raadsbesluit om geen medewerking te verlenen aan de toelating van grote grazers in de Hollandse Hout in het bestemmingsplan kan worden vastgelegd. Gebleken is dat het bestemmingsplan niet het juiste instrument is om de grote grazers in de praktijk te kunnen weren. Fysieke maatregelen kunnen wel werken in de praktijk. Daarom heeft de gemeente in de regels de mogelijkheid voor fysieke maatregelen opgenomen voor het weren van grote grazers. Gedacht kan worden aan veerasters, speciale hekwerken.</i></p>
23/ 24 januari 2013	<p>Vraag PvdD over grote grazers in het Hollandse Hout tijdens begrotingsbehandeling EZ en antwoord staatssecretaris Dijksma (EZ):</p> <p><i>Wil de staatssecretaris het Hollandse Hout openstellen voor dieren in de Oostvaardersplassen?</i></p> <p><i>De commissie-Gabor (ICMO-2) heeft geadviseerd om een deel van het Hollandse Hout een rol te geven als reservoir voor voedsel en beschutting voor grote grazers uit de Oostvaardersplassen. In eerste instantie als noodmaatregel of meer permanente maatregel tijdens (streng) winters. Ook ik vind dit een sympathieke gedachte die het proberen waard is. Tegelijk realiseer ik me dat onder meer de gemeenteraad van Lelystad zich heeft uitgesproken tegen het toelaten van grote grazers in het Hollandse Hout. Mede daarom is de aandacht tot nu toe gericht geweest op het realiseren van beschuttingsmaatregelen binnen het Oostvaardersplassengebied. Ik ben graag bereid om met de gemeente Lelystad een gesprek aan te gaan over het ten dele openstellen van het Hollandse Hout.</i></p>
januari 2011	<p>Lelystad en Staatsbosbeheer brengen "Gebiedsvisie Hollandse Hout" uit. Het college stelt voor deze als "onderlegger" te gebruiken voor het te maken bestemmingsplan, maar de mogelijkheid om grote grazers toe te laten, daarbuiten te houden (doelstelling 'het vergroten van het welzijn van grote grazers in de Oostvaardersplassen' is komen te vervallen).</p>
5 januari 2011	<p>Gemeenteraad Lelystad verwerpt voorstel college toelaten grote grazers in Hollandse Hout (hoofdelijke stemming: 18 tegen, 13 voor).</p>
5 januari 2011	<p>Amendement CDA, VVD, Inwonerspartij, D'66, GroenLinks Lelystad, Trots op Nederland:</p> <p><i>Het voorgestelde besluit vervalt en wordt vervangen door:</i></p> <p><i>Besluit:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <i>1. kennis te nemen van de stand van zaken met betrekking tot grote grazers* in het Hollandse Hout;</i> <i>2. geen medewerking te verlenen aan toelating van grote grazers* in het Hollandse Hout;</i>

* In dit amendement voor "grote grazers" te lezen: "heckrunderen, konikpaarden en edelherten c.a."

	<p>3. <i>het college op te dragen:</i></p> <p>a. <i>voor zover daarin nog niet in het vigerende bestemmingsplan is voorzien, met spoed een voorstel tot voorbereiding van wijziging van het bestemmingsplan aan de raad ter besluitvorming voor te leggen, opdat aanwezigheid van grote grazers* in het Hollandse Hout op grond van het bestemmingsplan niet mogelijk is/wordt;</i></p> <p>b. <i>in de gemeentelijke integrale visie op de recreatiefunctie van het Hollandse Hout geen optie(s) voor toelating van grote grazers* op te nemen;</i></p> <p>c. <i>de Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie van dit besluit van de raad in kennis te stellen.</i></p>
17 december 2010	<p>Raadsvoorstel en brief en persbericht van college gemeente Lelystad:</p> <p><i>Het college stelt het volgende, ondeelbare pakket voorwaarden voor waaronder medewerking zou kunnen worden verleend:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <i>1. Het open te stellen areaal mag niet groter zijn dan 250 ha.</i> <i>2. Er mag geen sprake zijn van onaanvaardbare aantasting van het bos (behoud biodiversiteit).</i> <i>3. Het te begrazen deel van het bos zal zodanig afgezet moeten worden dat de dieren er niet uit kunnen. Ook het begraasde deel zal voor mensen toegankelijk moeten zijn.</i> <i>4. De "oversteek" van de Oostvaardersplassen naar Hollandse Hout mag niet leiden tot een afsluiting van de Knardijk voor verkeer en zal zo uitgevoerd moeten worden dat verkeersveiligheid en waterstaatkundige functie onaangetaast blijven.</i> <i>5. Conform het advies van de commissie Gabor zal het effect van de tijdelijke toelating van grote grazers in de omliggende bosgebieden na 15 april worden geëvalueerd. Op basis van de uitkomsten van deze evaluatie zal al dan niet tot voortzetting worden besloten.</i> <i>6. De kosten van maatregelen die nodig zijn om de tijdelijke toelating van grote grazers in de Hollandse Hout mogelijk te maken, komen niet ten laste van de gemeente Lelystad.</i> <p><i>De uitspraak van de raad is de basis voor het gesprek met de staatssecretaris.</i></p>
14 december 2010 (20:15-21:15u)	<p>voorzitter Gabor [REDACTED] (ICMO-2) geven toelichting aan de gemeenteraad van Lelystad over het ICMO-2-advies op het onderdeel Hollandse Hout.</p>
14 december 2010	<p>Motie Lodders/ Ormel (nr. 2): aangenomen (voor: VVD, CDA, PVV; tegen overige aanwezige fracties)</p> <p>[TK, handelingen, vj 2010-2011, 14 december 2010, TK 34]</p>
14 december 2010	<p>brief college gemeente Lelystad aan vaste commissie EL&I met verzoek nog geen besluiten te nemen over Hollandse Hout, i.v.m. nog lopende meningsvorming in de regio.</p>
8 december 2010 (19:30-22:00u)	<p>bijeenkomst klankbordgroep Hollandse Hout (Lelystad) over toelaten grote grazers in Hollandse hout: stemming: 3 leden: ja, mits; 4 leden: nee, tenzij; 4 leden: nee.</p>
8 december 2010	<p>VAO: Motie Lodders (VVD)/ Ormel (CDA): geen grote grazers en edelherten toelaten in het Hollandse Hout. Staatssecretaris Bleker (EL&I) ontraadt de motie.</p> <p>[TK, handelingen, vj 2010-2011, 8 december 2010, TK 32]</p> <p>[TK, vj 2010-2011, 32/563, nr. 2]</p>
8 december 2010	<p>Telefoongesprek staatssecretaris Bleker (LE&I) en [REDACTED] (Lelystad) over grote grazers in Hollandse Hout.</p>
2 december 2010	<p>[REDACTED] (ICMO-2) geven toelichting aan de klankbordgroep Hollandse Hout (gesprekspartner gemeente Lelystad) over het ICMO-2-advies op het onderdeel Hollandse Hout.</p>

1 december 2010	AO: Ormel (CDA) en Lodders (VVD) kritisch tot afwijzend, Ouwehand (PvdD) verdedigend, over grazers in Hollandse Hout. Staatssecretaris Bleker (EL&I): laten we grazers in Hollandse Hout een jaar proberen.
25 november 2010	Brief college gemeente Lelystad aan staatssecretaris Bleker (EL&I) met verzoek opvattingen regio te betrekken bij toelaten grazers in Hollandse Hout.
22 november 2010	Brief staatssecretaris Bleker (EL&I): heeft Staatsbosbeheer gevraagd, om onnodig lijden grote grazers te voorkomen, hem binnen twee weken te informeren over door ICMO-2 voorgestelde kortetermijnmaatregelen, waaronder openstellen aanpalende (bos)percelen. [TK, vj 2010-2011, 32 563, nr. 1]
november 2010	Advies tweede commissie-Gabor (ICMO-2): - <i>adviespunt I-5: creëer 500 ha extra beschutting door Hollandse Hout 's winters open te stellen voor grazers; zorg voor winterbeschutting door Hollandse Hout alvast tijdelijk te koppelen aan OVP; ca. 50% Hollandse Hout moet bij begrazingsgebied worden betrokken.</i> - <i>adviespunt II (B3): stel Hollandse Hout 's winters open voor de grazers.</i> - <i>adviespunt III (B4): afhankelijk van een evaluatie in 2015: stel Hollandse Hout gehele haar open voor de grazers.</i> [TK, vj 2010-2011, 32 563, nr. 1, bijlage]
23 maart 2010	Motie Ouwehand (nr. 184) verworpen (voor: SP, PvdA, GL, D'66, PvdD; tegen: overige fracties). [TK, handelingen, vj 2009-2010, 23 maart 2010, TK 66]
17 maart 2010	Spoeddebat dieren in OVP: Motie Ouwehand (PvdD) : zorg dat ICMO-1-advies over beschutting (o.a. uitbreiden OVP met Hollandse Hout) wordt uitgevoerd. [TK, handelingen, vj 2009-2010, TK 64] [TK, vj 2009-2010, 32 123 XIV, nr. 184]
26 oktober 2006	AO: Schnijder-Hazelhoff (VVD) uit kritiek op adviespunt ICMO-1 m.b.t. Hollandse Hout: "Hollandse Hout is met een andere doelstelling aangelegd". [TK, vj 2006-2007, 30 800 XIV, en 28 286, nr. 16]
22 juni 2006	Kamerbrief: minister Veerman (LNV) onderschrijft adviespunt ICMO-1 Hollandse Hout impliciet. [TK, vj 2005-2006, 30 300 XIV, nr. 96]
juni 2006	Advies eerste commissie-Gabor (ICMO-1): (adviespunt 4.2.; o.a.) Laat Staatsbosbeheer gevolgen onderzoeken van het permanent koppelen van het Hollandse Hout aan het OVP-gebied. Richt het Hollandse Hout ondertussen in als reserve-voedsel- en beschuttingsgebied voor alle drie soorten grazers van de OVP, voor o.a. slechte winters. [TK, vj 2005-2006, 30 300 XIV, nr. 96, bijlage]

dd : 7/5/2013



Ministerie van Economische Zaken

Bijlage 20

TER INFORMATIE

Aan de Staatssecretaris



Directoraat-generaal Natuur
& Regio
Directie Natuur en Biodiversiteit

Antwoord
aan de
aanvraag
van de
aanvraag

Datum
2 mei 2013

Kenmerk
DGNR-NB / 13078507

Bm 13078507

Kopie aan



nota

Enige actualiteiten over het beheer van de grote grazers
in de Oostvaardersplassen

Parafenroute

Paraaf

Medeparaaf

Paraaf

directeur

Medeparaaf

Biodiversiteit

Paraaf

DG Natuur

Medeparaaf

Bijlage(n)
3

BBR-paraaf



Aanleiding

Hierbij informeer ik u over drie actuele zaken over de grote grazers in de Oostvaardersplassen, die ook deels tijdens het algemeen overleg van 23 april 2013 aan de orde kwamen.

Kernpunten

- Tijdens het algemeen overleg op 23 april 2013 suggereerde de heer [redacted] (PVV) dat dierenarts [redacted] zou hebben beweerd dat anticonceptie ("hormoonvormen") bij de grote grazers een toepasbare methode voor populatiebeperking zou zijn. In een brief aan u (afschrift aan de vaste commissie van EZ) bevestigt [redacted] nu het door u ingenomen standpunt dat "hormoonvormen" praktisch niet haalbaar is.
- Staatsbosbeheer heeft vorige week grazers vanaf de grond geteld en boven het moerasdeel vanuit een vliegtuigje. Bij dat laatste werden 20-40 dode dieren aangetroffen die tot nu toe niet in de tellingen waren meegenomen. Implicaties worden hieronder toegelicht.
- Zoals in uw Kamerbrief van 15 april 2013 gemeld, had u net het advies van de beheeradviescommissie Oostvaardersplassen binnengekregen over een geschikte telmethode voor de langere termijn. U treft het advies hierbij aan (bijlage 3). Zoals u heeft toegezegd, neemt u de bevindingen binnenkort mee in een brief aan de Kamer.

Ontvangen BBR

02/05

- 7/5



Toelichting

- Ad a) Dierenarts [REDACTED] (oud-lid commissie-Gabor (ICMO2)) toont zich verheugd over het feit dat u belangrijke onderdelen van het advies-Gabor volgt. Naar aanleiding van suggesties van de heer [REDACTED] tijdens het algemeen overleg van 23 april 2013 belicht hij een aantal aspecten van anticonceptie in de Oostvaardersplassen-context, gezien vanuit het ICMO2-advies en vanuit dierenwelzijnsoogpunt. Hij concludeert dat anticonceptie weliswaar in theorie kan, maar in praktijk niet uitvoerbaar is en ook dat hij het vanuit dierenwelzijnsoogpunt onwenselijk vindt (zie bijlage 1).
- Ad b) Staatsbosbeheer heeft bij de telactie vorige week vast gesteld dat er ook in het moerasdeel diverse dode dieren waren (bijlage 2): Die waren niet gezien tijdens reguliere verkenningen. Dat is ook de reden dat de commissie-Gabor in 2010 helikoptertellingen in het najaar en aansluitend in het voorjaar had geadviseerd. Dan kan nauwkeuriger worden vastgesteld hoeveel dieren er tijdens een winterseizoen daadwerkelijk blijken te zijn doodgegaan (boswachters kunnen namelijk niet alle dieren zien). Er waren nu in ieder geval 20-40 dieren over het hoofd gezien. Niet duidelijk is hoeveel meer dieren eventueel over het hoofd zijn gezien. Deze bevindingen kunnen worden meegenomen in uw aangekondigde brief aan de Kamer over het afgelopen seizoen.
- Ad c) Omdat de provincie Flevoland geen ontheffing voor helikoptertellingen in het voorjaar wil verlenen, heeft uw voorganger de Beheeradviescommissie gevraagd naar een alternatieve methode die op de langere termijn stand houdt. De Beheeradviescommissie adviseert nu in de herfst zowel helikoptertellingen als grondtellingen te doen en in het aansluitende voorjaar grondtellingen (bijlage 3). Zoals aangekondigd in uw brief van 15 april 2013, komt u hierop nog terug tijdens uw nog naar de Kamer te zenden brief over het afgelopen seizoen.
- N.B. Deze week is er geen situatierapport van Staatsbosbeheer over de grote grazers

Hilvarenbeek, 30-4-2013

Aan de staatssecretaris van Economische Zaken
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG

Betreft: Mogelijkheden en wenselijkheid anticonceptie bij grote grazers Oostvaardersplassen

Geachte mevrouw Dijkema,

Als toenmalig lid van de commissie-Gabor (ICMO2) over het beheer van de grote grazers in de Oostvaardersplassen (OVP) ben ik verheugd dat u belangrijke onderdelen van het advies van de commissie volgt, waaronder het onderdeel over anticonceptie. In dat verband lijkt het me dan ook goed te reageren op een aantal stellingnames door de PVV tijdens het algemeen overleg over "wildbeheer" op 23 april 2013. Er rees namelijk onduidelijkheid over de mening die ik zou hebben over het eventueel toepassen van anticonceptie bij de grote grazers. Het betreft dan vooral de suggestie dat ik tijdens een bijeenkomst op 1 december 2010, met de vaste commissie van EL&I (rondetafelgesprek/ briefing) zou hebben beweerd dat het toepassen van anticonceptie bij de konikpaarden, Heckrunderen en edelherten in de OVP - tijdens het algemeen overleg van 23 april "hormoondarten" genoemd - heel goed zou kunnen.

Ik zet hierna eerst een aantal aspecten van anticonceptie voor de OVP-context uiteen, met name gezien vanuit het ICMO2-advies, waarna ik verder inga op immuno-anticonceptie, de vorm waarop tijdens het algemeen overleg feitelijk werd gedoeld. Daarna belicht ik dierenwelzijnsaspecten van anticonceptie. Tot slot concludeer ik dat anticonceptie bij de grote grazers in de Oostvaardersplassen weliswaar in theorie kan, maar in praktijk niet en ook dat ik het vanuit dierenwelzijnsoogpunt onwenselijk vind.

Anticonceptie (algemeen)

In het ICMO2-rapport uit 2010 (p. 9) wordt gesteld:

"ICMO2 heeft het mogelijke morele dilemma beoordeeld tussen de waarde van het bestaan van een 'natuurlijk gebied' en de waarde van 'dierenwelzijn'. ICMO2 beschouwt de status van grote grazers in de OVP als 'zich bevindend tussen' volledig wild en gedomesticeerd/beheerd. Dat betekent dat zowel diergeoriënteerde zorg als omgevingsgeoriënteerde zorg aan de orde zijn"

Vanuit dit statement in het rapport lijkt anticonceptie als ingreep een oplossing om een mogelijke overbevolking van de grote grazers in de OVP te voorkomen en daarmee het vroeg-reactieve beheer van dieren in aantal te beperken. Theoretisch/technisch is anticonceptie inderdaad een mogelijkheid daartoe, maar praktisch zijn de methodes niet uitvoerbaar, gezien de grootte van het terrein, de

aantallen dieren en de mogelijke methodes van anticonceptie. Daarnaast zitten er belangrijke negatieve welzijnsaspecten aan het toepassen van deze methodes en de uitkomst ervan.

In het rapport (p. 39) heeft de commissie het volgende beschreven over anticonceptie:

Contraception

Contraception - and thus the prevention or reduction of recruitment of animals to a population - often appears an attractive alternative to culling. The following methods can be used for contraception of animals:

- *surgical (gonadectomy, vasectomy and salpingectomy),*
- *hormonal (oral contraceptives, depot-injections or slow-release implants),*
- *immunocontraception.*

Surgical methods are in no way practical to be used in the OVP and hormonal treatments are generally not particularly effective in reducing population growth. A number of immunocontraceptive technologies, however, are potentially available and in limited trials have proven to be effective in reducing reproductive rates in enclosed populations of large herbivores (deer, cattle and horses) (e.g. Bertschinger, 2010; Asa & Porton, 2005).

Anticonceptie door chirurgische ingrepen

Castratie was als mogelijkheid geopperd door toenmalig CDA-kamerlid [REDACTED] tijdens een rondetafelgesprek in de Tweede Kamer na het verschijnen van het ICMO2-rapport. Het moge duidelijk zijn dat bij de drie diersoorten in de OVP castratie alleen van alle mannelijke dieren voortplanting kan doen reduceren. Immers één stier, hengst of mannelijk edelhert kan zeer veel vrouwelijke soortgenoten bevruchten. Daarnaast wordt door het castreren van mannelijke dieren ingegrepen in de sociale verhoudingen binnen kuddes en wordt een belangrijke vorm van natuurlijk gedrag onthouden. Het verdoven en castreren *an sich* is daarnaast een drastische irreversibele ingreep, die door het dier niet als prettig wordt ervaren en is daarmee een welzijnsissue van belang. Een van de stellingen dat de dieren een zo veel als mogelijk natuurlijk gedrag dienen te kunnen vertonen wordt door castratie duidelijk ingeperkt.

Hormonale anticonceptie

Hormonale anticonceptie wordt heden ten dage bij edelherten, paarden en rundachtigen niet meer toegepast. De "prikpil" of *slow release implants* kunnen tot ongewenste bijwerkingen leiden, die bij de huidige immunoanticonceptie-methoden ondervangen worden.

Immunoanticonceptie

Immunoanticonceptie is het gebruik maken van het immuunsysteem van dieren om hetzij te voorkomen dat een eikel bevrucht kan worden (PZP-vaccin), hetzij er voor te zorgen dat gonaden inactief worden gemaakt door een immuunreactie op te wekken tegen de ontwikkeling (*releasing factors*) van het Follikel Stimulerend Hormoon (FSH) en Luteïniserend Hormoon (LH). Deze methoden worden in de discussie omschreven als het zogenaamde "hormoondarten", een term die eigenlijk suggereert dat er met hormonen wordt gespoten, zoals de vroegere methoden van hormonale anticonceptie. De door de PVV-afgevaardigde gebezigde term "hormoondarten" is feitelijk onjuist gebruikt.

Het ICMO2-rapport (p. 39) gaat als volgt in op een eerste mogelijkheid van immunocontraceptie, PZP-vaccinatie:

There are in effect two categories of reversible immunocontraceptive treatment:

i) inoculation of adult females with porcine zona pellucida (PZP) vaccine, which encourages the animal to produce a generalised immune response against zona pellucida tissue – leading to a rejection of the zona pellucida of its own eggs, preventing implantation. Three initial injections have to be given in the first year followed by an annual booster in order to be effective in horses, cattle and deer.

Om te weten welke dieren behandeld zijn is identificatie van individuen noodzakelijk. De dieren dienen daartoe opgevangen te worden. Dit opvangen van een deel van de vrouwelijke populatie dient herhaald te worden om een gewenst effect te verkrijgen. Er is geopperd dat door middel van darts met

verfbommen [] een dier daartoe herkenbaar gemaakt kan worden waardoor opvangen niet nodig zou zijn. Door weersomstandigheden als regen en door het rollen en schuren van dieren in het terrein verdwijnt het "gekleurde effect" reeds na korte tijd en herhalingsinjecties van de desbetreffende dieren kunnen niet gericht gegeven worden. Wanneer dieren gedart worden op afstand (maximaal 40 meter), dan is het eenvoudig om één dier in de kudde te darten, echter een tweede uit de kudde binnen schotsafstand te krijgen is niet eenvoudig aangezien het hier prooidieren betreft. Prooidieren vluchten wanneer ze bedreigd worden. Bij elk schot vlucht de kudde. Dieren leren snel en bij het weer trachten te schieten vluchten de dieren vóór er een schot is gelost. Het opvangen en identificeren van de dieren is dan ook de enige verantwoorde methode om te weten wat men doet en welke dieren men behandeld heeft. Er zit bovendien een belangrijk welzijnsaspect aan de toediening van het PZP-vaccin. Het darten, dan wel opvangen, zijn duidelijke ingrepen die de dieren niet als prettig ervaren en in contrast met het zo natuurlijk mogelijk houden van dieren in de OVP. Het PZP-vaccin is niet verkrijgbaar op de Nederlandse markt.

Het ICMO2-rapport (p. 39) vervolgt met een tweede mogelijkheid, GnRH-vaccinatie:

ii) inoculation of females with substances (GnRH agonists or GnRH vaccines) which produce effect on the animal's own endogenous Gonatotrophin –releasing hormone (GnRH inhibition) resulting in a failure to ovulate. Under this treatment females become functionally sterile.

Deze reversibele methodes kunnen of door een injectie (improvac, deslorelin) of door een implantaat (suprelorin/deslorelin) worden toegepast. Voor het inbrengen van een implantaat moet het dier worden verdoofd. Het moge duidelijk zijn dat ook dan identificatie essentieel is, om te voorkomen dat een zelfde dier per ongeluk tweemaal een dergelijke dosis toegediend zou krijgen en onnodig een tweede keer verdoofd zou worden. Ook hier zitten belangrijke welzijnsfactoren aan. Dezelfde bezwaren als bij toepassing van het PZP-vaccin spelen hierbij een rol.

In het ICMO2-rapport wordt dan ook als conclusie gegeven:

Both treatments however require capture and treatment of a high proportion of the total female population of each species, and require repeated treatments in successive years. Capture and handling of the animals on a regular basis is not only strongly interventive but carries associated welfare issues of high stress and possible injury in capture; in addition, actual injection of slow-release formulations (under either treatment) is commonly associated with abscessing. Finally, PZP treatments suppress implantation, causing females to return to oestrus regularly through the season, prolonging the breeding season; this in turn causes significant disruption to social behaviour, again with significant welfare implications. Finally contraceptive treatment, by either method is prohibitively expensive, because slow-release implants can only be administered in sedated animals and even if products are used that can be darted, animals need to be individually identified, thus costs run easily up over a thousand euro per animal per year".

Dierenwelzijnsaspecten

Naar mijn persoonlijke mening is er bovendien nog een zeer belangrijk welzijnsvraagstuk. Deze is als zodanig niet uitgewerkt in het ICMO2-rapport, wat wellicht een omissie onzerzijds is geweest. Dieren hebben een natuurlijke drift en drive zich voort te planten. Een scala van biologisch gewild gedrag is daarvan een gevolg. Het voortplantingsgedrag bij kuddedieren, de strijd om hiërarchie, het zwanger zijn en voor de vrouwelijke kuddedieren het grootbrengen van kalveren en veulens is hetgeen men coupeert bij toepassing van anticonceptie. Het biologische spektakel rondom "Was will das Weib" en het"ach men weet wat de man wil"..... ergo een zeer bepalend biologisch gedrag wordt door anticonceptie verhinderd. Dit is in strijd met de gedachte de grote grazers in de OVP zo natuurlijk mogelijk te houden.

Het belangrijkste in de OVP is dan ook dat het protocol 'vroeg-reactief beheer' strikt wordt toegepast om onnodig lijden van dieren te voorkomen en tegelijk te zorgen dat de dieren zo natuurlijk mogelijk zich kunnen gedragen en een zo natuurlijk mogelijk bestaan kunnen hebben. Anticonceptie is in deze gecontraïndiceerd met name in het kader van het welzijn van de dieren.

74
67
62
60
58
53

Conclusie

Als voormalig lid van de commissie-Gabor (ICMO2) sta ik nog steeds volledig achter de in het rapport (2010) opgenomen analyse en adviezen met betrekking tot de mogelijkheden en wenselijkheden van het toepassen van anticonceptie bij de grote grazers in de OVP. Het gebruik van anticonceptie bij de grote grazers in de Oostvaardersplassen is in theorie mogelijk, maar praktisch niet. Verder voeg ik daar zelf nog het volgende aan toe: vanuit dierenwelzijnsoogpunt is het gebruik van anticonceptie bij de grote grazers onwenselijk.

Met vriendelijke groet,



Afschrift aan: de vaste commissie voor Economische Zaken

Bij het vaststellen van normen met betrekking tot afschot is verondersteld dat een deel van de dieren die een natuurlijke dood sterven, nooit gevonden zal worden. Naar aanleiding van de edelherttelling is nu voor het eerst intensiever in het slecht toegankelijke deel van het moeras gezocht

Het is niet vast te stellen om hoeveel dieren het precies gaat.

Conclusie

Het moeras blijkt voor een deel van de edelherten tegenwoordig onderdeel van het leefgebied te zijn. De dieren vinden hier aan het einde van de winter nog volop voedsel en beschutting. Voor de konikpaarden en Heckrunderen is het moeras niet toegankelijk.

Bij de resultaten van de grondtellingen moet er vanuit worden gegaan dat het moeras zorgt voor een onbetrouwbaarheid in de gegevens. De laatste telling van ca. 1.900 edelherten valt echter binnen de spreiding van de najaar stand minus sterfte.

Daarnaast zijn nog niet eerder geregistreerde gestorven edelherten in het moeras waargenomen. Ook hiervoor geldt dat het lastig is om exacte cijfers te noemen, maar op basis van de waarnemingen vanuit de lucht gaat het hierbij om enkele tientallen (20-40) nog niet eerder geregistreerde edelherten. Het moeras is zeer lastig te betreden en het vroeg reactief beheer kan hier niet op dezelfde wijze worden uitgevoerd als in het droge deel van het gebied.

Deze conclusie is van invloed op de managementdoelstelling “verminderen mogelijk dierenleed” omdat een deel van de dieren in het moeras niet tijdig geschoten kan worden. Bij de afweging van deze afschotnorm is er vanuit gegaan dat Staatsbosbeheer een deel van de dieren in niet toegankelijke delen nooit zal vinden.

Handelingsperspectief

1. Deze observaties worden per omgaande gedeeld met direct betrokkenen; de Beheer Advies Commissie, het Ministerie van Economische Zaken en de Gedeputeerde van de provincie Flevoland, verantwoordelijk voor het natuurdossier.
2. In de communicatie over het verloop van de winter in de tweede week van mei, zullen deze waarnemingen, in de juiste context, worden vermeld.
3. De onlangs ingezette monitoring van het terreingebruik van de edelherten van het moeras zal een beter beeld opleveren in welke periode het moeras het meest wordt gebruikt en op termijn zal dit ook trends opleveren in aantallen edelherten in het moeras.
4. Bij de uitwerking en evaluatie van de tellingen zal worden nagegaan of en op welke wijze er een beter beeld kan worden verkregen van het aantal dieren in het moeras.
5. Ook in de winterevaluatie zal dit onderwerp nadrukkelijk worden meegenomen en worden nagegaan welke verbetering in registratie en mitigatie er mogelijk is.

Edelherten in het moeras. 25 april 2013

Kernboodschap

Op 22, 23 en 24 april zijn edelherttellingen in de Oostvaardersplassen uitgevoerd. Er zijn drie tellingen uitgevoerd. Twee tellingen kwamen uit op ca. 1.550 dieren, de laatste telling op ca. 1.900 edelherten. Alle drie de tellingen zijn als goed beoordeeld. Het verschil wordt hoogstwaarschijnlijk veroorzaakt door moeilijk waar te nemen edelherten in het moeras. Er zijn groepen levende dieren alsmede enkele tientallen, niet eerder geregistreerde, gestorven dieren in ontoegankelijke delen van het moeras waargenomen. Het is vanwege de ontoegankelijkheid niet mogelijk om precies te zeggen om hoeveel dieren het gaat.

Aanleiding

Op 22, 23 en 24 april zijn overeenkomstig het managementplan de edelherttellingen in de Oostvaardersplassen uitgevoerd. Deze tellingen zijn uitgevoerd vanaf de grond in het droge deel van de Oostvaardersplassen. Omdat er het vermoeden is dat een deel van de edelherten zich in het moeras bevindt, wordt tijdens de telling met een vliegtuig op een hoogte boven de 300 meter over het moeras gevlogen om een indruk te krijgen van de aantallen in het moeras. Ook zijn er enkele grondwaarnemingen in het moeras gedaan.

Interpretatie

Tijdens de eerste twee tellingen zijn significant minder herten geteld (ca. 1.550) dan de prognose op basis van de najaarstand minus de sterfteregistratie voorspelde. Tijdens de laatste telling is het aantal getelde edelherten echter in overeenstemming met de prognose (ca. 1.900). Alle tellingen zijn uitgevoerd door dezelfde, ervaren tellers van binnen en buiten Staatsbosbeheer en hebben alle tellingen als goed beoordeeld. Er zijn ook enkele grondwaarnemingen in het moeras uitgevoerd.

Tijdens deze grondwaarnemingen is het vermoeden bevestigd dat er meer dieren in het moeras zitten dan vanuit de lucht kan worden waargenomen. Er zijn vanaf de grond groepen dieren waargenomen op plekken waar vanuit het vliegtuig niets is gezien. Door de onderzoeker die nu de broedvogels in het moeras inventariseert worden grote groepen edelherten in het moeras gerapporteerd.

Het moeras is voor de beheerders een zeer moeilijk begaanbaar terrein. Een klein deel kan alleen te voet of per kano worden betreden en kan na 15 maart (broedseizoen) alleen nog maar onder beperkende voorwaarden worden bezocht. Het uitvoeren van het vroeg reactief beheer in dit deel van het gebied is niet mogelijk op de wijze waarop dit in het droge deel wordt uitgevoerd. Wel wordt vanuit de randen geschoten indien hier dieren worden waargenomen met een lage conditiescore.

Levende dieren

Gezien de verschillen tussen de tellingen van 22 en 23 april met die van 24 april is de veronderstelling dat er in het moeras meer dieren zijn dan vanuit een vliegtuig kan worden waargenomen. Dit zorgt voor een onbekende onzekerheidsmarge in de eindresultaten. De laatste telling van ca. 1.900 edelherten valt echter binnen de spreiding van de najaarstand minus sterfte. Bij deze laatste telling zijn vanuit het vliegtuig ook de minste edelherten in het moeras waargenomen. De exacte gegevens van de telling zullen in meer detail op een later tijdstip worden gerapporteerd.

Gestorven dieren

Vanuit het vliegtuig zijn 60-80 dode edelherten waargenomen in het moeras. Een deel hiervan (ca. 40) is reeds waargenomen vanaf de dijken en geregistreerd in de sterftcijfers. Het grootste deel hiervan is geschoten. Het resterende deel (20-40) is echter nog niet geregistreerd en gerapporteerd. Deze edelherten zijn een natuurlijke dood gestorven.



> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

Sharon A.M. Dijkma,
Staatssecretaris van Economische Zaken

**Directoraat-generaal Natuur
& Regio**

Beheeradviescommissie
Oostvaardersplassen

Bezoekadres

Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres

Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Factuuradres

Postbus 16180
2500 BD Den Haag

Overheidsidentificatienr

00000001003214369000

T 070 379 8911 (algemeen)
www.rijksoverheid.nl/ez

Behandeld door

[Redacted signature block]

Ons kenmerk

DGNR-NB / 13066679

Uw kenmerk

DG-NR/12347297

Bijlage(n)

Datum 17 april 2013
Betreft Advies telmethode grote grazers Oostvaardersplassengebied

Excellentie,

Op 1 november 2012 heeft uw ambtsvoorganger aan de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen advies gevraagd over de methode of combinatie van methoden die op betrouwbare wijze leiden tot inzicht in de relevante getalsmatige kenmerken van de populatie grote grazers in het Oostvaardersplassengebied (DG-NR/12347297). Uw ambtsvoorganger heeft ons verzocht om expliciet aan te geven welke informatie noodzakelijk uit de tellingen verkregen moet worden en om een telmethode of combinatie van telmethoden voor te stellen waarmee die informatie verkregen kan worden, waarbij het gebruik van helikopters in het voorjaar werd uitgesloten.

Uw ambtsvoorganger stelde in zijn brief dat de met deze methode(n) verzamelde gegevens tenminste moeten voldoen aan de volgende voorwaarden: Ze moeten Staatsbosbeheer in staat stellen om de ontwikkelingen in het gebied te volgen, teneinde de doelstellingen zoals geformuleerd in het (op basis van ICMO2 opgestelde) Managementplan te behalen. Bovendien moeten de tellingen van zodanige kwaliteit zijn dat er door deze gegevens als zodanig geen verwarring ontstaat in het politieke en maatschappelijk debat.

1. Procedure

Voor de beantwoording van uw vragen zijn wij als volgt te werk gegaan. Eerst heeft de Beheeradviescommissie vanuit haar expertise vastgesteld welke gegevens zij noodzakelijk acht om te verkrijgen uit de tellingen van de grote grazers. Vervolgens heeft Staatsbosbeheer vanuit haar rol als beheerder van het Oostvaardersplassengebied een voorstel aan de Beheeradviescommissie gedaan voor de telmethode(n) waarmee zij deze gegevens gaat verkrijgen. De commissie heeft getoetst of het voorstel van Staatsbosbeheer de beoogde informatie kan opleveren. De Beheeradviescommissie heeft vervolgens haar eigen bevindingen, het voorstel van Staatsbosbeheer en enkele kanttekeningen samengevoegd in voorliggend advies aan u.

2. Definities

Voordat wij ingaan op de informatie die noodzakelijk uit de tellingen verkregen moet worden willen wij eerst goed duiden wat wij bedoelen met de terminologie voor wat betreft de kwaliteit van de data.

2.1 Nauwkeurig en precies

Nauwkeurige telmethoden zijn methoden die het werkelijke aantal grote grazers zeer dicht benaderen. Als er 100 dieren in een gebied leven is de methode waarbij er 95 geteld worden nauwkeuriger dan de methode waarbij er 80 geteld worden. Precieze telmethoden zijn methoden waarbij de afzonderlijke tellingen een grote consistentie vertonen in waargenomen aantallen. Als er in een gebied 100 dieren leven is een methode waarmee er in een aantal rondes tussen de 98 en de 102 dieren geteld worden preciezer dan een methode die in een aantal rondes tussen de 85 en de 115 dieren telt.

Het rapport *Evaluatie tellingen grote herbivoren Oostvaardersplassen*, (Cornelissen en Groot Bruinderink, Staatsbosbeheer 2012) maakt duidelijk dat het geven van absolute getallen met de thans beschikbare telmethoden niet mogelijk is, omdat de werkelijke aantallen niet exact bekend zijn. Dit betekent dat de nauwkeurigheid van deze telmethoden in het Oostvaardersplassengebied op dit moment niet bepaald kunnen worden.

2.2 Absolute aantallen of Steekproef

De veranderingen in de populaties grote grazers zijn op twee manieren in beeld te brengen: door het tellen van de gehele populatie of door het nemen van steekproeven. Voor het beheer van het Oostvaardersplassengebied is het niet noodzakelijk om te weten hoeveel grote grazers er exact in het gebied leven en kan worden volstaan met het beschrijven van de trendmatige ontwikkeling van de aantallen dieren - onderverdeeld naar soort, sexe en leeftijdscategorieën.

De trendmatige ontwikkelingen in de populaties grote grazers kunnen in beeld gebracht worden door middel van het tellen van de gehele populatie, maar ook (en wellicht efficiënter) op basis van steekproeftellingen. Daarvoor is een vereiste dat de steekproeven een reële afspiegeling vormen van de gehele populatie. Bovendien moet worden aangetoond dat de gehanteerde telmethode(n) precies genoeg zijn.

De in het verleden in het Oostvaardersplassengebied gehanteerde methode met een basistelling waarna de stand berekend werd aan de hand van cumulatieve geboorte- en sterftcijfers is niet nauwkeurig gebleken, terwijl die cijfers wel als absolute aantallen gepresenteerd werden. Daaruit blijkt dat het essentieel is om een goede uitleg bij de telmethode(n) en de daaruit verkregen getallen te geven.

3. Welke informatie?

Vervolgens beantwoorden wij het eerste deel van uw adviesvraag: welke informatie moet noodzakelijk uit de tellingen verkregen worden? Daarbij is de Beheeradviescommissie uitgegaan van de beheerdoelstellingen voor de grote grazers in het Oostvaardersplassengebied zoals vastgelegd in het Managementplan op basis van ICMO2.

3.1 Voorkómen onnodig lijden

De mate waarin Staatsbosbeheer onnodig lijden van grote grazers in het Oostvaardersplassengebied heeft weten te voorkomen wordt afgemeten aan het aandeel van de sterfte dat door afschot heeft plaatsgevonden. ICMO2 heeft de norm gesteld dat meer dan 90% van de sterfte aan afschot moet worden toegeschreven om te kunnen spreken van voldoende voorkómen van onnodig lijden. De Beheeradviescommissie hanteert in haar beoordeling op dit punt het *comply or explain*-principe.

Om het afschotpercentage precies te kunnen bepalen moet het totaal aantal dieren in voor- en najaar geteld worden. Een uitsplitsing op soortniveau is nodig om per diersoort te laten zien welk percentage door afschot is gedood en welk percentage vanzelf is doodgegaan, omdat de runderen, paarden en edelherten elk op een andere manier met de omgevingsuitdagingen omgaan en omdat elke soort een andere invloed op de omgeving uitoefent.

Voor het accuraat bepalen van het afschotpercentage is het nodig om te weten hoeveel dieren er geschoten zijn, hoeveel er dood gevonden zijn, en hoeveel er dood zijn gegaan maar niet gevonden zijn. Die derde categorie is alleen rekenkundig te benaderen op basis van precieze en nauwkeurige tellingen voor en na de winter. Zolang het niet mogelijk is om die laatste categorie te bepalen, moeten we er van uitgaan dat het afschotpercentage overschat wordt. Het is niet aan te geven hoeveel die overschatting bedraagt.

3.2 Bevorderen van welzijn

Voor de doelstelling "bevorderen van het welzijn van de grote grazers" leveren tellingen in een systeem van reactief beheer geen zinvolle informatie op. Relevante informatie voor deze doelstelling komt uit de (al in het Oostvaardersplassengebied ingezette) monitoring van de hoeveelheid beschutting, het gebruik daarvan en de effecten van de grote grazers op de beschutting.

3.3 Populatiesamenstelling en voorspellende waarde

Een uitsplitsing naar leeftijdscategorie en naar geslacht is enerzijds nodig om een inschatting te kunnen maken van de gezondheid van de populatie. Anderzijds heeft deze informatie ook voorspellende waarde. Wanneer bijvoorbeeld de populatie vergrijst, dan neemt de kans op een populatiecrash met een daarbij behorend hoog sterftepercentage in de winterperiode toe. Het aandeel vrouwelijke dieren levert ook informatie over de potentiële aanwas van de populatie en dus voor de te verwachten *workload* in de daaropvolgende winterperiode.

4. Welke methode(n)?

Uitgaande van hetgeen gesteld onder 2. 'Definities' en 3. 'Welke informatie' heeft de Beheeradviescommissie aan Staatsbosbeheer verzocht een voorstel te doen voor een telmethode of combinatie van telmethoden die aan de volgende criteria voldoet:

1. Duurzaam (d.w.z. langjarig op dezelfde wijze uitvoerbaar), nauwkeurig en precies. Alle tellingen winnen aan precisie wanneer ze op basis van opgedane ervaringen kunnen worden aangescherpt. Steekproeftellingen winnen bovendien aan nauwkeurigheid wanneer ze langjarig op dezelfde wijze en op dezelfde tijdstippen worden uitgevoerd. NB: wij bedoelen hier langjarig in de toekomst. Het creëren van nieuwe langjarige reeksen met een betere en eventueel efficiëntere methode heeft de voorkeur boven het voortzetten van bestaande reeksen met mindere telmethoden. De commissie heeft van Staatsbosbeheer een onderbouwing van de precisie en de nauwkeurigheid van de voorgestelde telmethode(n) gevraagd.
2. Steekproeftellingen dienen frequent gekalibreerd te worden d.m.v. een zo precies en nauwkeurig mogelijke telling. Wanneer Staatsbosbeheer kiest voor steekproeftellingen dan verwacht de Beheeradviescommissie tevens een voorstel voor de methode en de frequentie van kalibreren.
3. De tellingen moeten afgestemd zijn op de doelen van het beheer en moeten informatie opleveren die eenduidig kan worden gebruikt in het politieke en maatschappelijk debat. De Beheeradviescommissie heeft Staatsbosbeheer verzocht om aan te geven op welke manier zij voornemens is om de telresultaten te rapporteren en toe te passen in de uitvoering en eventuele aanpassing van het Managementplan voor het zorgvuldig beheren van de populatie grote grazers zoals geformuleerd naar aanleiding van ICMO2.

Staatsbosbeheer heeft daarop geantwoord dat zij binnen de gestelde kaders de gewenste gegevens het beste kan verkrijgen door middel van een telling vanuit auto's in het voor- en najaar, waarbij onderscheid gemaakt wordt naar soort, leeftijdscategorie en geslacht, in combinatie met een telling vanuit een helikopter in het najaar, waarbij alleen op soort onderscheiden wordt.

De Beheeradviescommissie is van mening dat de door Staatsbosbeheer voorgestelde telmethode de door de BAC gevraagde gegevens die nodig zijn voor beheer en communicatie, kan genereren. Daarom adviseer ik u het voorstel van Staatsbosbeheer inzake deze methode over te nemen.

Overigens hebben wij Staatsbosbeheer geadviseerd het Managementplan voor het Oostvaardersplassengebied zodanig bij te werken dat duidelijk wordt hoe de in de tellingen gegenereerde gegevens gebruikt worden in het beheer en hoe de bevindingen bij en de resultaten van de tellingen gebruikt worden om de telmethoden voortgaand te valideren. Staatsbosbeheer heeft toegezegd om uiterlijk in het najaar van 2013 een bijgewerkte versie van het Managementplan voor het Oostvaardersplassengebied op te leveren.

Hoogachtend,



Voorzitter Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen